

10enthusiast

Б А С Т А

Суровата, честна и откроевна автобиография на

МАРКО ВАН БАСТЕН

ЕДВИН СХОН

Marco van Basten & Edwin Schoon
Basta
Rauwe, eerlijke en openhartige autobiografie van Marco van Basten

© Marco van Basten & Edwin Schoon, 2019
Published by agreement with Overamstel Uitgevers B. V.

This publication has been made possible with financial support from the Dutch Foundation for Literature

Nederlands

lettererenfonds

dutch foundation

for literature

Марко ван Бастен и Едвин Схон
Баста
Суровата, честна и откровена автобиография на Марко ван Бастен

© Мария Енчева, превод, 2020
© Riesenkind, The Netherlands, дизайн на корица, 2020
© Peter Boer | De Beeldunie, снимка на корица, 2020
© The Spectral Project Authors, наборен шрифт Spectral (SIL Open Font License), 2020
© Enthusiast – запазена марка на „Алто комюникейшънс енд пбблишинг“ ООД, 2020

ISBN 978-619-164-374-5

Не, никога не съм употребявал кристал мет. Не съм се пристрастявал към кокаин. Не съм се къпал в басейн с голи жени по време на европейско или световно първенство. Не съм залитал по хазарта. Никога не съм носил перука. Ще трябва да ви разочаровам.

Много е писано по мой адрес. Страшно много. Сред написаното има доста глупости. Често дори не ги четях. И повечето пъти отказвах да реагирам. Предпочитах да ги захвърля в някой ъгъл.

Години наред не се смятах за интересна личност. Виждах се по-скоро като обикновено момче, което умее да рита топка. Докато не се наложи да спра заради един прецакан глезен. Вниманието, което привлече това, ме натовари. Журналистите, феновете, камерите, издигането на пиедестал. Стори ми се пресилено. Дразнещо, ако трябва да съм честен.

Понеже тази суетня ме отклоняваше от целта ми: да съм най-добрият. Имам предвид *наистина* най-добрият. От световна класа. Другото оставаше на заден план; готов бях на всичко, за да постигна целта си. Наречете го „сляп порив“. „Първичен инстинкт“. Бях решен да мина през всичко, ако се наложи – и като тайфун.

Преодолявах сръчно всички препятствия, всички пречки. Противници, съдии, треньори, директори, дори съотборници. Най-често по правилата, но понякога и отвъд тях или поне по ръба им. И ставах все по-добър, все по-печен. Никога няма да ме чуете да описвам футбола в романтични краски. Става дума за професионален спорт. Професионалният спорт е суров, безмилостен. Или изяждаш, или биваш изяден.

Тази моя нагласа не ме превръщаше в особено дружелюбен човек в очите на външния свят, тоест на хората, които не ми бяха от пряка полза в гоненето на свещената цел. Хванеш ли се на играта, си плащаш цената. Научих този урок още преди да навърша десет, докато играехме мач срещу грубияните от *Схимелплейн* в Утрехт. Талантливите получаваха най-много ритници. Проста логика. Ритащ, пазиш се, бягаш, отбелязваш. Нямахме друг начин.

Понеже във футбола има значение само едно: победата. И особено победата в ключовите двубои. А за нея се искат голове. Нямам предвид дъжда от попадения като онова 6:0 срещу *Спарта*, нито впечатляващите задни ножици като ножицата срещу *Ден Бош*. Не, имам предвид просто да вкарваш в решаващите срещи. Да печелиш финали. Или по-добре: с головете си да обръщаш финали. Стремешът към слава беше моето гориво. Колкото по-заплетена беше ситуацията и по-голямо напрежението, толкова по-силно беше желанието ми да се освободя от защитата, да отбележа, да победея.

Тръгвате ли с мен към абсолютния връх? В подножието му съм шестгодишен, още стеснителен хлапак от Утрехт, който тепърва ще гради характер на улицата и в УФФ¹. Десет години по-късно – в големия *Аякс*; дебютирах в нападение пред очите на великия Йохан Кройф. Заминах за Милано с *Купата на носителите на купи* в джоба. Изиграх решаваща роля за Нидерландия на Европейското първенство през 1988 г. После дойде проклетото Световно.

През декември 1992 г. изкачих олимпийския връх. Избраха ме за Най-добър футболист на света и за трети път (досущ като Кройф и Платини) – за Най-добър играч на Европа. Три пъти спечелих *Купата на европейските шампиони*, в два от финалите отбелязах победния гол, реших един голям турнир и четири пъти вкарах на *ИФК Гьотеборг*. Никой друг не го беше постигал преди мен в *Шампионската лига*. Да си каже човек: няма накъде повече. Само че гладът ми за слава още не беше утолен. Ни най-малко.

Паднах болезнено. Още същия месец се сринах мощно. Малко преди Коледа легнах под ножа на доктор Марти. Пак десният глезен. Дори не подозирах, че четири часа по-късно светът ми ще се промени завинаги. Че никога повече няма да играя добре, никога повече няма да спринтирам, никога повече няма да направя перфектното спиране, никога повече няма да чуя прекрасния звук от оплитането на топката в мрежата. Че никога повече няма да крещя като дете след свой гол.

Цели три години се опитвах да вляза във форма. Какво ли не направих. Прекрачих отвъд границата на болката. Но краят беше дошъл. И не само – предизвикателство беше дори да се добера до пекарната с по-малко мъки. Това ме сломи окончателно. Всъщност никога не съм говорил на тая тема. Всичко, за което мечтаех, се беше изпарило. Най-напред битката, която нямаше как да спечеля, след нея – празнотата. Изчезнах за седем години. Прекъснах връзката си със света. Оттеглих се на игрището за голф, при приятели, със семейството си.

Минава време, докато осмислиш подобно нещо. Доскоро се имах за човек, който се учи от чуждия опит. Бях устремен, гладен, целенасочен. И до днес мразя да губя, независимо на какво играя. Инстинктът за победа надделява. Искам да спечеля. Да постигна нещо велико. Да се открия. Това е важното за мен.

Макар че като треньор е по-трудно, отколкото като играч.

Едва напоследък намерих известен покой. Никога не съм изпитвал потребност да поглеждам назад. Досега. Осъзнавам, че преживях немалко. За първи път имам усещането, че и аз мога да споделя нещо, което да е важно за друг. Може да е от съзряването или пък от облекчението след оттеглянето от футбола. Не знам. Но усещам, че е дошъл моментът да разкажа историята си. От моята перспектива. Моята истина. Историята, която не съм разказвал никога. С която да изясня едно-друго. Никого не смятам да пощадя. Особено себе си. Времето навя.

Марко ван Бастен

Амстердам, октомври 2019 г.

ВЪВЕДЕНИЕ

Пълзя по плочките

1995 г.

Тъмно е. Пълзя по плочките. На четири крака. Пикае ми се. Пикае ми се, та две не виждам. Но когато ускоря темпото, пълният мехур опира в бедрото ми и едва го удържам. Последното, което искам, е да опикая коридора. Търпение, до банята остават две минути. Знам го отлично. За да отклоня вниманието си от болката, броя по целия път. Шепнешком. Никога не стигам в тоалетната преди сто и дваисет. Най-трудни са праговете, защото глезенът ми трябва да ги преодолее, без да се блъска в тях. При най-лекия допир прехапвам устни, за да не изкрещя.

През нощта ефектът на болкоуспокояващите отслабва, но не искам да будя никого. Не бива да ме чуват, защото не желая да ме виждат такъв. Дори най-скъпите ми същества. Именно те. За щастие през последните два месеца някак успявам да се прикрия, макар да мисля, че Лизбет понякога само се преструва на заспала, за да ми спести срама.

Няма как да се обясни. Дори с обезболяващи болката приижда на талази. За нищо друго не мога да мисля. От две седмици ме мъчи и стомах, понеже прекалявам с хапчетата.

С всяка стъпка умирам от болка и това – още откакто ми свалиха оня идиотски апарат от глезена преди осем месеца. Лекарят обеща, че каквото и да става, по-зле няма да е. Бях професионален футболист, който не можеше да играе, а сега съм обикновен човек, който не може да ходи. Куцам. Направо съм осакатен.

Глезенът ми напомня на онези, острите камъни в пещерите. На сталактити и сталагмити. Отгоре и отдолу – заострени костици, които се забиват в оставения без защита, без хрущял глезен. Щом се подпра на него, тези връхчета се впиват в месото ми. Истински ад е да стоя на десния крак. Дори с болкоуспокояващи.

Ето защо пълзенето е единственият начин да стигна до тоалетната. Щом се добирам до прага на банята, най-напред прехвърлям през него лявото коляно, после се извивам с цяло тяло около оста си. Едва тогава внимателно повдигам десния крак през прага. Най-често всичко минава добре, но този път се подхлъзвам на захвърлена на пода кърпа и дясното ми стъпало се чуква в рамката на вратата. Пронизва ме болка. Не искам да крещя, затова стена. Тутакси се обливам в пот.

Отпускам се на лявата страна, полягам малко. Изчаквам да премине най-лошото. Поемам си дълбоко дъх и се опитвам да издишам съвсем бавно. И пак. И още веднъж. Мъча се да не мисля за болезнените талази в глезена. Понякога ми помага и мисълта за Бог. Ядосан съм му. Направо съм му бесен. За какво беше всичко това? Защо ме насади на тези лайна? Урок по смирение ли ми дава? Прекалено арогантен ли бях станал?

Болката ме е накарала да забравя за кратко пълния си мехур. Трябва да побързам, иначе ще се изпусна. Хубава гледка ще заварят децата, като дойдат да си измият зъбите на сутринта. И бездруго не им е лесно с киселия им баща, който по цял ден лежи на дивана.

Надигам се, изминавам последния метър и половина на четири крака, успявам да се кача на тоалетната чиния. Олеква ми, щом си изпразвам мехура. Не пускам водата – не искам да събуждам никого. Вместо това поемам обратно към леглото.

И на себе си съм ядосан. Че съм повярвал на думата на лекаря, който ме увери, че по-лошо няма да стане. Ако не помогнело, поне нямало да навреди. Е, навреди. Вреди от осем месеца, дявол го взел! Въпросът е колко още да чакам. От *Милан* непрекъснато ме канят да дойда да погледам някой мач, но проклет да съм, ако се появя там с патерици. Куцията нападател. Предпочитам да се спотайвам у дома. Като ранено животно. Да стоя на тъмно и да кротувам.

При кого ли не ходих: лекари, физиотерапевти, специалисти по традиционна и магнитна акупунктура... Никой не успя да облекчи болката. Всички искаха да ми помогнат. Всички преливаха от добра воля. С изключение на двама хирурзи, които се имаха за прекалени светила. Решили бяха да си играят на Бог.

Всичко това днес е без значение. Нищо не помогна. Положението е далеч по-зле, отколкото е било

някога.

Допреди две години бях професионален футболист. Нещо повече – бях най-добрият в света. А сега пълзя по плочките и умирам от болка, а лекарствата ми съсипват стомаха.

Почти стигнах до леглото. Набирам се, за да си легна, с надеждата, че ще успея да поспя. С малко късмет. Най-често лежа буден още дълго. Но какво от това? За следващия ден нямам задачи, освен да се просна на дивана. С прецакан глезен.

ЧАСТ I

ДЕТСТВО, АЯКС И ЕП 1988 Г.

1964 — 1988 г.

ЙОП И ЙОПИ

Любопитен е фактът, че дядо ми е бил шампион по вдигане на тежести на Нидерландия, но това не показва какъв съм аз. Фактът, че през войната собственият ми баща крадял храна от германците, като пробивал дупки в чувалите с брашно в камионите насред Утрехт, говори за смелост и бърз ум, но това не ми е помогнало да отбележа повече голове. И все пак Йоп, баща ми, беше много важен за мен. Той беше луд по футбола. Бях още малък, когато наред със задълженията си в общинския транспорт той се хвана и като треньор, масажист и педикюрис в различни аматьорски клубове. Така припечелваше допълнително за семейството. За почивката. Всяка година ходехме на езерото Гарда.

Баща ми си имаше и мен, *хлането* – бях изтърсакът в семейството, – което също беше лудо по футбола, а явно умееше и да играе добре. Това правеше баща ми много щастлив. Той ми посвещаваше цялото си свободно време. Останалата част от семейството – брат ми Стенли, който е с шест години по-голям от мен, сестра ми Карла, по-голяма от мен с осем години, и майка ми Лени – не бяха толкова доволни от тая отдаденост.

Баща ми започна да се занимава с мен отрано. Всичко при него се въртеше около футбола. Самият той беше играл като ляв бек в ДОС² и със съотборници като Тони ван дер Линден и Ханс Край беше станал шампион на Западна Нидерландия. Не съм го виждал как играе през най-ранните си години, но по-късно в УФФ не ми направи кой знае какво впечатление като футболист.

Вече като треньор той всяка седмица поглъщаше *Voetbal International* с кориците, а в неделя, след *Studio Sport*, си отбелязваше състава на тима, който ръководеше, и правеше нещо като разбор. Аз надничах през рамото му и всичко ми се струваше адски интересно. След време и аз започнах да си отбелязвам в тефтерче мачовете, в които участвах. Този навик ми остана дълги години, дори след като заиграх за първия отбор на *Аякс*. Ако някоя неделя се случеше да не играя, придружавах баща си на мачовете му. От линията той впрочем не излъчваше грам страст и емоция. Напротив, беше спокоен, сякаш си беше у дома. *Cool and collected.*³

С други думи, вниманието му беше разпределено неравно между децата. Така например той почти никога не ходеше да гледа Стенли, който също риташе. Брат ми и сестра ми се оплакваха, а майка ми недоволстваше. Но единственото, което имаше значение за баща ми, беше футболът. В неговите очи аз притежавах талант. Винаги ме водеше и ме прибираше.

Веднъж закъснявахме за важна тренировка в Зайст, на терена на футболната федерация. Имаше огромно задръстване. Баща ми за нищо на света не искаше да закъснея, беше човек, който цепеше минутата. След петнайсет минути в задръстването изведнъж заяви:

– Тръгвам по аварийната лента. Ако дойде полиция, ще им кажа, че ми има нещо на сърцето.

Щях да падна от изненада. Той беше примерен гражданин. Молеше се преди хранене и в неделя ходеше на църква. Когато пое по аварийната лента, беше страшно изнервен, понеже пари за глоба няхаме. Тогава си помислих: „Направи го, без да му мигне окото!“.

Друг един път, пак преди тренировка в Зайст, цял ден плющя дъжд, но още няхаме мобилни телефони, за да се обадим и да питаме дали ще се провежда тренировката. Рекохме си, че песъчливите почви в Зайст могат да понесат малко дъждец. Щом пристигнахме там в пороя, заварихме паркинга съвсем пуст. На терена нямаше жива душа. Отменена ли беше тренировката? Въобще не ни беше хрумнало подобно нещо. А ние стояхме там като два подгизнали котарака. Хората ни гледаха така, сякаш не сме с всичкия си. Това му харесвах, страстта. Когато накрая станах футболист, той така се зарадва, че радостта му беше подарък за мен.

Когато си лягах, той винаги присядаше на ръба на леглото ми; говорехме си за случилото се през деня. За мачовете или тренировките. Или за *Аякс* или *Утрехт*. Приказвахме си уж за всичко, но все около футбола се въртахме.

Не че се опитваше да ме поучава, макар че според мен се виждаше като мой учител. По-скоро споделяхме една и съща страст. Говорехме си за футбол, но без клипборд със схеми, без тактики. Когато зачекнехме моите постижения, той прибягваше до определен подход. Справях ли се добре, всичко беше

чудесно. Не се ли справях, наставаше трагедия.

В някакъв момент ми писна от тая негова нагласа. Казах му:

– Ако се справям добре, бъди по-критичен, понеже, така или иначе, се чувствам окей. Ако не се справям, давай го малко по-позитивно, защото и бездруго ми е кофти.

Струва ми се, че баща ми не го биваше много в тия неща — да се поставя на мястото на другия. Съсипвах се, когато играех зле – бях доста строг към себе си. Той обаче преживяваше всеки мой неуспех драматично. Качвах се в колата с лошо предчувствие. И докато се приберем вкъщи, ми беше проглушил ушите с конското си. Ако му кажех как се чувствам, той не ме чуваше. Подходът му не се промени дори когато заиграх в първия отбор на Аякс.

Веднъж се случи с УФФ да излезем срещу ДОС. Бях на девет. Агитката на стадиона беше доста шумна. Беше дошла от друг квартал, не особено изтънчена публика, да речем. По-грубовата.

През онези години нивото на аматьорските клубове в Утрехт беше високо. *Велокс*, *ДОС*, *Холанд* и *Елинквайк*, но и *Херкулес* и *Селеритудо*. Най-големите таланти бяха в юношеския отбор на *ФК Утрехт* и при юношите на Футболната федерация. Познавахме се като петте си пръста. Градските дербита ни бяха важни, всички искахме да спечелим. По онова време вече беше известно, че играя в УФФ и съм прилично добър.

Родителите на ДОС-овците пощуряха. Разпалени до фанатизъм.

– Догони го, сричай го!

Отвсякъде върху мен се сипеха ритници. Грубостите не спираха, а съдиите си затваряха очите. В някакъв момент ми писна. Ядосах се, напуснах терена и тръгнах насълзен към баща си. Той обаче беше категоричен:

– Ако не се върнеш незабавно в игра, лично аз ще те вкарам с ритници!

Накрая отстъпих. По-късно ми каза:

– Не им се давай, Марко. Това е част от играта. Не им позволявай да те сплашват.

Като ветеран баща ми познаваше футболните нрави, което ми беше от полза. Майка ми никога не идваше да ме гледа. Е, да, дойде веднъж, по Великден, когато излязохме срещу *Херкулес*. Разрази се драма. Тя полудя.

– Какво му правят на Марко?!

Нищо не бях усетил, баща ми също не беше видял проблем. След мача я нахокахме:

– От сега нататък ще си стоиш вкъщи, понеже твоето на нищо не прилича!

В ранните си години закоравях и поумнях благодарение на още нещо. УФФ разполагаше с чудесна смесица от добри футболисти и типове, които ги биваше повече да блъскат. Секири. Срещу тях трябваше да имаш едно наум, но иначе можеха да те научат на някои неща. Много от тези типове живееха на *Схимелпейн* след *Фьлотенсевех*. Недодялан район в сравнение с *Хердерплейн*, където ритах аз.

По онова време винаги тренирахме на клей. До нашето игрище с червената му настилка имаше затревени игрища за *корфбол*⁴. Ако беше валяло, след тренировка често ходехме „да се наричаме“ още малко, както му викахме. Четири-пет хлапета на игрището за *корфбол*, гонехме се около кошете колкото ни държах краката и се суркахме, за да спънем останалите. Никакви правила. Полето за *корфбол*, естествено, заприличваше на нива, понеже се въргаляхме по него като невидели. Но така развиваш *feeling*⁵ към онова, което се случва зад гърба ти. За дебнещата опасност. Не превръщахме игрите в касапница, но все пак се опитвахме да се спънем един друг.

Всъщност през онзи период бях съвсем обикновено момче. Имах брат и сестра. В училище не бях отличник, но не се справях и зле. Със сигурност не бяхме богати, живеехме в апартамент. Но нищо не ми липсваше. Бях преди всичко хлапак, който обича да играе футбол.

Един ден няма да го забравя никога. Беше зима и навън се беше заледило. Бяха отменили мачовете. Често със съседчето Йопи ритахме пред нашата врата на *Хердерплейн*. Йопи беше с една година по-голям от мен и имаше по-малка сестра. Доста си го биваше с топката и вече играеше в УФФ. Аз още бях в ЕДО.

Оная събота скучаехме. Беше студено. Йопи имаше чичо в Амстердам, затова по някое време си наумихме да отидем пеш до Амстердам.

Много ни знаеха главите! Тръгнахме покрай магистрала А2 в посока към Марсен. Естествено, не напредвахме. След час стигнахме до старите фабрики за газирано *Рак* в индустриална зона *Ланге Вайде*. Вече ни беше светнало, че никога няма да се доберем до Амстердам така. Тогава си казахме:

– Знаеш ли какво, да минем през замръзналите канали и да отидем до езерото. Може пък да е готино да поиграем на леда.

Лесно прекосихме каналите. Така стигнахме до езерото. Голямо изкуствено езеро, изкопано заради фабриките. Йопи предложи:

– Дай да минем по леда.

– Дали е окей? – попитах. В тоя момент видях покрай водата захвърлено въже и казах:

– Знаеш ли какво, дръж въжето, та ако цопнеш, да те измъкна.

Той тръгна пръв. И двамата стискахме въжето. И щом се отдалечи на осем-девет метра от брега, Йопи изведнъж пропадна в леда. Така се стресна, че пусна въжето. Тутакси потъна. За секунда изчезна в дълбокото.

Оня ден той носеше плетена шапка. Синя, с широка бяла ивица и две по-тънки червени от двете ъ страни. Тази шапка остана да се носи на повърхността. Още си я спомням.

Зачудих се как да постъпя. Бях само на седем. Затичах се колкото сили имах към фабриките, които бяха останали няколкостотин метра зад нас. Беше събота, все щеше да има някого. Щом приближих, закрепях. Мъжете се сепнаха, незабавно позвъниха в полицията. Естествено, беше твърде късно.

Накараха ме да изчакам при фабриката. През това време полицаите и водолазите отидоха до езерото. Намериха Йопи, но вече беше мъртъв. Не видях как го вадят от водата, но дочух, че вероятно се е удавил. Понеже под леда не можеш да дишаш.

Аз обаче не знаех съвсем какво е то, да си мъртъв. Дядо ми почина, когато бях на четири. Бях попитал: „Ами кога ще се върне?“. Помня, че в първия момент същото се запитах и за Йопи.

Вдигна се голям шум. Бях изгубил приятел. Не че ме караха, mine се — не mine, да повтарям какво съм видял – полицията и родителите ми ме отмениха в тая задача. Но през цялото време все за Йопи се говореше: в училище, в квартала, в клуба. По всичко личеше, че трагедията е голяма.

Вкъщи отбягнахме тая тема. Баща ми беше решил, че не бива да я зачекваме. Заобикаляхме я отдалеч. В училище обаче всички говореха за Йопи.

Известно време се чувствах зле. Глождеше ме въпросът дали не е трябвало да постъпя другояче. Дали не е трябвало да отида на леда, за да го хвана. Не трябваше ли да си върже въжето около кръста, вместо да го стиска в ръце? Такива неща ми минаваха през ума. Нямах и седем, но тези мисли продължиха да ме тормозят още дълго. Не трябваше ли да постъпя по-геройски?

Срещнах се и с родителите му. За тях смъртта му се оказа пълна катастрофа. Баща му се пропи и според мен така и не се върна в правия път. Постоянно висеше на бара на УФФ. Загубата на Йопи сложи край на живота му. Майката на Йопи също беше съсипана.

Тъгувах дълго по Йопи. Спомням си, че той ми беше подарил своя паспортна снимка. Пазих я дълго време. Държах я в чекмеджето на бюрото си. Случваше се да ѝ изгубя дирите, но винаги знаех, че е наблизо.

Веднъж баща ми спомена как няколко години след смъртта на Йопи намерил въпросната снимка и я накъсал на парченца. Решил бил, че съм отделил предостатъчно внимание на тоя мрачен инцидент. Аз обаче не помня подробности. Нито помня да съм му бил ядосан. Сещам се обаче как си казах: „Защо му е да ми я взима? Какво значение има една снимка? На никого не пречи!“.

Брат ми и сестра ми потвърдиха: баща ми си наумил да ме откъсне от черните мисли: „Цялата тая история с Йопи не му се отразява добре“.

Според тях било идиотско да постъпва така. Да ми налага табута. Самият аз като баща съм много по-открит и смятам, че подобни теми трябва да се обсъждат с децата.

Преди около пет години засякох случайно сестрата на Йопи. Тя ми изпрати няколко снимки на брат си. Разговорът изобщо не беше потискащ. В крайна сметка смъртта на Йопи беше нещастен случай.

² DOS (съкращение от *Door Oefening Sterk* или Силни чрез тренировки) е аматьорски футболен клуб от гр. Утрехт. – Б. пр.

³ Хладнокръвен и съсредоточен (англ.). – Б. пр.

⁴ Подобна на баскетбола игра с топка, измислена през 1902 г. в Нидерландия. Играе се на два коша, като всеки от тях е разположен в центъра на съответното поле. – Б. пр.

⁵ Усет (англ.). – Б. пр.

СТРАНИЦАТА Е ЗАТВОРЕНА

Когато поотраснах, осъзнах колко страда цялото ни семейство от това, че баща ми се занимава предимно с мен. В даден момент ми просветна, че не е честно. Вкъщи много се карахме по въпроса. *Хлапето* получавало прекалено голямо внимание, разглезвало се. Баща ми дори не поглеждаше брат ми и сестра ми, които бяха съответно шест и седем години по-големи от мен. Или поне те твърдяха, че не ги поглеждал. Майка ми – и тя. Трудно ѝ беше. Понякога на масата се разразяваха люти кавги. Тогава брат ми крясваше на баща ми:

– И аз съм ти син!

А сестра ми добавяше нещо от рода на:

– Нямам търпение да се махна оттук!

От тези приказки и майка ми я избиваше на емоции, докато баща ми винаги запазваше ледено спокойствие. Никога не ругаехме и не чупехме – бяхме прекалено възпитани за подобни неща, но в крайна сметка разговорите не променяха нищо. Баща ми си знаеше своето. Беше старомоден глава на семейство, беше шефът вкъщи.

Когато навърших дванайсет, брат ми и сестра ми се изнесоха почти едновременно. Стенли замина за Канада, а Карла – за Италия. Надалеч. Ние с родителите ми се пренесохме на *Йохан Вахенаркаде*. През онези години баща ми пътуваше често. Вечер вкъщи оставах само с майка си и двамата разговаряхме дълго. Постепенно осъзнах, че бракът на родителите ми не е щастлив.

Проблемите започнали още в църквата. Преди сватбата баща ми накарал майка ми да му обещае, че ще приеме католическата вяра, въпреки че е отгледана като протестантка. Официално тя преминала към католицизма, но кракът ѝ не стъпил повече в църква. Роднините на баща ми мърморели. Открих обаче, че нещата не свършват дотук. Всъщност на *Вахенаркаде* и дума не можеше да става за някаква близост между двамата.

Баща ми беше зает с работата си, с печеленето на пари и с мен. Майка ми се грижеше да има нещо сготвено и къщата да е чиста. Живееха под един покрив, а не се забелязваха. На почивка – същата история. Не ги свързваше почти нищо и когато пораснах, положението съвсем се влоши. Един ден майка ми ми рече:

– Страницата е затворена, момчето ми.

По време на тези наши обеди и вечери с нея често спорехме. Понякога до късно вечерта. Приличахме си по характер. И двамата бяхме много директни и емоционални. Но и откровени. Често водехме чудесни разговори. Тя се опитваше и да ме възпитава по малко. Бях доста разглезен и не виждах нищо странно в това, светът да се върти около мен. Получавах от баща си всичко, стига да играех добре. Бях досаден и вироглав. Тя ми обръщаше внимание на поведението ми. Хубаво правеше.

Но и аз ѝ се бърках в живота. Давах си мнението за тяхната връзка. Жал ми беше, че майка ми е *затворила страницата*.

– Защо не поговориш с него? Не може ли поне да опиташ?

Принципно ме слушаше, разбираше ме, просто не виждаше начин да излезе от задънената улица. Баща ми си беше изгубил ума по онова, което най-много обичаше: футбола и малкия си футболист.

По-късно от брат си и сестра си научих, че проблемите между родителите ми са започнали много по-рано. Когато навърших петнайсет-шестнайсет, нашите се намираха в етап от живота си, в който вероятно се питаха: „Ами когато и последното дете ни напусне, тогава какво?“. Мисля, че майка ми се тревожеше. Може би затова се поболя така.

Никога не съм говорил с баща си за нея. Футболът беше единствената ни тема на разговор.

ПРЕД ОГЛЕДАЛОТО (1)

Тази седмица попаднах на своя снимка като играч в юношеския отбор на *Аякс*. И тогава си казах: „*Fuck!* Преминал съм в *Аякс* едва на шестнайсет!“.

За всяко дете *Аякс* беше мечта. И един ден тази мечта се превърна в реалност за мен. Дебютният ми мач с *Аякс*, на който е направена снимката, беше с първия юношески отбор. Излязохме в Хага срещу малък клуб на име *Тексас*. Още си спомням какво направих, когато си облякох червено-бялата тениска. Застанах пред огледалото в съблекалнята, за да се огледам на спокойствие. Без да бързам, без да обръщам внимание на никого. Завъртях се. На гърба ми пишеше „10“. Този момент беше паметен. Чувствах се легенда. Казах си: „Божичко, ето ме!“.

СВИЙ ЕДНА С ДРЪМ⁶, ЧОВЕК

Средата на 1980 г.

Като малък не ходех по стадионите, защото всяка неделя играех в УФФ. Но щом навърших тринайсет, с един мой приятел, Рики Теста ла Мута, започнахме да посещаваме мачовете на *ФК Утрехт*. Сутрин ритахме, следобед отскачахме до *Халхенвард*, стадиона на *Утрехт*.

Преживяването беше неповторимо! Още невръстно хлапе, а вече в агитката, в организирания хаос сред всевъзможни странни птици. Не вярвах на очите си. Такива неща се запомнят. Запомнят се и рекламните песнички, които се въртяха на всеки двубой. „Свий една с Дръм, човек, защото Дръм е лек и мек. Само от *Ван Неле*.“ Истинска класика. Или пък: „Превъзходен и прозрачен. *Хайнекен*“. Все от този тип. За мен всичко това беше ново и зрелищно. Исках да науча кое как е. Двата с Рики бяхме футболисти и мечтаехме за футболна кариера, част от която донякъде беше и тази атмосфера.

От време на време придружавахме агитката и при гостуванията, например на *Go Ahead* и *ФК Хага*. Кое не е съвсем обичайно за един петнайсетгодишен. Имаш се за важен, щом пристигнеш в друг град с толкова голяма група от хора. Маршируваш по улиците и будиш респект. Това те кара да се чувстваш силен. И колкото по-многобройна е групата – четиристотин, петстотин човека, – толкова по-опияняващо е чувството. Такива момчета имат усещането, че нищо и никой не може да ги спре. Не че съм участвал в побои, но гостуванията на *ФК Хага* си бяха опасни. Трябваше да имаш едно наум. Ставаха всякакви инциденти, с полиция и главоболия.

Когато на шестнайсет преминах в *Аякс*, уикендите ми неочаквано придобиха други очертания. Бях получил предложение и от *ФК Утрехт*, а малко преди тях се бяха опитали да ме привлекат и от *Фейенорд* и *ПСВ*.

Не бях играл от девет месеца заради болките. Ад де Мос, старши треньорът на *Аякс*, поиска да научи защо името ми го няма в докладите за издирването на таланти. Обади се на Берт ван Линген в *Зайст*, който отговаряше за юношеските национали. Той му казал за контузията ми, но го уверил, че се възстановявам и скоро пак ще заиграя. Тогава Де Мос направил всичко възможно, за да вземе мен и Едвин Ходей в отбора. Отби се дори покрай нас, за да поприказва с баща ми.

През първите месеци с *Аякс* играех за първия юношески отбор, докато Едвин го сложиха направо във втория⁷. Понеже бяхме на по шестнайсет, през седмицата бащите ни ни водеха и връщаха; през почивните дни баща ми беше зает, защото тренираше аматьорския си клуб. Мачовете на Едвин с втория отбор се играеха в събора следобед, а моите с първите юноши бяха в неделя следобед. Това означаваше, че рано сутрин в неделя трябва да хвана транспорт до Амстердам. С автобус до Централната гара на *Утрехт*, после влак до гара *Амстел* в Амстердам, накрая с трамвай до *Де Мер*⁸.

Нищо кой знае колко вълнуващо, освен че в онези години всички отбори в *Ередивизи*² още играеха в неделните сутрини. И ако *ФК Утрехт* имаше гостуване, от ранни зори на Централна гара се трупаха фенове. Всички масово ходеха да гледат мачовете навън. Беше преди времето на полицейските ескорти и правилата за ограничаване на хулиганството. Налагаше се да си отварям очите на четири, за да не ме забележат със сака на *Аякс*. Иначе сто процента щях да си навлека проблеми. Ония младежи мразеха *Аякс*. Някои от тях се разхождаха и с кучета. Буквално окупираха гарата. Спомням си как в такива дни непрекъснато се озъртах и се молах да не ме разпознаят, понеже по онова време вече бях малко или много известен, поне в границите на *Утрехт*. Няколко пъти съм спринтирал от гарата до нас.

Макар че вече играех за *Аякс*, ходех и на мачовете на *ФК Утрехт* с шалче на отбора. През септември 1981-ва *Утрехт* излезе срещу великия *Хамбургер* на Ернст Хапел в мач за *Купата на УЕФА*. Двубоят се проведе на стадион *Ниу-Моникенхайзен* в Арнем, понеже *Феймарктхален* беше прекалено тесен. Голямо клане се разрази. Агитката налетя на резервната скамейка на Хапел, щурмува игрището. Нареккоха тоя мач *Битката при Арнем*. Двата с Рики имахме добри места, баща му ни беше уредил билети на високо, на сухо и далеч от безредиците.

Много държахме да гледаме този мач, защото в *Хамбургер* играеше Ларс Баструп – човекът, на когото дължах първото си прозвище. Известно време ме наричаха *Баструп*, защото и той като мен беше

нападател и фамилиите ни си приличаха. Най-известните играчи на *Хамбургер* бяха Феликс Магат, Манфред Калц и Юрген Милевски. Магат беше капитан, а пък Хапел седеше на скамейката, докато не започнаха да го замерят. Един привърженик на *Утрехт* дори го заплю във врата. И селекцията на ФК *Утрехт* не беше никак лоша: Ханс ван Брьокелен, Ад Мансфелд, Ян Ваутерс, Лео ван Вейн и Вили Карбо. Въпреки това мачът прерасна в драма. *Хамбургер* поведе с 0:4. Двубоят завърши 3:6, а агитката нахлу на полето. Не вярвахме на очите си. Ето как протичаха мачовете от *Купата на УЕФА* едно време.

И кой, мислете, следеше суматохата от по-горния ред? Ад де Мос. Щом ме забеляза, той ме зяпна учуден. Какво прави този тук с шалче на *Утрехт*? Вероятно през ума му е минало: „Ама че е смотаняк тоя Ван Бастен!“.

⁶ Дръм (*Drum*) е холандска марка фино нарязан тютюн за ръчно свиване на цигари. – Б. ред.

⁷ *Вторият юношески отбор* всъщност е резервният отбор на официалния тим на Аякс. Състои се предимно от професионални футболисти, които още не са намерили място в представителния отбор, и от такива, които се възстановяват от контузия. – Б. пр.

⁸ Стадионът на Аякс, на който отборът играе до 1996 г. – Б. пр.

⁹ Висшата дивизия на Нидерландия. – Б. пр.

КОСМИ ПО ПИШКАТА

Лятото на 1980 г.

Когато през лятото на 1980-а с Едвин Ходей заиграхме в Аякс, се захласвахме от възхита по всеки и всичко. Имахме да се доказваме. В първия юношески отбор не беше кой знае какъв проблем. Непрекъснато вкарвах. Нито един от неделните мачове не успяваше да ни затрудни. В крайна сметка играехме срещу аматьорски отбори. Всяка седмица се скъсвахме да отбелязваме: 6:0, 8:1, 7:0. Ей такива ми ти резултати. От само себе си се разбираше, че ще станем шампиони на провинцията.

Хералд Ваненбюрх, който идваше от *Елинквайк* и беше с половин година по-голям от мен, вече играеше в официалния състав. Франк Рийкард – и той. Не ги виждахме често, защото тренираха денем. Вторият юношески състав, в който играеше Едвин, започваше тренировки в пет следобед. Още първата седмица ме зачислиха да тренирам с втория състав, така че бащите ни да се редуват да ни возят и да им е по-лесно да съчетават футбола с работата си. Идеята дойде от помощник-треньора Хаси ван Вайк.

Доволен бях, защото щях да се меря с по-добри и физически по-здрави играчи от мен. Във втория отбор имаше момчета като Сони Силой и Джон ван т'Схип, тренираха и много футболисти, които вече бяха играли за официалния състав, например Ян Вехелар и Мартин Вихемансен.

Изискванията бяха по-високи, отколкото в първия юношески тим. Едвин се беше развил физически доста рано и не отстъпваше на другите в това отношение, докато аз не се бях оформил. Бях висок и кльощав, същинска върлина. Първия път, в който влязох в съблекалнята на втория отбор, играчите видимо се озадачиха какво търся при тях.

Ето с такива хора трябваше да се меря. В крайна сметка се справих. Конкуренция ми беше Рини ван Рон – едро, силно момче, което от известно време играеше за втория отбор и беше натрупало немалък опит и в официалната единайсеторка. След няколко седмици усетих, че имам повече потенциал от него, особено в дългосрочен план, въпреки че той вече беше ловък нападател.

През ноември, когато усетих, че нивото ми се е вдигнало, помолих Хаси да ме премести във втория юношески отбор.

– И на теб ще ти дойде времето – отвърна ми той.

В крайна сметка ми даде шанс да играя в нападение за втория отбор през февруари 1981 година, когато Рини ван Рон го оперираха от апендицит. При дебюта си отбелязах цели четири гола. Беше събота следобед, играехме на *Де Мер*. В този момент футболистите от първия юношески тим се събираха на стадиона за вечерния си мач. Проследиха спектакъла и репутацията ми скочи до небесата.

– Явно пишлето от Утрехт не е някоя едnodневка. Дръжете го под око.

Аз обаче бях щастлив най-вече заедно ми дават да тренирам с втория отбор. В него имаше истински звезди като опитния датски защитник Стен Циглер. Той беше играл няколко пъти в официалния тим, но не го пускаха много-много и за да не губи тренинг, понякога се включваше в нашите приятелски срещи.

По някое време Циглер се оплака, че пак го сложили да играе с нас, че в отбора имало прекалено много недорасляци. Думите му бяха: „Веднъж играх с един, дето още няма косми по пишката“.

Спомням си как се стреснах и си казах: „Май говори за мен“.

СВЕТИ ЙОХАН КРОЙФ

1981 г.

Йохан Кройф изникна на тренировъчния терен, без да разберем откъде. Беше вторник вечерта. Помолил Хаси ван Вайк да поиграе с нас, с втория отбор, *Б отбора*, както се наричаше тогава.

Великият Йохан Кройф! За мен той беше нещо като светец, абсолютен образец. Хранех огромно възхищение към тоя мъж. Безгранично, ако трябва да съм точен. Когато ритахме с приятели на улицата, аз винаги бях Йохан, а ето ме сега с него на терена. Възстановяваше се от контузия в слабините и се опитваше да си възвърне формата. Хаси, естествено, беше доволен, че Йохан го моли за подобно нещо.

Отлично помня първия път. В даден момент заиграхме двама срещу двама. Той и Силой срещу мен и Джон ван т'Схип. На малки вратички. Йохан не спираше да приказва за някакво си *щипане*, трябвало да *защипем*. Тоя термин ни беше напълно непознат, макар да предусещахме какво значи. Да стесним полето, така че по-лесно да опазим вратата. Вечерта с Джон ни заболяха коремите от смях. „*Да защипем*, значи. Дават ли съдиите да щипеш?“ Глупости и половина.

Такива игрички – двама срещу двама – съм играл до припадък зад блока, така че Йохан нямаше какво да ми обяснява. Но и той не беше паднал от Луната. Веднага забеляза:

– А, вие сте доста будни момчета!

Ван т'Схип беше умен играч; аз ритах малко по-фанатично, малко по-коварно. Нямаше как да играеш иначе с Йохан. Мачлетата бяха страшно приятни и им се наслаждавахме искрено.

Тогавя бях на седемнайсет, а Кройф – на трийсет и четири, но когато играехме заедно, всички бариери падаха. Скоро минахме на малки имена. Той беше съхранил момчешкото в себе си и в игра беше не по-малко яростен от нас. И не по-малко радостен, когато печелеше, и разочарован, ако изгубеше.

Той се раздаваше напълно и ни напътстваше активно. Беше роден за треньор. Във физическо отношение почти не му личеше, че е по-голям от нас. По време на тези игри се виждаше, че по природа е умен и ловък, а техниката му е много по-добра от тази на останалите. Възрастта му въобще не беше проблем.

Странна ситуация, може би дори объркваща. От една страна, изпитвах огромен респект към тоя човек, същевременно исках да му покажа на какво съм способен. В крайна сметка безсрамието надделя. Ван т'Схип например се мъчеше да впечатли Йохан с финтове. Аз – не. Аз исках само да вкарвам. Но от време на време се спирах и се ощипвах по ръката, за да проверя истина ли е, или сънувам.

Оная вечер си спомних времето в аматьорския клуб в Утрехт. Оттогава беше минала само година. Един съботен следобед дойдохме в *Де Мер* да гледаме Хералд Ваненбурх, който вече играеше в резервния тим на *Аякс*. Това беше първият ми досег със света на *Аякс*, включително с Рийкард. След мача, докато се излизвах сам-самичък от стадиона, насреща ми по стълбите неочаквано се зададе Кройф. Никога не го бях виждал на живо. Подмина ме, как иначе, но за миг времето като че ли спря.

Хрумна ми да го задържа, да му подам ръка и да му кажа: „Не знаете кой съм, но запомнете лицето ми. Пак ще се срещнем“. Не го направих. Достраша ме. Моментът отмина, разминахме се без приказки. Той, естествено, нямаше представа кой съм. Бях на петнайсет и играех в *Елинквайк*. Никога няма да забравя тоя момент.

Хубавото на Йохан още от първата ни тренировка заедно беше, че не се усещаше разлика. Единственото, което има значение във футбола, е колко си добър, а Йохан беше извънредно добър. И ние не бяхме някои мухълъвци, но още не бяхме показали на какво сме способни. Той усети, че е само въпрос на време и на опит. Беше искрен. Чист. Във футболния свят съществува естествена йерархия в зависимост от това, колко си добър и какво можеш да правиш с топката. Въпрос на инстинкт. В крайна сметка нивото – не възрастта, успехите или умът – определя йерархията в съблекалнята. Една година по-късно изпитах на собствен гръб и строгостта му. Знаеше как да те постави на мястото ти.

Рано една събота се включих в тренировката на представителния отбор. Още не се бях утвърдил, но редовно замествах играчи и до края на сезона щях да отбележа девет гола за първия тим. Оная събота обаче Йохан ме взе на мушката си. Коментираше всичко, което правех, всеки пас, всеки спринт. Непрекъснато ми се караше и ме поправяше.

Не разбирах какво цели. И до днес не разбирам. Вероятно беше видял потенциал и си беше наумил да се

заеме с мен, да провери докъде мога да стигна, за да прецени дали от мен ще стане нещо, или не. И постигна целта си. В един момент ми дойде до гуша от грубостите му и му изкрещях:

– Върви по дяволите!

Напуснах терена. От очите ми тутакси рухнаха сълзи, включително и защото бях ужасен от реакцията си. Бях наругал Кройф, свети Йохан. *God himself*.¹⁰

Хаси ван Вайк ме догони. Още не бях стигнал края на тренировъчното игрище, когато той ме сграбчи.

– Марко, не му се давай. Хайде, кръгом. Преглътни го. Йохан го прави с добро, просто му се получава малко дърварски.

И той смяташе, че Йохан е прекалил с нападките си към мен.

Стегнах се и се втурнах обратно. Шантавото беше, че в тоя момент, на същата онази тренировка, Йохан коренно промени отношението си. Изведнъж всичко, което правех, беше добро.

– Отлично придвижване към вратата! – похвали ме той неочаквано. – Прекрасно повеждаш! Чуден пас! –

И други такива.

Беше му кристално ясно, че преди малко е прекрачил границата. Но и той като мен беше хлапе от улицата, което по този начин го даваше психолог. По-късно и други играчи потвърдиха, че не е бил прав. Въпреки всичко след време той се превърна в моя най-голям учител, а станахме и близки приятели.

¹⁰ Самият Бог (англ.). – Б. пр.

VIDEO 2000

3 април 1982 г.

Официалният отбор на *Аякс* излизаше срещу *НЕК*. За първи път ме викаха в представителния тим. Треньорът Ад де Мос ми се беше обадил, за да ме предупреди в събота вечер да съм на линия, понеже имало много контузени играчи.

През първото полувреме преценявах какво е нивото от резервната скамейка; казах си, че не отстъпвам на другите по нищо. Готов бях. Винаги го бях искал. След почивката щях да сменя съотборник. При това не кого да е, а Йохан Кройф. Беше нереално. В нападение, наред пълния стадион.

През онези години публиката не се изнизваше от трибуните, за да си вземе нещо за хапване или пийване. Всички си стояха по местата. Когато на полето изникнах аз, върлината, се разнесе шушукане. „Тоя сополанко накъде пък е тръгнал?“

Играех с лекота, защото имах зад гърба си много мачове с първия и втория юношески отбор. Бях на върха на щастието, радостта ми нямаше граници. Повтарях си: „Само да ми падне топката!“.

След подаване на Ваненбурх скочих между двама защитници на *НЕК* и чукнах топката по диагонал ниско долу в ъгъла. Гол! При това в дебют! Бях невероятно щастлив и изведнъж осъзнах, че съм отбелязал не само на *Де Мер*, но и по телевизията. Сбъдната мечта.

След мача се прибрахме право вкъщи. *Studio Sport* вече беше минало, а нямахме видеокасетофон. Тогава с баща ми се сетихме да отидем при моя приятел Рюд ван Боум. Той имаше видеосистема *Video 2000* и беше записал мача. Беше ни страшно любопитно да проверим как стоя на екран. Какво е да те дават на живо по телевизията.

Седнахме на дивана и аз изгледах дебюта си и първия си гол в *Ередивизи*. Години наред с баща ми бяхме следили футболните мачове по *Studio Sport*, а ето че сега всички гледаха мен. Удивително!

Последици от успеха с официалния отбор на *Аякс* нямаше. Когато Де Мос ме попита дали искам да изляза следващия вторник срещу *Спарта*, му отвърнах, че трябва да си помисля. През седмицата щях да играя и с юношеския отбор на Нидерландия в международен турнир за 16— и 17-годишни в Кан. В края на краищата избрах националите. Де Мос не остана особено доволен. До края на сезона не ме повика повече.

Впрочем в Кан изиграхме един фантастичен турнир. Моят личен принос бяха трите гола срещу италианските юноши. Години наред спях с тениската, която си бях разменил с един италиански играч след мача.

ЗАКРИВАШ МИ СЛЪНЦЕТО

Лятото на 1983 г.

– Закриваш ми слънцето – скастрих аз Джон. „Слънцето“ – произнесено като „шлънцето“, с амстердамски акцент, понеже тогава имитирахме Йохан във всичко. Бях раздразнен. И не го криех. С Джон бяхме на почивка на Майорка с още двама приятели, но се виждаше, че не сме свикнали един с друг в такава обстановка.

Вкиснах се още с пристигането ни. Не че не ми беше до почивки, напротив. Страхотно беше да нямам задължения. Само че годината беше тежка. Първият ми истински сезон с Аякс току-що беше приключил. Общо двацет мача и девет гола за представителния отбор. Взел си бях дипломата за средно образование. След четиридесет и шест седмици бях скапан. Физически и умствено. Биваше ме само да се пека на хавлията. Нищо друго не исках. Не за малко, нито за няколко часа, не – исках да се излеждам от сутрин до вечер. Да се пържа под жаркото слънце. Да изхвърля с потта си стреса от цял един сезон. И когато Схип ми закри слънцето, страшно се издразних.

– От четири часа лежиш тук, човек, какво ти става? – сопна ми се той. – Една минута, много важно!

– Ами ти с твоя мармалад? – не му останах длъжен аз. – Не можеш ли да говориш като хората?

Той се замисли. И се сети. Докато закусвахме на бара в апартамента, аз пак се бях умълчал. Не бях особено забавна компания след краткия сън и натежалата от нощния живот глава. Схип поиска да му подам бурканчето с мармалад, но изсъска само: „Мармаладът!“ Досуц като заповед. Аз го погледнах така, сякаш имах пред себе си пълен идиот, но след няколко секунди все пак му подадох бурканчето. Повече не си проговорихме. До следобеда.

– Много е яко да се почива с теб, мрънкало такова.

В мен се надигна гняв, но го преглътнах. В следващия момент и двамата избугнахме в смях. На него всичко можех да му простя. И той – на мен.

Джон реши да се поразходи. По плажа имаше какво да се види, но мен не ме интересуваше. Сложих си слушалките на уокмена. *Wham! – Wake me up before you go, go!* Преди да тръгнем, си бях записал три касетки с разнообразна музика. Много парчета от Топ 40. Музиката ми позволяваше да се изолирам.

Тоя сезон тренирах с официалния отбор само през училищните ваканции и в почивните дни, понеже трябваше да си завърша образованието. След гимназията за класически езици техникумът, в който се бях прехвърлил, не ми се беше сторил кой знае колко труден. Образованието беше важно не само за родителите ми, но и за мен. Грехота щеше да е да го зарежа. През май най-сетне си взех дипломата. Отметнах и тази задача.

През есента най-после ме включиха в представителния отбор. Нямах търпение да започна, макар че беше жалко, че Йохан преминава във *Фейенорд*. Решението му дойде след безбройните скандали с президента Хармсен. Както и да е. Когато си тръгнаха и Лерби, и Срайвърс, се наложи да се оправяме както знаем. Силой, Схип и Ваненбюрх. Към тях – Роналд Куман. Въпреки че ми се струваше, че Де Мос предпочита по-старите: Опхоф, Буве, Схунакер. Вим Кийфт изтегли късата клечка. Замина за Пиза.

От време на време съчетаването на училището с футболната кариера пораждаше смехотворни ситуации. Още с подписването на първия си договор се размечтах да си купя кола. Щом навърших осемнайсет в края на октомври, се записах на шофьорски курсове. През декември взех книжка. На *Хердерплейн* имаше автосервиз. Всеки път, когато минавах оттам на път за училище, виждах едно *Порше 911 Кабрио 3.0 Тарга*. Светлокафяво. Струваше двацет и седем хиляди гулдена. Знаех, че след първия сезон ще ми удължат договора и ще започна да печеля по трийсет хиляди гулдена. Пускаха ме все по-често, всичко вървеше добре, затова винаги, когато минех покрай гаража, си казвах: „Взема ли книжка, си го купувам“. Отправих се към търговеца още през декември. Онова, което не знаех обаче – нещо ново за мен, – беше, че първо се удържа определена сума за пенсионния фонд *CFK*, а върху остатъка се дължат и данъци. В крайна сметка от всичко ми се полагаха едва 35 процента. Така че не ми се отвори парашутът. Бях страшно разочарован и накрая си купих от зет си Вани, италианския съпруг на сестра ми, бяло-бежова *Алфа Джулиета*. Вярно, не беше *Порше*, но пак си я биваше. Струваше ми девет хиляди гулдена. Можех да си го позволя с първия договор.

Спечеленото си беше само за мен. Още живееш с родителите си и вечерях въщи, но нашите не ме молеха за пари. Не вдигаха много шум, задето изведнъж се бях оказал със средства. Всяка сутрин както обикновено поемах от *Йохан Вахенаркаде* към училище. А от януари започнах да ходя с алфата.

Още помня първия път, в който паркирах до очукания сааб на учителката по немски. В същия момент на колело се зададе преподавателят по география. Помня впрочем и един урок по немски на госпожа Босман-Ритсен. Докато ни преподаваше умлаута, тя даде за пример името на Ханзи Мюлер – *Hansi Müller*. В онези години Мюлер играеше за *ФФБ Щутгарт* и беше един от големите ни идоли. Госпожата обясни, че понякога името му се предавало и като *Hansi Mueller*, понеже ѝ невинаги можело да се изпише на таблото на стадиона. След тоя урок тя съвсем ни се издигна в очите.

Междувременно започнах да се появявам често по *Studio Sport* и в пресата. Животът ми се беше променил, но това не ме беше направило по-вятърничав. Лъскавата външност и славата не ме интересуваха. Продължавах да дружа със старите хора: Хенри Релифелд, Рюд ван Боум и Андре ван Флийт. Те ми бяха аверите.

С Джон прекарахме няколко приятни вечери на Майорка. Бяхме започнали да подражаваме на Йохан не само в акцента, но и в маниера на пушене. Сетехме ли се, се превивахме от смях. Йохан си държеше цигарата много особено. И докато пушеше, успяваше и да говори. Отне ни време да му хванем цаката, но се научихме.

Една вечер на Майорка излязохме да пийнем с група приятелчета от района на Амстелвен. Прекалихме с коктейлите с *Бакарди* и кола. Към пет сутринта празненството приключи по доста необичаен начин. Уж на шега един от ония типове се покатери на паркирала кола. Някакъв таксиметров шофьор го видял и незабавно уведоми колегите си и *Guardia Civil*, Гражданската гвардия. За няколко минути надойдоха осем таксите и три полицейски коли със светлини и сирени. Пръснахме се във всички посоки, за да не ни спипат. До един успяхме да избягаме или да се скрием в нечий апартамент, само на Джон не му беше никак лесно да тича по джапанки. Той прескочи някакъв зид и се спотаи зад него, докато онези не си тръгнат. Мислехме, че сме се разминали. Само че при скока Джон се беше приземил върху счупена бутилка от кока-кола. Дали заради алкохола, или заради адреналина, но в първия момент не се усетил. Чак като се прибрахме в квартирата, видя кръвта и изчегърта парче стъкло. На сутринта в Бърза помощ извадиха и второ парче. Отидох с него след няколко часа сън. Бях като пребит. Докато той лежеше в болничната стая на болкоуспокояващи и инжекции срещу тетанус – по-късно му се наложи да дава обяснения на ръководството, – аз се изтегнах на плажа. Както всеки друг ден. Оная вечер, впрочем, срещнахме и Линда де Мол¹¹. Покани ни на рожден ден следващата вечер. Ставала на деветнайсет.

Докато се излежавах на плажа, си мислех за Мексико. За Световното първенство за юноши до 20 години, което се проведе през юни. Тъкмо се бяхме прибрали. Треньор ни беше Кейс Райвърс. Симпатичен човек. Взе ме, макар да бях от най-малките. Бях само на осемнайсет. Нямах представа какво ме очаква. Стадионите се пукаха по шевовете. Тая страна беше луда по футбола. Съвсем различна атмосфера.

Страхотно преживяване. Вълнуващо. Изправихме се срещу най-добрите играчи в света. Четири години по-рано Марадона беше станал световен шампион с Аржентина. И ние това искахме, само че почти нямахме опит в международните двубои, а и Мексико беше съвсем различен свят.

От *Аякс* беше пристигнала цяла тумба: аз, Схип, Ваненбюрх, Ходей, Рене Панхайс, Едвин Бакър и Сони Силой. От *Утрехт* – Роби де Вит. Очаквахме това да е звездният турнир на изгряващия Хералд Ваненбюрх, но се превърна по-скоро в турнира на Марио Бейн, който влезе срещу Бразилия. Игра страхотно, преодоля петима и отбеляза. И това – пред 68 000 души в Гуадалахара! След изненадващото равенство 1:1 срещу фаворита Бразилия мексиканската преса веднага обяви Бейн за холандската звезда на Световното. В съблекалнята той заигра новата си роля със замах. Преобрази се в бляскав и наперен мъжага. В ротердамския Джеймс Бонд.

Следващите два мача бяха в Монтерей, в джунглата, където влажността на въздуха надвишаваше 70 процента. Разгромихме Съветския съюз и направихме равенство срещу Нигерия. Така на четвъртфинала се изправихме срещу Аржентина. Странен мач. Смятаха ни за най-добрия отбор на турнира редом с Бразилия и Аржентина. Двубоят се игра в Леон на над две хиляди метра надморска височина, на всичкото отгоре по пладне. Термометрите показваха 42 градуса. За нас това беше много рязка промяна.

Въпреки жегата играхме страшно добре и след подаване на Джон вкарах за 1:0. Прибрахме се в

съблекалнята под стадиона. Там беше малко по-хладно, към 18 градуса, ако не се лъжа. Когато отново изпъляхме на терена, жегата ни зашемети. Едва се движехме по стадиона. Постепенно окапахме. В деветдесетата минута Аржентина поведе с 2:1. Спорен гол. В суматохата, която се възцари след попадението, аржентинските запалняковци, които масово бяха надошли да подкрепят отбора си, се озлобиха и започнаха да ни замерят с монети. Една монета удари Ваненбюрх по зъбите. В крайна сметка нещата излязоха извън контрол и трима от нашите получиха червен картон. Изгубихме с 1:2. Колко жалко! Отпаднахме. Но се чувствахме силни, защото не отстъпвахме на най-добрите. На финала един срещу друг застанаха Аржентина и Бразилия.¹²

След отпадането прекарахме една последна вечер в Мексико Сити, преди да хванем самолета за вкъщи. Цялото приключение беше невероятно изтощително, въпреки това последната вечер с няколко момчета решихме да излезем из града. Но понеже останалите ги достраша, накрая тръгнахме само аз и Роби де Вит. В една тъмна уличка намерихме някаква подозрителна кръчма, в която си уредихме две момичета. Аз приключих пръв, прииска ми се да се разкарам колкото се може по-бързо, но ми се наложи да почакам още няколко минути, докато гледам белия задник на Роби. Клатещият се бял задник на Роби. Такъв кадър не се забравя лесно.

Когато се прибрахме, решихме да се изфукаме със завоеванията си. Бяхме насядали по пода на дългия коридор. Естествено, всеки искаше да чуе разказа ни. Спомням си как Роби се беше облегал на нечия врата и описваше случката цветущо. В момента, в който приключи с фукните си, вратата се отвори и Роби политна назад. И кой, мислите, се изправи зад него? Кейс Райвърс. Изкарахме си акъла. Ясно беше, че е чул всичко. Вътрешно Кейс кипеше от гняв. Виждаше се, че едва се владее, но подметна само, че ако искаме да станем професионални футболисти, трябва да се държим като професионалисти.

Voetbal International публикува нещо като разбор на Райвърс за Световното. Срещу името на Де Вит треньорът беше посочил, че „трябва да проявява повече професионализъм“. В същия брой заявяваше уверено, че аз ще съм следващият нападател на нидерландската единайсеторка. Приятно ми стана, щом го прочетох, разбира се. Явно зад вратата на стаята си беше пропуснал моя принос към приключението.

На Майорка уважихме и партито на Линда. Още си спомням как пулсираше главата ми. Няма много за разправяне. Обърнахме апартамента с краката нагоре. Джон беше най-трезвен от всички, понеже антибиотикът, който взимаше заради раната, не му позволяваше да пие. Макар че в крайна сметка наруши и тази забрана.

Благодарение на нея обаче на закуска ми разказа подробности за изминалата вечер. Как с напредване на партито всички заедно сме се топнали в морето и какво ни прихванало – започнали сме да си мятате едни на други дрехите високо във въздуха. Накрая те се закачили по телефонните жици. Наложило се да се прибираме полуголи.

Джон имаше какво да добави и за моите изпълнения. Едва потискаше кикота си, докато описваше как на една от стените в тоя апартамент висели големи рисунки. Колкото повече съм пиел, толкова по-нестабилен съм ставал. По някое време съм се хванал за една от картините, при което рамка се посипала на парчета по пода. На Джон това му оправило вечерта.

Заради всички тези излизания не успяхме да си починем добре, но сериозната работа не търпеше отлагане. За щастие всеки ден се излежаваш на слънце и това ми помогна да се възстановя физически и умствено и да си заредя батериите за новия сезон в Аякс. Бях готов. Искях да потръгне добре. Кройф вече играеше за най-големия ни враг. Бях си отбелязал датата в календара: „18 септември, *Олимпийски стадион, Аякс-Фейенорд*“. Много ми се щеше да започна като титуляр. В нападение, естествено. Да отбележа толкова голове, че да не могат без мен. Разбира се, разполагахме с Йеспер Олсен, който беше страхотен. Разполагахме със Схип, Ваненбюрх, Рийкард и Силой. Но имахме и старата гвардия: Схунакер, Опхоф и Буве. С Роналд Куман – и той младок. С Ханс Халъе, наследника на Срайвърс. А от юношите дойде и някой си Джон Босман. Него си го биваше с глава. Предстояха интересни времена...

11 Линда де Мол (р. 1964 г.) е нидерландска актриса и водеща на развлекателни телевизионни програми в Нидерландия и Германия. – Б. пр.

12 Бразилските младежи побеждават Аржентина с 1:0. – Б. пр.

ХАСИ

1983 — 1984 г.

През есента пипнах болестта на Пфайфер¹³. През ноември, ако трябва да съм точен. Според мен ме беше заразил австриецът Феликс Гаселих, който седеше до мен в съблекалнята и боледуваше от същото. А може и да съм бил по-уязвим заради тежката година, която преживях. През целия сезон играх ту в представителния отбор, ту във втория, а понякога и в първия юношески тим. Годината завърши със Световното за юноши в Мексико, а междуременно си бях взел и дипломата за средно образование.

Инфекцията ме влудяваше, защото бях започнал с летящ старт. За първи път получавах титулярно място в официалния отбор, в нападението, и до края на септември бях отбелязал дванайсет гола. Наред с това дебютирах с мъжките национали и се разписах както във втория, така и в третия им мач. Този, третият, беше славният двубой с Ирландия, в който на почивката губехме с 0:2, но накрая спечелихме с 3:2. При победния гол на Рууд Гулит от радост направих стойка на ръце на главата линия.

Добрият стар Пит Срайвърс беше човекът, който ни подпали фитилите през почивката. Ако сме искали да спечелим, трябвало да се размърдаме, не да мърморим. Заиграхме с трима нападатели и с думите на Пит в ума. Тактиката му проработи.

Същата седмица в автобуса, докато пътувахме за някакво гостуване на Аякс, се заканих пред Схип:

– Ако отбележа в сряда, ще стана милионер.

Това говори красноречиво за периода, през който минавах. Бях още млад, но се развивах отлично.

През септември смазахме *Фейенорд* на Йохан Кройф на *Олимпийския стадион* с 8:2, макар тоя резултат да не даваше вярна представа за съотношението на силите. Преди почивката *Фейенорд* водеше в играта. В крайна сметка аз отбелязах три гола, но звезда на мача стана Йеспер Олсен. Оня следобед той нямаше милост.

Затова, когато в началото на ноември докторът ме посъветва да си почина заради инфекцията, новината направо ме съсипа. Пропуснах всички мачове през ноември и декември и се върнах към тренировки чак през януари. Първият мач, в който ме пуснаха, беше на 28 януари, неделя. Приятелски двубой срещу аматьорите от ХМСХ в Хага. Изиграх едно полувреме, после ме изпратиха да си взема душ. От второто полувреме бяха изтекли десетина минути, когато навесът на резервната скамейка на Аякс рухна, понеже отгоре му се бяха покатерили няколко млади фенове на домакините. Де Мос се отърва с уплаха, но Лу Бартелс от ръководството и треньорът Хаси ван Вайк не се разминаха така леко. В крайна сметка на Бартелс му ампутираха два пръста на краката, а на Хаси – пет. Освен това Хаси се оказа и с увреден шиен прешлен. Това беше краят на треньорската му кариера. Накрая заживя на инвалидна пенсия. Случилото се оня следобед беше истинска трагедия.

Все пак Хаси ми беше първият треньор в Аякс. Той беше онзи, който ме върна на терена след кавгата с Йохан. Беше състрадателен, докато старши треньорите най-често са безжалостни. Поддържаше равновесие в клуба, включително като помощник на Де Мос.

Трагедията се разигра пред очите ми. Още с мокра коса след душа, аз вървах към резервната скамейка и в момента, в който навесът се срути, бях на не повече от двацет и пет метра от него. Беше ужасно. Чак по-късно се запитах: „Ами ако бях излязъл от душа по-рано? Минута или две. Или ако се бях облякъл по-бързо? Ако не бях отговорил на оня журналист?“. Тогава сигурно щях да седна на пейката по-скоро. Може би между Хаси и Лу.

¹³ Болестта на Пфайфер или инфекциозна мононуклеоза е остро инфекциозно заболяване, което протича с висока температура, фарингит и уголемяване на лимфните възли. Засяга и черния дроб и далака. – Б. пр.

ФК ФИНКЕФЕЙН

1984 — 1985 г.

Годината, в която Йохан сложи край на футболната си кариера, беше странна година. През май 1984-та той беше станал шампион с *Фейенорд*, с което беше натрил носа на президента на *Аякс* Хармсен. Вече не пътуваше така често до Амстердам. За първи път от години прекарваше повече време у дома си. Понякога този дом беше в Барселона, друг път – във Финкефейн.

Чувахме се редовно. И Джон поддържаше връзка с Йохан. През септември Джон започна да се оплаква от парализа. Оказа се дискова херния. Наложих му се да мине под ножа в Гронинген. Така го посъветва Йохан. Йохан отиде до Гронинген с майката на Джон, за да е сигурен, че ще го пуснат на свиждане. Беше взел на Джон видеокасетофон и няколко касетки. В болницата Йохан се заприказвал с лекаря и настоял да присъства на операцията, за да се увери, че всичко ще е наред. Когато по-късно научи това, Джон се пошегува:

– Няма да се изненадам, ако е извършил и операцията.

По онова време Йохан беше силно загрижен за нас. Вниманието, с което ни обграждаше, впечатляваше младоците като нас. Когато Джон си стъпи на краката, започнахме да се отбиваме през Финкефейн на гости на Йохан. Дани¹⁴ отваряше и се провикваше:

– Йохан, момчетата пристигнаха!

Докато пиехме кафе, Йохан разправяше за опита, който бил натрупал. В Испания. В Америка. Все за футбол говореше. Пък и ние си умирахме за тая игра. След час казвахме учтиво:

– Време е да си ходим.

Но на Йохан не му спираше устата още поне трийсет минути. Просто много искаше да попием неговото виждане за нещата. Беше обсебен от играта. Все говореше за ситуации, в които бил попадал и които виждал да се повтарят и в нашите мачове. Следеше ни изкъсо. Всъщност Йохан беше неизчерпаем извор на чиста любов към футбола. И ние се радвахме като деца, че „сме се сдобили с билети за ложата“.

С Джон бяхме първите двама футболисти, на които стана спонсор *Cruyff Sports*, неговата марка спортни облекла. Тия неща ги уреждаше Джек ван Хелдер. Два пъти в годината с Джон ходехме в магазина на едро на *McGregor* във Валвайк, за да пазаруваме без пари. Беше страхотно. Пълнехме си количките догоре. Спомням си как в края на годината Джек се обади и предупреди:

– Момчета, надхвърлихте бюджета два пъти.

Само толкова. Йохан също не повдигна темата. На него единствено футболът му беше в главата.

Понякога пред входната му врата ни хващаха нервите. Спомням си оня път, когато се отбихме за рождения му ден. Не бяхме сигурни какво да му вземем, но не искахме и да ходим с празни ръце. Затова му купихме парфюм на *Azzaro*, още го помня. Не че не му се зарадва, но след две минути го подреди на бюфета и пак се заприказва за футбол.

Сещам се и за рождения ден на една от дъщерите му. В разгара на празненството излязохме да поритаме на двора. Кройфови имаха огромен двор, който граничеше с нещо като пасище. Заиграхме се на две от онези малки стоманени вратички. Всички се включиха: Жорди с другарчетата си, Йохан, аз. По някое време с Йохан започнахме да си подаваме с глава и така шурмувахме вратата на противника, без да позволим на друг да докосне топката. Преодоляхме всички, удряйки с глава тринайсет или четиринайсет пъти. Накрая един от двама ни отбеляза. Беше красив момент. Магически. В такива мигове у Йохан проличаваше непресторената любов към топката и играта. Изпитвахме я и ние. Такова нещо не се забравя.

Йохан беше свободен агент, но следеше мачовете и от време на време идваше да ни гледа. И тогава, колкото и да го въртяхме и сучехме, разговорът неминуемо се насочваше към това, че един ден Йохан ще стане треньор на *Аякс*. Тази мисъл блазнеше и нас.

Ад де Мос тренираше *Аякс* от няколко години. Чудесен човек; и Йохан беше работил с него. С Де Мос разгромихме Йохан и *Фейенорд* с 8:2 на *Олимпийския стадион*. С други думи, Де Мос не беше кой да е. Само че Йохан си беше Йохан. Струваше ни се по-интересен и предизвикателен. Нямахме план – нещата се

случиха от само себе си. Както често става с Йохан. Той беше влиятелен човек. Беше много близък с ежедневника *De Telegraaf* и имаше хора из медиите. Преживях влиянието му на свой гръб, когато станах треньор на националния отбор. Ако вярваш силно в нещо, то се случва.

Сезон 1984/85 не беше никак зле откъм резултати. През април дори се бяхме откъснали с пет точки. Титлата ни беше в кърпа вързана, ала в групата от няколко месеца царяха разногласия. След отпадането от пражкия тим *Бохемианс 1905* в УЕФА Де Мос беше подхвърлил пред журналисти: „С Ваненбурх и Рийкард не можеш да спечелиш войната“. На по-младите играчи това изказване не им допадна. Със старите кучета Де Мос беше по-близък, отколкото с нас. Може би си беше повярвал твърде много, понеже две години по-късно каза някъде: „Аз съм компасът, по който се води Аякс“. На мнозина в клуба тези думи не им се понравиха.

Вестниците първи си послужиха с названието *ФК Финкефейн*. Журналистите имаха предвид нас с Йохан. Твърдяха, че всяка седмица с Джон сме висели у тях на дивана. А оная пролет му бяхме ходили на гости само няколко пъти. По същото време името на Йохан започна да се спряга за треньорския пост в Аякс. Де Мос твърдеше, че с Джон умишлено сме всявали раздор на тренировките, нарочно сме създавали конфликти. Че съзнателно сме пречели и сме закъснявали. Пълни измислици. Но явно нещо го притесняваше. Очевидно го дразнехме.

На 23 април гостувахме на *Утрехт* и Де Мос остави мен и Схип на резервната скамейка. Без обяснения. Почувствахме се така, сякаш ни беше обявил война. Аз бях титуляр, ясно беше. Джон – не, но пък и той беше от значение за групата. В пресата Де Мос каза: „Ван Бастен не е във форма“. В тефтера си срещу мача с *Утрехт* написах: „Ад де Мос никога не е бил във форма“. Спечелихме с 1:0 с гол на Рийкард. На Де Мос му се размина, но не задълго, защото жартата продължи да тлее, а *De Telegraaf* – да рови в нея.

Следващият мач беше на 5 май, неделя, гостуване на *Харлем*. Де Мос беше болен. Антоан „Шпиц“ Кон, който пое ролята на треньор, беше решил да ни върне в титулярния състав, без да му мисли много-много. Или поне така стана ясно от тренировката в събота, ден преди двубоя. На тренировката се представихме добре, логично беше да ни пусне.

– Ще играят най-добрите – обяви Шпиц Кон.

Така че в неделя с Джон се настроихме да излезем срещу *Харлем*. Де Мос обаче научил за това и в неделя пристигна в Амстердам ни жив, ни умрял, за да зачеркне имената ни от таблото. Изхвърли ни от титулярния състав. Държеше да ни накаже на всяка цена. По време на мача не се отлепи от треньорската скамейка.

Онзи следобед в Харлем паднахме с 1:0. Напрежението в автобуса за Амстердам – с нож да го режеш. Всички се бяха умърлушили. Ние – понеже не ни пуснаха, останалите – защото бяха паднали и игричките на треньора се бяха оказали по-важни от крайния резултат. Де Мос се ядосваше, понеже беше заложил много и беше изгубил. Никой не му беше виновен.

На следващата сутрин – беше 6 май – се случи нещо много странно. Както обикновено, се събрахме за разбор в залата за пресконференции в *Де Мер*. Де Мос взе думата. Каза:

– Нещата, виждате, не вървят добре. Може би без треньор наоколо ще сте по-честни едни с други. Обсъдете помежду си къде какво се обърка. След малко се връщам.

Двамата с Шпиц Кон напуснаха залата и седнаха на бара на леля Син в зоната за играчите.

В отбора се разрази дискусия, която ни доведе до заключението, че това не може да продължава така и Де Мос трябва да си върви.

Накрая гласувахме. Мнозинството беше категорично: приключихме с Де Мос. Всичко се разви съвсем бързо, не отне и десет минути. На Дик Схунакер, който ни беше капитан, се падна задачата да позвъни на президента.

Странна ситуация, понеже Де Мос и Шпиц Кон си пиеха кафето в зоната за играчите на няколко метра от нас и чакаха да се набъбрим на воля. Най-странното беше, че на стадиона имаше само един телефон и той висеше на стената в кухнята на леля Син, зад бара, на който седяха Де Мос и Кон. Нямахме да му е лесно на Схунакер.

Президентът Хармсен имаше фирма за водопроводни услуги в Диймен. Не беше далече. Схунакер му казал нещо от рода на: „Трябва да дойдете, защото нещата не вървят добре“. Десет минути по-късно Хармсен цъфна със сърдито изражение. Подмина Де Мос и влезе в залата за пресконференции, в която го чакахме ние.

– Какво става, момчета?

Схунакер му обясни. Подкрепихме го аз, Рийкард и повечето играчи.

Хармсен рече само:

– Е, значи трябва да си ходи, а?

После излезе. Отиде при Де Мос и го помоли да го придружи до офиса му. Там му казал, че го пуска в отпуск. Де Мос си тръгна, без да ни продума и дума. На следващия ден ни чакаше мач и нямахме време да мислим за него.

На Де Мос освобождаването му дошло като гръм от ясно небе. Но пък знаеше, че Кройф е влиятелен човек, въпреки че две години по-рано Хармсен беше заявил: „На Кройф кракът му няма да стъпи повече при нас!“. Казал го беше, когато се счепкаха и Йохан премина във *Фейенорд*.

Три седмици по-късно при гостуването на *Рода* станахме шампиони. Величествен празник с Шпиц Кон на трениорската скамейка на мястото на Де Мос.

Шест седмици по-късно представиха Йохан като новия трениор на *Аякс*, макар още да не си беше получил договора и официално да беше назначен за спортно-технически директор. Отвсякъде лъхаше на дълго обмислян план. Разбира се, че с Джон много искахме Йохан да стане трениор – това не беше тайна за никого, но никога не сме правили какъвто и да било опит да свалим Де Мос.

С Ад де Мос преживяхме една турбулентна година. Тежък сезон, да си го кажем правичката. Не беше леко. Не павиран път, ами разорана пътека. Постепенно у все повече момчета се зараждаше идеята, че не е това начинът.

Ето защо беше съвсем логично Йохан да поеме трениорския пост. Пък и сянката на Йохан беше твърде голяма за Де Мос. Не че се опитвам да се оправдая – и ние изиграхме някаква роля.

В онези години Де Мос беше просто начинаещ трениор, който драпаше да се наложи.

Напоследък, впрочем, откривам, че е уравновесен мъж, който умее да говори за футбол без излишни емоции.

През 1988 година в Страсбург той най-после се реваншира: неговият *КВ Мехелен* победи *Аякс* на финала за *Купата на носителите на купи*. Аз обаче отдавна бях преминал в *Милан*.

„МАРКО, МАРКО,
МАЙКА ТИ Е ЛУДА...“

16 октомври 1985 г.

И тогава дойде оная отвратителна сряда, в която нидерландската единайсеторка излезе срещу Белгия в Брюксел. Борехме се за място на Световното в Мексико през 1986-а. Изгубихме с 1:0. Кифт получи червен картон, а аз – глупав жълт картон, заради който щях да пропусна реванша в Ротердам седмица по-късно.

Когато се прибрах от Брюксел в един и половина през нощта, баща ми ме чакаше с новина:

– Майка ти получи инфаркт.

Типично за него. „Майка ти.“ Както и да е. Разходила кучетата, а през почивката между двете полувремена се свлякла в стола си. Баща ми повикал помощ, след което я откарали бързешката до болницата. Според баща ми нямало смисъл да ходя още сега, но на следващата сутрин веднага отидох при нея. Вече се беше освестила. Остана в болницата девет дни. Брат ми живееше в Канада, а сестра ми – в Италия, затова не успяха да дойдат веднага. В онези години не беше толкова лесно да тръгнеш просто ей така.

Девет дни по-късно обаче състоянието ѝ се влоши драматично, тя получи и инсулт и изпадна в кома. Щом се събуди, се оказа, че липсват около трийсет години от спомените ѝ. Краткосрочната ѝ памет също беше изчезнала. Почти не ни разпознаваше. Нищо не разбираше. Вече не беше същата.

Малко след инсулта на майка ми, тоест, когато нещата с нея се объркаха тотално, се случи да играя с *Аякс* срещу *ФК Утрехт*. Завършихме 1:1. Голът за *Аякс* беше мой. По време на мача феновете на *ФК Утрехт* пееха:

– Марко, Марко, майка ти е луда...

Стори ми се ужасно грубо. Вярно, тази не беше най-изтънчената част от агитката на домакините, но въпреки това беше страшно недостойно. Натъжавам се, когато някой не проумява, че това не е правилният начин да смутиш нечия игра. Все някъде трябва да има граница. И аз съм дразнил съперниците си или съм им приказвал кофти неща, за да ги разконцентрирам, но онова беше прекалено. В оня момент почувствах, че не бива да падам до тяхното ниво.

Горчив урок. И какво ти дават такива уроци? Правят те дебелокож, учат те да се затваряш в себе си. Това беше дъното. Испитах някаква горчива радост, че майка ми не може да чуе подвикванията. Баща ми обаче ги беше чул, той беше роден в Утрехт, сърцето му принадлежеше на *ДОС*, от който беше възникнал *ФК Утрехт*. След тоя инцидент не стъпи повече на стадиона.

Някъде по същото време срещнах Лизбет. След злополуката с майка ми бързо се изнесох от дома на родителите си и заживях с Лизбет в Амстердам. Бях на двайсет и една.

„ИНАЧЕ НЕ СЪМ ТАКЪВ...“

1985 г.

Бяхме на Канарските острови. За първи път прекарвах зимната пауза на слънчево място. Джон беше довел приятелката си Даниеле, а аз бях поканил Лизбет, въпреки че се познавахме едва от два месеца. Просто с нея се чувствах добре.

И кого, мислите, заварихме на плажа? Ад де Мос и Съорен Лерби. Просто да не повярваш! Половин година след като го бяха изхвърлили от Аякс. Получи се леко неловко, не на последно място защото по онова време Съорен излизаше с майката на Даниеле, Вилеке Алберти¹⁵. За щастие се разминахме без сцени.

Не се пекох като невидял както предишното лято. Не бях толкова стресиран. Въпреки това от време на време гледах да остана сам. Лизбет не го правеше на проблем. Когато пожелаех да се усамотя, тя се разхождаше с Даниеле.

С Лизбет се запознах някъде през октомври. Една неделна вечер излязох със Схип. Нощният живот на футболистите се случва в неделя. Всъщност, ако не броим летните почивки, не съм кой знае какъв пияч. Не обичам бира, падам си по-скоро по сладкото: *Бакарди*, джин с тоник, бананов ликьор, ей такива неща. С други думи, женски питиета. Никога не съм се напивал, но въпросната вечер се стече доста по-различно.

Спомням си само, че започнахме в *Le Berry*, после се прехвърлихме в *La Bastille*, а към два след полунощ отидохме в *Surprise Bar*. Често ходехме на *Лайдсенлейн*. Там беше весело. В началото на вечерта в *Le Berry* още беше приятно. Даниеле дойде с нас, с Джон тъкмо бяха станали гаджета; дойдоха и няколко приятелчета.

Лизбет беше там със свои приятелки. Изглеждаше различно: гащеризон, кубинки. Мъжкарана. Джон пръв се насочи към нея – той беше по-смел от мен. Но вече ходеше с Даниеле, така че беше логично аз да продължа разговора им. Незабавно си допаднахме, макар да не помня вече за какво си приказвахме.

В *Surprise Bar* поръчвахме шотове, ембриончета и както там още се казваха. Иначе не бях такъв, но поради някаква причина усещах, че трябва да пия наравно с останалите. Шотовете бяха смесица от два-три вида ром. Не помня колко обърнах. В някакъв момент съвсем направих главата. Спомням си как казах на Лизбет:

– Иначе не съм такъв. И аз не знам какво ми стана.

Всичко друго между два и четири през нощта ми се губеше.

Един мой приятел, Фред Крон, ме приюти у дома си. Той живееше с майка си в Амстелвен. Първо повърнах в канала, после у тях. Но това го научих чак на другата сутрин. Хвана ме срам. Дори не помнех колко бях приказвал с Лизбет и как беше приключила срещата.

Следващата сутрин беше пълна катастрофа. Бях на тренировка и знаех, че Йохан, който междувременно беше станал треньор, незабавно ще ме надуши. Извадих невероятен късмет – той понеделник той бил в Ню Йорк, защото Амстердам се бореше да спечели Олимпийските игри през 1992-ра. Бил отишъл да лобира за нашия град. Оня ден тренирахме в зала, понеже в неделя бяхме играли мач. Нещо като разгривка с Кор ван дер Харт. Размина ми се.

Джон ме чакаше на стадиона. Предната вечер с Даниеле си бяха тръгнали навреме. Щом ме видя, му стана ясно какви съм ги вършил. Срегнахме се на бара в зоната за играчи. Аз си поръчах мляко, отпих една глътка и се затичах към тоалетната. Джон заключи:

– Баси днес за нищо не става!

После ме погледна и избухна в смях. Чувствах се като на умирачка.

Тоя ден единствената ми задача беше да оцелея. След тренировката се прибрах право къщи и казах на баща си:

– Лягам си, в Аякс ни сложиха противогрипна ваксина и не ми е много добре.

Мисля, че се бях натровил с алкохол. В понеделник, вторник и сряда спях от четири и половина следобед до осем и половина сутринта. Тренирах и се връщах в леглото. Бях смазан.

Лизбет не ми излизаше от главата. Между нас не се беше случило нищо, но имах добро предчувствие. Цяла седмица се чудех дали въобще ще ѝ е пак до мен. През онези години нямаше мобилни телефони. Не знаех за нея нищо, освен първото ѝ име. Затова в събота отново се отправихме към *Le Berry*. За щастие и тя беше там. Веднага отидох при нея и ѝ казах:

– За първи път ми се случва.

За да го докажа, онази вечер се държах примерно. Тя се смя на думите ми. Всичко между нас тръгна по мед и масло. Очевидно предния път бях повтарял онези изречения до втръсване: „Иначе не съм такъв. И аз не знам какво ми стана“. Между нас веднага пламна искра. Беше началото на октомври. Още си го спомням, защото в оня период вкарах много голове, смехотворно количество голове. Водех си записки за всичко. Нямах спиране. Двайсет попадения за три месеца. Пет на *Хераклес*. Шест на *Спарта*. Летях по терена. Или поне така се чувствах. Всичко влизаше. Шест в един мач – такова нещо още не ми се беше случвало в *Ередивизи*. Просто бях влюбен.

Само Лизбет не беше особено впечатлена. Въобще не забелязваше успехите ми; не следеше футболното първенство.

– Пет гола ли? Това много ли е?

По-късно си призна, че започнала да слуша „Покрай линията“ в неделя следобед. От време на време по радиото прозвучавало и моето име.

Няколко седмици след първата ни среща работата беше вече станала дебела. Предстоеше да се запозная с родителите ѝ. Когато въпросната вечер позвъних на вратата в Бадхуведорп, ми отвори баща ѝ.

– Влез – рече ми той. – Тя е горе.

На идване бях забелязал, че в стаята ѝ свети, затова отвърнах:

– Да, вече видях прозореца на Естер.

– На кого?!

– Ъъъ... исках да кажа на *Лизбет*.

Странно. Никаква идея откъде ми хрумна. Не познавах никаква Естер. Прищя ми се да потъна в земята от срам. Така че първото впечатление, което оставих, не беше блясково. Ни най-малко.

И запознанството на Лизбет с моите родители не премина особено гладко. Тоя месец майка ми беше много зле. Лизбет я видя в болничното легло, а не каквато беше едно време. Баща ми пък беше толкова зает с грижите по жена си, че въобще не обърна внимание на приятелката ми.

На оня плаж на Канарските острови често мислех за майка си и за нещата, които ми разказваше, докато още я биваше. Изведнъж те добиха ново значение. Радвах се, че Лизбет е с мен. Обстоятелствата около майка ми ни бяха сближили. Затова – колкото и да е странно – нямаш усещането, че сме прибързали с почивката.

¹⁵ Вилеке Алберти (р. 1945 г.) е нидерландска певица и актриса. – Б. пр.

КЛАУС ФИШЕР

Седемдесетте години

Като футболист бях почти универсален играч, понеже в детството си бях тренирал всевъзможни спортове. От всеки спорт можеш да вземеш по нещо. На *Хердерплейн* имахме ниска стена, на която хората си подпираха велосипедите. Там блъскахме до припадък джитбол, като стената ни служеше за мрежа. Така се научих да играя с глава и да насочвам топката в желаната посока.

В УФФ през лятото се увлякохме по бейзбола, а с приятеля ми Хенри направо се бяхме вманиачили по тениса на маса. Понякога бягахме от училище, за да играем следобед в техния гараж. Записвахме резултата на стената. На следващия ден продължавахме, а аз проверявах дали Хенри не си е добавил някоя и друга точка. Беше способен на всичко за победата, аз – също, макар и по характер да бях нападател, а той – защитник.

Играехме най-вече през зимата. Редовно се случваше след някоя партия да излезем навън, на снега. От изпотените ни тела се вдигаше пара. Съседите сигурно са ни мислели за луди, задето тръгваме полуголи в студа. В Утрехт всеки петък вечер ходех в клуб по тенис на маса. Нямах пари да им стана член, но ми позволяваха да играя безплатно на истински състезателни маси.

Тъй като се представях добре в УФФ, на тринайсетгодишна възраст ме поканиха да взема участие в мач, от който щеше да се избере отборът на регион Запад-1. За това мечтаехме всички – да ни включат в районния отбор, което можеше да се окаже първата стъпка към нещо голямо. Мачът беше насрочен за понеделник. В петък вечер отидох да поиграя тенис на маса. Докато местех масата, тя се изплъзна от ръцете ми. И понеже не исках да чупя нищо – нали ме пускаха без пари, – неволно се опитах да я уловя с крак. Масата, естествено, беше адски тежка и се приземи върху стъпалото ми. Големият ми пръст веднага посиня и се поду. След няколко часа стана още по-зле.

Наложи се да откажа участие в мача. Драма, направо ужас. Пропилях шанса си да се извая. За първи път пропусках двубой заради контузия. Оттогава намразих това усещане.

Понякога с един приятел отскачахме да поиграем и хоккей. От време на време – на леда на закритата пързалка, но най-често на ролкови кънки на един площад. Хубавото на хоккея е, че те учи на разни трикове. Ако например противникът ти се придвижва към шайбата по-бързо от теб, можеш със стика си да избуташ неговия стик леко встрани или нагоре тъкмо когато онзи замахне към шайбата. Позволено е. Той няма да уцели и шайбата е твоя.

Прилагал съм същата хитрина и във футбола. Ако получиш дълъг пас към наказателното поле, защитникът често е разположен пред теб. Протегнеш ли крак към топката, но другият я достигне пръв, знаеш, че си закъснял. Аз обаче леко чуквах съперника по прасеца миг преди кракът му да стъпи на земята. В такива случаи защитникът често пропускаше топката или падаше. Понякога и аз се стоварвах на тревата и настоявах, че онзи ме е съборил. Ето нещо, което позволява импровизации. Понеже всяка ситуация е различна. Неведнъж съм печелил топката по този начин, макар да съм я достигал втори. Ако съдията не е наблизо, което често се случва при дълги пасове, той не може да види какво точно се е случило и като нищо да свири пряк свободен или дузпа.

През горещото лято на 1975-а година ходехме на басейн всеки ден. Там се превръщахме в момчета, които нямат капка страх от трамплините. Пружинирайки на тази дъска, можеш да отскочиш доста нависоко, но ако в правилния момент на нея стъпи и друг, ако се добави допълнителна тежест, направо се изстрелваш нагоре. Викахме му „двойно пружиниране“. Измисляхме все нови и нови салта и се мъчехме да скочим все по-високо и по-високо.

Беше ми приятно, цялата тая игра с трамплините ме вълнуваше силно. Записах се да тренирам скокове във вода. Три месеца се упражнявах не само в басейн, но и в гимнастическия салон. Предно салто, задно салто, двойно салто, какво ли не. Това подобри пространствената ми ориентация. Научи ме да скачам, да се плъзгам, да падам. Докато във футбола – само поваляния и подсичания.

Всяка събота гледахме *Sportschau*¹⁶ и *Бундеслигата*. В даден момент Клаус Фишер се превърна в голямото име на германското първенство. Правеше нещо невиджано досега. Германците му викаха *Fallrückzieher*¹⁷. Един от головете срещу Швейцария дори беше избран от *ARD* за германското попадение на века.

Бяхме поразени от изпълненията на Фишер. Той увисваше във въздуха с гръб към вратата и като риташе топката над главата си, отбелязваше гол. Никога не бяхме виждали подобно нещо. И ние искахме така. Затова запретнахме ръкави. Започнахме да тренираме задната ножица на Клаус Фишер.

През летата след магическия гол на Клаус Фишер, с други думи, през 1976-а, 1977-а и 1978-а, с Рики Теста ла Мута и Едвин Ходей – двама от футболните ми авери – често ходехме до Марсефейнските езера. Около тях имаше зелени площи, но и плажчета с фин пясък. Бреговете на езерата бяха полегати. Цели следобеди упражнявахме в плитчините ритника на Фишер. Подхвърляхме си топката нависоко, падахме назад и се опитвахме да шутираме. Да цамбурнеш във водата, беше далеч по-приятно, отколкото да се стовариш на тревата. Упражнявахме се дълго. Седмици наред. Лято след лято.

¹⁶ Спортно предаване по германската телевизия *ARD*. Съботното предаване е посветено на футбола. – Б. пр.

¹⁷ Днес тази техника е известна като задна ножица. – Б. пр.

FALLRÜCKZIEHER

9 ноември 1986 г.

Мачът не върви. *Ден Бош* се връщат в играта. 2:1. В седемдесетата минута Схип шутира към Ян Ваутерс. Обикновено Ян дава страхотни пасове, но този път, ако трябва да съм честен, задачата ми се вижда невъзможна. С дъга, тоест с прекалено ниска скорост, топката влиза в наказателното поле. Следя с очи нейната парабола; преценявам, че ще слезе до височината на главата ми някъде около точката за изпълнение на дузпа. Това значи, че в тоя момент ще съм между топката и вратата. Мозъкът ми сканира и разпознава ситуацията. От тоя миг нататък инстинктът поема командването. Знам какво ще направя. Просто още не знам как ще изглежда. Мога да се издъня тотално. Понеже топката ми идва отзад, нямам голям избор. Бих могъл и да я ударя с глава, но друго ми се вижда най-удачното решение. Топката виси във въздуха. Стоя леко приведен напред, с гръб към вратата на Ван Хрюнсвен, стража на *Ден Бош*. В подобна ситуация не бива да се прибързва. Топката е на около три метра от мен, а аз още не отлепвам крака от земята. В следващия миг се оттласквам с все сила с левия крак. Не го ли направя, няма да се получи. Трябва да използвам ускорението. Затова и моментът на преобръщането идва по-рано и аз увисвам във въздуха. Висш пилотаж. Обикновено се оттласквам с десния крак. Този път – с левия. Потрудно е, неестествено.

Тайната не е само в това, да се осмелиш да паднеш по гръб. Всичко трябва да изпишаш. Крехко равновесие. Може да забиеш топката в мрежата, но може и да си счупиш врата. На футболния терен тоя трик не се вижда често, понеже изисква абсолютно координирани действия.

Номерът е в замахането. Замахането с другия крак, не с този, с който си се оттласнал. Махът, ефектът на катапулта, силата – те се получават само ако си скочил достатъчно високо и не те е страх да се приземиш по гръб на място, което не виждаш. Исква се да си го правил много пъти, да си се отърсил от неприятното усещане, от въпроса: „Къде ще падна?“.

Тук замахвам с десния крак. Засилката ми помага да ударя топката здраво. Нужна е обаче и точност. Иначе става смешно.

Спирам във въздуха в почти хоризонтално положение. Струва ми се, че съм на метър от земята. Точно преди да шутирам. Красива гледка. Левият ми крак е по-високо от десния. Дясното коляно е сгънато, а долната половина на крака ми е напълно готова за стрелба. Камшичен удар. Бам! Топката, която допреди секунда се е спускала кротко, полита право към мрежата. С все сила. Вече падам, гледам единствено да не си счупя врата. Старая се да се приземя безопасно. На една ръка.

Когато докосвам тревата, топката тъкмо влиза във вратата. В тоя момент зрителите още наблюдават безизразно. Всичко се случва прекалено бързо, за да реагират. Не са минали и три секунди, откакто топката е отхвъркнала от крака на Ваутерс. Мисля си само: „Май се получи добре“.

Голът е изящен. Понеже съм поел топката доста нависоко. Увиснал съм във въздуха, а кълбото е влязло в целта. Изпълнението е перфектно. Топката близва вътрешната страна на гредата. Адски красиво. Не се вижда често. Хората и до днес говорят за *Fallrückzieher*-а срещу *Ден Бош*.

ДО ДИЕГО МАРАДОНА

13 ноември 1986 г.

За първи път стъпвах в *Lido*, известния парижки нощен клуб. От задната ножица бях минали четири дни. Седях на първия ред заедно с баща си и Лизбет. Специално за повода си бях купил светлосив костюм. Беше ми прекалено широк.

Не си падам по блясъка и славата, но тук ставаше дума за връчването на *Ballon d'Or*, *Златната топка*. Наградата за най-добър футболист на Европа. Това беше вечерта на Диего Марадона, който почти без чужда помощ беше направил Аржентина световен шампион, а сега мачкаше навред с *Наполи*. Кой да спечели *Златната топка*, ако не той?

Наблюдавахме го, докато крачеше по *Шанз Елизе* към *Lido*, обграден от тълпа почитатели. Пълен цирк. Цялото внимание беше приковано в него. Мен това ме устройваше. Марадона беше явление. И ето го изведнъж на няколко метра от мен. Особено усещане.

Само че аз не бях дошъл да гледам Марадона. И аз получавах награда, *Златната обувка*, заради трийсет и седемте гола, които бях вкарал за *Аякс*. Бяха ме обявили за голмайстор на Европа.

Чувствах се особено дори само заради това, че съм в Париж. Освен Лизбет и баща ми, бяха дошли и Лу Бартелс и Тон Хармсен от ръководството на *Аякс*. Заедно хапнахме в шикозен ресторант. За нас това беше съвсем нов свят.

Слава богу, че ни придружаваше и Хер Лахендайк от футболния профсъюз, понеже, когато ни сервираха пушена съомга и печен морски език, с баща ми се оказахме съвсем неподготвени. Баща ми нападна морския език с нож и вилица, сякаш беше парче месо. Тръгна да лапа рибата барабар с костите, така да се каже. Хер му прошепна тактично, че риба се яде по-иначе. Много мило от негова страна.

Шоуто вече беше в разгара си, когато водещият изрече моето име. Стреснах се, но не беше дошъл още моментът да стана. Зад подиума изникна голям екран. Показваха кадри и аз знаех кои.

В залата настана тъмнина. Изведнъж на екрана се появи неясно видео от *Де Мер*, от мача на *Аякс* с *Ден Бош* четири дни по-рано. Аз полягам във въздуха. Топката лети към мрежата. И пак, от друг ъгъл. Аплодисментите бяха оглушителни.

Малко след това Франц Бекенбауер ми връчи *Златната обувка*. Цялото внимание обаче ме караше да се чувствам неловко. Петнайсет минути след мен и Марадона си получи наградата. Заедно се качихме на подиума. Той ме поздрави за задната ножица. Почувствах се поласкан. В крайна сметка Марадона не беше кой да е.

ПАКТЪТ ОТ ДЕ МЕР

1987 г.

– И как ще разрешим този проблем, капитане? – попита ме Йохан, докато влизаше в кабинета си и се настаняваше зад бюрото. Направи ми знак да седна срещу него. За миг думите му увиснаха във въздуха, сякаш и двамата знаехме, че няма идеално решение за ситуацията, в която се бяхме оказали.

Офисът на Йохан и асистентите му беше тесен, едва няколко квадрата. Като подминеш постройката отляво на *Де Мер* и влезеш в стадиона, вратата на Йохан беше първата вдясно. По-нататък имаше медицински кабинет с кушетки за масаж, до него – душове, и накрая съблекални.

Този кабинет представляваше мрачна дупка с гледка към две кални игрища, на които тренираше представителният отбор. На стената висяха най-актуалната снимка на единайсеторката и табло с единайсет червено-бели и единайсет сини магнитчета. Червено-белите, естествено, във формация 4-3-3. До парното имаше няколко чифта бутонки с марката на Йохан.

Беше краят на февруари, вторник следобед. Кучешки студ. Наближаваха важните мачове за *КНК* срещу *Малмьо*. Тежка задача, особено в зимните условия, които вещаеха прогнозите за първия мач в *Малмьо* след седмица. Йохан още подбираше отбора срещу коравите шведи. *Купата на носителите на купи* беше станала извънредно важна за нас, след като се беше разбрало, че няма да спечелим първенството. *ПСВ* се бяха устремили към титлата. Момчетата от *Айнхховен* бяха недостижими съвсем като предната година, която беше и първата на Йохан като треньор. Отборът на *Гулит*, *Ван дер Хайп*, *Торесен*, *Колхоф* и *Херетс* мачкаше на поразия.

Болеше, разбира се, особено ако се казваш Йохан Кройф. Предния сезон – 1985/86 година – *ФК Порто* ни изхвърли още в първия кръг на *КЕШ*. Неуспешна година, колкото и да повтаряше Йохан, че *в момента се учим*. Спечелихме само купата след финал с *РБК*. Слаба утеха, макар така да си бяхме извоювали правото да участваме в *Купата на носителите на купи*.

След години на ранни елиминации този път всичко тръгна по мед и масло. Преди зимната пауза победихме *Бурсаспор* тук и като гости, после – и гръцкия *Олимпиакос*. При това убедително. Най-сетне отборът заигра така, както си представяше Йохан. Той беше привлякъл *Дани Блинд* и *Ян Ваутерс*, които внесоха баланс в единайсеторката. Постепенно всичко си дойде на мястото. Помагахме си един на друг да станем по-добри. Публиката кипеше от ентусиазъм.

Вечерите, в които играехме за *КНК*, стадионът гъмжеше от хора. На Йохан му личеше, че е започнал да вярва в отбора ни. Предния сезон ме беше направил капитан, макар да бях едва на двацет. Не бях някой бърбивец, но той ме предизвикваше, караше ме да се чувствам важен, държеше да съм пример за отбора. В нападение въпросния сезон се бяхме представили адски добре. Бяхме отбелязали 122 гола. Със своите трийсет и седем попадения се бях превърнал в голмайстор на Европа. Нещата обаче се бяха объркали точно в най-важните мачове: с *ПСВ*, *Фейенорд* и европейските грандове. Не искахме да преживеем същото втори път. Особено Йохан, но и аз, понеже тази ми беше последната година с *Аякс*. Още беше тайна, но вече бях подписал предварителен договор с *Милан*. Понеже *ПСВ* бяха набрали значителна преднина в първенството, ни оставаше само *Купата на носителите на купи*. Наближаваше четвъртфиналът. Най-напред на 4 март в Швеция, после на 18 март у дома на *Де Мер*.

Тогаво Йохан ме извика в кабинета си, за да говорим. Неизбежно беше – и двамата го усещахме. На него му беше писнало от отсъствията ми от терена от декември насам.

– Разбирам, че те боли непрекъснато – започна той, – само че не бива да се отказваш. Трябва да играеш. И аз съм ритал с болки. Това е част от сделката. Пък и лекарите казват, че не може да стане по-зле.

Тренировката тъкмо беше приключила. Не бях издържал до края ѝ. Анцугът ми беше подгизнал, целият в кал, долнището беше залепнало за коленете ми. Дал бях всичко, на което бях способен. Но за Йохан то не беше достатъчно. Той искаше повече.

Разбираемо беше. Всички гледаха на предния сезон като на провал. Най-просто казано, Йохан искаше да спечели нещичко. А аз бях неговият капитан. Най-добрият му играч. Голмайсторът. Нужен му бях. Знаеше го той, знаех го и аз.

А ето че от седмици не можеше да разчита на мен. Най-напред ме заболя левият глезен, а след

операцията през декември и рехабилитацията се обади и другият, десният. Често не довършвах тренировките, както оня следобед, или не успях да изиграя цял мач. На Йохан това никак не му харесваше. Логично беше да ме викне да говорим. Не бях някой симулант – самият аз умирах от желание да играя, толкова пъти вече бях играл с болки... А сега ми държеше сметка, че не се включвам достатъчно. Не беше нормално.

Йохан затвори вратата. Без зяпачи. Навън дъждът обливаше тренировъчното игрище. Напрежението се покачваше. Разговорът нямаше да е лесен. И двамата знаехме защо всъщност сме тук. И двамата – с рогата напред.

Йохан наруши мълчанието:

– Е, Марко, давай да те чуя.

Всъщност кошмарът започна още на 7 декември 1986 година в *Остерпарк* срещу *Гронинген*. В такива мачове винаги пада голяма борба, победата не идва даром.

Оня неделен следобед брат ми Стенли беше дошъл на стадиона да ме гледа. Необичайно, като се има предвид, че от дълго време живееше в Канада. Беше дочул, че съм станал известен в Нидерландия, и искаше да се убеди със собствените си очи. Стенли и баща ми седяха на трибуните в *Остерпарк*, затова тоя ден реших да дам всичко, на което съм способен. Да те гледа брат ти от трибуните, е нещо специално.

Мачът не започна особено добре за нас. В средата на първото полувреме изгубих топката около центъра на игрището и тръгнах да я догоня. Тогава направих онова подсичане в нашата половина, недалеч от страничната линия. Срещу Едвин Олде Рикеринк. Влязох му с все сила. Бях раздразнен. Тутакси усетих болка в десния глезен. Обикновено си казваш *уф!* – и продължаваш нататък. Само че тоя път болката не стихваше. След половин час просто си излязох. Не ми се случваше често, рядко се контузвах.

Докато гледах репортажа по телевизията, се зачудих дали не съм влязъл твърде остро. Нямах такова усещане. Рикеринг ли беше изгрубял? Не. Всъщност не бях направил нищо кой знае колко необичайно. Или поне не чак толкова необичайно, че да се контузя така тежко. Не ми се стори и да си изкълчвам глезена или да стъпвам накриво. Беше си просто поваляне, каквито се виждат във всеки мач. Докато седях на скамейката с Йохан, още не знаех какво точно ми има.

Помня обаче, че тутакси изпитах остра болка. Толкова остра, че не ми позволяваше да играя. Още същата вечер доктор Де Хрот ме заведе в болницата в Амстердам, за да ми направят рентгенова снимка. Тогава Де Хрот, струва ми се, отсъди:

– Нищо страшно, ще се оправи от само себе си.

Няколко дни накуцвах, а болките не спираха, не отминаваха. По една случайност на 15 декември, тоест седмица след двубоя с *Гронинген*, ми оперираха другия глезен, левия. Казаха ми, че операцията ще се извърши в болницата на *Принсенхрахт* от швейцарския лекар Рене Марти – най-големия специалист по глезени в Европа. Диагнозата ми беше *dancer's heel* – често срещана контузия сред танцьорите. Тормозеше ме още от мача за купата срещу *РКХ*. Въпросният мач в Хеймстеде беше тръгнал спокойно. Затова и не бях нащрек. След един скок паднах зле, приземих се върху крака на защитник на *РКХ*. Менискусът ми пострада, но най-много пострада левият ми глезен. Тоест с него си имах проблеми почти през цялата 1986-а. Всеки път, щом замахнех с левия крак или се приземях на него, ме заболяваше. Зимната пауза ми се стори подходящ момент за операция.

Понеже останах на легло цяла седмица, за кратко забравих за десния глезен. Ала щом ме изписаха и си тръгнах с гипсиран ляв крак, се наложи да натоваря допълнително десния. Чак докато не махнаха гипса след около три седмици. След известно време ми позволиха да си служа отново с левия крак, но вече бях претоварил десния.

Така че с връщането към мачовете десният глезен още ме болеше. Спомням си първия път – пуснаха ме в нападение срещу *Екселсиор*. Увиха ми глезена с лейкопласт. Първо го обръснаха, после го облепиха. Стегнаха го като в гипс. Нямам представа как успях да играя. Не можех да го помръдна. В оня мач май дори отбелязах с десния крак, но не ме питайте как.

Почука се. Влезе физиотерапевтът Пим ван Дорт. Бързо затвори вратата след себе си, сякаш усещаше, че се крои нещо. Йохан ми рече, че не го евикнал случайно. Че иска да спечели купа. От седемдесетте години насам *Аякс* не бил печелил нищо в Европа. Йохан се надявал или на първенството, или на *КНК*, но тъй като *ПСВ* били адски силни, се целел по-скоро към *КНК*. Затова съм му бил нужен, но единственото, което слушал, било, че ме боли. Още от началото на сезона. Първо левият глезен. Оперирали го. После десният. Хубава работа. Рече ми:

– Слушай какво, оперираха ти левия глезен и те заболя десният. Минаха няколко месеца оттогава и докторът казва, че няма пречки да играеш. Какво ще правим, а?

Бях решил да го оставя да се доизкаже, въпреки че знаех какво си мисли. Тъст му, Кор Костер, беше мой мениджър. Йохан знаеше, че през лятото съм подписал предварителен договор с *АК Милан*, макар още да не беше обявено официално. Знаеше, че това е последният ми сезон в *Аякс*. Затова си мислеше, че се спотайвам. Че се щадя и не давам всичко от себе си. Което беше пълна глупост. Предпочитах да играя. Просто ме болеше.

През последните шест седмици, тоест от момента, в който свалиха гипса от левия ми глезен, си бях протрил зъбите от стискане. Заради десния крак. Онзи следобед – също. Преди всяка тренировка ми облепяха глезена. След тренировката физиотерапевтът се занимаваше с мен час и половина: масажи, мазила, бинтове. Ясно беше като бял ден, че десният ми глезен не става за нищо.

Облепяха ме и преди мачове. От това ставата се обездвижваше, от което обаче болката не стихваше. Най-зле беше на следващия ден. След всеки мач, в който ме включеха, си киснех крака в леген с лед. Каквото и да опитвах, глезенът стоеше подут и болезнен. А аз не знаех какво ми има.

На 14 декември, ден преди операцията на левия глезен, доктор Марти не успя да ми прегледа десния крак, защото беше напълно облепен. Още си спомням оня ден. Йохан беше дошъл с мен в болницата при Марти. Искаше да разбере дали ще ми навреди, ако играя. Не помня точните думи на доктора, каза нещо от рода на: „Принципно няма да навреди“. Не било сериозно, просто фаза, която щяла да отmine. Ей такива ни ги наговори. Според мен Марти просто беше изпаднал в благоговение пред великия Йохан Кройф.

Във всеки случай болката не ми даваше мира и на тренировки, и на мачове. Всяка седмица проверявахме какво друго може да се направи. От седмици тренирах на по-ниски обороти; вече се бях примирил с мисълта, че ще избутам сезона с това темпо. Нямах избор.

Йохан се умълча. Взех думата и обясних, че не съм симулант, че не си пазя силите за *Милан*. Че не съм чувал по-голяма глупост от тая. И че ако ме познава поне малко, трябва да знае, че не съм такъв човек. Исках да играя. На всяка цена. Но болката, която изпитвах от мача с *Гронинген* насам, беше нечовешка, трудна за описване. Понеже не желяех да ме взема за мухльо, продължавах да тренирам и да играя въпреки тая болка. И не смятах да се отказвам. Вярвах, че след края на сезона, през седемте седмици почивка, глезенът ми ще се възстанови.

Йохан си пое въздух. Усетих, че му се иска да приключваме с тоя разговор.

– Всяка седмица нагаждаме тренировките специално за теб. Изготвяме ти отделна програма. Физиотерапевтът е постоянно на твое разположение. Ходихме на лекар. Според него няма проблем да играеш. Не знам какво си въобразяваш, но така няма да стигнем доникъде. Чуй сега. И това е последната ми дума. Ще пропуснеш мачовете от първенството, щом така предпочиташ. Почини си, възстанови се. Но искам нещо в замяна. Да ни спечелиш *Купата на носителите на купи*. Ако не ни я спечелиш, ще те заколя.

Той се усмихна и замълча за миг.

– Договорихме ли се?

– Дадено – отвърнах аз. Кимнахме си.

Малко по-късно влязох в празната съблекалня. Останалите вече си бяха взели душ. Осъзнах, че това, което ми се беше случило току-що, беше почти безразсъдно, беше като споразумение между деца. Разбирателство на някакво първично ниво. Сключване на пакт. Същевременно, докато пусках душа, осъзнах и че хората извън футбола трудно биха проумели, че понякога нещата в тая игра се случват точно така.

ПРЕД ОГЛЕДАЛОТО (2)

13 май 1987 г.

Денят на финала е. 13 май 1987 година. Дали са ни следобедна почивка. Аз съм в хотелската стая някъде из шумния център на Атина, но не мога да заспя. Снова из помещението. На двайсет и три годишна възраст вече съм капитан на един от финалистите в *Купата на носителите на купи* и очакванията към мен са огромни. Това ще е един от последните ми мачове за Аякс. След шест години с отбора.

Някъде дълбоко в ума си знам, че съвсем скоро ми предстоят седем дни почивка, а после – *Милан*. Преместване с Лизбет. Нов живот, нова страна и нов клуб.

Но в момента съм адски нервен. Усещам го с цялото си тяло. Далеч по-силно от обичайното напрежение преди дерби от първенството. Това е първият ми финал, тук се пише история.

Противникът е почти непознат, но това не ме успокоява. *Локомотив Лайпциг*, заводски тим от Източна Германия. Бачкатори. Здравеняци. Дефанзивни. Непредсказуем отбор.

През март разгромихме *Малмьо* в Амстердам след незначителна загуба в Швеция. Пропуснах дузпа, но отбелязах за 3:1. Прекрасна вечер на *Де Мер*. След мача ме чакаше легенът с лед, понеже игрището беше в отчайващо състояние.

Заради проливния дъжд по време на загревката гостуването на *Сарагоса* се превърна в двубой по водна топка. Не беше нормално да се играе на такъв терен. Испанците подходиха по-умно и поведоха с 1:0. В крайна сметка сменихме тактиката, започнахме да си подаваме високи топки. Така играта постепенно се обърна. Победихме с 2:3.

Реванша в Амстердам, в препълнения *Олимпийски стадион*, спечелихме лесно с 3:0. Представихме се добре, убедително. Йохан остана доволен. Играта ни беше реклама за нападателния футбол – неговия вид футбол.

Поглеждам през прозореца. В Атина цари суматоха. Всичко в Гърция сякаш ври и кипи. Лягам. Още два часа до заминаването за стадиона.

През последните две години Йохан изгради единайсеторка, а през настоящия сезон я превърна в добре сработен тим. Всеки знае какво трябва да стори, за да е в подкрепа на другите.

– Ако си помагате, заедно ще постигнете повече – не се уморява да повтаря Йохан. – Опознайте силните и слабите си страни. Мърморете по-малко. Използвайте умно наученото за другия. Възползвайте се от него. Така ще станете по-добри.

И наистина – постепенно задобряхме. Ето как стигнахме до финала. Участвах във всеки един мач и изиграх решаваща роля и като нападател, и като капитан и голмайстор. Въпреки глезена. След оня разговор с Йохан не повдигнахме повече въпроса. И ето ни сега тук. Четиринайсет години след последния европейски финал на Аякс, в който беше участвал лично Йохан.

Всичко чудесно, само че още сме далеч от победата. Ако довечера се сблъскаме с източногерманската Стена, край на веселбата. Липсват ни няколко важни играчи и това ме тревожи. Блинд и Спелбос са контузени, Джон Босман е наказан заради червен картон срещу *Сарагоса*. Франк Ферлат ще играе в центъра. Ще пуснем млади момчета като Роби Вичге и Арон Винтер. Добре че Франк Рийкард и Ян Ваутерс са тук. Въпросът е дали механизмът на Йохан пак ще сработи добре, дали въпреки вкарването на новите момчета ще успеем да си изиграем играта. На плещите ми е легнала огромна тежест.

Неспокоен съм и защото редом с напрежението усещам и някакъв първичен порив. Отивам до голямото огледало до вратата и се вглеждам в отражението си. Не ми се ще довечера след мача да обяснявам на журналистите: „Стигнахме далеч. Играхме добре. Жалко“. *No way*. Аз, разбира се, съм още млад, но човек не знае какво го чака. Може това да е последният ми шанс.

Вглеждам се в огледалото и почти го изричам на глас: първият ми финал е, длъжен съм да го спечеля. Ако не го спечеля, ще си усложня живота. Стигна ли някой ден до втори финал, вече ще съм с пасив. Трябва да победим на всяка цена. Взираам се в отражението си, докато тази мисъл не се запечатва в най-дълбоките слоеве на съзнанието ми. Казвам си наум: „Забрави го тоя глезен! Това е твоята вечер, Ван Бастен! *No fucking bullshit! Eyes on the prize.*¹⁸ Всичко е бизнес. Въпрос на победа. Така стоят нещата“.

Водя разговор с огледалото. Отправлям послание към себе си. Ще спечеля. Точка по въпроса. Нямам

извинение да не го сторя.

Същата вечер отбелязвам единствения гол. Скачам към топката като изпружен от трамплин. Подаването на Сони Силой е прекалено близо до вратата, затова се налага да се протегна до краен предел. Топката рикошира от главата ми и се забива в далечния ъгъл на вратата. Експлозия. 1:0. Резултатът не се променя повече. Поемам купата в някакво умопомрачение. Разреждам напрежението. Спечелил съм първия си финал. Радвам се като дете. Йохан пуска заразителния си смях. Всичко е наред.

18 Стига глупости! Съсредоточи се върху наградата (англ.). – Б. пр.

„МАРКО ВАН БАСТЕН

Е НЕЗАМЕНИМ!“

31 май 1987 г.

Marco van Basten,
Marco van Basten is great,
he's the pride of Mokum,
he's scoring every game.¹⁹

Оня следобед сектор *F* пъх с пълно гърло. На 31 май 1987-а изиграх последния си мач за *Аякс*. Вече бяхме спечелили купата на страната и *КНК*. Първенството беше приключило, оставаше единствено двубоят с *ПЕК Зволе* на *Де Мер*.

Бях само на двацет и три и се бях запътил към *Милан*. Онзи следобед амстердамската публика ми устрои топло изпращане. Чух запалянковците да пеят специално за мен още веднъж, години по-късно, когато – вече треньор – изведох *Хееренвееен* срещу *Аякс*. Такива неща не се забравят.

Оня следобед по оградите на сектор *F* висяха платна с надписи като *Grazie Marco* и *Arrivederci Marco*. Спечелихме с 5:2, като аз отбелязах четири от попаденията срещу *Зволе*. Слава богу, раздяла с класа и стил.

След четвъртия ми гол Кройф ме изкара под нестихващи аплодисменти. Накрая ме качиха на раменете си и ми подариха цветя, които аз хвърлих в публиката. Съблякох фланелката и я метнах през оградата на сектор *F*. Бях се развълнувал повече от очакваното.

Мачът завърши необичайно. Кройф вече беше извършил двете смени – максимумът през онези години – и след моето излизане отборът заигра с десетима човека. Говорителят на стадиона, Фрейк де Йонге, обясни това в типичния си стил:

– Марко ван Бастен е незаменим.

¹⁹ Марко ван Бастен, Марко ван Бастен е страхотен, той е гордостта на Мокум [букв. пристан – еврейското название на Амстердам], той вкарва във всеки мач (англ.). – Б. пр.

МИЛАН (1) – ПРЕД ОГЛЕДАЛОТО (3)

Есента на 1987 г.

Тъкмо съм се събудил. Навън още е мразовито, усещам студа през стъклото. Нощем температурите в Паданската низина североизточно от Милано падат значително. Въобще не ми се става, но закуската с отбора е след половин час. След това Саки ще ни разясни поредната тактическа схема.

Марадона и *Наполи* още са пред нас в таблицата, но надпреварата не е приключила. В *La Gazzetta dello Sport* всеки понеделник обобщават първенството чрез двама комиксови герои, които се преследват един друг. Тази седмица единият е Марадона, а другият – Рууд Гулит. Рууд е двигателят и мозъкът на нашия отбор. Тази година всичко, до което се докосне, се превръща в злато.

Не завиждам на Рууд, че се справя така добре, че привлича погледите и поглъща цялото внимание. Това ми позволява да се отдам тихо и кротко на възстановяването си, без някой да пита за мен.

Претъркулвам се от леглото и ставам. Берлускони доста се е постарал. Всичко в *Миланело* е свръхмодерно и лъскаво. Той реновира тренировъчния комплекс през 1985-а, когато купи клуба. За всичко е помислено: добра храна, здрав сън, дълбока почивка, сериозни тренировки. Най-съвременно медицинско оборудване, фитнес салон, терени, гладки като билиардно сукно. Просто рай. Жалко само че не се чувствам като в рая. Нещо повече: колкото по-близо съм до небето, толкова повече ме боли от факта, че не ме пускат да играя. *Не съм в състояние* да играя. Мениджмънтът е страхотен. Невероятни професионалисти. Играчите – и те. Десният бек Тасоти има грандиозна техника. Като ги гледам какво правят с малките топки – не е нормално! Барези е страхотен. Такава скорост, такава пронизателност, футболист за пример! А Малдини е едва на деветнайсет, но каква класа! Да не забравяме Костакурта. Често се изправлям срещу него на тренировки. Няма начин да го заобиколиш. С такава защита е невъзможно да не си от световна величина.

Затова е адски кофти, че не мога да покажа аз на какво съм способен. На тренировка се случва да достигна обичайното си ниво, ако денят ми е минал с по-малко болка, но никога не се чувствам в стопроцентова форма. Откакто заявих, че с този глезен няма как да играя, Саки започна да пуска напред Гулит и Вирдис. Вика му „зонова преса“, но просто защитата му е добра. А Гулит се скъсва от тичане отпред.

Обсъждам със Саки тактиката му, както правех и в Нидерландия с Де Мос и Кройф. Той все за нея говори, все тактиката му е на устата, но когато след първия мач подхвърлих пред журналисти, че според мен е по-разумно да играем с трима нападатели, Саки направо полудя. В Италия не са свикнали да поставят под въпрос тактическия план на треньора. Оттогава избягвам да говоря с пресата. Тук се пише толкова много, има толкова спортни вестници – изгубваш им бройката. И от всяка муха правят слон. По-добре да си държа езика зад зъбите.

През последните седмици, така или иначе, няма с какво да се похваля, понеже съм контузен. Какво толкова има да се приказва за някаква си контузия? На мен поне не ми се говори... Страх ме е да не ми се наложи пак да мина под ножа. В края на краищата си уговорих нова среща с доктор Марти. Искане ми се да погледне сериозно десния ми глезен. Боли ме от януари и болката не утихва. Ако тренирам на пълни обороти, на следващия ден глезенът е подут и не ми позволява да направя нищо. Положението не се подобрява.

Имам късмет, че приятелят ми Рики Теста ла Мута също е тук. Съвсем наблизко. Случайно дочух от Плон Конайненбурх, че Рики тренирал в Про Патрия в Серия С. Виждаме се често. В началото излизах с Рууд; в съблекалнята седяхме един до друг. Но аз престанах да играя, докато той продължи. Тренировъчни лагери, официални мачове. Тук той се превръща в голяма звезда. Междувременно порасна и като личност. За разлика от него аз с моята контузия изпаднах в нещо като изолация. Контрастът между двама ни не би могъл да е по-голям. Затова се радвам, че Рики е тук. Вечер с него се занасяме както преди и редовно вечеряме с половинките си.

В средата на юли ни представиха в Милан. Мен и Рууд. Впечатляваща церемония. Сякаш бях попаднал в друг свят. Величествена, тържествена. Радвах се, че Рууд е голямата покупка – през онзи ден се чувствах

неловко, защото не знаех как стои въпросът с глезена.

Тази година сезонът с *Аякс* приключи по-рано, а Серия А започваше късно, така че ми останаха седем седмици почивка. Мислех си, че глезенът ми ще укрепне, но скоро с ужас осъзнах заблудата си. След три-четири дни тренировка пак изпитах болка. „Fucking hell – казах си, – това не е добре.“

Медицинският екип на *Милан* знаеше за проблема, но нямаше как да го разгласи. Та кой ще купи контузен нападател? С други думи, юли и август преминаха в терзания, понеже седмици наред трябваше да поддържаме илюзията, че всичко е окей. Бях пристигнал в *Милан* контузен, без обаче да знам колко зле е в действителност положението.

Слава богу, Берлускони не изпадна в паника, въпреки че не му стана приятно, че единият от двамата закупени играчи не може да играе. Даде ми да разбера, че е разочарован, задето *Милан* не е научил по-рано. Отвърнах му, че съм се надявал през лятото да се възстановя. Той ми повярва.

Берлускони ми допада. Вдъхновяващо е да го гледаш как управлява клуба. Съвсем нетипично за нас, нидерландците. Големият бос има тежката дума. Харесва ми стилът му. Когато идва на посещение в *Миланело*, всички започват да се тресат от нерви дни по-рано. Тренировъчният център се лъсва до неузнаваемост. Мениджърът на *Миланело* търчи като луд, за да свърши всичко навреме.

Шефът почти винаги пристига с хеликоптер. Каца на терена с изкуствена трева недалеч от съблекалните. Щом влиза, всички стават на крака и го аплодират. Рууд не е никак впечатлен. Не си пада по подобна показност, но на мен ми харесва. Берлускони винаги държи реч; често говори за някоя току-що сключена сделка. Как преговарял с еди-кой си министър до четири или пет сутринта и как постигнал своето. Така и ние трябвало да се напругнем до краен предел, за да постигнем целта си: спечелването на първенството. Да грабнем скудетото²⁰.

Накрая пак има аплодисменти или Берлускони моли Саки да каже няколко думи, към които президентът отново добавя нещо. Берлускони е широко скроен човек. Иска да стане номер едно в Европа. Такава е целта, която си е поставил с *АК Милан*. Голям фен е на клуба. Речите му винаги ти вливат енергия.

Възхищавам се и на бизнес империята, която е изградил. Погледнеш ли към *Миланело*, виждаш, че този човек влага себе си. Всичко е от най-високо качество. Вярно, има си и цена, но тя е неизбежна, когато искаш да постигнеш нещо. Ето това е, което харесвам в него. Пък и Рууд, дори понякога да го досмешава от толкова показност, се надига при посрещането на Берлускони, та било то и с холандска неохота.

Кариерата ми в *Милан* започна с фалш. Включих се в подготовката, играх в първите мачове за купата през август. Стисках зъби колкото можех, но не се движех свободно. В първия мач от Серия А срещу *Пица* дори отбелязах дузпа. Но не се чувствах добре и нещата отиваха на още по-зле. Постепенно се превръщах в бледо копие на предишното си аз. Беше ми втръснало да се преструвам. Изпитвах болка още от януари; натоварването беше твърде голямо. Не се справях. Беше ми дошло до гуша.

Три седмици по-рано от *Милан* бяха обявили, че имам проблеми с глезена и няма да играя, докато не се възстановя. Само че аз не се възстановявах, дори напротив – влошавах се. Не помагаше физиотерапията. Не помагаше почивката. Нищо не помагаше. Кошмарното усещане се задълбочаваше.

Стоя пред огледалото. И изведнъж в ума ми нахлува мисълта, че това е всичко. Че е дошъл краят, въпреки борбения ми дух. Че глезенът ми няма да се оправи, понеже месеците, през които съм играл с болки, са го прецакали окончателно. Че повече няма да ми се случи да тичам по игрището без болка. И че никога няма да се наредя сред титулярите в състава на *Милан*. Няма го самоуверения поглед в очите ми. Още си спомням как гледах преди финала на *Купата на носителите на купи* в Атина. Безстрашно. Но онази напереност, онази дързост я няма вече. Из тялото ми плъзва страх. Възможно ли е? Нима това е било всичко? Нима няма да има следващ мач, следващ гол? И феновете на *Милан* няма да видят истинския Марко ван Бастен? Няма да ликуват след мое попадение? Имам още толкова за показване! Имам толкова за печелене!

Това не бива да е краят. Несправедливо е! Вглеждам се дълбоко в очите си. Ще ми се да си повярвам. С все сили. Но не се получава. Часовникът показва, че остават две минути до началото на закуската.

²⁰ Букв. малък щит (ит.) – знакът, с който се окичват отборите, спечелили първенството на Италия. – Б. пр.

ОПЕРАЦИЯ „МАРТИ“

14 ноември 1987 г.

– Хич не ми се видя добре, момче. – Доктор Марти ме поглежда сериозно. – Вероятно почти от година играеш със скъсани глезенни връзки. Онова, което видях, мога да го нарека спокойно „погром“.

Дори след като в края на октомври Марти отсече, че трябва да се оперирам колкото се може по-скоро, от *Милан* не отстъпиха от своето: почивката щяла да ме излекува. Упоритостта им беше прекършена от независимото мнение на Антонио Виладот, хирурга на *ФК Барселона*. Той отсъди категорично: под ножа!

Събудих се от упойката след операцията. Марти стоеше до леглото със свой асистент. И въпреки че още не бях съвсем на себе си, осъзнах, че новината не е никак добра. Той повтори думите си, за да ги проумея ясно. Просто още не бях напълно буден, за да реагирам. От предишните ни срещи помнех, че докторът не беше свикнал да му възразяват. Излъчваше нещо, което те караше да се смириш пред него.

В крайна сметка разказът на Марти се свеждаше до това, че глезенът ми е сериозно увреден. Външните връзки били скъсани още преди време, вероятно в мача срещу *Гронинген* преди единайсет месеца. Обясни, че упражняването на професионален спорт без защитата на тези връзки, които да държат ставата на мястото ѝ, може да е пагубно. Костта образувала *трески*, тъй като ставата влизала не в капсулата си, ами се измествала настрани. Или напред. Невероятно болезнено, но това не било всичко. Треските можело да попаднат между двете кости, които се събирали в ставата. Е, тогава вече пациентът виждал звезди посред бял ден. Който играел с такива трески, сериозно увреждал хрущяла. А хрущялът бил единствената защита между двете кости. Точно това бях правил аз в продължение на година. Бях играл.

Хрущялът е съставен от два слоя, които защитават ставата. Долният бил направо скапан. Можел да се възстанови донякъде, но не и да си възвърне предишната здравина. Доктор Марти фиксира връзките с пирони към ставата. Препоръча ми да си дам време, за да се възстановя добре. И ако усетя болка, да спра. Само така съм щял да си върна върховата форма. Колко обаче щяло да отнеме, това не можел да ми каже. Попита ме дали е бил ясен.

Аз кимнах едва-едва, както бях още замаян, после отпуснах глава върху възглавницата. Беше пределно и болезнено ясен. Невъобразимо ясен.

ВЕДНЪЖ ПАЛАЧ – ЗАВИНАГИ ПАЛАЧ

Когато си в нападение, понасяш какво ли не. Веднъж заявих пред баща си, че не искам да играя повече в атака, че предпочитам да съм полузащитник. Бях някъде на дванайсет. Все играех срещу по-големи, поедри момчета и отнасях куп ритници. Един ден ми писна, но баща ми ми рече:

– Полузащитници – бол. Добрите нападатели обаче са рядкост.

С други думи, не позволи. Затова се стегнах и продължих да играя напред.

През сезона, в който пое Аякс, Кройф ме сложи веднъж с номер 10. Аз – десетка, а Босман – изнесен в нападение. Просто за проба. Очевидно си ме представяше в ролята, която самият той беше изпълнявал толкова често: на фалшива деветка, на нападател, играещ от дълбочина. Искал да ме види на по-свободна позиция, на която да съм по-малко зависим от отбора. Тогава и думата ми щяла да е по-тежка. Да съм като Платини. Кое то принципно не беше невъзможно, но бях позакъснял. Защото за това се изисква друг вид физическа форма, друг вид игра. Пък и ми харесваше да съм *палач*.

Босман отбелязваше на поразия. Изведнъж ме изпревари в класацията на голмайсторите. Тогава си казах: „Я чакай! Какво става тук?“. Никак не бях доволен. Та аз с това се гордеех! Искан аз да решавам мачовете.

Йохан обаче е израснал с футболисти като Алфредо ди Стефано, аржентинския плеймейкър на *Реал Мадрид* от края на петдесетте и началото на шейсетте. Ди Стефано обхождаше цялото поле. Така изглеждаше идеалният играч в очите на Йохан. Аржентинецът беше печелил *КЕШ* цели пет пъти, отбелязвал беше във всеки един финал. Тези факти гъделичкаха въображението на Йохан. Тоталният футболист²¹ в средата на терена.

През времето, в което Йохан беше треньор на Аякс, в центъра имаше пространство, на което да разгърнеш красив футбол. По-яко беше да си номер 10, плеймейкърът. По-грациозно. Но в даден момент престанах да го мисля. Всъщност кариерата ми е твърде кратка, за да се връщам към тези колебания.

В Италия се съсредоточих върху задълженията си на *палач*. Върху попаденията. Понеже в Италия головете са свещени. Нанасянето на решаващия удар. Разбирах защо е така. Точно в това ме биваше.

Бях по-добър във вкарването от Йохан Кройф. Йохан беше по-скоро универсален боец, докато аз се бях упражнявал предимно в отбелязването. Толкова често бях попадал в най-различни ситуации пред вратата, че нямаше как да не съм добър там.

В Италия на голмайстора в *Серия А* му викат *саросанпониере*. *Шефа на артилеристите*. С други думи, *палач*. Този термин ми харесва. Така и се чувствам. *Палач*.

²¹ Тук авторът има предвид тактиката на „тоталния футбол“, измислена от треньора Ринус Михелс, при която всеки един играч може да заеме позицията на всеки друг на терена с изключение на вратаря. Тя е особено популярна през 70-те години на ХХ век с Холандския национален отбор. – Б. р.

НАЦИОНАЛЕН ОТБОР (1)

„На осмия ден Бог създаде Марко“

ЕП 1988 г.

В двубой с Йохан

Той се залепи за мен. Тяло в тяло. Аз го подпях с лявото рамо, докато притисках топката под десния си крак в опит да я задържа далеч от него. Престори се, че се кани да ме заобиколи от ляво, но когато се извърнах, се оказа, че там няма никого. За отрицателно време беше минал от дясната ми страна и се канеше да изрита топката изпод крака ми. Само че аз я бях притиснал здравата. Въпреки хитростта си не успя да ми я измъкне. Разсмях се и ми рече:

– Не си за изхвърляне.

Всичко това се случи един дъждовен следобед в средата на февруари 1988-а на *Олимпиадлейн*. Възстановявах се от тежката операция на глезена, която доктор Марти беше извършил през ноември. Оттогава бяха минали три месеца и физиотерапевтът Райниър ван Данциг ми беше дал зелена светлина. Отново можех да ритам. Най-последно! Бях долетял от Милано, за да ме прегледат, и тъкмо бях получил добрата новина. Нямах търпение, в *Милан* – също, само че си бях научил урока от миналия сезон. Не смятах да прибързвам. Най-напред щях да се възстановя докрай.

Но ето че според Райниър нямало пречки да влизам в двубои. Не чаках втора покана – още от кабинета му се обадох във Финкелфейн. Йохан, когото Аякс бяха уволнили предния месец, незабавно запали колата. Разполагаше с цялото време на света. Няма и час по-късно двамата вече ритаме на влажния терен на *АФФ Суифт*. Валеше, но ние се забавлявахме. Започнахме с леки подритвания, като постепенно увеличихме темпото. Впуснахме се във фанатичен двубой. Превъзходно! Най-сетне отново да ритам, та било то и без публика. Това му беше хубавото на Йохан – падаше си по подобни преживявания. Беше си останал хлапак. Личеше му, че се наслаждава.

Райниър стоеше встрани и следеше как се държи глезенът ми, макар че всичко щеше да стане ясно на другия ден. Във всеки случай ми вдъхна надежди, че ще мога да се върна при отбора си. Тази година може би като резерва в няколко мача, но аз, така или иначе, се целех в следващия сезон. Бях отписал първата година в *Милан*.

Глезенът ми издържа теста. Това беше най-важното. „Не насилвай нещата“, ясен беше доктор Марти. Мачлето с Йохан в този дъждовен следобед в Амстердам ме направи щастлив човек. Бях се върнал в играта. Оня ден нито за миг не се замислих за Европейското първенство.

ДА СЕ СЪБУДИШ В ЧУЖД СВЯТ

През нощта на 19 срещу 20 май 1988-а се озовах на матрак, поставен върху бюро в офис помещение към миланска болница. Беше шантава вечер: бях си изгубил краткосрочната памет след удар по скулата при сблъсък с вратаря на *Реал Мадрид*. Мачът беше приятелски. След края на първенството от *Милан* бяха решили да потренират срещу испанския шампион, за да проверят на какво ниво са. Предишните седмици най-последно се бях включил да играя. За първи път бях влязъл като смяна на 10 април срещу *Емполи*. Последните пет двубоя бях резерва. Единайсеторката се справяше добре, така че нямаше причина да ме пускат, но все пак влязох няколко пъти, включително в решаващото гостуване срещу *Наполи* на Марадона, в който отбелязах след подаване на Гулит. При все това нямаше усещането, че съм допринесъл с нещо за титлата. Друга ми беше целта. Важна ми беше всяка минута на терена. Исках да натрупам игрово време, за да съм във форма след лятото. Още не бях показал на *Милан* почти нищо. Слава богу, цялото внимание беше насочено към Рууд. Това беше неговата титла.

Пет дни преди началото на подготовката за Европейското първенство ми оперираха счупената скула в Амстердам. Пристигнах в тренировъчния лагер на нидерландската единайсеторка в Нордвайк с обезобразена физиономия. Огромен кръвоизлив покрай лявото око, който всеки ден си променяше цвета. Беше ми като визитна картичка.

На 1 юни – единайсет дни преди Европейското – излязохме срещу Румъния на *Олимпийския стадион*. В шейсетата минута замених Ван т'Схип. Пуснаха ме ляво крило. Спечелихме с 2:0, но моят принос не беше голям. Михелс държеше Джон Босман да е в нападение, а Гулит – зад него. Тази схема вече се беше

доказала, така че защо да я сменя?

След мача Йохан ме причака пред стадиона. Дръпна ме встрани и ми каза съвсем ясно:

– Не позволявай на Михелс да злоупотребява така с теб. Ти не си ляво крило. Или играй в нападение, или си стой вкъщи – роптаеше той. – Защо те сложи ляво крило? Ти защо се съ согласи? Няма по-добър нападател от теб. Какво си въобразява Михелс? Ако бях на твоето място, щях да блъфирам. Играеш ли ляво крило, има голям шанс да се издъниш. И да те засипят с жлъчни коментари.

В думите му имаше логика. Накараха ме да се замисля. Само че шест месеца не си бях мърдал пръста. Всяка възможност да си възстановя формата преди новия сезон в *Милан* беше добре дошла. В крайна сметка това беше най-важното.

Отвърнах му:

– Разбирам какво имаш предвид и те слушам внимателно. Обаче аз съм доволен, че въобще играя. И всяка тренировка, всеки мач за мен е крачка към следващия сезон. Искан да се представя добре в *Милан*, понеже им го дължа след цяла година на вятъра.

В дните преди големия турнир не съм си блъскал главата ще играя ли на Европейското, или не. Искан само да вляза във форма. Ето с такава нагласа се качих на автобуса за Западна Германия.

ОБРАЗЦОВ ТРЕНИРОВЪЧЕН ЛАГЕР

В седмицата преди Европейското първенство тренирах здравата. Нямах оплаквания. Често титулярният тим играеше срещу резервите. Десетима на десетима. Или единайсет на единайсет. Смешното беше, че резервите, в които бяхме и ние с Кифт, печелеха почти двубой. Странно беше. Започна да прави впечатление и на Михелс.

Допълнително тренирах и с Берт ван Линген и Моне де Вит, физиотерапевта. Искан да наваксам, понеже изоставах с тренировките. Не ежедневно, но все пак редовно след общата сутрешна тренировка излизах и за допълнителна сесия. Работех здравата. Виждаха го останалите футболисти, виждаше го и треньорът, естествено. Набиваше се на очи. Те подхвърляха:

– На Марко пак му е дошъл ищахът.

И бяха прави. Усещах лекота в главата си, нямах очаквания, понеже въобще не мислех за Европейското. Нали играеше Босман, не аз? Бях дошъл само за да си подобря кондицията, така че за мен това тук не беше нищо повече от образцов тренировъчен лагер.

Настана денят на първия ни мач срещу Съветския съюз. От резервната скамейка виждах, че стоим добре, но ни липсва късмет. Половин час преди края влязох в игра. Мачът потръгна, но не отбелязах. Докато руснаците вкараха. Кофти начало.

За следващия двубой Михелс реши да обърне тактиката. Смени досегашното 4-3-3 с класическото 4-4-2. Извади Схип, извади Босман, вкара Ервин Куман. Босман и Гулит бяха играли във всеки двубой от квалификацията, но след загубата Михелс очевидно размисли. Бях му направил впечатление през последния половин час срещу Съветския съюз, а вероятно и по време на тренировките. Така че ме сложи в титулярния състав. В атака.

В СТАРТОВАТА ЕДИНАЙСЕТОРКА

Михелс вписа името ми сред първите единайсет срещу Англия. Веднага усетих, че работата е сериозна. Ето тогава за мен свърши лагерът и започна Европейското първенство. Щом видях името си върху листа, ме обзе страхотен ентузиазъм. Незабавно усетих нов вид напрежение. Бяхме изгубили първия мач. Натискът беше голям. Дължни бяхме да спечелим следващия.

Да играе на голям турнир, е мечта на всеки футболист. Затова тренираме и затова участваме в толкова други мачове. И понеже никога не знаеш как ще се развият събитията, винаги си под напрежение. Само че напрежението е полезно, то поражда амбиция. Професионалистът преживява този процес преди всеки мач и постепенно сам за себе си открива най-добрия начин да преработи натрупаното електричество. За всеки е различно. Не можеш да го опишеш в учебник.

Преди важни мачове често съм бил напрегнат, защото мислено вече съм бил на терена, разиграл съм в ума си конкретни ситуации. Моят личен трик е да *отложи* двубоя в главата си още малко, да го задържа на разстояние. Същевременно трябва и да се подготвя. Дилема. Как да се отпуснеш при това положение? Как да постигнеш покой?

Партия карти или лудории със Схип – това помагаше безотказно. Следобеден сън. Нещо, което да те

разсее. Всеки си има свой похват. Един чете книга, друг вдига шум. Аз в такива ситуации притихвах, оттеглях се. Опитвах се да се подготвя до най-малката подробност. Да не оставям нищо на случайността.

Ако пък напрежението не е достатъчно голямо, това може да ти изиграе лоша шега. Тогава ти липсва концентрация. От друга страна, когато бях пренапрегнат, понякога получавах мускулни крампи. А получех ли крампа – край, на нищо не бях способен. Има футболисти, на които това не им пречи да играят. Аз не бях от тях. Настоявах да ме сменят.

Очакваше ни Англия. Не бях играл отдавна, особено като титуляр. Следобеда преди мача Нидерландия — Англия не спах. Наясно бях, че всички погледи ще са насочени към нас.

Един от хората, които знаеха как да подхождат в такива случаи, беше хаптономът²² Тед Трост. Той умееше да извлича ползи от напрежението. Знаеше как да прогони умората с масаж. Веднага те изправяше на крака. Нямахше нужда да му обясняваш каквото и да било. Той сам усещаше къде какво трябва да се направи, в резултат на което ти помагаше да *успокоиш топката*.

Открих го благодарение на Рууд, когато заиграхме в *Милан*. Тед работеше и с други холандски играчи. Въпреки това не му позволявах да идва в хотела ни по време на Европейското. На Фриц Кесел, лекаря на отбора, присъствието на Тед не му беше приятно. Вероятно Тед им се струваше странна птица. Шарлатанин. Не беше от техните среди. А и не искаха пресата да надуши, че ползваме услугите му, понеже тогава вестниците и телевизиите щяха да обсипят Кесел с въпроси, на които той нямаше отговори. Как стоят нещата? Какво точно прави Тед Трост? Оправдано ли е от медицинска гледна точка? Във Футболния съюз не си падаха по любопитковци.

Тед спеше в хотел непосредствено до нашия. Няколко играчи – аз, Гулит и Ван Брьокелен – се хващаме и ходехме при него, а той ни взимаше един след друг. Вярно, Футболната федерация му плащаше хотела. Две години по-късно, на Световното през 1990-а, когато видях Трост да влиза в хотела на националите, Ринус Михелс – тогава директор по техническите въпроси във Футболния съюз – си затвори демонстративно очите. Сякаш казваше: „Не съм те видял. Но явно действаш добре на играчите, затова няма да го правя на проблем. Имаш благословията ми“.

Тед е странна птица. Особняк. Но в оня момент ми помогна да се справя с напрежението, да изпусна парата. Това беше важното. Че ми е от полза. За разлика от всичко останало. От шумотевизата, която се вдигна. За да провокирам шефовете, веднъж им рекох: „Е, и? Ако трябва, ще му дам и да ме яхне. Само да подейства“.

Другото нещо, което ми помогна преди двубоя с Англия, беше фактът, че съм напълно отпочинал. Рууд без съмнение изпитваше умора – той имаше зад гърба си цял един сезон. Аз – не, аз бях свеж като краставичка. Като нов бях. Бях чакал осем месеца, за да заиграя отново. Така че няхмах търпение да започнем.

БИЖУТЕРСКА ТОЧНОСТ И ОКЕАН ОТ ЩАСТИЕ

Облекчението след първия гол срещу Англия беше огромно. Радостта беше изписана на лицето ми. Попадението имаше вкус на освобождение след огромното напрежение. В предния мач бяхме паднали, а сега на два пъти се измъквахме на косъм от гол на противника в първото полувреме. Настъпил беше нашият миг.

Не че още усещам онзи гол с тялото си. Но и до днес го виждам пред очите си. Струва ми се, че мнозина го запомниха. Гулит, който отмъкна топката от ляво и ми я подаде с външен фалц от дясно, за да я спра с левия крак, застанал с гръб към вратата. Топката замря на секундата. Зад гърба ми стоеше защитник, Тони Адамс.

И тук идва ключовият момент. Мигновено се завъртях около оста си, за да заста на лице към вратата. С едно кратко почукване си нагласих топката на левия крак, така че защитникът да не може да я стигне. Той тушира леко удара ми, при което кълбото попадна в далечния ъгъл извън досега на вратаря.

Чиста интуиция. Всъщност на такова ниво всичко е интуиция. Независимо дали зад мен е Тони Адамс, или някой друг. Подсъзнателно обработвам информацията за телосложението му, за движенията му. Случва се от само себе си. В момента, в който се задвижиш, интуицията поема командването.

На абсолютния връх разликите са малки. Едва забележими. Но пък толкова решаващи! Единият е по-бърз от другия с милисекунди, макар и двамата да правят всичко по силите си, за да стигнат първи. Или

са еднакво сръчни, само че понякога единият има малко по-добра моторика или физика. Миниатюрни разлики. Класата е в тези детайли. По-съвършена техника, по-остри възприятия, по-бърза реакция. Единият докосва топката половин милиметър по-нагоре, точно където трябва. Другият я удря три милиметра встрани и това се оказва фатално. Единият се спуска четвърт милисекунда по-рано, защото пръв е дешифрирал ситуацията; той пристига навреме на мястото, докато другият закъснява с мъничко и това го превръща в аутсайдер. Ето такива неща имат значение на абсолютния връх. На абсолютния връх и на това Европейско първенство.

В крайна сметка срещу Англия отбелязах три гола. Извънредно щастие е да си онзи, който реализира очакванията на публиката в оранжево. Стадионът да избухва и всички да полудяват, цяла страна да пощурява от радост. Веднъж нарекох това усещане *океан от щастие*. Принципно еуфорията след попадение е изключително експлозивна, а пълният стадион я удвоява и утроява. Ако ли пък знаеш, че те дават по телевизията, усещането се умножава стократно. Разпадаш се на съставните си части.

От трите ми гола срещу Англия първият ми донесе чисто облекчение. Вторият – успокоение. Третият граничеше с невъобразимото.

НАХЪСАНИ СРЕЩУ ГЕРМАНЦИТЕ

За полуфинала срещу Германия в Хамбург се прехвърлихме в друг хотел. Беше приятно да сменим обстановката. Спомням си как предната вечер с Джон гледахме другия полуфинал, между Италия и Съветския съюз.

Адска касапница с множество жълти картони и контузии. „Чудесно – мислехме си ние. – Нека да се изпомачкат.“

Двубоят с Германия беше съпроводен от по-голямо напрежение от друг път. За мнозина той беше по-важен от останалите мачове. Като пример се изтъкваше Втората световна война. И 1974-та, разбира се.²³ По никакъв начин не се отъждествявах с тези антигермански настроения. Смятах, че това не е проблем на моето поколение, понеже не сме израснали с войната. Знаем какво се е случило, но сме тук заради футбола.

Когато играеш срещу домакина, който е същевременно фаворит, тогава мотивацията ти е двойно по-голяма. Ван Брьокелен се побърка. Кресна нещо в ухото на Франк Мил. В напрегнати ситуации хората често излизат от кожата си.

Преди почивката бяхме показали прекалено страхопочитание пред Германия. Те играеха малко по-доминантно и имаха някои добри шансове. След почивката поведоха в резултата благодарение на несправедлива дузпа. Веднага след това се опомнихме и поехме инициативата. С Куман, Рийкард и Ван Брьокелен се разиграхме. Оживихме се. Кръвта ни кипна. Нападахме и се бранехме. Дузпата, която получих, беше спорна колкото тази на германците – дори съдията впоследствие си призна грешката, – но Куман я вкара за 1:1.

През тази част от мача доминирахме ние. На терена се усещаше, че сме по-добри, че надиграваме германците. Уви, резултатът още беше равен. И тогава дойде осемдесет и деветата минута. Няколко бяха съотборниците, които можеха да подадат добър пас: Мюрен, Рийкард и Ван т'Схип; да не забравяме и Ян Ваутерс. Той имаше усет. Топката беше чудесна. За да я докопам, се наложи да се приплъзна. Достигнах я. Ритнах я с пръсти и тя като по чудо полетя по диагонал към далечния ъгъл на вратата.

Стори ми се симпатично и мило онова, което направи германският треньор Франц Бекенбауер след мача. Той дойде в съблекалнята ни, за да ни поздрави:

– Чудесна игра, браво на вас!

Впечатляващо. Истина беше, че играхме чудесно. И все пак жестът му ни възхити.

Онази нощ в Хамбург празнувахме, но без да прекаляваме. Жените ни бяха с нас. Танцувахме. Тогава за първи път видяхме кадри от Нидерландия. Сънародниците ни не бяха на себе си. Невероятна реакция. Много хора гледали на мача срещу Германия като на същинския финал. И Михелс по-късно заяви нещо подобно. За мен обаче финалът беше само един.

ДАР БОЖИ

Победата над Германия беше сладка, но аз се целех в голямата награда. Имахме зъб на Съветския съюз заради загубата в началото на турнира. Два-три дни преди финала казах:

– Нидерландия е била втора няколко пъти. Време е да станем първи.

Така го чувствах. Като огромен шанс да пренапишем историята.

На 25 юни 1988 година два часа преди финала излязохме да загреем на *Олимпийския стадион* в Мюнхен. На същия стадион през 1974-та Нидерландия беше изгубила финала, който заслужаваше да спечели. И тогава треньор беше Михелс. На стадиона вече висеше плакат: „НА ОСМИЯ ДЕН БОГ СЪЗДАДЕ МАРКО“.

Първият съдийски сигнал прозвуча в три и половина. Играта се люшкаше ту пред тяхната, ту пред нашата врата. След трийсет минути ми дойде висока топка. Можех да я ударя с глава, но ми се стори по-удачно да я подам на Рууд. Той я заби в мрежата. 1:0.

От второто полувреме не бяха изминали и десет минути, когато получих подаване от Арнолд Мюрен. Той без съмнение е даровит левичар. Прецизен и деликатен е, просто топката не беше добра. Беше направо безнадеждна. Само че в този ден всичко ни идваше отръки.

Докато топката се спускаше надолу, си казах: „Моля ти се, Боже, да вкарам“. Прекалено уморен бях за акробатики. Вече я виждах как къса мрежата. И действително, тя влетя във вратата. От невъзможен ъгъл. Зад гърба на Ринат Дасаев, най-добрия вратар в света по онова време. 2:0.

Такива попадения се случват, без да разбереш точно как. Знаеш, че искаш да докоснеш кълбото, да го насочиш в определен ъгъл, но такова изпълнение...

Топката влезе, а аз не можех да повярвам на очите си. Божичко, какво се беше случило току-що? Изписано беше на лицето ми, докато тичах към собствената си половина. Дори на мен ми беше трудно да повярвам. Съотборниците ми ме питаха:

– Какво стана? Как го направи?

Нямах никаква представа.

Най-странното от техническа гледна точка беше, че вече не можех да си движа десния крак свободно. Откакто при операцията през ноември 1987-а ми бяха фиксирали глезенните връзки, движенията ми бяха по-ограничени. Немислимо беше да поема такава топка. Амплитудата на крака ми беше стеснена. Най-вероятно със здрав глезен никога не бих вкарал гол като този.

И в края на краищата това може би е *Божията отплата* за всичко, което понесох покрай глезена. Вярвам го. Вярвам, че между неправдата и възмездието съществува равновесие. Този гол. Дар Божи.

Интригата се върна, когато отсъдиха дузпа срещу нас, но Ван Брьокелен отби удара на Игор Беланов. Половин час по-късно съдията Мишел Вотро свири края.

Най-сетне. Шампиони.

ГЕРОЙ ПО ЧОРАПИ

След финала срещу Съветския съюз понесохме Михелс на рамене. Аз реших да си направя шега. Докато треньорът лежеше високо в ръцете ни, му събух едната обувка. Любопитно ми беше как ще реагира. Какво ще направи. Великият господин Михелс. Когато го пуснахме на земята, той стъпи по един чорап. Хлапачина. Всъщност трябваше да му събуя и чорапа.

Михелс го биваше в един куп неща. Тренировъчните му лагери бяха добре организирани, атмосферата беше чудесна. При нужда знаеше как да ни постави на мястото ни, понеже умееше да борава и с думите. Беше истинска личност, така да се каже. В нашите очи беше и мъж на възраст, която будеше респект. Беше постигнал едно-друго като треньор на *Аякс* и *Барселона*. Старо куче.

А пък тактиката му – леле! Тогава не ѝ обърнах внимание. И повече не го видях да я прилага. Просто ни пускаше да играем мачлета. Единайсет срещу единайсет. Или десет срещу десет. И по време на тези тренировки не приказваше много, предимно наблюдаваше.

Играехме, за да победим. Стремяхме се не към красив футбол, а към надмощие над противника. Футболът ни беше делови. Без украси. Сплотихме се като екип, повярвахме в себе си. Имахме отлични играчи на добри позиции: аз, Куман, Рийкард, Ваутерс и Гулит. Правилните играчи на правилното място – ето какво постигна Михелс.

Михелс започна срещу Съветския съюз с постройка 4-3-3. След тоя мач смени схемата. Заигра в старомодното 4-4-2, като сложи Рууд на свободна позиция. Мен постави в нападение.

Извадихме огромен късмет. Срещу Англия топката кацна върху главата на Куман. Пряк свободен удар на Глен Ходъл, след който топката се удари в гредата зад Ван Брьокелен и излезе. В първия мач изтеглихме късата клечка, но срещу Ирландия късметът отново не ни изневери. При гола на Кифт всъщност бях в засада. Започнахме добре, но ирландците станаха опасни. Всичко завърши благополучно.

След време Михелс издаде книга за футбола и за успеха си през 1988-а. Написаното не ми се стори

особено убедително от тактическа гледна точка. В моите очи Йохан беше човекът, който разбираше от тактика. Разликата между двамата беше очебийна. Михелс беше по-скоро мениджър и добър треньор.

МЕЖДУНАРОДЕН ПРОБИВ

Особеното на еуфорията покрай спечелването на Европейското първенство беше, че веднага ме обзе желание да омаловажа постигнатото. Един час след финала заявих:

– Да не преувеличаваме. Следващата седмица всички пак ще висим на опашка в супермаркета.

Опитвах се да дам отпор на суперлативите. А ни чакаха почетна обиколка и посещение при кралицата.

Същото беше и с гола във финала. За него се изговори какво ли не. По една случайност пет месеца по-късно играхме приятелски мач с Германия. Аз си направих шега:

– Да им го покажем пак, а?

Изстрелях топката двацет и осем метра над и двацет и три встрани от вратата.

Трудно е да намеря обяснение защо през 1988-а всичко се нареди така добре. Няма логика. Просто се случва. Раздаваш се докрай. И не че си го предизвикал с нещо – просто ти е бил даден висш шанс. Това може страшно да те изнерви. Е, длъжен си да се справиш.

За първи път се качвах на най-високата стълбица. Целият свят ни гледаше. Бях решил мача с няколко свои намеси. Нереално усещане. И изведнъж всички се засуетиха: „Как е възможно? Как го направи?“.

Въпреки въпросите не успях да си дам обяснение. През 1988-а всичко се нареждаше от само себе си. Понякога се случва, друг път – както на Световното първенство през 1990 година – не. А тогава бях по-добър, отколкото през 1988-а. Няма го описано в учебниците. Не става с мантри от рода на: „Ако се трудиш здравата, ще го постигнеш“. Непредсказуемо е, плод на случайността.

А може би има някаква черта в характера ми, която ми помага. Понеже наумя ли си веднъж нещо, се фокусирам изцяло върху него. Изключвам се за всичко останало. Вътрешно обаче си оставам нервен точно както всеки друг футболист.

Същото е и с голфа. Ако се опитвам да изпълня *пътинг*²⁴, съм не по-малко напрегнат от всеки друг играч. Но успявам да се абстрахирам. Не изпадам в паника. Технически погледнато, всеки може да удари такава топка, но от ментална гледна точна нещата не стоят съвсем така.

Умея да се абстрахирам, да си кажа: „Това е единственият удар, който има значение“. После замахвам и вкарвам топката независимо от всичко, което се случва около мен. Следващата дупка още не съществува. Буквално се опълчвам на напрежението и неувереността и правя каквото трябва. Но всеки път водя битка. Номерът е да си пренастроиш мисленето. *Eyes on the prize*.

Според мен хората на върха са там, защото са ментално тренирани да печелят. Пример за това е Роджър Федерер. Истински факир. Всички сме го виждали да се отдава на емоциите след финал от *Големия шлем*. Разбирам го – и той е минавал през моменти на колебания след загуба във важен мач. Борил се е да преработи поражението ментално. Такива битки те учат да се справяш с неувереността. Федерер преодолява колебанията и печели. И когато след петчасов финал даде воля на сълзите си, всъщност се разтоварва след умствената битка.

Когато изгуби на финала на *Australian Open* през 2009-а и се разочувства, много хора заговориха за поведението му. На мен обаче ми беше ясно какво преживява. Написах му кратък мейл, за да му дам кураж. И за да му кажа, че го разбирам. Той оцени жеста ми.

За мен Европейското първенство през 1988 година беше като победа след пет часа игра в петсетов финал от *Големия шлем*. Ама че облекчение! Не проумяхах напълно какво се беше случило. В крайна сметка бях взел участие в турнир, за който дори не се бях осмелявал да мечтая. Отбелязал бях пет пъти, като три от головете ми се бяха оказали решаващи.

Ако трябва да съм честен, година и половина преди този турнир се бях борил с насрещен вятър. И изведнъж вятърът се беше обърнал, за да повдигне крилето ми. Понеже това Европейско беляза големия ми пробив в международния футбол. И като си помисля, че Йохан ме беше посъветвал въобще да не ходя... Той впрочем не отвори повече темата. Но след Европейското ме покани в *Барселона*, чийто треньор наскоро беше станал. Обмислих предложението му, но го отхвърлих, понеже още не бях показал на *Милан* на какво съм способен.

²² Хаптономията (от гр. наука за докосването) е алтернативен метод за лечение, в центъра на който стоят човешките чувства и емоционалният живот. Важен аспект от лечението е докосването, включително между терапевта и пациента. – Б. пр.

²³ На финала на Световното първенство през 1974 г. Западна Германия побеждава Нидерландия с 2:1. – Б. пр.

²⁴ Удар в голфа, при който играчът е в последната част от трасето непосредствено преди дупката. – Б. пр.

ЧАСТ II

АК МИЛАН, СП 1990 Г. И

НАЙ-ДОБЪР В СВЕТА

1988 — 1992 г.

НАЙЛОНОВИ ТОРБИЧКИ И СНЕЖНОБЕЛИ ЧОРАПИ

1987 г.

Имаше неща в Италия, с които с Рууд не бяхме свикнали. Където и да отидехме с *Милан*, винаги ни придружаваха тълпи от фенове. Със своите скандирания и ръкопляскания те създаваха невероятна атмосфера. Една от песните им звучеше навсякъде. Мелодия, която с Рууд се научихме да разпознаваме, без да разбираме думите.

– Какво точно пеят?

– Нямам представа. Звучи като „Хуго Лазаня“ или нещо подобно.

– Голяма звезда ще да е този Хуго Лазаня, щом му крещят името на всеки стадион.

Разпитахме колегите си от *Милан*. Оказа се, че преди да запеят, феновете скандират: *Tutto lo stadio!*. Това значи нещо от рода на: „Всички заедно!“, с което приканват целия стадион да запее.

Редовно ме молеха за автограф или снимка, дори да седях контузен на трибуните. Винаги обяснявах какво точно искат да напиша като посвещение. Примерно: „За Клаудио със симпатии“. На италиански това е: *Per Claudio, con simpatia*. Или: *Per Pietro, con affetto* – „За Пиетро с обич“. Вариантите бяха безброй.

Един ден при мен дойде група фенове, всеки – с подобна молба. Последният помоли: „Може ли да ми дадеш автограф *per piacere?*“. Реших, че е името на негов приятел, затова се подписах, а отдолу добавих: *Per Piacere, con simpatia*. Добре се получи, а? Онези прихват да се смеят. Питам ги: „Какво толкова?“. Оказа се, че *per piacere* значело „моля“.

Ставал съм за смях и пред съотборниците си, защото вярвах, че Емпорио Армани е брат на Джорджо Армани. Много ми разбира главата...

Италианците държат на външността повече от нас. В началото тези различия се набиваха на очи. Още помня как с Рууд пристигнахме в Милано, обути в кецове със снежнобели чорапи в тях, в ръцете – с найлонови торбички, в които си държахме тоалетните принадлежности. Италианците се носеха различно. Те си слагаха лъснати кожени обувки, чийто цвят подхождаше на цвета на колана. Чорапите пък си пасваха по цвят с костюма. Прибираха си тоалетните принадлежности в шикозни кожени несесери. Отне ни време да свикнем. Сигурно ни бяха взели за холандски селянци, направо за просяци с тия бели чорапи и с найлоновите торбички с тубичка паста за зъби в тях. Другото нещо, което беше напълно ново за нас, беше сешоарът след баня. В Нидерландия никога не си бяхме сушили косите. Мъже под сешоара?!

По обяд в *Миланело* хапвахме готвено. Като холандци бяхме свикнали да преглъщаме набързо и готово, но тук отделят време на храната. Сядат и ù се наслаждават. И не само това, ами и през останалото време разговарят за ядене. Спомням си как веднъж Анчелоти се заприказва за някаква специална пармска шунка, която трябвало да се реже по еди-какъв си начин. Обсъждаше приготвянето на паста, кой бил най-подходящият сос, как се обработвало месото. Другите се включваха с охота в дискусиите. Споделяха опит. „Къде попаднахме? – чудехме се ние. – В готварски клуб?“

МИЛАН (2)

Барселона се оцветява в червено-черно

24 май 1989 г.

Тълпите прииждаха към автобуса от улиците около площад *Каталуния*. Самият площад се беше преобразил на море от хора. Шофьорът се мъчеше да маневрира из множеството, но понякога се налагаше да изчака, докато вълнението стихне.

Седях до прозореца. Накъдето и да погледнех, виждах поддръжници на *Милан* с червено-черни знамена. Песните, които пееха, проникваха през стъклото. Знаехме, че половин Милано се е стекъл към Барселона, но никой не очакваше толкова масирано присъствие. Предния ден бяхме излезли да потренираме на стадиона и всичко беше относително спокойно, тук-таме се мяркаше по някоя групичка запалняковци на *Милан*. Това обаче беше неவிждано.

От време на време със съотборниците ми се споглеждахме. Имаше ли опасност нещо да се обърка? Единствената опасност беше да не се доберем до *Камп Ноу* навреме. Но никой, освен вероятно шофьора, не се тревожеше за това. Ние бяхме *Милан*. Нищо не можеше да ни се случи.

В деня, в който пристигнах в *АК Милан*, осъзнах, че това е друг свят. Нидерландия не можеше да се сравнява с Италия, в това число в спортно отношение. В *Аякс* футболът не те ангажираше така. Беше по-неангажиращ. Естествено, аз имах честта да работя със великия Кройф, уникално, неповторимо преживяване, но професионалният футбол в Италия си беше направо занаят. Професия в истинския смисъл на думата.

А колко често пишеха за футбол по вестниците! И да иска, човек не можеше да следи всичко. Скоро след като дойдох в Италия, вдигнах ръце, отказах се да чета всяка статия. Включително защото пресата не се интересуваше много-много от истината. Бързо научих маршрутите за бягство от *Миланело*, така че да не се сблъсквам с журналистите. Пресата само ме отклоняваше от целта ми да стана още по-добър футболист.

Отборът се състоеше от страстни играчи, които бяха отдали живота си на футбола. По това всички в *Милан* си приличаха. Обичаха този спорт и искаха да покажат най-доброто, на което са способни. Играчи като Барези, Малдини, Тасоти и Костакурта, но и Донадони, Евани и Масаро. И Карло Анчелоти, който беше дошъл от *АС Рома*. Все момчета, които живееха за футбола. Хранеха ли се, това беше в служба на футбола. Ако бърбеа, то бърбеа за спорт. Всички бяха отдадени до краен предел, а външният свят беше далече, далече. Той беше почти без значение.

И ето ме сега и мен в тази култура. Живеехме като отшелници, чиято цел беше една: да печелят мачове. Победата над всичко. Мисля, че тази нагласа беше най-голямата сила на големия *Милан*.

Обожавах това, че се занимавам с футбол и с нищо друго. За мен *Миланело* беше раят. Да се опитваш да станеш по-добър сред съмишленици, без нещо да те разсейва. Беше страотно най-вече защото след проблемите с глезените най-сетне успях да се включа в тренировките и мачовете.

През онзи сезон отбелязах деветнайсет гола в *Серия А*, а до вечерта в Барселона бях записал седем попадения на свое име в *Купата на европейските шампиони*.

Докато зяпах през прозореца червено-черната тълпа по улиците на Барселона, осъзнах, че феновете на *Милан* са чакали този финал двайсет години. През 1969-а италианците бяха победили *Аякс* на Кройф и Кайзер с 4:1, но оттогава не бяха постигали нищо кой знае колко значимо. През цялото това време запалняковците бяха живели на спомени за славния *Милан* от петдесетте и шейсетте години с великия Джани Ривера.

В годините на *Аякс* и Кройф, а после и на *Байерн* и *Ливърпул* италианският футбол все повече отстъпваше на заден план. Една от причините бяха затворените граници. В Нидерландия не познавахме добре *Серия А*. Ала когато с родителите ми ходехме на почивка на езерото Гарда, все пак се приказваше и за *Милан*, *Интер* и *Юве*. На езерото ми просветна колко внимание се отделя на *калчото* тук.

Когато Марадона направи *Наполи* шампион, всички погледи отново се обърнаха към Италия. Границите се отвориха. През 1987 година позволиха на италианските клубове да вземат в редиците си по двама

чуждестранни играчи, през 1988-а – по трима. Силвио Берлускони не чака втора покана. Беше купил *Милан* през 1986-а; гигантската му амбиция беше подкрепена от целенасочени покупки. Той върна надеждата на феновете след толкова години на суша и се зарече, че ще направи *Милан* най-добрия отбор не само в Италия, но и в света.

В автобуса пресметнах, че Берлускони е купил *Милан* едва преди три години. И че за феновете доскоро е било немислимо отборът им някога да се изкачи на върха на Европа. Естествено, че всички бяха предпочели на днешния ден, на 24 май 1989 година, да дойдат в Барселона, вместо да висят по домовете си.

Беше ненормална година. След Европейското първенство в Германия се завърнах в Милано с различен статут. Току-що бях получил и *Златната топка*, а Рууд Гулит и Франк Рийкард бяха взели съответно среброто и бронза. Всички погледи бяха приковани в мен, но по-голям беше натискът, който сам си оказвах. Първата година в *Милан* вече я бях приел за пропиляна, но за тази година няхах оправдания. 1988/89 беше моят сезон. Добрата новина беше, че през лятото и Франк Рийкард идваше в *Милан*.

Предния сезон Ариго Саки се беше допитал до мен сто пъти по въпроса за Рийкард. Непостоянството през изминалата година и фактът, че беше подписал два договора едновременно, караха Саки да се съмнява в коректността му, но в даден момент на мен ми писна. Започнах да му отвърщам, че Рийкард би бил ценна придобивка. Но колкото и да го повтарях, не се случваше нищо. За щастие накрая взеха решение. Прецениха, че един такъв център ще ни дойде добре в *Милан*.

Според мен Саки организираше защитата отлично, но отпред Гулит вършеше работа за двама. Пиетро Паоло Вирдис, който беше до Рууд, тичаше по-малко. Много се зарадвах на идването на Рийкард. Той щеше да допринесе за по-нападателната игра, особено щом застанеше до Карло Анчелоти.

Автобусът пъплеше бавно. Постепенно приближихме стадиона. Вече бяхме дочули, че *Камп Ноу* се пука по шевовете от фенове на *Милан*. Причината беше и в противника, *Стяуа Букурещ*. По онова време още съществуваше Желязната завеса и на малцина румънци беше позволено да минат границата. Ето защо от румънската федерация бяха върнали на УЕФА почти всички билети, които впоследствие бяха препродадени на феновете на *Милан*. Въпреки че финалът беше в Барселона, на хиляда километра от италианския град, се беше осъществило истинско преселение. Привържениците бяха надошли с коли, самолети, влакове и автобуси. Очакваха се по-малко от хиляда румънци, останалото бяха *миланисти*. Над сто хиляди зрители на най-големия стадион в Европа. Помъчих се да си представя атмосферата, която ни очакваше. Дори претърпканият *Сан Сиро* беше впечатляваща гледка, а това тук беше няколко нива по-горе.

Във втория кръг срещу белградския *Цървена звезда* едва не се изложихме. На *Сан Сиро* бяхме направили 1:1. А на 7 ноември в Белград извадихме късмет, че заради мъглата мачът беше прекъснат при 1:0 за *Цървена звезда*. УЕФА реши двубоят да се преиграе на следващия ден, като се започне от 0:0. Изтеглихме дългата клечка. Набързо повикаха от Нидерландия Тед Трост, за да вкара Рууд във форма. Аз изравних в редовното време, а след продълженията и дузпите спечелихме ние.

След мача с *Вердер Бремен* в четвъртфинала, в който победихме с изпълнена от мен дузпа, ни очакваше големият *Реал Мадрид*, чийто треньор беше Лео Бенхакер. В Испания завършихме 1:1, но реваншът на *Сан Сиро* се превърна в историческа вечер. Истинско шоу. Спечелихме с 5:0. Отбелязахме аз, Франк, Рууд, а също и Анчелоти, и Донадони.

Прекрасно беше усещането да си част от толкова силен отбор, който знае как да притисне съперника в ъгъла. За два сезона се превърнахме в добре смазана машина. Разбира се, и системата на Саки си я биваше, но най-решаващи бяха качествата на футболистите. Победата над *Реал* на ликуващия *Сан Сиро* ни доведе до Барселона, до този финал.

Пътуването от хотел Риц до *Камп Ноу* се оказа невъобразимо преживяване. На лицата на всички футболисти се беше изписало удивление. Това не беше нормално. Неусетно бяхме развили усещане за непобедимост. Смятахме, че трябва да се случи нещо невероятно, за да не спечелим тази вечер.

Когато излязохме на терена, отново ни полази това поразяващо усещане. Целият стадион беше червено-черен. Хората бяха пошурели. Анчелоти подхвърли:

– В живота се случва какво ли не. Но тук нямаме право да губим.

Ясно беше, че този финал трябва да е кулминацията на сезона. Ранното отпадане от *Копа Италия* се преглъщаше някак, но в надпреварата от шампионата бяхме позволили на *Интер*, кръвния ни враг, да ни

задмине.

Настървихме се от първата секунда. Помагахме си и в това беше силата на отбора. Донадони играеше страхотно, Гулит беше добър, Барези, Рийкард, Малдини и Тасоти – и те. Всъщност тоя ден всички бяхме в топ форма. И не се стигна до никакъв двубой. Изходът беше предрешен. Превъзхождахме противника по всички параграфи. Първият гол на Рууд влезе неочаквано в резултат от сблъсък, но следващите три попадения бяха наистина добри. Волето на Рууд от ръба на наказателното поле – класно изпълнение!

Вторият гол – и първи за мен – беше с глава. Скочих високо пред човека, който ме пазеше, и забих топката по диагонал в левия ъгъл. Бам! Подаването дойде от Тасоти. Много добро!

След почивката отбелязах и последния гол след чудесен дълъг пас от Рийкард. Промъкнах се зад пазача си и вкарах с левия крак в далечния ъгъл. 4:0.

По-късно се зашушука, че противникът бил купен. Че румънците се нуждаели от пари. Че било необичайно да паднеш с подобен резултат. Пълни глупости! Просто в оня момент бяхме страшно добри. Жадни за победа. Пък и с нас бяха феновете.

Берлускони, естествено, също гледаше от стадиона. В крайна сметка играеше неговият клуб. Най-добрите футболисти в Европа бяха негов проект. Наслаждаваше се искрено. Освен че беше президент, той беше и върл фен на *Милан*. Страшно се възгордя, когато го качихме на раменете си. По-късно сподели, че това била една от най-хубавите вечери в живота му. Колко мило! Това говори красноречиво за страстта и енергията на този човек. До късна доба празнувахме в Барселона, която тая нощ се беше оцветила в червено и черно.

ПЕТСТОТИНТАЧКА

Нашите не бяха заможни хора. Баща ми работеше на няколко места, за да свържем двата края. Не бяхме бедни, но си правехме сметката. Аз например като изтърсак не спях в истинско легло, а на нещо като походно легло. Разтягахме го в стаята на сестра ми Карла.

В навечерието на финала за *Купата на европейските шампиони* срещу *Букурещ* в Барселона тренирахме на стадиона, когато към мен се приближи Рой ван дер Харт, синът на някогашния футболист Кор ван дер Харт. Познавах Рой, работеше в рекламния бизнес и се занимаваше с билбордове. След тренировката Рой ме повика при себе си и посочи някъде вляво от дясната врата на *Камп Ноу*.

– Виждаш ли рекламния билборд ей там? Ако утре отбележиш и минеш пред билборда, имаш от мен петстотинтачка.

Играеше се второто полувреме. Резултатът беше 3:0, когато получих дълъг пас от Рийкард и се промъкнах зад защитника. С левия крак забих топката в далечния ъгъл. 4:0.

И внезапно в ума ми изплува забележката на Рой. Без да се замислям, притичах покрай неговия билборд. Казах си: „Една петстотинтачка ще ми дойде добре“.

След мача Рой дойде в зоната за пресконференции.

– Пич, спечели си петстотинтачката! – рече ми той. Преди да се усетя, ми беше тикнал парите в джоба.

МИЛАН (3)

Да простиш, значи да обичаш

Лятото на 1989 г.

„Желая ти страшно много успехи. Винаги ще те обичам.“ Това пишеше на бележката, която Лизбет ми беше оставила на масата за хранене, преди да хване такси от дома ни към *Линате*, летището на Милано. Връщаше се в Нидерландия. Подготовката за новия сезон тепърва започваше.

Тези бяха последните думи след уикенд, белязан от сълзи. Бях ù казал истината. Постъпих честно с нея. Признал ù бях, че съм се увлякъл по друга жена и че искам да си изясня какво чувствам. На нея това ù беше дошло като студен душ, както стана ясно този уикенд. Скоро след като се съвзе, тя реши да се върне в Нидерландия.

Когато няколко дни по-късно се прибрах в празната къща, без нея, бележката ù ме покрусил. Изведнъж изгубих интерес към телефонните разговори с другата жена. Веднага разбрах, че не мога да жертвам току-така трите години с Лизбет.

Беше се върнала при родителите си и незабавно си беше потърсила работа. Каза си, че трябва просто да приеме фактите и да си тръгне. Такава беше – решителна. Даваше ми пълна свобода да направя своя избор. Вратичката на клетката беше буквално отворена, но това ме накара да осъзная какво губя. Тутакси усетих липсата ù.

След няколко седмици ù се обадох и ù казах:

– Допуснах голяма грешка и страшно съжалявам. Веднага ми стана ясно, че нещата с другата жена не са окей...

Разбира се, тя не хвана първия самолет за Милано. Наложил се да положи доста усилия. Но щом се върна, всичко между нас тръгна отново по мед и масло. По-добре от когато и да било.

Благодарен бях на Лизбет, че е оставила случилото се зад гърба си. Че не ми е натяквала. Мисля, че искреността ни спаси. Това, че ù признах честно какво изпитвам. И че тя също беше откровена с мен. По-късно осъзнах, че да прощаваш, значи да обичаш. Бях благодарен, че нещата между нас отново потръгват. Това автоматично ме направи и по-добър футболист. И не само. Около девет месеца по-късно се роди първата ни дъщеря Ребека.

Осъзнавам, че съм късметлия в любовта. Късметлия с Лизбет. Като дете не бях получил най-добрия пример, затова се бях зарекъл да съм по-отдаден. Следвах интуицията си, но се иска и късмет с партньора, за да върви всичко гладко. И до днес сме много щастливи заедно.

Ролите ни винаги са били ясно разграничени. Лизбет се грижи повече за семейството и за къщните работи. Аз печеля парите. И двамата сме удовлетворени и се справяме добре.

В Италия Лизбет често оставаше сама във времена без интернет и чужди телевизионни канали. Задължително беше да говориш езика. На нея италианският ù се удаваше. И не само – скоро възприехме тамошния стил на живот, в това число и вкусната храна. Храненето като събитие ни остана навик от Италия.

Имам се за щастливец. Странното е, че съм убеден, че случилото се през лятото на 1989 година ни сближи повече от всичко друго.

МИЛАН (4)

Откраднатото скудето

1989 — 1990 г.

Не бяхме стартирали сезона кой знае колко запомнящо се, но през пролетта вперихме поглед във втората купа от идването на Берлускони, Саки и нас, холандците, насам. *Наполи*, наричан и *Ла МаГиКа* заради Марадона, Джордано и Карека, беше най-големият ни конкурент. *Интер* не беше тръгнал зле с тримата германци в редиците си – Клинман, Бреме и Матеус, – но през януари и февруари бяхме натрупали преднина пред тоя отбор.

Постигнахме нелоша серия от двайсет и една точки в единайсет мача. По онова време за победа се даваха две точки. На 25 февруари ударихме *Наполи* с 3:0 и окончателно се настанихме на върха. Или поне така си мислехме. Тази година първенството приключваше рано заради Световното, което щеше да се проведе в Италия през лятото. В началото на април имахме една точка преднина, а ни оставаха три кръга. Но от този момент нататък започнаха да се случват странни неща.

Всичко сякаш подсказваше, че шампион ще стане *Наполи*. На 8 април им предстоеше двубой в Бергамо. За този мач се приказва и до днес. До средата на второто полувреме резултатът беше 0:0, когато от публиката хвърлиха монета и тя уцели бразилеца Алемао от *Наполи* по главата. В началото той като че ли не се впечатли особено, но щом на терена влезе физиотерапевтът на *Наполи*, настана голям цирк.

На записа се вижда как физиотерапевтът нарежда на Алемао: „Лягай, лягай!“. Извънредно интересно.

Откараха Алемао в болница, за да е под наблюдение. Целият цирк се премести в болничното заведение. Неврологични изследвания, какво ли още не. В крайна сметка заради тоя инцидент *Наполи* получи победата в подарък от Италианския футболен съюз. Реши се резултатът да е 2:0.

Вторият спорен инцидент се случи две седмици по-късно. Вече се знаеше, че отново ще играем финал за *Купата на европейските шампиони*, тъй като бяхме победили *Байерн Мюнхен* и в двата мача. Ако *Наполи* станеше шампион, а ние спечелехме финала, Италия щеше да има два тима в турнира, който по онова време беше само за шампионите на съответната страна.

Италианският футболен съюз явно държеше участниците да са двама въпреки предимството ни пред *Наполи* в първенството. С инцидента в Бергамо и двете точки, които им подари съюзът, резултатът ни се изравни. Нашата голова разлика обаче беше по-голяма.

На 22 април, неделя – два кръга преди края, – имахме гостуване на *Елас Верона*, които бяха застрашени от изпадане. Никога не ми се беше случвало подобно нещо. Съдията Розарио Ло Бело направи всичко по силите си, за да изгубим двубоя. Свири направо драматично.

В някакъв момент ми даде жълт картон за абсолютно невинно препречване. Почти не бях докоснал съперника си. За пореден път свиреше пряк свободен за едното нищо. Затова се сопнах на съдията:

– Какви ги вършиш?

Той се престори, че не ме чува.

От възмущение си свалих тениската и незабавно получих втори жълт и червен картон. Малко по-късно изгони и Рийкард. И него за два жълти картона, изсмукани от пръстите съвсем като моите. Костакурта също напусна терена с червен картон. Останаха осем играчи. Дори Саки изгониха. Странна работа. Виждаше се с просто око, че някой друг дърпа конците.

Този сезон *Верона* изпадна заслужено. Ние бяхме изиграли страхотна поредица от мачове. Но оня ден с осем човека завършихме 2:1. Изпуснахме двете точки.

Седмица след това *Наполи* спечели срещу *Болоня* и официално стана шампион. Тимът от Неапол завърши с две точки пред нас. Всичко беше решено от друг. Макар оттогава да са минали толкова години, пак ме хваща яд. Чувствахме се така, сякаш са ни откраднали титлата.

НАЦИОНАЛЕН ОТБОР (2)

Скандалът и срамът

СП 1990 г.

Дни наред седях в огромния двор и се вирах в една точка. В нищото. Не бях добра компания. Всички наоколо знаеха, че не бива да ме притесняват. Не исках да гледам и секунда повече от Световното първенство и най-вече не ми беше до хора.

Бяхме отседнали в Южна Франция, недалеч от Кан. Вилата ни беше край морето. Лизбет и дъщеря ни Ребека, естествено, бяха с мен. Почти никой не знаеше къде съм. И по-добре.

Срамувах се. На Световното първенство в Италия се бяхме изложили здравата. Първият голям провал в кариерата ми. Предходните години почти всичко, до което се докоснех, се превръщаше в злато. Всяка година – по една голяма награда, европейските титли и спечеленото Европейско първенство. През 1987, 1988, 1989 и 1990 година – всевъзможни отличия. А сега това Световно... Пълен позор! Играх от зле по-зле.

През май *Милан* спечели *Купата на европейските шампиони* за втори пореден път. В края на 1989-а избраха мен, Франк и Франко Барези за тримата най-добри играчи на Европа. А понеже Нидерландия беше станала европейски шампион за 1988 година, се смяташе, че страната ми има най-големи шансове и за световната титла. Не че очаквахме купата да ни се поднесе на тепсия; просто се виждаше ясно на какво сме способни с такава селекция. Е, където каквото можеше да се обърка, се обърка.

Всичко започна с квалификацията. Треньор ни беше Тайс Либрехтс. Двамата с Рууд Гулит поддържаха хладни отношения, откакто през 1984-та Либрехтс, още треньор на *Фейенорд*, се беше изказал пренебрежително за Рууд. Затова и не беше изненада за никого, когато Рууд не се зарадва на това сътрудничество. Мнозинството от играчите впрочем смятаха, че Либрехтс не е най-удачният избор за Световното. Чашата преля след квалификацията през февруари 1990 година. След приятелския мач с Италия Рууд като капитан на отбора отиде във Футболния съюз с ясно послание:

– Не искаме да играем повече с Либрехтс.

На 25 март 1990 година Футболният съюз свика всички играчи в хотел *Хилтън* до летището. Предстоеше ни пътуване до Киев за приятелски дуел със Съветския съюз. Важен участник в тази среща беше треньорът от 1988-а Ринус Михелс. Този път обаче той заемаше друга длъжност.

След Европейското през 1988-а Михелс отиде в *Байер Леверкузен*, уви, без да довърши сезона си там. През есента на 1989-а се върна във Футболния съюз като директор по техническите въпроси. Директорът на отдел *Професионални футболни клубове* Мартин ван Ройен заемаше поста си от 1 ноември 1989-а. Не след дълго се видя, че работата го затруднява, понеже не идваше от футболните среди.

На летището – до началото на Световното първенство оставаха два месеца – Михелс и Ван Ройен като представители на Футболния съюз поискаха да чуят лично от играчите, че наистина не желаят да търпят повече Тайс Либрехтс. Отговорът се знаеше от месец и нещо. Михелс явно го беше очаквал, защото ни представи три имена, които да заместят настоящия треньор: Ад де Мос, който беше постигнал известни успехи с *КВ Мехелен* и сега ръководеше *Андерлехт*, Лео Бенхакер, който беше треньор на *Аякс* и вече беше поемал за кратко националния отбор, и Йохан Кройф, треньора на *ФК Барселона*.

– Ако навием някой от тримата да ви води на Световното, ще бъдете ли доволни? – попита Михелс.

След кратко съвещание с останалите играчи взех думата:

– Йохан Кройф е най-добрият от тримата. Мисля, че ще е най-разумно всеки да си каже предпочитанието. Струва ми се по-честно да гласуваме.

Михелс и Ван Ройен излязоха.

Резултатът беше повече от категоричен. Осем гласа за Йохан, три за Бенхакер, два за Де Мос. Нямахме грам съмнение. Посланието към Футболния съюз беше ясно. Понеже с Франк и Рууд нямахме да пътуваме за Киев заради ангажиментите си към *АК Милан*, натоварихме Роналд Куман със задачата около двубоя със Съветския съюз в Киев да съобщи на Михелс какво сме решили. Той го направил два дни по-късно.

Струваше ми се сън на Световното първенство да ни ръководи Йохан. Той се справяше добре в *Барселона*. Много от играчите му бяха спечелили национални и международни призове. Трябваше ни тъкмо човек, към когото всички да изпитват уважение и в когото всички да се вслушват. Силна личност. Йохан имаше авторитет и знаеше как да сплоти един отбор. Дори в техническо и тактическо отношение

беше по-добър от другите кандидати. Ето такъв треньор искахме.

Освободиха Либрехтс и Ринус Михелс запретна ръкави. Мислехме, че ще започне преговори с Йохан. Разчитахме на него и му имахме доверие, защото играчите бяха изразили волята си съвсем ясно. Затова го оставихме да действа както знае. Имахме да мислим за куп други неща. С *Милан* воювахме на три фронта. Бяхме се настървили да спечелим отново *Купата на европейските шампиони*.

Студеният душ ни заля в края на април. Очаквали бяхме Михелс да си напише домашното – да проучи мнението на тримата кандидати – и да обсъди следващата стъпка с нас. Той обаче ни изненада донемайкъде.

В края на април Михелс свика събрание в хотел *Ван дер Валк* в Сасенхайм. На него щяха да присъстват той самият, Мартин ван Ройен и петима играчи: аз, Роналд Куман, Рууд Гулит, Франк Рийкард и Ханс ван Брьокелен. Седяхме и чакахме, когато в залата влезе делегацията на Футболния съюз: Михелс, Ван Ройен и – за наша огромна почуда – Лео Бенхакер.

Бяхме си въобразили, че ще обсъждаме с Футболния съюз бъдещия треньор, и предполагаме, че накрая ще се спрат на Кройф, първия ни избор. А ето че Михелс ни изправяше пред свършен факт. Той пристъпи като кралска особа с Бенхакер до себе си и така ни лиши от всяка възможност да си изкажем мнението. Бенхакер се настани до него. В следващия миг ни съобщиха, че новият треньор ще бъде представен на пресата няколко дни по-късно.

Тази вест ни дойде като гръм от ясно небе и ни възмути силно. Защо така изведнъж Бенхакер? Откъде-накъде? Направо скандално! Михелс не ни оставяше никакъв полезен ход. Затова по-късно заявих пред медиите, че Михелс се е възползвал от нас, за да се отърве от Либрехтс и да наложи собствената си воля, като пренебрегне нашите желания.

Неочакваният избор на Михелс се отрази изключително зле на всичко и всички от първия ден до финалната минута на последния мач. Това беше началото на края на Световното за нас.

При представянето на Бенхакер на 26 април Михелс отдели доста време, за да обрисова *тримцата от Милан* в лоша светлина пред цялата нидерландска преса.

– Нападателят от Милан са програмирани като роботи, играта им е под всякаква критика – отсъди той. Освен това настоя да му се извиня.

Имах сериозни колебания за ролята на Михелс, но предполагам, че и Йохан не го е улеснил особено. Може би двамата все пак бяха говорили. Затова по-късно си поднесох извиненията. Така или иначе, назначаването на Бенхакер беше свършен факт. Нямах представа какво точно се беше случило между Михелс и Кройф и не исках да подклаждам нов конфликт, който да помрачи Световното. Освен това точно тази седмица в *Серия А* бяхме задминати от *Наполи* по съмнителен начин, така че си имах и други главоболия.

Но и след извиненията ми Михелс не си промени отношението. Дори напротив – взе да налива още масло в огъня. Той водеше колонка във вестник *AD*, тоест служеше си с различни канали, за да сее раздор сред играчите. Предстоеше ни финал на *КЕШ*, затова пристигнахме в тренировъчния лагер на националите седем дни след останалите момчета. Пресата незабавно окачества закъснението като „примадонски превземки“. Смятали сме се били за по-важни от другите. Светът трябвало да се върти около нас. А ние *просто* имахме да играем финал за *Купата на европейските шампиони*. Това беше причината и нищо друго.

Докато се случваха всички тези неща, сезонът в *Милан* си течеше с пълна сила. На 23 май победихме *Бенфика* с 1:0 във финала на *КЕШ* на *Пратер Щадион* във Виена. Втора поредна купа за *Милан*. Радостта беше огромна. Седмичата беше необикновено напрегната, понеже два дни по-късно в Амстердам се роди първото ми дете, Ребека. Естествено, страхотно усещане!

Следващият понеделник пристигнахме на тренировъчния лагер на националите. Обзети бяхме от смесени чувства след всичко, което се беше случило в отбора през изминалите седмици и месеци. Началото не вещаеше добро. И на Лео Бенхакер не му беше лесно. *De Telegraaf* и *AD* продължаваха да сеят смут в отбора, като се надпреварваха да пишат за *примадоните* и *работягите*. Аз обаче не винях Бенхакер – не му беше по силите да се справи. Впрочем тренировките ни протичаха ужасяващо зле. Бяхме като парцали. По време на подготовката през 1988-а вторият отбор често побеждаваше първия отбор, но после първият дръпна. Е, в момента нивото ни беше под нулата. Тренировките минаваха далеч от оптималното. По наша молба в тренировъчния план бяха внесени някои промени, но атмосферата така се беше

нагнетила, че нещата едва не излязоха извън контрол, когато с Рийкард си налетяхме. Той ме ритна, аз го сръчках с лакът, той ме ръгна с лакът, аз го сригах. Счепкахме се, понеже емоциите и фрустрацията бяха взели връх. Бенхакер се намеси и играта продължи. Казах си: „Жалко, но най-сетне се случва нещо. Най-сетне изпускаме парата“.

Иначе с Франк и Рууд се разбирахме чудесно. Преди Световното първенство на Рууд му се беше обадило коляното, докато ние с Франк бяхме в страхотна форма. Нямахме проблем с това, че Рууд е капитан и говорител. Така ни се спестяваше ненужно внимание. Ясно беше, че нещата в отбора не вървят на добре. Бяха се оформили прекалено много групички, вече не бяхме едно цяло.

И от подготовката имаше какво да се желае. Преди Световното ни настаняха в югославски замък със старомоден вдигащ се мост. Пълна изолация. Освен всичко друго, там беше и невероятно прашно. Заради тоя прах в стаите едва се спеше. Беше и студено, а в Сицилия и Сардиния щяхме да играем на жегата. По график всяка сутрин ставахме в шест, което допълнително ни скапваше настроението. Атмосферата беше под всякаква критика, а първият мач чукаше на вратата.

В Палермо едва направихме 1:1 срещу Египет. Играхме зле. Вторият двубой, срещу Англия, се проведе няколко дни по-късно в Каляри, Сардиния, и завърши 0:0. Извадихме късмет с двата отменени гола на англичаните. Третият дуел, на 21 юни, беше срещу Ирландия в Палермо. Играта ни отново тръгна зле. Когато петнайсет минути преди края на мача изравнихме за 1:1, си осигурихме място на осминафинала, понеже трите равенства и третото място в групата ни бяха достатъчни. Ала играта ни отново беше мъчителна за гледане. В това число и моята – и аз играех зле.

Дойде ред на осминафинала в Милано. На *Сан Сиро*. Срещу тогавашната Западна Германия. Беше адски горещо, над 35 градуса. През второто полувреме получих схващане; причината беше и в напрежението. И мачът отиде по дяволите. Франк Рийкард и Руди Фьолер бяха напуснали терена заради червени картони.

Германците поведоха с 2:0. Никакъв шанс не ни оставиха. Малко преди последния съдийски сигнал Куман отбеляза дузпа и направи резултата 2:1, но беше прекалено късно за обрат. Събрахме си багажа. В интерес на истината ми олекна, че мъките са приключили. Според мен и други играчи изпитваха същото. Искаше ми се да си тръгна към къщи веднага – толкова голямо беше разочарованието. Чувствах се и лично отговорен, в крайна сметка бях един от водещите футболисти. Дълго време се обвинявах.

И до днес Лео Бенхакер говори за кашон № 13. В него били прибрани отговорите на въпроса защо се провалихме на Световното първенство през 1990 година. Според мен обаче кашон № 13 е празен. Главната вина е на решението на Михелс да подмине молбата ни да отидем на Световното с Кройф. Останалото са подробности.

След назначаването на Бенхакер си казахме: „Момчета, да не мрънкаме! Да се напънем! Да доведем отбора до успех независимо от обстоятелствата!“²⁵. Опитахме какво ли не, за да обърнем нещата, да постигнем нещо красиво. Силно го искахме. Разполагахме с елита на Европа. Четири-пет момчета от най-висока класа. Усещахме обаче, че в групата се е промъкнало някакво разединение, което караше останалите да гледат на нас, *миланистите*, по различен начин. Да ни третират различно. Трудно беше да кажа какво е различното, но то се усещаше. Аз пръв заявих, че сме изиграли кошмарен турнир. И ми се искаше да потъна в земята от срам, когато Световното приключи за нас. Буквално се покрих за няколко седмици в оная вила в Южна Франция. Първото ми голямо поражение. При това на най-великолепната сцена, на *моя Сан Сиро*²⁵.

Години след това стана ясно, че Михелс въобще не е ходил при Йохан, за да говорят за позицията. Дори не е направил опит. А Ван Ройен е нямал представа с кого се е срещал колегата му и с кого – не. Ръководството се доверило сляпо на Михелс при избора на нов треньор. Очевидно се е приказвало с един-единствен кандидат: Лео Бенхакер.

Какви са били мотивите на Михелс, няма да разберем никога. Но усетът ми подсказва, че се е страхувал да не би Кройф да го засенчи, като направи отбора световен шампион. Да не би да заличи спомена за успеха от Европейското първенство през 1988 година, като постигне още по-голям успех. Да не би да се представи по-добре като треньор. Ето това се е опитал да предотврати Михелс, мисля си аз. Нормална човешка емоция. Завист.

25 Стадион „Джузепе Меаца“, известен също като „Сан Сиро“ – футболен стадион в Милано, домашен терен на футболните клубове „Милан“ и „Интер“. – Б. р.

МИЛАН (5)

Разривът със Саки

1990 — 1991 г.

Разривът настъпи в масажния кабинет на *Миланело*. Тъкмо ме масажираха, когато Ариго Саки влезе, за да поговорим. Или по-скоро, за да ми съобщи нещо. Честно казано, в момента, в който се случи това – беше през пролетта на 1991 година, – и на мен ми беше дошло до гуша. След три сезона със Саки нещо в мен се беше прекършило. Но разривът не дойде изведнъж. Напрежението се беше натрупало постепенно.

Саки е приятен човек. Мъж с отличителна външност наред всички тези футболисти. С големи слънчеви очила *Ray Ban* и бели солети вместо крака, той се размотаваше по терена, макар да се съмнявах да може да улови и една топка. Образно казано. Нямаше кой знае какъв опит в топ футбола и когато Берлускони го привлече от *Парма* в големия *АС Милан*, му се наложи да се доказва. Това се случи през лятото на 1987-а, след като в мач за купата беше разгромил *Милан* по нетипичен за Италия начин. Берлускони го гледал от трибуните.

Саки внесе в *Милан* тактическа система, която вършеше чудесна работа. Всеки знаеше точно какво се очаква от него във всяка една ситуация. От втория сезон нататък, тоест след 1988/89, тактиката му започна да се проявява и в игра. И насън да ни бутнеха, знаехме как да действваме. Саки не говореше за друго, освен за тази система; толкова често ми я е разяснявал, че в даден момент си казах: „Айде стига де! Схванах вече. А ако не съм схванал досега, никога няма да схвана“. В началото с него не се разбирахме особено добре. Италианският ми беше слаб, а неговият английски – не особено силен.

Ако трябва да съм честен, бях свикнал с Кройф. На него никой не може да му стъпи на малкия пръст. Но вината за разминаванията ми със Саки не беше единствено за различните ни схващания за футбола.

Причината беше и във въпросната тактика. Системата, с която бях израснал в *Аякс*, беше 4-3-3, с трима нападатели. Едно ляво крило и едно дясно, които да записват асистенции. Саки играеше по схема 4-4-2, само с двама нападатели и силна защита. Наричаше схемата си „революционна“, „нападателна“ и дори ѝ беше дал име: „зонова преса“.

Когато изведнъж той, непознатият досега треньор, накара *Милан* да заиграе по начин, различен от обичайния за Италия, му се наложи да разясни плюсовете на новата система. Даде куп интервюта и се сближи с журналистите. И тази близост с тях му помогна да представи „зоновата си преса“ като нещо невероятно, нещо невиждано в страната.

Докато седях контузен през по-голямата част от първия си сезон, ми направи впечатление, че тактиката на Саки въобще не е толкова нападателна. Блокът от четирима защитници беше извънредно солиден. Тасоти, Костакурта или Филипо Гали, Барези и Малдини. Надали някой може да си представи непобиваема защита в най-новата история на европейския футбол. Тези пет имена и до днес отекват във всички краища на света. Това бяха истински победители. Но въпреки огромния си талант петимата се ограничаваха до защитата.

Пред тях имаше още една линия от четирима човека. Един от двамата халфове беше Карло Анчелоти. Без никакво съмнение превъзходен футболист, но не се славеше с особен диапазон и причината беше донякъде в слабите му колене. Но пък беше страхотен организатор.

Когато следващия сезон до него се изправи Франк Рийкард, нещата се подобриха, включително защото Франк също беше от школата на *Аякс* и беше свикнал да играе на ръба на наказателното поле. И Донадони, и Евани бяха добри централни нападатели, но през първата година виждах най-вече две редици от по четирима, които вършеха отлична работа в защита. И муха не можеше да премине през тях. Най-отзад пък стоеше Джовани Гали, с чиято помощ вратата се запази суха много пъти този сезон. Отпред играеха двама нападатели; най-често през първата ми година в *Милан* това бяха Вирдис и Гулит.

При гостуването на *Рома* седях на резервната скамейка. Гулит тичаше напред-назад като луд. Бъхтеше се като муле. Наистина търчеше за двама. Имаше ненормално много енергия. Вирдис обаче, тази хитра лисица, не си хабеше силите по така наречения от Саки *forechecking*²⁶, ами киснеше около централната

линия и чакаше да му падне добра топка.

Тоя ден *Милан* спечели с 0:2. Вестниците гръмнаха: новата зонава преса, непозната до днес в Италия, била революционна. Зрелищна. Тези епитети ме смущаваха, защото не отговаряха на истината. Системата на Саки не беше нападателна. Разчиташе най-вече на защитата. Спечелихме, защото се бяхме отбранявали успешно.

Е, наясно съм как работи спортът: победителят е винаги прав. Забелязал бях, че италианците гледат да не възразяват на авторитетите си. Колкото и опит да имаха футболистите, те не си позволяваха да влизат в спор със Саки. Особено пък пред други хора.

Аз обаче, нали съм холандец, си отворих устата още след един от първите мачове за сезона. Изгубихме като домакини с 0:2 от *Фиорентина*. Според мен не играхме достатъчно офанзивно, с Рууд не получихме очакваната подкрепа от центъра. Пресата вдигна шум до небесата. Не беше обичайно играч да подлага на съмнение тактическия план на треньора си, камо ли пред медиите.

Аз пък бях свикнал да обсъждам нещата. Холандците не са толкова примерни граждани. Въпреки това след тази случка предпочетох да водя дискусии на четири очи, започнах да отбягвам пресата. Не че си бях променил мнението – просто реших през остатъка от сезона да се съсредоточа най-вече върху себе си, върху болката в глезена, операцията и възстановяването.

Така че, когато след прекрасната победа в Неапол *Милан* детронира Марадона с помощта на напълно отприщения Гулит и спечели *скудетото*, Саки, естествено, обра лаврите със своята зонава преса. Винаги така става. Същевременно знаех, че когато заиграя в нападение за *Милан*, и мен ще ме оценяват по броя на вкараните голове, не по друго. За целта обаче се нуждаех от точни пасове от центъра. За да отбележиш, ти трябва читави подавания и подкрепата на играчите в центъра. Разговорите със Саки някак все рикошираха от тази тема. Страшно ме беше яд.

След Европейското първенство през 1988-а италианците започнаха да гледат на мен по нов начин. Радвах се, че в отбора е дошъл и Франк, присъствието му ми вдъхваше надежда, че *Милан* ще заиграе по-нападателно. Надявах се Франк да подпали искрата и у останалите от тима. Когато темпото спадеше или читавите топки секваха, се дразнех на Франк и гневът ми го караше да се размърда. По-късно той ми призна, че си е такъв по природа. Заиграхме малко по-офанзивно, но все още на тренировките на Саки акцентът падаше върху това, как да стоим и да гоним, когато не владеем топката. Относително малко внимание се отделяше на моментите, в които топката е наше притежание.

Освен всичко друго, между мен и Саки я нямаше искрата. Случва се. Той ме наричаше *лунатик* и отдаваше поведението ми на фазите на Луната. Имаше ме за неразгадаем, не можел да следи мисълта ми.

Аз го смятах за неискрен. Никога не ти казваше в очите какво го смущава. Ако например му се стореше, че не бягам достатъчно по време на тренировка, подвикваше на някой младок: „Ей, я се размърдай малко!“. Думите му всъщност бяха предназначени за мен.

Предпочитам пряката конфронтация. Откритостта. Виж, отношенията ми с Мауро Тасоти бяха истински пример за откритост. Веднъж на тренировка през първия ми сезон с *Милан* се оказах лице в лице с Тасоти. Дуел по ръба на острието. В даден момент той така ме ядоса, че го избутах. Той ме ритна. Разпалихме се и преди да се усетим, си налетяхме с юмруци. Саки ни изпрати в съблекалните, за да охладим страстите. Докато седяхме там на дървените скамейки, се спогледахме и почти едновременно избухнахме в смях. Съзряхме комичното в ситуацията. И двамата бяхме спрехави типове и в другия виждахме себе си като в огледало.

И друг път ми се е случвало първо да се сборичкам с някого, а чак след това да се сближа с него. От такива ситуации може да се роди истинско приятелство. От оня ден нататък с Мауро станахме другари и приятелството ни укрепна с времето. Все още сме си близки и се виждаме редовно.

Тази откритост ми липсваше със Саки. Отношенията ни бяха добри, бяхме любезни един с друг и най-често си приказвахме за тактики. На тренировка Саки почти никога не ни оставяше да ритаме свободно, без да ни прочете някоя и друга тактическа лекция. Страшно ми се искаше просто да поритам – всеки играч има нужда от това.

Саки беше обсебен от играта до маниакалност. Работеше върху системата си седем дни в седмица, от тъмно до тъмно. Ако преди някой мач отседнехме в хотел, се случваше играчите в съседните на Саки стаи да се събудят посред нощ от бълнуването на треньора: „Засада, засада!“ или нещо подобно.

Два поредни сезона бяхме най-добрият отбор в Европа, спечелихме и *Интерконтиненталната купа*. Спокойно може да се каже, че по онова време имахме най-впечатляващия състав в света.

Когато след Световното през 1990-а нещата в *Милан* се закучиха, за първи път в тима се усети напрежение. Сезон 1990/91 мина зле. Стори ми се, че химията между треньора и играчите е изчезнала. А аз не обичах да си държа езика зад зъбите. Освен това още не си бях утолил глада за титли. Научен бях да премахвам всяко нещо, което ми препречва пътя към успеха. Та дори това „нещо“ да е треньорът. Такъв съм си по характер.

Така че, когато през пролетта на 1991-ва Саки за пореден път нахлу без покана, за да ми обяснява за тактиката си и за моята роля в нея, чашата преля. До гуша ми беше дошло. Единственият свидетел на конфронтацията стана масажистът.

Прекъснах словоизлиянието на Саки и му казах с леден глас:

– Мистър, дай да си изясним едно нещо. Непрекъснато повтаряш, че сме постигнали всички тези успехи, защото работим с теб, но моите наблюдения са други. Спечелихме толкова отличия не *благодарение* на теб, а *въпреки* теб.

Мъртвешка тишина. Саки ме зяпна, сякаш му бях забил кама в сърцето. Изпаднал беше в пълен шок. Тръгна си, без да обели и дума. Впоследствие се упреквах за грубостта и задето не съм си подбирал приказките. Саки не заслужаваше подобни нападки.

Междувременно той отишъл при Берлускони и му се оплакал, че не може повече да работи с мен. Накарал Берлускони да избира: или аз, или той.

Берлускони избра мен. Много исках да остана в *Милан*. Чувствах се добре и играех с елита на световния футбол. Толкова купи ни чакаха!

Тогавя Берлускони изнамери отнякъде Фабио Капело. Всъщност Капело нямаше опит като треньор, но като по-млад беше играл футбол и в оня момент коментираше мачовете по един от спортните канали на Берлускони. Привличането на Капело се оказа златен ход.

26 Термин от хокея: блокиране на нападателя още в противниковата половина и затрудняване разгръщането на чуждата атака. – Б. пр.

МИЛАН (6)

„Сан Сиро е мой“

1991 — 1992 г.

С началото на сезона настанаха чудесни времена. Беше истинско удоволствие да се работи с Капело и отново да се говори за футбол: за притежание на топката, постройка, шансове. Капело беше пряк. Адски ми олекна. След колебливия старт с няколко равенства подехме превъзходна серия.

Тактиката на Капело беше по-стройна и по-строга от тази на Саки. На част от съотборниците ми, в това число на мъжаги като Барези, Малдини и Тасоти, им отне време да се адаптират. Но играта и резултатите говореха за голям възход. С Капело *Милан* спечели първенството три поредни години.

Капело взимаше по-удачни решения, беше по-смел от Саки. Променила се беше и йерархията в единайсеторката. Анчелоти беше превъзходен футболист, но коленете не му даваха мира. Затова на негово място Капело сложи младия Албертини, който тичаше повече и се ориентираше по-добре. Това се отрази и на играта ни. Решението на Капело се оказа далновидно. На Анчелоти то не му се хареса, но го прие.

Между Капело и Рууд Гулит редовно прехвърчаха искри, докато Саки не си пестеше хвалбите по адрес на моя сънародник. Рууд се оплакваше от болки в коляното; виждаше се, че трудно ще си възвърне високото ниво от началните години. Ето защо Капело го пускаше все по-рядко.

Нямаше как да не се разрази буря. Една неделна сутрин тренирахме за гостуването на *Юве*. От мачлетата, които ритахме, се виждаше, че Рууд няма да се вреди между първите шестнайсет за този двубой, тоест няма да е и на резервната скамейка. След тренировката дойде ред на обяда, после – на почивката. В четири и половина тръгнахме с автобус за Торино. За нещастие Капело беше забравил да каже лично на Рууд, че няма да пътува с отбора. В четири и половина Рууд изникна пред автобуса; Капело му рече:

– Извинявай, Рууд, но очевидно не съм бил достатъчно ясен. Теб не те броя. Дори в резервите.

Рууд се ядоса:

– Хубаво, ама да ми го беше казал!

Капело повтори:

– Съжалявам, може би не съм бил достатъчно ясен...

Според мен Рууд го направи нарочно. Търсеше конфронтация с Капело.

Дори без Гулит в редиците спечелихме с 0:1. Неприятно беше, разбира се, точно той да пропусне мача. В понеделник всички се събрахме на разбор. Рууд също беше дошъл. В даден момент Капело подхвърли нещо за случилото се. Че може би наистина не го бил казал, но че било ясно като бял ден. Джафкането между двамата породи скандал и в съблекалните. По-късно Капело и Гулит обсъдиха проблема на спокоен тон, но за никого не беше тайна, че е нужна промяна. Накрая Рууд премина в *Сампдория*.

Италия засвидетелства уважение на *АК Милан* под ръководството на Капело едва по-късно, след като спечелихме *скудетото* в три поредни години, първата година – без нито една загуба. Страната беше впечатлена от начина, по който играехме. Със Саки бяхме извоювали една титла и две *Купи на европейските шампиони*. Капело надгради този успех. През петте години под негово ръководство взехме четири титли и една европейска купа. Уважението към работата на Саки и Капело се усещаше в цяла Италия. Наричаха ни *Gli invincibili*, „Непобедимите“.

Честно да си призная, това бяха най-хубавите ми години в *Милан*. Станах голмайстор на *Серия А* с двацет и пет попадения. Такава бройка първенството не беше виждало от двацет и шест години. Мисля, че с Капело изиграх петдесет и пет мача, без да изгубя нито един. Освен последния, петдесет и шестия – финала на *Шампионската лига* през май 1993 година. Заради глезена не бях влизал в игра от месеци.

По онова време все по-силно чувствах *Сан Сиро* като свой дом. Усещането беше могъщо – сякаш стадионът беше моя ловна територия. „Тук аз съм шефът. *Сан Сиро* е мой.“ Отбележех ли гол, ме обземаше невъобразим покой. Отърсвах се от напрежението, нищо не можеше да ме спре. Играта на *Сан Сиро* се превръщаше в нещо като танц. Странното е, че усещането, че *Сан Сиро* е мой, ме държа още дълго дори

след като спрях да играя и разреших завръщанията в Милано. Това усещане избледня постепенно с годините.

„НЕ И С МОЯ САМОЛЕТ“

1991 г.

Лизбет беше в напреднала бременност, очаквахме второто си дете, когато на 14 декември 1991 година с *Милан* летяхме за Рим за гостуването на *Лацио*. Предстоеше ни последният двубой преди зимната пауза, а от идването на Капело насам не бяхме губили мач.

При раждането на Ребека на 25 май 1990 година, два дни след победата във финала на *КЕШ* във Виена, непременно държах да присъствам в болницата в Амстердам. Преживяването беше невероятно. Веднага след това отпътувах за тренировъчния лагер на националния отбор преди Световното първенство през 1990-а.

Този път беше различно. С Лизбет го бяхме обсъдили предварително. Ако се случеше в правилния момент, щях да присъствам, но ако нещата не се развиеха по план, пак беше окей. Лизбет ме подкрепяше напълно. Терминът ѝ беше същия уикенд, на 15 декември. Решила беше да роди в миланската болница.

Късно вечерта в събота – вече бяхме кацнали в Рим – ми позвъни, че контракциите започнали. По това време на деня нямаше повече редовни полети и единствената възможност да се върна в Милано, беше с частния самолет на Берлускони. Берлускони обаче беше ясен:

– Нужен си ни, Марко. Така че, ако зависи от мен, няма да се прибиращ. Не и с моя самолет.

Втората ми дъщеря се роди в неделя сутринта, два часа преди двубоя. Обадиха ми се, за да ми съобщят прекрасната новина. Бяхме се разбрали да я кръстим Дебора. Бях щастлив, радостен до небесата, а и Лизбет звучеше добре. Слава богу! Така че се отдадох изцяло на мача. Отбелязах изравнителния гол и след двубоя посветих попадението на новородената си дъщеричка. В Италия е традиция да си посвещаваш головете. Аз не го правех често.

Онова, което не знаех обаче, беше, че Лизбет се е разколебала за името. Направило ѝ впечатление, че то се произнася съвсем различно в Италия и в Холандия. Подразнила се. Затова още в неделя вечерта прекръстила бебето на Ангела. Съгласих се, че Ангела звучи по-добре. Доволен бях. Уви, вече бях посветил попадението си на Дебора и в понеделник жестът ми беше подет от всички вестници.

Берлускони съвсем се обърка. Ден след раждането на Ангела ни събра на традиционната коледна вечеря на *Милан*, с която отбелязвахме края на годината, преди всички да се приберат при семействата си. Президентът откри празненството с поздравления за семейство Ван Бастен за появата на рожбата им Дебора.

Поправих го:

– Не, не е Дебора, Ангела е.

Берлускони съвсем се облещи.

КОГО ЩЕ ДОПУСНЕШ ДО СЕБЕ СИ

1991 — 1992 г.

Докато живеехме в *Милано Тре*, си имахме ежедневен ритуал: питие в края на деня на пейката на двора. Лизбет ми разказваше как е минал денят ѝ, аз ѝ разказвах за своя. Понякога вниманието ни беше привлечено от нещо малко. На улицата. По телевизията. Или в поведението на децата. Друг път водехме ожесточени спорове или мълчахме заедно. Бях се привързал към тези моменти.

Някои хора обичат приключенията и пътешествията, обичат да откриват все нови и нови неща; когато пътувам, аз се привързвам към мястото. Знаем какво да очаквам от него, няма нужда да свиквам наново. Това ми харесва. Не че държа да спя все в една и съща хотелска стая, но пътя до плажа на Елба го виждам и насън. Точно такива неща ми дават покой. Нали за това са ваканциите?

Спомням си как с Лизбет бяхме на почивка в Италия, когато подписах с *Милан*. Още не ме бяха представили. Беше лятото на 1987-а. Отидохме на плаж, но хората ме разпознаваха. За минути около нас се образува такъв кръг от фенове, които искаха да се снимат с мен или молеха за автограф, че Лизбет, която се печеше най-кратко до мен, скоро беше засипана с пясък. Адски неловко. И малко страшничко.

Когато пътувахме с автобус, с Франк редовно изчаквахме Рууд да слезе пръв и да обере тълпите, така че ние двамата да се измъкнем спокойно през задната врата. На *Миланело* има таен изход, през който можеш да избягаш от журналистите и от вниманието на онези, които ти вървят по петите. Тайният коридор излиза на паркинга. Малцина знаят за него. От всички играчи на *Милан* най-често го ползвах аз. За мен вниманието на пресата и на феновете беше по-скоро тежест.

Вярвам, че най-добрите резултати идват, когато енергията ти е на оптимално ниво. А с енергия се сдобиваш, когато спиш, когато се храниш добре, когато живееш за спорта и страниш от суетата. Колкото по-бистър е умът ти, толкова по-високи са резултатите. Препоръчително е да отбягваш всичко, което може да доведе до „теч“. „Течът“ влошава способностите, намалява гъвкавостта и уменията да извлечеш най-доброто от формата си. Коства ти усилия и те прави по-слаб. Наистина го вярвам. Няма нищо лошо в здравословния егоизъм. Ако се грижиш за себе си, ще постигнеш оптималното и ще радваш околните. Благодарение на егоизма си ще имаш какво да дадеш на другите.

Лизбет не знае друг живот. Когато се запознахме с нея, имах навика преди мачове да ходя с Йохан при един хипнотизатор във Ватерхрафсмер. Преди двубой се сковавах от напрежение. Йохан ме беше посъветвал да пробвам с хипноза. Двамата сядахме на стола един след друг. Хипнотизаторът махаше с ръце и обикаляше около мен, без въобще да ме докосне. След половин час сеансът приключваше и аз вадех десетачка. И действително още първата неделя усетих покой и следващата седмица се върнах в кабинета. Дълго време с Йохан ходехме там. Веднъж с нас дойде и Джон ван т'Схип. В някакъв момент хипнотизаторът застана зад гърба му и запъшка с все сила, като замята ръце: „Ах! Какво напрежение, какво напрежение! Бррр! Бррр!“ Джон адски се изплаши. Реши, че тая техника не е за него, и повече не се върна. Аз обаче нямах притеснения. Виждах резултат. И Йохан се чувстваше по-добре; той винаги беше отворен за нови преживявания.

Понякога такива хора навлизат и в личното ти пространство. Докато бяхме в Италия, Тед Трост се беше превърнал в семеен довереник. Спомням си как през първите шест месеца Ангела не спираше да плаче. Не се наспивахме. Стресирани бяхме. В един момент Лизбет остави Ангела в големите ръце на Тед с думите:

– Можеш ли да ни помогнеш?

Тед положи бебето на масата и неочаквано за всички ни удари с все сила по плота. Малката се стресна и тутакси млъкна, но се виждаше, че още е напрегната. Тялото ѝ се беше изопнало. Тед ни успокои:

– Имайте търпение, доверете ми се. И се грижете добре за Ангела.

Минаха десет минути, преди мускулите ѝ да се предадат и ръчичките ѝ да се отпуснат покрай бедрата. Беше се умирила и спеше. Никога повече не ни държа будни нощем.

По времето, когато ме заболя тазобедрената става, Тед редовно се срещаше с Рууд в *Миланело*. Мисля, че беше през пролетта на 1988-а. Заговорихме се и Тед предложи да ме погледне. За нула време ставата ми мина. Така започна всичко. По-късно дори му уредихме договор с *Милан*, за да получава твърда заплата.

Когато Тед идваше в града, след тренировка често играехме заедно голф. Беше приятно. Терапиите му винаги даваха резултат. Хаптономията е странна наука, понеже всеки човек и всеки случай са различни. „Телата винаги реагират по свой начин“ – обича да повтаря Тед. Той е чувствителен човек.

Опита се да ми внуши, че дори без голове и титли имам пълно право да съм тук. Думите му ми помогнаха да се отпусна. Тед ми действаше добре и не ме интересуваха какви методи прилага.

НАЦИОНАЛЕН ОТБОР (3)

Изпълнение на дузпа

ЕП 1992 г.

Готвя се да изпълня дузпа. На голлинията стои датският вратар Петер Шмайхел. Пресметнал съм си крачките. Това ще е последният ми шут след сто и двацет минути игра. Трудна игра, понеже тук, в Гьотеборг, на два пъти изоставахме от резултата. Ако спечелим обаче, отиваме на финал. Само да вкараме дузпите. Пет за тях, пет за нас. Знам си работата, чувам си дишането, сърцебиенето. Стадионът бучи, но аз съм се изключил. Както винаги. Чакам съдийската свирка, а през ума ми минават всевъзможни неща. Длъжен съм да дам пример. След точния удар на Куман аз съм втори поред. И Дания вкара първата си дузпа, макар че Ван Брьокелен почти успя да избие топката на Хенрик Ларсен с лявата ръка. На косъм беше да я спаси.

Изпълнението на дузпа си е цяло изкуство, направо си е отделен спорт. От няколко години бия всички наказателни удари в *Милан*. Чак на двацет и втория път пропуснах срещу *Парма*. Дузпите се превърнаха в моя специалност.

Дузпата е дуел на четири очи. Всъщност възможностите са две: или избираш ъгъла, преди да ритнеш, или изчакваш реакцията на вратаря. Прибягвал съм и до двата метода, но колкото повече дузпи изпълнявах, толкова по-рутинни ставаха движенията ми и толкова повече се осмелявах да изчакам.

Изчакването дава най-добри резултати, стига да си съобразителен. Но е и по-рисковано, тъй като дори да си си изградил рутина и да си добре подготвен, винаги има вратари, които не скачат. И какво правиш тогава? Не можеш да знаеш предварително. Вратарите са различни: едни веднага скачат в ъгъла, други не бързат. Ако избереш да почакаш, може да останеш неприятно изненадан. Това е проблемът. Понеже тогава ще трябва да изпратиш топката с все сила в точния ъгъл от почти спряло положение. А това не е проста задача.

Напоследък в *Милан* изчаквам. Действам по трудния начин, но ако изпълня всяко движение както трябва, топката почти винаги влиза. Всеки път подскачам леко, за да се засиля, пък и за да си дам време, преди да стрелям. И тъкмо преди да ударя топката, замахвам назад със стрелящия крак. Често пъти това е моментът, в който вратарят вече се помества наляво или надясно. Спечелил съм си време да насоча топката и да реша.

При взимането на това решение се ръководя от интуицията си. От важноста на мача, от играта си дотук, от противника, атмосферата и усещането си за мача като цяло. Изпълнението на дузпа е деликатен момент. Футболистът може единствено да се провали, защото вкараната дузпа е негово задължение, очакван развой. Номерът е да парираш стреса, да се оставиш на познатия и упражняван толкова пъти модел, на рутината. И ако го постигнеш в точния момент, значи няма какво друго да желаш от себе си. Повече от това няма накъде. А и не е нужно.

Когато се изправям пред Шмайхел, е от значение и фактът, че съм на крака от сто и двацет минути. Умората е притъпила чувствителността в крайниците, която ми е толкова нужна, за да не трепна, да преценя момента, да предугада чуждите действия.

Беше странен турнир дотук, понеже играхме по-добре, отколкото през 1988 година. Представихме се убедително срещу Германия. Още преди почивката водехме с 2:0, разказахме им играта. Мачът завърши 3:1. Отборът ни си го бива.

Но моята роля не е толкова ключова, колкото през 1988-а. Нещо повече – в този турнир не отбелязах нито един гол. Е, да, вкарах на ОНД (Съветския съюз), но чистото ми попадение беше отменено.

Важното е, че отбора ни си го бива. Откакто Ринус Михелс дойде на посещение в *Милан*, нещата се промениха. Поех инициативата да сдобря Михелс и Рийкард. След Световното през 1990 година Рийкард се отказа от националния отбор; аз обаче знаех, че няма как да минем без Франк, ако искаме да ги попилеем на това Европейско. След разговора с Михелс, на който присъствах и аз, Франк за щастие се съгласи да се върне в националния тим. Що се отнася до мен, с това хладните отношения покрай Световното първенство през 1990 година останаха в миналото. Време беше да погледнем напред.

Докато се засилвам, не изпускам Шмайхел от очи. Взел съм си решението. Можете да твърдите за дузпите каквото си щете, можете да ги анализирате с часове, но стопроцентова сигурност няма. В този момент просто не се чувствам достатъчно уютно, за да чакам, затова избирам да действам по метода „без глупости“. Още преди засилката съм си наумил да запратя топката силно в долния десен ъгъл. Така и правя. Шутът не е лош, но не е и особено добър. Шмайхел се хвърля в правилния ъгъл и улавя топката. Дявол да го вземе!

Остава да чакаме. Надявам се и честно казано, разчитам Ван Брьокелен също да улови някоя дузпа. На два пъти е на косъм от успеха, но топките всеки път влизат. Всички – и датските, и холандските. Моят пропуск се е оказал решаващ. Отпадаме. Сбогом, финал.

При все това чувството е различно от онова от Световното първенство две години по-рано. Този път играхме добре, особено в групата. По-добре дори, отколкото през 1988-а, струва ми се. И макар да ме е адски яд за изпуснатата дузпа, това е част от играта. Не изпитвам срам както през 1990 година.

МИЛАН (7)

„Волен като птичка“

1992 г.

Всеки гол крие история. Изключение не прави и голът ми срещу *Сампдория* на *Сан Сиро* на 5 април 1992 година. Предишния сезон *Сампдория* бяха станали шампиони, а тази година нас ни делеше само крачка от титлата. Оня следобед победихме с 5:1. Щом вкарах за 3:0, *Сан Сиро* скочи на крака. Радвах се като малко дете, въпреки че попадението само по себе си не беше запомнящо се. Попадение след отклоняване на топката от противника.

Само че Пиетро Виерховод беше един от най-добрите защитници в *Серия А*, звездата на *Сампдория*. Дуелите с него винаги бяха яростни. Бяхме безмилостни един към друг, но и открити. През всички тези години *Милан* винаги побеждаваше *Сампдория*, но аз не бях отбелязал нито веднъж с Виерховод насреща си. Вестниците ме държаха под око, публиката – и тя. Когато най-после падна гол, стадионът беше залят от искрена радост. Изключение не правех и аз. Типично за Италия: да изпада в еуфория заради привидно невзрачен гол.

Виерховод наистина беше много добър защитник. Юрген Колер – също. Да не забравяме и Бергоми, и Фери от *Интер*. Тези бяха най-трудните четирима. Отбележех ли срещу някого от тях, радостта ми беше двойно по-голяма. Иначе гледах да не мисля срещу кого се изправям. Почти не контактувах със защитниците. Интересуваше ме само победата.

Не са много футболистите, които са успели да ме изкарат извън нерви. Правил го е всъщност само един: Паскуале Бруно от *Торино*. Той беше толкова нахъсан да не ми позволи да вкарам, че не следеше къде е топката и къде се развива играта. Беше се залепил за мен и се мъчеше да ми направи живота черен. Адски странно и адски дразнещо. Не след дълго към мен полетя пас, но Бруно изникна отпред и ритна топката в собствената си врата.

Аз затанцувах оня идиотски танц около него. Искях само да му покажа колко смешен е бил, докато ме е пазел. Явно предпочиташе да си вкара автогол, вместо да ми позволи да докосна топката.

На играчите на *Торино* и на публиката танцът ми не им се хареса. Целият *Стадио деле Алпи* се настрои срещу мен. Започнаха да ме замерят. Тогава Капело реши да ме пощади и ме смени. Жалко.

На 13 септември 1992-ра излязохме в *Пескара*. Двайсет минути преди края губехме с 4:2, но набързо вкарах три гола и победихме с 4:5. Първото от трите попадения дойде от ляво; от ръба на наказателното поле шутирах с десния крак и с едно движение вкарах топката в далечния ъгъл. Технически красив гол. Когато топката ти идва от ляво, като нападател не би трябвало да имаш проблем да я насочиш с десния крак далеч от обсега на вратаря. Стреляш и готово. 4:3.

Вторият гол дойде няколко минути след това и беше по-специален. Малко напомняше на гола на Йохан Кройф на финала на *Шампионската лига* срещу *Интер*. Подадох ми от дясно. Топката тръгна висока, но към линията на наказателното поле се беше снишила и до точката на дузпата вече беше на земята. Поемам я с десен крак и мигновено я овладявам. Оттам нататък е детска игра да я вкарам където си пожелаеш. Избирам единия ъгъл. 4:4.

Най-важният – поне за мен – гол беше последният. Той падна няколко минути по-късно. Тръгвам с топката към вратаря, но още не съм преценил какво да правя. Ситуация, в каквата съм попадал стотици пъти. И опитът от тези стотици пъти се е запечатал някъде в тялото ми. Част от шансовете съм сграбчвал, други съм пропилявал. Всичко се реши в момента, в който се изправих срещу вратаря на *Пескара*. Обзе ме такава увереност, че забравих за всичко и се оставих на случващото се. Оставих тялото да ме води, доверих му се напълно. Чаках дълго и накрая вратарят се свлече на земята, а аз запратих топката с красива, направо изящна парабола във вратата на *Пескара*: 4:5. Испитах истинско блаженство. Не тичах, а летях.

Когато нападател се изправи сам пред вратаря, той има, грубо казано, три възможности. Първата е да заобиколи стража, като използва набраната инерция. Ако вратарят излезе напред, нападателят може

буквално да го задмине с двойна скорост. Стига да не са надошли защитници. Те ще усложнят задачата.

Втората възможност е да стреля, без да се двоуми. Вратарят очаква този шут, така че нападателят трябва да е пръв, да го изненада. При това трябва да стреля покрай опорния крак на вратаря – тогава шансовете са най-големи. Често това е близкият ъгъл. Вратарят е изненадан от подранилия шут.

Третата възможност е да изчака. Нападателят забавя, преди да избере дали да стреля, или да заобиколи вратаря. И понеже изчаква и проявява търпение, накрая вратарят рухва и топката го прехвърля. На онзи не му остава друго, освен да замята ръце във въздуха.

Това например ми се случи с Йоп Хиле в мача на *Аякс* срещу *Фейенорд*, в който бихме с 8:2. Беше 1983 година и Йохан играеше във *Фейенорд*.

Тренираш всеки ден, упражняваш положения, стрелби, играеш мачлета, така че всекидневно изпадаш в подобни ситуации. Ако си ги тренирал достатъчно и си ги срещал – виждал, чувствал, преживявал – на терена, базата ти с данни непрекъснато се обогатява, така да се каже. Затова футболистите, които са прехвърлили трийсетте, често проявяват повече разум. Те обикновено взимат правилното решение, знаят как да изиграят даден мач, къде да се разположат. Във физическо отношение са наясно как да се подготвят за двубоя и как да се справят с умората. Знаят и кога не бива да губят топката на никаква цена. Ето защо старите футболисти са толкова важни за младите. Младците са пълни с енергия, експлозивни са, но още им липсва интелигентност.

Нападателят отново са частен случай. Те знаят как се вкарва гол. Какво е усещането. Доброто ляво или дясно крило също би следвало да може да отбелязва, ако притежава правилния манталитет. На Ариен Робен например му личи, че е тренирал да вкарва голове. Той е доказателство за това, че упоритостта се отплаща. Като офанзивен полузащитник несъмнено трябва да отбелязваш по няколко пъти на сезон. Добър пример е Дони ван де Бек. Естествено, за шестицата нещата стоят по-различно, отколкото за десетката, но все пак трябва да се постараш от време на време да навлизаш в наказателното поле. Тогава и ще отбележиш.

Спокойствието в ума ти в момента, в който си в позиция за гол, е изключително важно. То също може да се тренира. Яри Литманен като полузащитник е отличен пример за горното – той знаеше как да изиграе вратаря. Спокойствието не изневери на Ван де Бек, когато в мача за *Шпорите* получи превъзходен пас от Зиеш и изчака – класна работа. Ето това е да имаш покой в ума.

Не е тайна, че защитниците и полузащитниците отбелязват по-трудно. Не е рядкост и нападатели да се занимават с отбрана, да взимат погрешни решения. Защитата е особен случай, отделна специалност. Такава е и работата на вратаря.

Смешното беше, че когато дойде в *Аякс*, Златан Ибрахимович още не беше истински нападател. Когато впоследствие премина в *Ювентус*, Фабио Капело му пуснал видео с моите голове и му обяснил, че с тези негови качества трябва да се помъчи да отбелязва. Понеже всичко в крайна сметка опира до головете.

От онзи момент нататък Златан се превърна в машина за голове; той поведе отбора и се сдоби с манталитет на лидер. Ставаше шампион с всеки клуб, в който заиграеше. Причината е и в това, че с всеки изминал сезон се ошлайфаше все повече. Осъзнал беше какво е значението на головете. За мен той е прекрасен пример за човек, който разбира същността на играта.

Подобно развитие се наблюдава и у Кристиано Роналдо. Вижда се как с годините осъзнава все по-ясно, че отбелязването на голове е нещото, което решава мачовете и титлите.

Меси е изключението, което потвърждава правилото. Той носи божественото в себе си. Явно като дете е паднал в казана с вълшебната отвара. Всичко, което прави, му се получава. Такъв футболист се ражда веднъж на петдесет години.

Понякога и аз имах периоди, в които всичко ми спореше. Играх например с *Милан* в един мач срещу *Лече*. Беше 25 март 1990 година. Спечелихме с 1:2, като аз отбелязах победния гол. Резултатът сам по себе си не беше нещо особено, но начинът, по който вкарах, беше.

Получих топката на ръба на наказателното поле, в десния му ъгъл, и се затичах към дясното крило. Нагласих си топката на левия крак, външен фалц, шут към дясното крило, което навлезе в наказателното поле. Обърнах се и спринтирах към вратата. Топката се върна при мен.

Заучено положение. Стрелях към вратата: 1:2. Обикновено бих я ритнал с вътрешния вдясно. Но се чувствах толкова свободен, така окрилен. Играех „волен като птичка“.

Номерът е да вземеш решение, а после и да му се отдадеш. Да престанеш да мислиш за контрол. Най-често нападателите са свръхфокусирани. Поне аз съм така. С напредването на кариерата му отпусках юздите, в резултат на което идват най-красивите попадения.

МИЛАН (8)

Сан Марко

Есента на 1992 г.

През есента набрах такава скорост, че вестниците ме обсипаха със суперлативи. Наречекоха ме „Лебеда“, *il Signo*. „Утрехтския лебед“. Елегантно и загадъчно. За първи път заговориха и за *Сан Марко*. Друг един прякор, който ми лепнаха, беше *Ghiaccio*, „Ледения“.

Този, последният, прякор отразяваше начина, по който вкарвах дузпи. Или поне повечето дузпи. През ноември 1992-ра в *Милан* отбелязвах шестнайсети месец в топ форма. Почти нямаше нещо, което да ми се опре. Свободата и новата йерархия на *Капело* ми действаха добре. Преминах границата от сто гола за отбора и за първи път ме сравниха както с *Гунар Нордал*, шведския нападател на *Милан*, който през четиридесетте и петдесетте вкарал пак толкова голове, така и с *Жозе Алтафини* и *Пиерино Прати*. Огромна чест беше да попадна в редиците им.

Това говореше красноречиво за нивото, на което се намирах през есента на 1992-ра. Мачът срещу *Наполи* на 8 ноември на прочутия стадион *Сан Паоло* завърши с 1:5 за нас. Четири от головете бяха мои. На 25 ноември на *Сан Сиро* ни гостува *ИФК Гьотеборг*. Спечелихме с 4:0, като аз вкарах всичко. Третият гол дойде от задна ножица. Всяко нещо, до което се докосвах, се превръщаше в злато.

Същия месец стана ясно, че съм получил *Златната топка* за трети път. Така се наредих до *Йохан Кройф* и *Мишел Платини*. Дадох ми наградата въпреки провала на Европейското и въпреки че *Купата на европейските шампиони* я спечели *Барселона*. Явно все пак ги бях убедил. Това се потвърди, когато на 7 декември ФИФА ме обяви за Най-добър играч в света. Онова, което почти никой не знаеше, беше, че още ме тормозеше десният глезен. След всеки двубой, особено когато полето беше твърдо и студено. Не минаваше мач без болка. И ми се искаше да сторя нещо по въпроса. Дори *Сан Марко* не беше свършен.

МИЛАН (9)

Най-добрият в света

Есента на 1992 г.

На 7 декември ФИФА ме обяви за Най-добрия играч в света. Гласували бяха националните треньори на 171 страни. Наградата ми връчи Сеп Блатер в Ещорил, Португалия. Това беше едва второто издание на тази световна награда. Сигурно си мислите, че с това целта ми беше постигната – бях станал най-добрият, – но аз, разбира се, още не бях съвсем доволен. Никога не съм. Но пък наградата ме накара да се замисля. Как така успех да стигна върха? Особено е чувството да си най-добрият футболист в света.

Странно пътешествие. Непрекъснато се опитвах да се изкача едно стъпало по-горе. УФФ, Елинквайк, Аякс, националният отбор, Милан. Всеки път – по една крачка. После идваше резултатът.

Европейското първенство през 1988-а беяза международния ми пробив. Онова лято всичко си дойде на мястото. Задуха попътен вятър след кошмарния период с глезена. След Европейското в Милан започнаха да ме гледат с други очи. Решил бях важен турнир, глезенът не ми саботираше играта. Очакванията към мен се бяха завишили.

Златната топка през 1988-а дойде в резултат на Европейското, а не на титлата на страната или Купата на УЕФА, понеже заслугите ми за титлата бяха скромни, а Купата на УЕФА дори не я бяхме спечелили. Ето защо останах критичен към себе си. Исках повече.

Какво бях показал дотук в Милан? Неслучайно благодарих на баща си, на Йохан Кройф и Тед Трост.

Но най-доброто с Милан тепърва предстоеше. През следващия сезон в Барселона спечелихме Купата на европейските шампиони – най-голямата награда в Европа. Титлата в Италия. Голмайстор на Серия А. След провала на Световното през 1990-а отново стигнах висоти с Милан на Капело. През онези години в Милано изиграхме множество красиви мачове, спечелихме КЕШ, извоювахме титли. А това само по себе си е нещо необикновено.

Когато отидат в чужбина, някои играчи не се усещат, но в началото в чуждата държава те имат за натрапник. Понеже присъствието ти е за сметка на друг. Затова най-напред трябва да си извоюваш мястото. Успееш ли, значи си направил първата крачка. А ако помогнеш на новия си отбор да спечели, виж, тогава вече си *някой*. Печелите заедно, но ако в даден момент се превърнеш в най-важния играч, съотборниците ти те издигат на пиедестал. Ето това се случи с мен през годините в Милан. Заедно бяхме страшно силни и страшно добри. И заслугата беше на всички ни.

С времето се превърнах в половин италианец. Ако не се бях контузил, мисля, че щях да ритам за Милан поне до 2000 година. Нямах причина да си тръгвам. Бях щастлив, макар че Кройф ме зовеше от Барселона. Чувствах се свободен. Бях намерил своето място в Милан. Нямах как да е по-хубаво.

Стигнах до върха с помощта на вътрешен компас. Винаги съм давал всичко от себе си в името на резултата. Звучи лесно като детска игра, но не е. Понеже и най-малкото нещо влияе върху представянето ти. И най-незначителното решение. Какво ще хапнеш. С кого ще си уговориш среща. На кое парти ще идеш. В колко ще си легнеш. Всичко, абсолютно всичко, оказва влияние върху резултата.

Научих, че е по-трудно да си наложиш да *не* правиш нещо, отколкото да си наложиш да направиш нещо. Дисциплината да *не си вредиш*, е особено важен фактор. Може би най-важният. Да не излизаш до късно вечер. Да не гуляеш. Да не ходиш на гости през ден. Да не пиеш алкохол. И какво ли още не. Ето тук е разликата между добрия футболист и звездата. Трябва да живееш дисциплинирано. Не на 99, а на 100 процента. Това са десетки решения всеки ден, година след година. От тях идва разликата в класите. Вижте само Кристиано Роналдо. Щом се прибере, той сяда да върти педали под вода, за да си отпусне мускулите.

Такова отношение, такъв стил на живот е плод на желанието да си най-добрият. А това желание и драпането да се докажеш, те откъде идват? Интересен въпрос. При всеки е различно. Често дори не знаеш. При Марадона се вижда, че за двигател му служи произходът. Семейството му е от бедняшки квартал на Буенос Айрес. Искал да даде бъдеще на близките си. А мен какво ме движеше?

Разбира се, няма да е ненормално да твърдя, че като момче се опитвах да покажа на баща си на какво съм способен, щом взема топката. Той оценяваше високо видяното. Не е трудно да мотивираш едно дете така. Споменавах съм и че се мъчех да избягам от студа вкъщи и че открих радостта на футболното игрище.

Друго нещо, което ми повлия, ако трябва да съм честен, е, че исках да съм финансово независим. Не че бяхме чак толкова бедни, но парите никога не ни бяха в излишък. Парите дават независимост. Исках да съм свободен. Това беше един от основните ми мотиви.

Едва след време, когато наистина добих финансова независимост, реших, че трябва да съм независим и духовно. Да си свободен и в мислите си, в чувствата си, е вероятно още по-ценно.

ЧАСТ III

ГЛЕЗЕНЪТ

1992 — 1998 г.

ГЛЕЗЕНЪТ (2)

Сейнт Мориц

21 декември 1992 г.

Нервен съм, което всъщност е странно, понеже не подхожда на величието на това място. Дойдох тук с частния самолет на Берлускони и ме третират като принц. Леглата са по-дълги и по-широки от тези в Нидерландия, храната е превъзходна, гледката към швейцарските върхове е зашеметяваща. Клиника „Гут“ в Сейнт Мориц се слави като една от най-добрите в Европа. Въпреки това се треса от нерви. След четири години отново лягам под ножа заради глезена.

Няма да се задоволя с половинчати резултати. Преди няколко седмици ФИФА ме обяви за Най-добрия футболист в света. Нереално усещане. И заслужена награда, струва ми се. Само преди два месеца станах на двасет и осем, а вече съм спечелил четири титли, три *Купи на европейските шампиони*, две световни купи и едно Европейско първенство. При това далеч не смятам, че съм приключил.

И все пак: болниците и клиниките, колкото и да са лъскави, непрекъснато ми напомнят, че съм уязвим. Колкото и успешни да са били последните четири години, глезенът ми често се подуваше след мач. Ако времето беше студено, а теренът – твърд, болката не минаваше цели два дни.

Сам аз настоях за операцията, въпреки че лекарят на клуба, *доторе* Тавана, се опита да ме разубеди. От *Милан* предпочитаха да изчакам с операцията, докато не приключи магическият сезон с Капело. Откакто дойде Капело, никой не можеше да ни победи. Аз обаче не отстъпих. Исках да реша досадния проблем веднъж завинаги. Предвид успеха от предишната операция беше логично пак да се обърна към доктор Марти. Той ме познаваше по-добре от всеки друг. Освен кабинета в Амстердам, Марти въртеше и тази клиника в Сейнт Мориц на няма и три часа път от Милано.

Целта е глезенът да се „почисти“ от трески за последен път. В предварителния разговор преди три седмици доктор Марти обясни, че тези трески предизвиквали възпаления. Можели да наранят хрущяла, ако попаднат между костите. А с хрущяла шега не бива – това поне го знаех. Тоест спокойно можех и да почакам, но реших, че зимната пауза е удачен момент. Тавана щеше да присъства в залата като представител на клуба.

Доктор Рене Марти обяви, че ще бъда опериран тук, в частната му клиника в Сейнт Мориц. Той е най-големият експерт по глезените в света, но и аз му нося дивиденди като част от клиентелата. Ползата винаги е взаимна. Марти е очарователен мъж, бивш ски инструктор, и се гордее, че е на „ти“ с каймака на танцовия и спортния свят. Неслучайно го привикаха в Амстердам, за да изгради от нищото отделението в Амстердамския медицински център.

21 декември 1992 година е, рано сутринта. Две сестри ме взимат от леглото и ме повеждат по широките коридори към предоперационната. Марти е успял да ми стисне ръка; изглежда напълно уверен. Тавана е по-сдържан, но и той ми подава ръка. Пожелава ми успех.

Събуждам се, без да зная какви дискусии са се водили над главата ми по време на процедурата, колко време е продължила тя и какво в крайна сметка е станало с глезена ми. Още не знам и дали операцията ще промени с нещо кариерата ми, дори живота ми.

Знам само, че два дни по-късно се случва чудо. На свиждане ми идват две от абсолютните величия на италианския футбол. И аз като тях още съм в неведение за резултата от операцията.

На сутринта ме посещава Берлускони. Винаги енергичният бизнесмен бачкатор. Вдъхновителят. Застава до далечния край на леглото и ме нахъсва, както нахъсва и *Милан*, и бизнес империята си: решително и категорично. Той е „принцът“, ръководителят на млада гвардия от успешни бизнесмени. Фактът, че стои до леглото ми и ми засвидетелства уважението си, ме изпълва с гордост.

За моя изненада същия следобед се появява и Джани Анели. И той като Берлускони има бизнес в Сейнт Мориц. Само че големия шеф на *Фиат* и президент на *Ювентус* не го бях очаквал. Анели е едва ли не „кралят на Италия“ – истински аристократ и интелектуалец. Излъчва мъдрост и спокойствие. Невероятно

е, че е дошъл да ме види, но още по-невероятно е, че казва:

– Направихме голяма грешка. През 1987-а трябваше да те купим ние. Просто да знаеш.

Изговаря думите съвсем кротко, с достойнство. Разчувства ме. Голям човек. И да го каже на мен!

На следващия ден още не съм се събудил като хората, едва съм се опомнил от наркозата, когато Марти пристига, за да ми съобщи, че операцията е била успешна: премахнати са били много трески, като, за да стигне до тях, е трябвало да среже и малко от костта. Вероятно възстановяването щяло да продължи четири седмици, но с Тавана се били уговорили да кажат на останалите, че ще отнеме шест, за да имаме време за реакция в непредвидени случаи. Аз почти не го слушам.

Чакам с нетърпение Коледата с приятели и роднини в Нидерландия. Вярно, ще я изкарам на патерици, но какво от това! Нямам търпение и през януари да се възстановя, така че през февруари отново да съм на терена и да продължа да вкарвам на *Сан Сиро*.

Всичко това ще се окаже илюзия.

ГЛЕЗЕНЪТ (3)

Да джапаш из Ваденско море

Февруари 1993 г.

Изминахме последните двеста метра до плажа, увити в дебели зимни якета. Тед беше паркирал колата възможно най-близо. По алеята нямаше жив човек – хаплив февруарски мраз. Още със слизането ми западнякът ме поде откъм гърба. Правилно беше предсказал Тед – плажното ресторантче все пак светеше. Името му беше *Морски бриз*. Колко остроумно само! Тед влезе пръв. Някаква жена се суетеше зад бара; други хора нямаше.

– Господа, какво ще желаете?

Не ме позна. Тед взе думата. Знаеше, че не обичам да поръчвам. Че предпочитам да стоя настрана.

Тед попита дали можем да се преоблечем и да си оставим вещите отзад. Можело. Свалихме си обувките и чорапите и заменихме дългите панталони с къси. Захвърлихме всичко в един ъгъл, навлякохме си якетата и аз поех смълчан след Тед. Тръгнахме боси по плажа. Вятърът отново ме изненада.

Тед повдигна темата предишния ден, когато се появих в кабинета му в Ротердам, за да ми прегледа глезена. Както винаги, прояви изключителна деликатност.

– Марко, тоя глезен има нужда от почивка – отсъди Тед. – Пренапрегнат е. Изпотява се само като го гледам. Откога е така?

Признах му, че след операцията в Сейнт Мориц болката беше станала по-друга. По-остра, по-пронизваща. С всяка крачка. Не беше така преди интервенцията. Тогава глезенът се обаждаше само след тренировка или мач и пак си беше подут, но сега стоеше зачервен, дебел и потен през цялото време. Белегът от скалпела на доктор Марти минаваше по цялата вътрешна дължина на глезена и личеше ясно. Беше твърде плътен и също стоеше подут и зачервен.

Тед въздъхна и млъкна, докато минаваше по останалата част от тялото ми, рутинно, но внимателно, както бях свикнал да докосват ръцете му. Нещо обаче ми подсказваше, че мислите му са другаде. След двайсет минути той изведнъж отсече:

– Утре сутрин отиваме до морето. По прилив. Двамата с теб ще поджапаме във водата. Налага се, няма как.

Студеният фин пясък донесе облекчение за глезена ми. Стигнахме до водата и нагазихме. Вълните миеха стъпалата и прасците ни. Поехме на север. Тед вървеше от дясно, аз от ляво, по-близо до приборя. От ляво ми беше водата, от дясно – пясъкът. Вълните се плискаха в прасците ми. Усещах как пясъкът се оттегля изпод стъпалата ми при всяко отдръпване на водата. Не спирах. Вятърът беше силен и студен, но морската вода беше много по-студена. След началния стрес от първите ледени вълни постепенно ходилата ми изгубиха чувствителност. Понеже потъвах леко в пясъка, по плажа болката понамаля. След четвърт час газене в морето ме обзе пълен покой.

Вълните се разбиваха и заглушаваха всичко, но ние с Тед нямахме и какво толкова да си кажем. Просто вървахме. Крачка след крачка. Щом Тед твърдеше, че е полезно да се разхождам по плажа, за да дам почивка на глезена си, значи наистина беше така. Вече толкова пъти се беше оказвал прав. Нямаше нужда да ми обяснява, имах му пълно доверие. Познаваше тялото ми по-добре от всеки друг.

Колкото повече вървахме в мълчание, толкова по-слаба ставаше болката. А колкото повече отслабваше болката, толкова повече забелязвах случващото се около мен. Виждах разпенените вълни, преди да се разлеят в пясъка. Виждах чайките да висят неподвижни над водата.

От операцията в края на декември насам вниманието ми беше погълнато от глезена. От непозната досега болка. Остра, гадна болка. Колко ли вида болки съществуваха?

Изведнъж Тед ме потупа по рамото:

– Да се връщаме, а?

Кимнах.

И неговите глезени бяха във водата, и неговите колене бяха мокри. След двайсет минути се добрахме до

ресторантчето. Влязохме. Жената зад бара ни огледа.

– Сигурно сте огладнели, а?

Тед измърмори нещо, което прозвуча като: „Първо да се изсушим“.

Извади две хавлии и ми подаде едната.

– Аз бих изпил чаша горещо какао. Ами ти?

– Супер.

Накара ме да си сложа крака на стола. После седна на съседния стол и огледа глезена, без да го докосва. Кимна доволно.

– Утре ще повторим.

ГЛЕЗЕНЪТ (4)

Последният ми двубой

26 май 1993 г.

Дълго щях да се опитвам да забравя тази вечер. Финалът на *Шампионската лига* между *АК Милан* и *Олимпик Марсилия* не протече по начина, по който бяхме свикнали да преминават мачовете на клуба. Дори самият факт, че изгубихме европейски финал, беше нещо ново за нас. Случваше се за първи път в историята на *Милан*.

След операцията в края на декември бях излизал на терена само два пъти. Всички около мен чакаха с нетърпение да заиграя отново: Берлускони, Капело, Тавана, най-много, разбира се, аз, но както беше предсказал Тавана, възстановяването щеше да продължи по-дълго от предвиденото. Не ми беше лесно. Глезенът се оказа прекалено чувствителен. При най-малкото налягане се подуваше. При това от декември насам ме тормозеше непрекъснатата болка.

Често пропусках тренировките на отбора. Занимавах се сам на помощното игрище или във фитнеса. Редовно се чувствах аутсайдер като през първата си година в *Милан*. Ужасно беше да не тренираш рамо до рамо с групата, да не играеш. Но на втората година с Капело *Милан* стигаше до финала на *Шампионската лига* и аз, разбира се, няхах намерение да пропускам подобно събитие.

Не съществуваше друго, което да искам повече от този финал, но в двата предходни мача болката се появяваше внезапно и ограничаваше движенията ми, а с това – и бързината на действията ми. Срещу *АС Рома* куцуках, срещу *Анкона* не бях по-добре. Вярно, вкарах с глава след корнер и бях адски щастлив, че съм отбелязал след цялата тая мъка, но в оня момент още не знаех, че това ще е последният ми гол, макар да ме гложеше лошо предчувствие.

Междувременно се бях върнал при доктор Марти. Тед дойде с мен. Имахме много въпроси, но Марти не предлагаше обяснение на главния от тях: защо възстановяването се протака толкова. Няколко месеца по-късно от *Милан* вече беснееха заради безкрайното ми отсъствие. И на мен ми беше втръснало от Марти след толкова месеци на увъртания без грам промяна в състоянието ми. Той не спираше да повтаря, че глезенът се нуждаел от време и че най-разумното сега било да му дам почивка.

Когато стана ясно, че няма да настъпи подобрение, ми хрумна да се обърна към белгийския лекар доктор Марк Мартенс. Той ми беше оперирал менискуса през 1989 година; познавах го и в *Милан*, понеже беше лекувал коляното на Рууд Гулит. Тед също го похвали. При първия преглед в Антверпен малко преди финала на *КЕШ* Мартенс ми посочи съвсем точно къде беше сбъркал Марти. Той по-добре от Марти знаел как се почиства глезен. Обеща след финала да ме оперира отново.

С приближаването на финалния мач все по-силно се убеждавах, че няма да мина без болкоуспокояващи. Обсъдих въпроса с Капело и с лекарите на *Милан* и взех радикално решение. За първи път в живота си играх на инжекции. През целия мач глезенът ми остана напълно безчувствен. Не показвах кой знае какво. Две асистенции и една стрелба към вратата. Отстрани може би изглеждах добре, но ми липсваха финес и сила. Странно беше да играя с вдървен глезен. В осемдесет и петата минута Капело ме привика на скамейката. При други обстоятелства не би го сторил. Не разбирах какво цели – никога преди не ме беше вадил, никога не бях губил мач под негово ръководство. Онази вечер обаче паднахме. Направо се поболях: от резултата, от слабото си представяне и от перспективата пак да легна под ножа. За последен път излизах на игрището за официален мач. В онзи момент обаче не го знаех.

По една случайност този финал се проведе на същия стадион, на който преживях и един от най-прекрасните моменти в кариерата си. Става дума за *Олимпийския стадион* в Мюнхен. Понякога животът може да е изпълнен с горчива ирония. Тук изгря звездата ми, пак тук залезе. Колко необикновено! И всичко това – за няма и пет години.

Единственото, което ми оставаше да очаквам след оная вечер в Мюнхен, беше сватбата с Лизбет. Планирана беше за 21 юни, две седмици след операцията на Мартенс.

СВАТБА

21 юни 1993 г.

Нямаше повече европейски турнири, нито световни, първенството тъкмо беше приключило – най-сетне възможност да се оженим. След операцията при Мартенс още се придвижвах с патерици, но от това сватбеният ни ден не пострада ни най-малко.

Нашият приятел Алфонс Петерс беше уредил всичко до последната подробност. И Лизбет се беше включила в подготовката, докато аз бях стоял встрани. Аз съм човек, който не обича да го припират. Лизбет беше настояла да си взема костюм от Италия, но накрая, няколко дни преди церемонията, от *Tip de Bruin* на улица *Ниуендайк* си купих класически костюм от три части: панталон, жилетка и сако на райе. И Лизбет си поръча рокля „просто“ от Харлем, след като беше кръстосвала цяло Милано без успех. Изглеждаше прекрасно. Ребека и Ангела – на две и на три години – ни бяха шаферки. Те се радваха най-вече на роклите си, останалото не ги вълнуваше.

Церемонията се проведе предиобед в замъка *Де Хар* в Харзайленс. Превъзходно място. Като член на голф клуба на *Де Хар* се познавах с барон Тиери ван Зайлен ван Найефелт, също запален голфър. След няколко игри с него Теди – или Тед, както го наричаха приятелите му – ни покани с Лизбет на турнир, който се провеждаше всяка година през септември в имението му. В тоя турнир се включваха разни важни клечки и благородници от цял свят като Бриджит Бардо, Грегъри Пек, Джаки Онасис, Мария Калас и Роджър Мур. Участвахме два пъти. Идеята беше, докато трае турнирът, всички гости да нощуват в замъка. Ние обаче спяхме в Бадхуведорп. Избрахме обаче да се оженим в замъка. Кумове ми бяха Рики Теста ла Мута и Рюд ван Боум. Лизбет беше избрала за куми две свои приятелки.

Около замъка се бяха струпали журналисти, които ни снимаха, докато си казвахме *да*. През останалата част от деня около нас се навъртаха само личният ни фотограф, няколко човека от *Милан* и най-вече приятели и роднини. Получи се много симпатично тържество. Впрочем охраната държеше пресата на разстояние. В името на личното ни пространство, но и от съображения за сигурност. Заради присъствието на Берлускони беше впрегната цяла армия от бодигардове, непробиваема стена. Повечето журналисти се прибраха разочаровани, почти без интересен „улов“. Голяма част от коментарите във вестниците, особено в *De Telegraaf*, бяха насочени към безпрецедентната охрана. Било неуместно и „старовремско“. Аз пък се радвах, че организацията е толкова строга.

Денис Хайн, друг един приятел, беше осигурил хеликоптер, с който двамата с Лизбет да направим кръгче над Бадхуведорп, летището и Утрехт. От командната кула ни помахаха, дори въздушният трафик замря за кратко. Кацнахме в Марсен, пред *Вилгенплас* – изискан ресторант, в който щяхме да обядваме с гостите. Там се срещнахме и с италианците, които бяха пристигнали с частен самолет специално за сватбата: Берлускони, а с него и Галиани, Капело, Тасоти и Тавана.

Вечерта празникът се пренесе в замъка *Де Хохе Фюрсе* в Барн. Алфонс беше поканил Паул де Леу като специален гост. Де Леу тъкмо беше станал голяма звезда в Нидерландия, а ние бяхме пропуснали възхода му. Когато изпя „Понеси се към дъгата“, тълпата избухна. Всички зареваха с пълно гърло и размахаха ръце, имитирайки птица. Истинска лудница! Паул изпълни още една песен специално за нас с Лизбет: „Криле да полетиш“. Думите ѝ страшно ме разчувстваха – правят го и до днес.

Когато по-късно се оттеглихме в спалнята, с Лизбет избухнахме в смях заради истерията по Паул де Леу. До сватбения си ден не бяхме чували нито за него, нито за дъгата му.

ГЛЕЗЕНЪТ (5)

Апаратът на Илизаров

Юни — септември 1994 г.

Закрепиха апарата към крака ми с двайсет и два пирона. Тая машина представляваше по-скоро нещо като скеле, което да крепи прасеца и ходилото. Апаратът на Илизаров, руско изобретение, влезе в живота ми през юни 1994 година.

В късната есен на 1993 година си взех окончателно сбогом с доктор Марти. Не си беше удържал на думата при злополучната операция през декември 1992-ра. Глезенът ми си остана подут и болезнен. И от АК *Милан* му бяха насъбрали.

Белгийският доктор Марк Мартенс беше нарочен за новия спасител. През юни 1993-та Мартенс ми рече в кабинета си в Антверпен:

– Марти не е подходил добре. Ще ти реша проблема. Знаем как се почистват глезени.

Дори беше повел открит спор с Марти във вестника. Мартенс знаеше всичко по-добре – или поне така претендираше. Но и след неговата намеса почти не настъпи подобрене. Изчаках една година, надявайки се на известен напредък, ала напразно.

Междувременно не спирах да търся алтернативи. Акупунктура например. На *Билтстрат* в Утрехт имаше специален кабинет, в който ходих няколко пъти с Тед Трост. Слагаха ми игли и горещи въгленчета. От тях глезенът ми спадаше, успокояваше се. Този китаец ми даваше и билки, които да запарвам вкъщи, за да си кисна глезена в топлата вода за половин час. Правех го дори на *Миланело*. Разхождах се напред-назад с пликче с някаква билкова отвара, докато останалите тренираха. Помогна донякъде. Глезенът ми поспадна, но болката при движение не стихна.

Изживях и кратък миг на надежда. През май 1994-та изведнъж усетих подобрене със стелки. Болката утихна. Започнах да си фантазирам дори как играя на Световното първенство в Америка. Уви, всичко се оказа илюзия. Фата моргана.

Една година след първата операция на Мартенс все така нямаше изгледи за подобрене. През юни 1994-та той изведнъж ми рече:

– Остава ни една последна възможност и тя е апаратът на Илизаров. Използва се при хора с ахондроплазия, при лилипути. За да ги удължи. В крака ти се вкарват пирони, които придържат скеле. Всеки ден раздалечаваш пироните по малко, като въртиш едно колелце, и за няколко месеца костите ти се отдръпват.

При мен проблемът беше с пиццата и глезена. Ако с тоя апарат успееш да раздалеча двете кости, между тях щеше да се отвори пространство и в него да се образува нова съединителна тъкан, която да изпълнява функцията на хрущял. Тази тъкан щеше да замести увредения хрущял, а моите болки щяха да намалееят. Щях да се движа по-свободно и да спортувам отново. Такава беше идеята на Мартенс. Той поясни:

– По-зле не може да стане; нямаш нищо за губене.

Поставиха ми апарата на 14 юни 1994 година. Двайсет и два пирона право през костите на пиццата и ходилото. Трябваше да си минавам крака по три пъти на ден с напоени в алкохол тампони. Местата, на които пироните се подаваха право от кожата, можеха да се възпалят, затова от мен се искаше да ги дезинфекцирам. Неприятна задача. Това си бяха открити рани, от които постоянно излизаше някаква гадост.

През тези три месеца кракът ми се възпали целият на три пъти. За няколко часа вдигах по 40 градуса температура и тичах до Антверпен, до болницата, в която работеше Мартенс, за лекарства и наблюдение. Със скелето на крака не можех да шофирам, возеха ме Тед и Лизбет.

Въпреки всичко след година и половина мъки надеждите бяха съсредоточени изцяло в тоя апарат. Затова стисках зъби. На седмата седмица един от пироните се счупи. Болката беше невъобразима. Отново се изстрелях към Антверпен, за да подменят пирона.

Още същия ден казах на Мартенс, че съм дотук.

- Вече устиска половината лечение - опита се да ме разубеди той. - Не се отказвай точно сега. Заслужава си.

Послушах го, макар че спях зле. С това скеле на крака почти не можеш да се движиш. Ден след ден въртях колелцето с два оборота, така че апаратът да раздалечи костите.

Периодът преди Илизаров беше кофти, но трите месеца с този апарат на крака бяха истински ад. Непрестанната болка, безсънието, почистването и възпаленията, счупеният пирон и високата температура...

Когато Мартенс най-после свали апарата от крака ми, реших, че най-лошото е зад гърба ми. Да, ама нещата станаха още по-зле. След махането на апарата не можех да се държа на този глезен. Не можех да ходя. Нищо вече не можех.

МИЛАН (9)

Като танцьора Нуреев

В Италия харесвах начина, по който се движех, намирах стила ми за грациозен, затова ме наричаха „Лебеда“. Има една италианска детска книжка, историята на Утрехтския лебед, *Il Cigno di Utrecht*, в която се разказва за футболната ми кариера. Чувствах се много специален, задето децата четяха за мен в училище.

Силвио Берлускони ме наричаше и *Нуреев* по името на известния руски балетист, който танцуваше несравнимо. Според Берлускони и аз съм танцувал на *Сан Сиро*. У нас в коридора виси голяма картина, вдъхновена от изящния Нуреев, при това в червено-черно, цветовете на *Милан*. Стилът ми допада. Изчистен.

Веднъж *Studio Sport* направиха предаване, в което сравних движенията ми на футболния терен с движенията на балетист. В това предаване Йохан Кройф и балетното гуру и хореограф Руди ван Данциг обсъдиха приликите и разликите между професионалния балет и професионалния футбол. Compliment е да те сравнят със звезда от танцуващия подиум. Дискусията беше страшно интересна, но и кадрите не отстъпваха. Показаха плавните ми движение на *Де Мер*, записи от мачове на фона на класическа музика. Бяха накарали известния балетист Клинт Фарха от Националния балет да танцува на празния стадион на *Аякс*. Програмата носеше заглавие „Притворни движения“. Точно това имаше предвид Берлускони, когато ме сравняваше с Нуреев.

На всички особено им харесваше, че тичам изправен. Аз самият не съм убеден в ползите от тази стойка. Смятам, че един спортист трябва да е по-близо до земята, центърът на тежестта трябва да е по-ниско, както е при Меси, Кройф и Пеле. Изглежда далеч по-елегантно, понеже те се движат като водени от някаква магия. Аз обаче не го умеех, не успях да се сниша като тях. След операцията през 1987-а вече не можех да си сгъна глезена докрай, поради което през следващите години все тичах изпружен. Въпреки това за мнозина стилът ми беше изящен: перфектната комбинация от координация и баланс.

ГЛЕЗЕНЪТ (6)

Нощ в игралната стая

Пролетта на 1995 г.

Трябва да е около четири часа. Струва ми се, че този път не съм събудил никого. Допълзвам до леглото. Знам отлично какво да сторя. С гръб към матрака, аз стъпвам на левия крак и се надигам, така че да седна на леглото; веднага след това лягам. Тези движения са се превърнали в рутина. Най-безболезнени са. Усвоих ги през последните месеци. Откакто спя в игралната стая, не смущавам толкова останалите. Не ми се налага да изкачвам стъпала. Това ми спестява време и болка. Преча само на себе си. Тревожат ме собствените ми мисли. Щом се отпускам по гръб, се концентрирам върху дишането. Откакто ми свалиха апарата на Илизаров, болката не стихва нито за миг. Болкоуспокояващите, които ми предписа доктор Тавана, почти свършиха, въпреки че гледам да не ги пия често. Не ми харесват тези хапчета. Не искам да притъпявам усещанията.

Полагам ръце върху корема си. Един ауралог²⁷ на име Берт ме посъветва, докато лежа по гръб, да се опитам да изместя вниманието си. С отпуснати ръце, дишащ дълбоко, аз се мъча да прехвърля мислите си от глезена към корема. Да забравя за кратко тоя нескопосан крайник.

Напъвам се в продължение на няколко минути, но глезенът не ми дава мира. Научил съм и друг трик. Предпазливо се извъртам на лявата страна и докосвам глезена съвсем леко – друг ритуал, нещо като проверка. Подут и мокър, и болезнен дори при най-лекия допир. Познатата песен. Докато лежа, болката още се търпи, тогава тя е по-скоро заядлива досадница; виж, да стъпя на десния крак, е направо невъзможно. Не и от апарата насам.

През изминалите седмици ме налягат все по-мрачни мисли. Постоянни среднощни схватки в ума ми, колкото и да се опитвам да се успокоя и разсея. Почти не спя. Често и не съм уморен физически. Денем не върша кой знае какво. Няма къде да си изразходвам енергията. Само в редки случаи се качвам на велоергометъра.

Поне не преча на Лизбет да спи с моето въртене. Стига ѝ безсънието покрай двете деца. Не мога да ѝ помагам с Ангела и Ребека. Не мога да направя и крачка, така че съм почти безполезен. Понякога се чувствам като окова на крака на Лизбет. Не си подавам носа навън. Толкова енергия отива да се придвижиш на патерици! Пък и ме е срам, не искам да ме виждат такъв. Затова по цял ден вися пред телевизора. Лизбет не ми натяква, но и на нея ѝ е адски трудно. Няма светлина в тунела.

На първо време трябва да обуздая хаоса в ума си. Мисловната вихрушка се извива нощем. Успях да се добера до леглото след похода до тоалетната. Знам какво следва. Понякога ми се струва, че съм наказан. Че си плащам за суетата, за високомерието, за драпането да играя на все по-високо ниво и да печеля все повече. И докато драпах нагоре, си ударих главата. И ето ме сега тук. Берт прави всичко по силите си, за да ми помогне. Повтаря ми да съм по-гъвкав. Да не съм строг като баща си. Да открия в себе си женственото, деликатното. Да пренастроя ума си. И после с помощта на правилните хормони да снема стреса от глезена. Чрез дихателни упражнения, да речем. Помагало и да си вода записки.

Но докато лежа тук нощем, нищо не помага особено. Питам се какво точно се случва. Не мога да стъпя на десния си крак. След три месеца с апарата на Илизаров и осем с патерици мускулите ми са съвсем изтънели. Посрещам всички движения с левия крак. През последните седмици заради тая компенсация започва да ме наболява лявото коляно. Всеки проблем поражда нов, а аз се мъча да пренастроя ума си. Пренастройването трябвало да помогне. Не обичам да губя контрол. Затова не спирам да мисля, да различавам случилото се отново и отново. И докато лежа и мисля, от тялото ми се лее пот, а сънят се отдалечава още повече. Докато лежа, виждам прииждащата река от неприятни мисли. Те ме връхлитат. Сграбчват ме за гърлото. Мисли, от които няма полза. Понякога си въобразявам, че от стотиците рентгенови снимки на глезена съм развил рак на костите. Няма кой да ме убеди в обратното. Или пък решавам, че пироните така са ми съсипали крака, че никога вече няма да вървя нормално. Че съм осакатен. Избива ме пот. Продължавам да лежа. Чувствам се толкова безпомощен!

Не ми хрумва нещо, от което да почерпя надежда. На трийсет съм и не мога да ходя. Имам две деца, но

не мога да играя с тях. Спечелил си бях спортна слава, но вече не мога дори да направя кръгче из квартала. Доверих се на двама лекари, а стана по-зле. Що за бъдеще е това? Какви варианти имам?

Ала и сега се опитвам да внеса покой в главата си. Завъртам се на дясната страна и се вглеждам в масата с настолните игри. „Монополи“, „Гъска“, „Риск“. Мъча се да си спомня на какво съм играл едно време със съседчетата, да извикам в ума си картини. Приятни картини. Нали Берт ме посъветва, ако ме налегнат отрицателни мисли, да изправя насреща им нещо положително?

Обикновено представата за игрите ме ободрява, но щом си спомням за масата за тенис в гаража на Хенри, за отскоците и забивките, отново се умърлушвам. Дори не мога да ходя. Онова, което обикновено ми повдига духа, тоя път не помага.

Уморително е непрекъснато да се вирам в мислите си. Според Берт в главата си съм преекспонирали проблема с глезена до гигантски размери и сега трябва да го смаля до нормални пропорции. Но не е прав. Не е, понеже вече две години и половина никакви опити не помагат. Положението само се влошава.

Тед ме води къде ли не. На море, на акупунктура, на ауралог, тоест при Берт. Наскоро Лизбет дори отиде с приятелка на врачка. „Знае ли човек дали няма да подейства...“ Намеренията ѝ са добри. И на Тед. Но от тях почти няма полза. Нищо не помогна дотук.

Преди няколко месеца Тед дори ми предложи да отидем в Индия, при някакъв алтернативен лечител в ашрам. Отказах му, стори ми се прекалено.

Затова пък лекцията на Берт ми се видя интересна. Той ми приказва за умствена нагласа, за промяна в отношението към контузията, за гъвкавост и издръжливост. Как да не се предавам.

Може да е пълна глупост, но ми се ще да го посетя още веднъж. Изглежда ми умен човек. Чувствителен. Пък и няма да навреди. Даде ми дихателни упражнения. Подкани ме следващия път да му разкажа за детството си. Щом се налага... Методите му са доста размити, но все тая; в крайна сметка нормалните лекари не помогнаха нито на йота. Така че кой съм аз, че да отричам подхода му? Може пък да изпитам облекчение, макар и не тази нощ.

Изведнъж си спомням за последния телефонен разговор с Тавана. Май беше миналата седмица. Вдигна Лизбет. Той се осведоми предпазливо дали има подобрение. Лизбет отговори вместо мен. Не. *Ниенте*, нищо.

От това обаждане насам все се присещам за договора си с *Милан*. Продължават да ми плащат, макар да пропускам втори сезон, откакто подписах за нови три години. Много благородно от страна на клуба, само че от седмица си мисля, че не искам да се възползвам още един сезон от добрината на Берлускони, след като няма изгледи да заиграя пак. На финала срещу *Аякс* миналия месец се выяснах да ме видят. Заболя ме, въпреки че не го показвах.

От потока на мислите ми се надига нещо ново. Нещо едва уловимо. Нещо откъслечно, с неясни контури, които постепенно добиват по-конкретен вид. Още не смея да го изрека на глас. Голямо е. Страшно болезнено. Но носи и известна утеха. Да се откажа. Да спра дотук. Да се предам. Утре ще се обадя на Берлускони да му съобща. Няма надежда. Повече няма да се върна. Стига толкова.

ГЛЕЗЕНЪТ (7)

Умиращият лебед

18 август 1995 г.

Ходя, при това доста добре. Направо си тичам. Хубаво де, докарвам някакъв смешен тръс, но все пак... Започнах бавно – десет, двайсет, трийсет метра, – накрая се забързах. Вече поддържам скорост. Бегом. Доста време мина, откакто търчах за последно. Целта ми е далеч. Обиколката е дълга. Странното е, че въобще не усещам болка. Правя си крачките, тичам като в транс. Почти рутинно. И това – в ежедневни дрехи. Дънки, розова риза, кафяво велурено сако.

Докато тичам, от време на време повдигам ръце. Двете едновременно. Пляскам над глава. И това ми се удава без проблем, с плавни движения. Повтарям пляскането няколко пъти, без да забавям крачка. Знам, че така трябва. Освен всичко, е и приятно.

Неловко ми е, макар че познавам това място добре. Въпреки аплодисментите се чувствам сам. Чувствам празнота, но не прекъсвам обиколката си, усещам, че след миг празнотата ще изчезне.

Всъщност се надявах да съм другаде. Да правя друго. Не исках да подтичвам в ежедневни дрехи, докато останалите са застинали в централния кръг. Трябваше да спринтирам. Най-вече да отбелязвам. Години наред. Голове като перли по тревата на *Сан Сиро*. Моята трева. Не исках това. Не и толкова скоро. Имах такъв потенциал! Можех да спечеля толкова много неща! Бях едва в началото.

Въпреки осемдесетте хиляди *тифози*, въпреки че ги чувам как ръкопляскаат и скандират името ми и виждам транспарантите им, около мен цари тишина...

От години изпитвам болка в глезена, но днес тая болка я няма. И не само нея – не усещам болка никъде. Упоен съм, замаян, зашеметен, не знам как да го нарека. Нереално е. Сякаш не съм аз, а друг. Само че аз съм този, който подтичва. Аз съм този, който пляска. И всички пеят, крещат, аплодират. Стадионът се тресе. Моят стадион.

Изведнъж го усещам. Съвсем ясно. Пронизва ме. Пред погледите на осемдесет хиляди души. Свидетел съм на собственото си сбогуване. Марко ван Бастен, футболиста, го няма вече. Наблюдавате някого, който го няма вече. Тичам и пляскам, но вече ме няма.

Може би причината всичко това да достига до съзнанието ми със закъснение, е, че го решихме спонтанно. Краят. Не вярвах, че този момент ще настъпи. Че ще капитулирам.

Дълбоко в мен се надига мъка. Завладява ме. Песните, аплодисментите пробиват щита ми. Плаче ми се, но не бива да цивря като малко дете. Налагам си да запазя спокойствие. Да се контролирам – такъв се харесвам, такъв смятам, че трябва да бъда. По принцип, но и в този момент.

Тичам. И ръкопляскам. Не се издавам, че ме боли. Виждам емоцията у съотборниците си, които продължават да стоят в централния кръг. И не само те – целият стадион тъгува. За миналото. За мен. За онова, което бях. Сълзите напират, но аз ги преглъщам.

Спирам се, свалям ръце. Обиколката е приключила. Нещо се е променило. Нещо фундаментално. Футболът е моят живот. Изгубих живота си.

Днес умрях като футболист. Присъствам на собственото си погребение.

ГЛЕЗЕНЪТ (8)

Освобождението

Февруари 1996 г.

След лятото на 1995-а и сбогуването ми със *Сан Сиро* няма накъде по-дълбоко да затъна. Семейството ми се премести от Милано в Монако, но редовно отскачаме и до Нидерландия. Продължавам да се чувствам безсилен и всеки ден ме боли. Отдавна не съм ходил на лекар, но през есента се свързах с Ник ван Дайк, специалист по глезените към Амстердамския медицински център.

През ноември 1995-а му разправих всичко от край до край. От три години изпитвам болки в глезена, а след апарата на Илизаров състоянието ми така се влоши, че не ме бива за нищо. Боли ме, докато ходя, не мога да играя голф, нито тенис, за футбол пък и дума не може да става.

Ван Дайк е от новата генерация лекари, които прилагат модерни методи. Негова е първата лапароскопска операция на глезена. При нея глезенът се поправя, без да се налага да се отваря. Учил се е на занаят от Марти, но подходът му е съвсем различен.

Впоследствие лапароскопията на Ван Дайк помогна на мнозина, сред които и Меси, Роналдо и Златан. Уви, моите проблеми бяха „прибързали“ с десет години. По мое време тази техника просто не съществуваше. Според Ван Дайк аз съм единственият професионален футболист, лягал на масата му, който е прекратил кариерата си заради скъсани глезенни връзки.

– Сещам се само за едно решение – рече той. – Ще се опитам да почистя за последен път. Шансът да помогне е едва процент, но човек никога не знае. Така или иначе, няма да навреди. И ако не помогне, ще разберам до няколко седмици. Тогава те съветвам да фиксираш глезена.

Ван Дайк надникна един-единствен път в глезена с микроскопична камера. Беше откровен:

– Глезенът ти е в много лошо състояние. Не може да продължава така. Според мен трябва да го фиксираме. Помисли си.

Междувременно костта беше толкова съсипана, че вече добиваше пореста структура и заприличваше на аерошоколад. Натиснеш ли по-силно, можеше да се счупи.

– Трябва да внимаваме – добави лекарят, – понеже ставата е много зле. Това е глезен на осемдесетгодишен човек. Подобни оплаквания се появяват чак в старческа възраст.

Ето как, значи, изглежда глезенът ми. И всичко това – благодарение на превъзходните доктори. Бях на трийсет и една.

Предимството на фиксирането е, че глезенът не се възпалява повече. Ставата не се пренатяга, няма триене. Глезенът не се подува, просто движенията ти са ограничени. Най-сетне малко покой за ставата. И ако всичко върви по план, скоро болката отшумява.

Най-после попадах на лекар, който казваше каквото мисли. Дори не подозирах, че съществува вариант глезенът да се фиксира. За първи път от години имах усещането, че правя нещо по въпроса.

Междувременно Ван Дайк се беше превърнал в световен специалист, въпреки че аз лично нямах много вяра на подобни класации. Единственото, което ме интересуваше тогава, беше подходът. Докторът ми прегледа глезена и установи, че има дистрофия, нещо като посттравматичен стрес на ставата. Отичането, загарването, потенето, неспособността на глезена да се отпусне. Стори му се притеснително, че продължава толкова време. Рече ми:

– Това трябва да спре. Ясно е, че не можеш да я караш повече така. Трябва да се направи нещо.

На пръв поглед „фиксиране“ звучи просто, но си е доста тежка процедура. При нея горната скочна става на глезена престава да служи по предназначение. Големият пищял се заковава за глезенната кост и за няколко месеца двете кости се срастват. Оттам нататък всяко движение между тях става невъзможно и проблемът с хрущяла изчезва от само себе си. По време на лапароскопията Ван Дайк окончателно се убеди, че хрущяла го няма почти никакъв. Костите се допираха може би повече от година. Оттам идваха дистрофията и болката.

Ван Дайк ме остави да реша сам. Фиксирането на глезена е жертва, която правиш за цял живот. Няма

връщане назад. Каза единствено:

– Животът без болка си има цена. Помисли си добре.

Адски трудно ми беше да преценя какво ще мога да правя с глезена след процедурата. Много исках да се върна към спорта, а имах чувството, че се предавам. Че капитулирам. Не ми харесваше да се призная за победен.

Но нямах избор. Болката ме беше смачкала. Безсънните нощи, в които се вирах в тавана. Скапаното настроение, задето не успях да изразходвам енергията си пълноценно. От апарата на Илизаров насам страданието не се търпеше. След осем месеца на патерици и болкоуспокояващи нещата съвсем се бяха затлачили, изключено беше да спортувам отново и нямаше грам изглед за подобрене.

В началото на февруари събрах смелост. На 14 февруари 1996 година в Амстердамския медицински център доктор Ван Дайк фиксира пищяла към ходилото с няколко яки пирона. Звучи технически сложно и така си и беше. Кракът ми се обездвижи.

След десет седмици в гипс, който да позволи на костите да се сраснат, болката изчезна. Двете кости се бяха слели, нямаше триене, нито движение, нямаше болка. Не вярвах на очите си. И разбира се, в началото не ми се позволяваше да правя кой знае какво, затова гледах да не реагирам с прекалена еуфория, но нямаше как да не съм доволен. Истинско облекчение. За първи път от 1992-ра не усещах болка.

Всяка сутрин на събуждане очаквах болката да се върне. „Ако днес тръгна да вървя, пак ще ме заболи.“ Нищо подобно. Раните от операцията зараснаха; за първи път от години глезенът се успокои. Движенията ми бяха ограничени, не можех да си мърдам стъпалото както едно време, но долната скочна кост си беше в ред. Не е като да съм се оказал с чуқан. Искаше си свикване, но с времето се научих да си служа с фиксирания глезен.

По онова време живеехме в Монако. При първа възможност, в началото на май, дори започнах да играя и по малко тенис. Там се запознах с човек, който току-що беше претърпял операция на гърба. Казваше се Херард Ивема. Още си спомням как се срещнахме на централния корт на един от най-красивите тенис клубове в Европа, точно на брега на Средиземно море. Аз и Херард. Нивото ни беше плачевно. Бяхме куцото и сакатото от оная поговорка. Но за първи път излизах да спортувам, та било то и за няколко разигравания. Беше прекрасно. Толкова дълго бях седял затворен! Мусил се бях, изпънат на дивана пред телевизора, спял бях в игралната стая или бях куцукал към кухнята, за да си взема нещо за пиене. От време на време се качвах на велоергометъра и това беше всичко. За спортуване и дума не можеше да става. Тенисът с Херард, колкото и да беше ограничен, беше светлинката в края на тунела. Дори Лизбет го отбеляза веднъж, когато при предпазливото ми завръщане към спорта се разсеяха най-тъмните облаци над главата ми.

Иначе казано, бях започнал да играя по малко тенис. Преоткрих и голфа. Той се превърна в нова моя страст. С фиксирания глезен нямаше как да ритам топка, но се чувствах страховтно, че отново съм навън, че пак се потя и се състезавам. Нищо, че губех. Общо взето, с последната операция се беше случило някакво чудо.

Бях преживял немалко трудности след апарата на Илизаров. Черна страница. И когато най-сетне я затворих, на нейно място за първи път от години изплува нещо красиво, леко, слънчево. Ето че пак можех да изразходвам енергия, пак можех да дишам. Чувствах се освободен.

Хубавото на Монако е, че е място, където хората не си врат носа в чуждите работи. Там бях относително анонимен. И атмосферата в семейството ни се разведри. През май 1997 година в Монако се роди синът ни Александър. Момче след двете момичета – бяхме щастливи до небесата.

Когато човек се върне към спорта, той автоматично измества границите си. В голфа се чувствах ограничен: заради глезена не успях да замахна добре, но се научих да компенсирам този недостиг. Не се справях идеално, но не беше и такъв проблем. Важното беше, че бях открил нещо, което да ме ангажира. Пред мен се разкри цял един свят.

По-късно Ван Дайк сподели, че през оня период едва не съм му докарал сърдечен удар. След операцията ми беше заръчал да спазвам пълен покой в продължение на десет седмици – толкова време им трябвало на костите, за да се сраснат. Дотогава току-що фиксиранияте кости били твърде крехки, за да поемат по-голямо натоварване. На дванайсетата седмица тъщата на Ван Дайк му позвънила със заръката

незабавно да включи телевизора. И когато докторът дотичал пред апарата, направо не повярвал на очите си: някакъв турнир по плажен волейбол в Алсмер и кой, мислите, играел на двойки срещу Роналд и Франк де Бур? Точно така: моя милост!

Ван Дайк едва не припаднал от ужас, но после си казал: „Изпробва си границите“. Понеже толкова интензивен спорт скоро след подобна операция действително преминава границите на разумното. Цяла вечер се молил да не му звънне телефонът. Телефонът, разбира се, не звъннал. Замълчал си. Накрая Ван Дайк си отдъхнал.

Може би поемах риск, но се чувствах напълно освободен. Не можех да повярвам, че съм си върнал тялото. Исках да му се насладя до краен предел въпреки новите ограничения. Болката беше изчезнала, имах чувството, че съм получил подарък. Исках да разбера докъде мога да стигна.

В крайна сметка Ван Дайк е единственият лекар, който наистина ми помогна. Винаги ще съм му благодарен.

През летните месеци отскачахме до плажа на Жуан-Ле-Пен. Не беше далеч. Веднъж съгледахме група момчета, които играеха футволей. Включих се, понеже пясъкът не ми натоварваше толкова глезена. Където не се справях физически, компенсирах с усет към топката.

След няколко дни се запrikaзвах с един французин, който беше към четиридесетте. Беше страшно добър, наистина изпъкваше. Имаше страхотно телосложение, отлична техника и тактическа дарба.

Представявахме международна компания, с бразилци и аржентинци. Много от момчетата играеха ежедневно, но сред всички се отличаваше французинът. Казваше се Жан-Клод. В даден момент го попитах с какво си печели хляба. Разказа ми, че работел на летището в Ница, в багажното отделение. Свалял и качвал куфари. Тежка и досадна работа.

– Е, все нещо трябва да се работи – въздъхна той.

Беше толкова добър във футволея, че спечели всички мачове. Затова се поинтересувах защо не е станал професионален футболист.

– Устремил се бях към светлото футболно бъдеще – заразправя той, – докато на шестнайсет не скъсах кръстна връзка. Дългото възстановяване прецака професионалната ми кариера.

Лошият късмет с коляното го беше накарал да се откаже от мечтата си. Минали години, докато се възстанови и заиграе футволей на плажа на Жуан-Ле-Пен. За първи път от толкова време отново изпитвал удоволствие и отново го човъркало предизвикателството да бъде добър в нещо. И действително беше станал адски добър.

На прибиране от Жуан-Ле-Пен към Монако не ми даваше мира представата за Жан-Клод на багажната лента. Този мъж се беше простил с цялата си кариера, така и не беше заиграл професионално. Аз поне бях получил шанса да поиграя няколко години на високо ниво. Ето в този момент осъзнах, че чашата не е наполовина празна, а наполовина пълна. Че трябва да съм доволен и щастлив заради всички прекрасни мигове във футболната си кариера. Сетих се и за минутите, в които бях стоял пред огледалото в *Миланело* и си бях повтарял, че не бива да спирам дотук. Че имам още какво да покажа на света.

В колата на връщане към Монако осъзнах това с пълна сила. Можех да продължа да се оплаквам, че половината ми кариера е отишла на вятъра, но поне имах първата половина. И през въпросната първа половина бях извадил късмета да изживея куп прекрасни неща. Тази среща ми отвори очите.

ЧАСТ IV

ФИНАНСИТЕ И ТРЕНЬОРЪТ

1988 — 2009 г.

ФИНАНСИТЕ (1)

Коледа на тъмно

2001 г.

От три години живеехме в Бадхуведорп. Бяхме си тръгнали от Монако през 1998-а най-вече заради децата. Искяхме да учат в нидерландско училище и да растат тук.

Една седмица преди Коледа чух Лизбет да ме вика от долния етаж. Беше се позвънило на вратата и Лизбет звучеше, като да е изпаднала в паника. А тя не се паникьосва така лесно. Всъщност нея почти нищо не може да я впечатли. Затова се затичах надолу, като взимах по две стъпала наведнъж. Тя стоеше в коридора с голям син плик в ръка. Очите ѝ сезираха объркано.

– Оня мъж ми рече, че са ни наложили запор. И върху банковите ни сметки.

– Ама как така? Кой?

– Данъчните. Виж сам. – Тя ми тикна в ръцете дебелия плик.

Когато го отворихме, на първия лист съгледахме сумата с удебелени цифри. Данъкът беше огромен! Много по-голям, отколкото можехме да извадим. Данъчните налагаха запор върху всичко. Сякаш някой ме стисна за гърлото; мускулите на краката ми се схванаха. Разбира се, останали ми бяха някакви пари от Италия – въпреки че от почти девет години не бях докосвал топка, – но и те нямаше да стигнат. Нищичко не разбирахме.

През следващите месеци прекарах безкрайни часове в данъчното и по адвокатски кантори. Мъчех се да вникна във финансовите им термини, но се затруднявах дори да следвам мисълта на хората срещу себе си, камо ли да проумея казаното от тях. В такива моменти копнеех за времето, когато още играех за Аякс и всяка седмица пиех кафе при Кор Костер, първия си мениджър. Очарователен мъж, който беше преживял немалко и понякога балансираше по ръба на бръснача, но поне докато работеше с мен, не си беше навличал проблеми.

Когато подписах първия си договор с Аякс, исках всичко да е изрядно. Кройф не спираше да приказва за футбол, но обсъждаше и финансови теми. Благодарение на него се свързах с Костер, неговия тъст. Костер имаше прекрасно жилище на *Насаукаде*. В петък вечер се отбивах у тях. Жена му ни сервираше кафе, а чичо Кор започваше да говори. Историите му бяха възхитителни. Разправяше ми за бизнес, но и за самия живот. Той е този, който ме заведе в *АК Милан*. Йохан искаше да ме задържи в Аякс още малко, но вече бях ставал голмайстор на страната в три поредни години и бях спечелил *Златната обувка*. Костер прозря възможностите. Имаше нюх. Харесвах го.

Никога няма да забравя как при пристигането ни в Италия през лятото на 1986 година Силвио Берлускони ни прие в имението си. Мен, Кор Костер и Аполониус Конайненбюрх. Аполониус отговаряше за договора. Посрещнаха ни царски. Гигантски комплекс, помещенията – кое от кое по-хубави.

– Не се впечатлявай толкова, Марко! Няма да отстъпим от онова, за което сме дошли. Берлускони само се перчи – предупреди ме Кор.

Позасмях се, понеже усетих, че съм напрегнат. Това място ми допаднаше. Берлускони ни показа библиотеката си: прекрасна стая. Костер отново ме сръчка:

– Не се оставяй да те баламосва! Ще подпишем договора само ако предложи сума, която да ни устройва.

По някое време не издържахме, закикотихме се. Понеже, докато Берлускони ни развеждаше наоколо, Кор не спираше да дърдори. Пуснаха ни даже химна на *Милан*, новия, който Берлускони лично бил поръчал да напишат. Той дори се разпя.

В крайна сметка Берлускони направи точно каквото очаквахме, така че всички нерви, които изхаби Кор, бяха напразни.

Няколко месеца по-късно в Амстердам Берлускони ми подари ръчен часовник. Супер, но не това би ме накарало да подпиша договор в чужбина. Берлускони имаше големи планове за *Милан*, което беше най-важното. Инвестираше купища пари. Аз също щях да печеля добре. Подписах предварителния договор с *Милан* още през лятото на 1986-а, а аванса, който ми даде Берлускони – няколко милиона гулдена, – внесох в банка в Швейцария. Когато една година по-късно вече наистина преминах в *Милан*, незабавно

подписах окончателния договор.

Впрочем впоследствие декларирахме швейцарските пари в Италия. Можеш да кандидатстваш за така нареченото *condono*, тоест опрощаване на част от глоба или дълг. В онези години това си беше съвсем нормална процедура. Ако някъде си спечелил нещо и не си го декларирал навреме, с това *condono* си плащаш съответния данък и относително ниска глоба. Така буквално си легализираш парите пред италианските данъчни власти.

Костер се грижеше за всичко, но понеже с годините договорите се усложняваха, през 1989-а той прехвърли част от работата на международна адвокатска кантора. От този момент нататък започна да си сътрудничи с една адвокатка. Работата им тръгна гладко, но не след дълго Костер се настърви срещу нея. Настоявала всичко да е оформено до последната буква, опитвала се да му отнеме правомощията. Заяви, че не желае да работи повече с нея, но мен намесата ѝ ме устройваше.

Нямах против документите ми да са изпипани до най-малката подробност. Искях всичко да е чисто и по правилата. За да си нямам главоболия. Искях да спя спокойно. Йохан беше пример за обратното с оня негов беларуски консултант Михел Базилевич. По съвет на Базилевич Йохан инвестира спечеленото в някаква испанска свинеферма и изгуби всичко. За първи път правеше нещо такова без знанието на Костер. По-късно Костер коментира случилото се по следния начин: „Оттук нататък единственото, което Йохан ще прави без мен, е да ходи до тоалетна“. Йохан започна от нулата. Затова и продължи да играе още дълги години. Позната история. Не исках да минавам по неговия път.

Накрая Костер ми постави ултиматум: или той, или адвокатката. Благодарих му за усилията, които беше положил заради мен, и се оставих в нейните ръце. От този момент нататък адвокатката се зае с делата ми. Струваше ми малко повече, но поне знаех, че е изрядна.

Уви, действителността не се оказа толкова еднозначна. С Лизбет си въобразявахме, че сме уредили всичко, докато оня следобед в Бадхуведорп в края на декември 2001-ва не отворихме плика, седнали един до друг на дивана.

НАСТОЯЩИЯТ ЗАПОР, НАЛОЖЕН ОТ НИДЕРЛАНДСКАТА ДАНЪЧНА СЛУЖБА, ЩЕ БЪДЕ ВДИГНАТ ПРИ ИЗПЛАЩАНЕ ОТ ГОСПОДИН ВАН БАСТЕН В СРОК ДО 31 ДЕКЕМВРИ 2001 Г. НА ПЪЛНАТА СУМА В РАЗМЕР НА 32,8 МИЛИОНА ЕВРО.

Съвсем различно си бяхме представяли Коледата с децата.

ТРЕНЬОР (1)

Как се завърнах във футбола

2002 — 2004 г.

Между 1996 и 1998 година в Монако постепенно си възвърнах живота, който бях изгубил, преди глезенът ми да бъде фиксиран през февруари 1996-а. Най-сетне не изпитвах болка. Спортът ми помагаше, но за футбол не можех и да мечтая. Почти не гледах мачове по телевизията. В Монако не излъчваха *Studio Sport*.

Веднъж с Дани Блинд седяхме на трибуната в Марсилия за мача Нидерландия – Аржентина от Световното първенство през 1998-а. Това беше двубоят с удивителния удар с глава на Ортега към вратата на Ван дер Сар и с важния гол на Бергкамп. Седях близо до аржентинската врата. Голът се получи страшно красив, но мен това слабо ме интересуваше. Спомням си най-вече главоболието от дългото седене на слънце.

Приблизително по същото време – през 1996-а или 1997-а, тоест някъде около квалификацията за Световното – Гуус Хидинк ме покани за свой помощник. Асистенти вече му бяха Куман, Рийкард и Крол. Хидинк смяташе, че ще се впиша чудесно в групата им. Обсъдихме предложението му на игрището за голф в Мужен, но накрая не приех. Не бях на такава вълна. Бях се отдалечил от футбола.

В мига, в който отново проведох без болка, се посветих на голфа. Дългите разходки вече не ми представляваха проблем, а глезенът не се подуваше. Играех в околностите на Монако. Когато се прибрах в Нидерландия, се записах в клуба в Нордвайк и започнах да се уговарям с няколко момчета, с които се бях запознал там. Никога не върша нещо само за удоволствие. Искам да печеля.

Понеже междувременно имах хендикап 4²⁸, ми позволиха да участвам в квалификационен турнир за включване в представителния отбор на Нордвайк. За моя изненада завърших шести. Отборът се състезаваше в първенството на Нидерландия, тоест в нещо като голфова *Ередивизи*, само че на аматьорско ниво. Съвсем се запалих. През 2000-ата дори станахме шампиони на Нидерландия. Следващата година загубихме финала на косъм. Беше прекрасно време, в което за кратко изтрих футбола от съзнанието си. Отново изпитах удоволствието да участвам в състезания, но понеже по природа не бях голфър, ми костваше много усилия да поддържам ниво. Затова скоро се отказах от турнирите.

По онова време се виждах често и с Джон ван т'Схип. Въпреки че се бяхме отдалечили, той си оставаше добър приятел. Приятелството ни беше започнало в Аякс, за да продължи в Италия, когато той заигра за *Генуа*.

А сега беше треньор на *ФК Твенте*. В началото на 2002 година отидох да погледам една негова тренировка. Джон кипеше от ентузиазъм и с *Твенте* се движеха доста добре в таблицата.

Изведнъж се запитах дали пък да не пробвам и аз. За първи път ми хрумваше подобна мисъл. Забелязах, че първоначалната ми съпротива постепенно се е стопила. Когато по-късно уволниха Джон, понеже *Твенте* претърпя няколко загуби подред, се зароди идеята в бъдеще да направим нещо заедно. Но преди това трябваше да се сдобия с треньорска диплома.

Записах се в Нидерландския футболен съюз. Очаквах да получа диплома за сезон 2002/2003, но през май 2002-ра, по време на приятелски мач между *Валвайк* и единайсеторката от Европейското от 1988-а, скъсах кръстни връзки. Отдавна не бях стъпвал на футболния терен. Само след минута игра получих от Джон Босман въртяща се топка, която ми дойде на външен фалц. Когато се завъртях на онова сухо поле във Валвайк, ми се стори, че в коляното ми се затръшва врата на сейф. Глух трясък. Адски ме заболя.

Ужасно се ядосах. Заръчаха ми да почивам половин година. Общо девет месеца възстановяване. За щастие вече не се занимавах с футбол. Две седмици след операцията монтираха на крака ми апарат, с чиято помощ да раздвижвам коляното три пъти дневно.

Изкарах курса за треньор в професионалните футболни дивизии, докато се възстановявах от операцията на кръстните връзки. Положението не беше идеално, но каквото – такова.

Обикновено първо се взимат „Трениор 3“, „Трениор 2“ и „Трениор 1“, но аз започнах направо с курса „Трениор в професионалните футболни дивизии“. Преподаваха ми Роналд Спелбос и Вим Куверманс. Бях играл и с двамата, така че се познавахме. Те създаваха бодра атмосфера – във всеки случай не се чувствах като на училище – и наистина се опитвах да ми помогнат. Първоначално си казах: „На какво пък толкова ще ме научат в Зайст?“. Но скоро осъзнах, че ми липсва доста багаж и че имам немалко за наваксване.

През оня период Кройф пледираше момчетата от професионалния футбол да получават „тая хартийка“ директно, без обучение. Според него този курс за бивши професионалисти бил пълна глупост. Не бях съгласен. Курсът ми беше страшно полезен. Според мен бившите играчи трябва да преминават два вида обучение: „Трениор 1“ и „Трениор в професионалните футболни дивизии“. Нужно е време да превключиш от мислене на играч към трениорски манталитет. Освен всичко, беше и страшно интересно. Провеждането на тренировка не е нещо, с което да си позволяваш импровизации. Подготовката, провеждането на разбор, изготвянето на схема, изборът на тактика – все неща, които дотогава ми бяха абсолютно чужди. А всеки трениор неизменно минава през тях. На това отгоре бях отсъствал с години и ми се налагаше да си опресня знанията. Не знаех например имената на всички играчи в *Ередивизи*.

Когато Джон стана трениор на втория отбор на Аякс, аз тъкмо карах стаж при Роналд Куман в представителния отбор. На тренировките Златан Ибрахимович непрекъснато ме предизвикваше. Можеш ли го това? Можеш ли го онова? Забавно беше, само че глезенът и току-що оперираните кръстни връзки не ми позволяваха кой знае какво. Тогава осъзнах, че никога няма да стана трениор като Кройф, никога няма да се включа в мачовете на момчетата, да стоя между играчите и да се слея с тях. А Кройф беше моят идол. Заболя ме. Поредното ограничение!

Още помня добре деня, в който с Джон започнахме сезона в юношеския отбор на Аякс. Вече бях преминал курса и в първия двубой срещу юношите на Витесе седнах на скамейката в качеството си на помощник-трениор. За нула време ни поведоха с 2:0. „Какво се случва тук?“ – си казах. Мачът се разви светкавично; бях шашардисан. Следващият ми въпрос беше: „Какво можем да сторим?“.

Джон, естествено, донякъде беше свикнал и вече подготвяше смяна, докато аз още си блъсках главата какво, по дяволите, става. Идеята, че трябва да действам, вместо просто да зяпам, беше напълно нова за мен. Така открих, че не съм готов да гледам тактически, за да се намеся бързо, ако се наложи.

Но сътрудничеството с Джон се получи от само себе си. Знаехме се като петте си пръста. Той беше старши трениор, а аз – помощник, но в средата на сезона си разменихме ролите. Аз поех тренировките, разборите и вземането на окончателните решения по време на мач. Усещането беше ново и поучително.

Странно беше старши трениор на мъжкия отбор да е Роналд Куман, Луис ван Гал да е спортно-технически директор, а ние с Джон да ръководим юношите. Луис, разбира се, имаше манталитет на учител, затова с Джон – пък и с Роналд – всяка седмица му докладвахме какво сме свършили. Във вторник двамата с Джон се явиха в офиса на Луис. Нищо лошо, само че една неделя след загуба от първия в класирането градусът на напрежението в трениорската стая се покачи. Там бяхме аз, Джон, Рюд Крол, Тони Брайнс Слот, Давид Енд и Куман. И Луис. Поде се някаква хаотична, шумна дискусия; атмосферата не беше от най-приятелските. Изведнъж Луис неочаквано се разкрещя:

– Я всички да си затворят устите! Това тук да не ви е кокошарник? Не може така!

Прочете ни едно дълго конско. Само че старши трениор беше Куман и се намирахме в трениорската стая, затова поведението на Ван Гал ни хвърли в недоумение.

– Това ли е вашето общуване? Така не става! – продължи Луис и напусна стаята с възмутено изражение.

Следващата вечер предстоеше мач с юношите. Един ден след това с Джон отново се явихме в офиса на Луис. Докато правехме разбор, Луис започна да ме препитва:

– Защо направи това? Ами еди-кое си?

Настоя да му обещавам, че ще обяснявам по-добре, че ще общувам повече с играчите.

Търпението ми се изчерпа. Разгневих се:

– Ехо, я чакай малко! С какво съм заслужил подобна тирада? Без предизвестие започваш да ни четеш конско в трениорската стая, въпреки че си едва спортно-технически директор. Роналд е трениорът. Акъла си изкарахме. И ако на това му викаш „общуване“...

Той видимо се наежи. За кого съм се имал. Бил съм прост помощник.

Когато след един час приключихме, Луис отвори вратата. В съседство с неговия офис бяха помещенията на президента, чиито врати зееха. Вътре работеха няколко човека. На изпроводяк Луис изсъска на Джон:

– Да ми се махате от очите! Ти и твоят помощник.

Всички го чуха и това му беше целта. Погледнах го с насмешка: ама че комик!

28 Коефициент в аматьорския голф, отразяващ степента на постиженията и уменията. С подобряване на резултата този коефициент спада. – Б. пр.

ФИНАНСИТЕ (2)

„... празна му торбата“

Септември 2002 г.

Седя на велоергометъра и въртя обиколки, както често пъти през последните седмици. Пет минути на 180 вата, четири минути на 140, шест – на 190. После пак пет минути на 180 вата. Накрая осем минути на 130. Отчитам си пулса на апаратче, което съм закачил на гърдите си. По навик си отбелязвам данните в тефтера. Сърцебиене, мощност, разстояние, време. Както си отбелязвам целия си живот. Цифрите върху белия лист ми вдъхват спокойствие. Тефтерът е почти запълнен. Потя се повече от обикновено, въпреки че тук, на тавана, не е по-топло от другаде. 195 удара в минута. Това не ми харесва.

Защо мълчат? Защо не ми се обаждат? Нали не мислят, че не съм видял новините? Че съм пропуснал съобщенията за историческия срив на борсовите индекси и не подозирам, че няма да се възстановят още дълго? Какво, не знам, че онези самолети в кулите ще преобърнат целия свят ли? Нали обещаха да се грижат за парите ми? Да ги инвестират разумно? Последния път, когато си погледнах извлеченията, направо ми призля.

Да, знам, че им дадох зелена светлина да инвестират смело. Исках да постъпя различно, не както в предходните години, когато парите ми се управляваха от Александър Юргенс, моя швейцарско-нидерландски приятел от Монако. Около четири процента възвръщаемост годишно. „Супер – би казал всеки, – сигурна работа.“

Щом се прибрах в Нидерландия обаче, от приятели и познати дочух, че междувременно било нормално доходността да е от десет до четиринайсет процента на година. За какъв дявол съм бил инвестирал в безопасната Швейцария. Отвсякъде ми се повтаряше, че си изпускам късмета. И аз се повлиях. Ще бъда честен: привидяха ми се доларови знаци. Най-напред прехвърлих 2 милиона, после всичко останало, което беше около 20 милиона евро. Това стана в края на 1999 година.

Нали в банката работят хора с глава на раменете? И тези хора правят всичко по силите си, за да защитят парите ми? Имам право да очаквам това от тях, нали? Адвокатката ми също замлъкна, но тя не е инвестиционен експерт. Е, да, Александър ме предупреждаваше, но аз не го послушах.

От седмици ме гложди неприятно предчувствие. Вчера за първи път събрах смелост да надникна в интернет. Не съм специалист, но не съм и вчерашен. Цифрите на екрана могат да стреснат и най-големия смелчак. Откакто прехвърлих онези 22 милиона в *ABN AMRO*, за да ги инвестират от мое име, индексът *AEX* се понижи наполовина. Целият се изпотих. Заех се да прегледам извлеченията. Никога не съм го правил, оставил съм тая задача на адвокатката си. Заболя ме главата, спях зле. Нищичко не казах на Лизбет, понеже тя не ми се меси във финансите.

След студения данъчен душ миналата Коледа още не мога да се отърся от страха. Преговаряме с данъчните и най-лошото като че ли отмина, но над главата ми продължава да виси огромно задължение. Стана ясно, че са допуснати груби грешки. Въпросът е единствено от кого. Вече нямам доверие на никого.

Споделих за проблема с Пери Оувърейм, който има финансова закалка. Той кимна многозначително, без да задълбава в темата. С Лизбет дори се зачудихме дали да не си потърсим истинска работа. Сюрреалистичен разговор, какъвто не бяхме водили досега.

Оставям тефтера на шкафчето до велоергометъра. Сърцето ми бумти, ще се пръсне. Избърсвам потта от челото си и грабвам телефона. Пред очите ми изниква физиономията на онзи мъж. В сайта на *ABN* намирам отдел „Управление на активи“, представям си блясъка на овалната офис сграда до стадиона на *Аякс* в Югоизточен Амстердам. По онова време сградата беше чисто нова. През пролетта на 1999-а с адвокатката ми бяхме посрещнати с почести от петчленна делегация. Пълен лукс.

Точно тук, обясни ми една важна клечка, приемали всички заможни клиенти. С други думи, тук ги обгрижваха и глезеха. По онова време възвръщаемостта беше скочила до небесата, затова на всеки обещаваха планини от злато, без да им мигне окото. А аз им поднасях на тепсия 50 милиона тогавашни

гулдена, които се равняваха на близо 23 милиона евро.

Алилуя! Като че ли сам Господ Бог им беше дошъл на крака. „Да, разбира се, ще се радваме да ни поверите парите си. Искате висока доходност, така ли? Никакъв проблем. Разбира се, че разпределяме риска. Инвестираме в двайсет различни фонда. Комисионата ни не е от най-високите във финансовите среди, но нека това не ви заблуждава. Ние, естествено, ще държим парите ви под око.“ Дрън-дрън.

Настояха да стана един вид посланик пред спортния свят по примера на Рихард Крайчек. Отказах им любезно. След бомбастичните думи и неизбежното шампанско ми връчиха визитката на някакъв срамежливец, който през цялото време беше гледал смутено в една точка и явно не си падаше по ръкостисканията. Харесах го.

Иначе цялото представление беше доста комично. Мъжете до един носеха елегантни вратовръзки. Днес обаче ме хваща яд, като си помисля, че повече нито ги чух, нито ги видях. И че голяма част от парите ми са отишли на вятъра. Адвокатката ми защо не ме предупреди? Плащам ѝ достатъчно, всеки месец ѝ превеждам по една торба пари. Още от 1989 година.

Вдигат.

– *ABN*, „Управление на активи“.

През последните месеци мъжът отсреща явно е успял да се отрака в съобщаването на лоши новини:

– Господин Ван Бастен! Колко хубаво, че звъните! Преживяхме извънредно тежка криза през тази година и половина. Надали това е изненада за вас. Тя засегна и вашите пари. Уви, няма как да го кажа по-меко. Не оттеглихме инвестициите ви, колкото и сериозни да бяха загубите; надявахме се курсовете да се възстановят, а с тях, разбира се, и вашите средства. От шест месеца сме в това положение. Вече е септември 2002 година. Една година след най-тежкия удар от 1987-а насам. Така че се надяваме през идните месеци и години да тръгнем нагоре. Да се възстановим.

– Прощавайте, че ви прекъсвам, господине. Вярвам ви, колкото и да са доукрасени приказките ви. Искам просто да знам какви са загубите. Какво е останало от онези почти 23 милиона, които ви поверих преди три години. С какво ще разполагам, ако реша да изляза.

Отсреща се възцарява тишина. Онзи сякаш преглъща нещо. Не е очаквал подобна реакция. Не е и в неговия стил на говорене. Ала няма как да се престори, че не ме е чул. Той нарушава тишината и отново влиза в роля:

– Господин Ван Бастен, няма да шикалкавя. Ако решите днес да изтеглите парите си и да се откажете от всичките си инвестиции, без да чакате евентуално възстановяване... Тогава от първоначалната инвестиция в размер на почти 23 милиона евро в момента... – нова тишина. – Ами... в момента ще получите 13 милиона евро. Ако вземете подобно решение... – нова пауза, – то тогава окончателно и необратимо ще изгубите 10 милиона евро. Затова, моля ви, моля ви, обмислете го добре.

Докато се изправям, се улавям за волана на велоергометъра, за да не падна. Вие ми се свят. От кумова срама ще обсъдя положението с адвокатката си, въпреки че вече съм взел решение. Ако сега се откажа, ще ми останат поне 13-те милиона. Продължа ли както дотук, може да ме сполети какво ли не. Кой ще ми гарантира, че това ще са последните самолети, които се разбиват в кула? Или че няма да има повече терористични актове? Че борсите няма да пощурят по друга някаква причина? Не, ще се примирия със загубата. При това колкото се може по-скоро. Ще се помъча да спася каквото има за спасяване. С такава сума поне мога да оцелея. Аз и семейството ми. Ето какви мисли ми минават през ума.

Голям тъпак си, задето се хвана в тоя капан, Марко. „Бабайтко Марко – празна му торбата!“ 10 милиона на оня, дето духа. Ще поверя 13-те милиона на Александър, надеждния. Слизам по стълбите. Хавлията – праметната през рамо, в ръката – шише с вода; олекнал съм с 10 милиона. Отивам да потърся Лизбет.

ВЯРВА ЛИ НЯКОЙ В ДЯДО КОЛЕДА?

2002 г.

С Пери играехме голф от година. И за тенис се събирахме често. Бяхме се запознали на сватбата на моя съученик Андре ван Флийт през 1998-а. Тъкмо се бях прибрал в Нидерландия. Нещо повече, Андре ни представи един на друг с думите: „Според мен трябва да поиграете голф заедно. И двамата сте пощурели по тая игра, пълни фанатици“. Едва не ни нарече „луди за връзване“.

Още на първата дупка, след първия удар дори, подехме дискусия за положението на топката на Пери, която беше кацнала близо до телената ограда. Ставаше дума за това, къде точно да върнем топката. И дали се налага наказателен удар, или не. Пери твърдеше, че оградата е „неестествено приспособление“, затова топката трябвало да се върнела малко по-далеч от нея без допълнителен удар. Аз обаче бях категоричен:

– Тази ограда стои тук от десет години, тя си е просто част от игрището. Естествено приспособление е.

Стояхме там – две твърди глави. За първи път играехме голф заедно. Намерихме отнякъде един *маршал* (нещо като съдия), който да разреши спора ни. Игрището беше на моя територия, в Нордвайк. Затова си мислех: „Няма да позволя на някакъв непознат да ми обяснява правилата на собственото ми игрище“. В началото редовно се случваше да се счепкаме с Пери. Познанството ни можеше да се развие съвсем различно.

Никога няма да забравя и деня, в който отидохме да поиграем тенис на корта в Ниухайн. Не бях в най-добрата си форма. На път за корта прекарах един час в задръстването; Пери ме отнесе с 6:0, 6:1. На прибиране пак изгубих час в колата. Пери събрал кураж и ми написал мейл, от който прозираше съчувствие. Нещо от рода на: „Аз имах късмет, на теб не ти беше ден. При това беше висял в задръстване. Следващия път със сигурност ще се представиш по-добре“. Отговорих му: „Глупости на търкалета, не ми трябва съчувствието ти“.

Това илюстрира горе-долу как се чувствах. Пери е същият като мен. В онези години си бяхме наумили да задобреем. Никакво удоволствие – само победа! Към тях драпахме. От време на време излизахме на вечеря с жените си, но най-вече спортувахме и обсъждахме всевъзможни теми. И в дискусиите си се опитвахме да надвием другия.

Да призная, в Пери виждам много от своите черти, с тази разлика, че той е далеч по-добър в правенето на сделки. Много, много по-добър, и слава богу!

Когато нагазих във финансовите лайна, не скрих това от Пери. Все по-често, най-вече докато спортувахме, му разказвах какво ме е сполетяло. Споделих и за писмото от данъчните. Не премълчах и за несполучливите инвестиции. Знаех, че Пери има предприятие с почти сто служители. Още през 2000 година ме беше попитал дали не искам да помогна за преместването в новия им офис в Хаутен. Понякога се отбивах без предупреждение, за да го изведа за обяд, да поприказваме и да поиграем на джаги с младоците. Беше приятно, но към края на 2001-ва ме заглождиха два важни въпроса. Запорът от 32,8 милиона ми беше дошъл като гръм от ясно небе. Още преди години бях наел най-скъпата фирма точно с цел да избегна подобни сценарии. Плащах им един куп пари, за да си вършат работата и за да съм спокоен, че няма да си навлека проблеми. За да спя сън на праведник.

Но не би. На 1 януари 2002 година се събудих с Нидерландската данъчна служба по петите. Целият проблем беше дошъл с преместването от Монако в Нидерландия. Нещо се беше объркало, но не разбирах какво.

Впоследствие човек неизменно се пита как е възможно всичко това да се случи пред погледа и под ръководството на адвокатката. Прекалено много се беше доверила на другите ли? Не си беше отваряла очите достатъчно? Можеше ли да се избегне катастрофата?

Ето какво беше станало: голяма международна данъчна кантора, наета от адвокатката, беше измислила хитра схема. Какво толкова бяха измислили ли? Или по-скоро какво беше измислил някакъв уж брилянтен тип, който работеше във въпросната кантора? Сложна схема с предплатена лихва – вариант, вдъхновен от подхода на банките в ония години.

Ставаше дума горе-долу за следното: докато живеех в Монако, щях да прехвърля личното си имущество

на специално учредено за целта мое лично ООД, а после да изтегля заем от това ООД. В изготвения по този случай договор се уговаря, че лихвата се предплаща за по-дълъг период – десет или дори дваайсет години, – като се начислява лихва върху лихвата. Така сумата по заема става четири пъти по-голяма от същинската инвестиция. Мислели, че като емигрирам в Нидерландия, парите ще ми се изплатят от ООД-то, без да се дължат данъци. Да, ама не.

Увериха ме, че всичко било съвсем легално. Аз не разбирах нито дума, затова се доверих на адвокатката. И положих подписа си почти на сляпо под становището на данъчния консултант. Всичко ми се струваше адски сложно и тромаво. И днес не бих го разбрал. Както и да е, дадох си съгласието. Обясниха ми, че съм взел правилното решение и че схемата била непоклатима. Без съмнение и адвокатката ми го вярваше.

Не знам дали сте гледали „Вълкът от Уолстрийт“. По-късно разбрах, че при мен нещата са се стекли почти като на лентата. По онова време финансовият сектор отчете огромен скок. Измисляха се нови финансови продукти, кой от кой по-брилянтен. Печелеха се невероятни пари. Според експертите, с които разговарях впоследствие, и моята схема била „иновативна и потенциално брилянтна“.

Всичко изглеждаше от хубаво по-хубаво, ако не беше голямата грешка. Или по-скоро двете грешки, както разбрах след време. Първата беше тази, че така и не поискали второ мнение за тази структура с предварително платената лихва. Когато се поема толкова голям финансов риск, второто мнение е препоръчително, дори задължително. Втората грешка съвсем прецакала конструкцията. Прецака мен, ако трябва да съм точен. Бяха учредили ООД-то в погрешната държава, в Нидерландия. Ако живееш в страна, която беше сключила спогодба за избягване на двойното данъчно облагане, никой нямаше да ме търси за нищо. Само че в моя случай нидерландските данъчни власти имаха пълното право да се разровят надълбоко. И те не се поколебаха. Когато се оказа, че могат да ми наложат данък, те не чакаха втора покана. Тъй като моят консултант беше подал погрешни данни, глобата възлизаше на сто процента плюс лихвата. И в крайна сметка сумата стигна почти 75 милиона гулдена.

Лесно е днес да си кажа, че просто е трябвало да си плащам данъка върху бъдещите доходи от лихви. Да правя каквото се очаква. Тогава нямаше да ме сполети нищо лошо.

За първи път се усъмних сериозно дали адвокатката ми действително е човекът, който да защитава интересите ми и занаяпред. Причините да се поколебая бяха две: от една страна, бях я хванал в грешка; същевременно въпросът с инвестициите вече не стоеше на дневен ред.

Споделях с Пери все повече неща. Той се оказа в час и ми даде добри съвети. По негово настояване се срещнах с нов финансов консултант, Питър Ашес от *PricewaterhouseCoopers* в Амстелвейн, с когото да обсъдим инвестициите. Материята ми беше все така чужда и треперех от нерви. Затова помолих Пери да дойде с мен. С Питър бяхме приказвали около половин час, без да навлезем в същината на въпроса, понеже аз нищичко не схващах, когато Пери не издържа и се намеси. Благодарение на него разговорът се получи смислен и конструктивен. Накрая решихме, че ще е най-добре да потърсим приемлив за мен компромис. Глоба, която поне да е по силите ми. Стига да не ни пресечеше котка път.

В този момент забелязах, че за първи път от онова предколедно писмо насам съм се отпуснал и съм усетил облекчение. Ето как през пролетта на 2002 година започнах да въвличам Пери в делата си. Три години по-късно с Нидерландската данъчна служба най-сетне постигнахме решение, което да устройва и двете страни. Агенцията, измислила брилянтната схема, също се бръкна дълбоко заради допуснатите грешки. Пое си отговорността. Резултатът беше задоволителен, но в моите очи изплащането на глобата беше равно на самопризнание. В крайна сметка бях постъпил наивно. За втори път си плащах за небрежността и лековерието. Твърде много се бях доверил на съветите и възгледите на консултантите и адвокатката си. Е, да, беше си материя, от която нищо не вдяхах. Беше на светлинни години от футбола. Но нали тъкмо затова бях наел тези хора – за да ме пазят от подобни мизерии.

Отношенията ми с адвокатката стигнаха до задънена улица в средата на 2006 година, когато сметнах, че Пери е по-добър и по-гъвкав. По-комбинативен. Той се вкопчи в делата ми, същински питбул, съгледал плячка.

Тогава го помолих да ми стане мениджър. Адвокатката ми никак не се зарадва на новината, понеже от сега нататък щеше да му докладва и да му изпраща декларациите си за проверка. На мен пък не ми беше приятно, че продължава да издава фактури за времето, в което поправя собствените си юридически грешки. Между нея и Пери прехвъркнаха искри по време на преговорите за промяна на договора ми с

Нидерландския футболен съюз след Световното първенство през 2006 година.

В края на краищата съм страшно щастлив, че срещнах Пери, понеже през есента на 2006-а ме сполетя нова финансова катастрофа.

ТРЕНЬОР (2)

Как станах национален треньор

2004 г.

Всъщност историята за това, как накрая станах национален треньор, е доста необичайна. Началството в Зайст ме забеляза в резултат на съдийска грешка. Играехме с юношите на Аякс в осминафинала за купата срещу ФК Твенте. Двубоят беше прекратен заради напрежение сред феновете в сектор Р след тъч в полза на Твенте. Когато играта беше възстановена след двацет минути, изведнъж на Твенте им свиреха корнер вместо тъч. Нкуфо отбеляза решаващия гол, онова 1:0, с което завърши мачът.

Бяхме във фазата на елиминациите и отпаднахме. Побеснях. Победата не беше по правилата, накърняваше чувството ми за справедливост. Голът не биваше да бъде признаван – видя се дори на кадрите по телевизията. Затова се обърнахме към федерацията в Зайст. Шансът ми се стори нищожен, но все пак дръпнах една пламенна реч. В комисията седеше Хенк Кеслер, юрист и директор на Професионални футболни клубове.

Отхвърлиха жалбата, въпреки че на всички им беше ясно, че голът е нередовен. Уви, да имаш право и това право да ти се признае, са две различни неща. При все това си представям как Кеслер си е казал: „Брей, този Ван Бастен не се дава. Не си мълчи. Интересно...“.

Впоследствие ми се стори, че тази среща си е казала думата, когато малко след Европейското в Португалия изритаха Адвокаат²⁹ и Кеслер се заглежда за нов треньор на националния отбор.

На 15 юни 2004 година с Джон отново излязохме на тренировъчното игрище с втория отбор на Аякс, за да сложим началото на подготовката за новия сезон. Малко преди това бях гледал кадрите от Европейското първенство. Нидерландският тим се беше представил от зле по-зле. Изведнъж започнаха да се случват всевъзможни неща. Кеслер замина за седмица за Барселона, където се среща с Йохан. Там за първи път се спрегнало и моето име, както научих по-късно. Не знам защо, но и двамата тутакси се запалили. Веднага след това Яп де Хрот в статия за *De Telegraaf* ме нарочи за най-сериозния кандидат. После всичко се разви мълниеносно. Кеслер ми звънна да поговорим.

Джон се въодушеви. Идеята била страхотна. Пък и на него му се откривал шанс. Аз обаче се ужасих. В първия момент ми се стори забавно, интересно, егото ми се поласка, но щом работата стана дебела, си рекох: „Мамка му, нали не го мислят сериозно? Не е възможно!“. Причината беше тази, че щях да правя неща, за които въобще не бях готов. Тъкмо навлизах лека-полека в материята с Аякс. Правех първи крачки в занаята. Още не се бях ошлайфал.

Треньорският занаят се учи в практиката. Доста хляб трябва да изядеш и пак не се знае дали въобще ще станеш добър. Дали ще допринесеш с нещо. Ето защо ми се привиждаха най-вече проблеми, спънки, усложнения. Споделих с Джон. Него обаче ентусиазмът и оптимизмът не го напускаха. Същото беше и с Йохан, и с *De Telegraaf*. Трябва да призная, че постепенно се въодушевих и аз.

Но когато за първи път с Джон заговорихме сериозно, му казах ясно:

– Джон, я се дръж нормално! Как така изведнъж ще стана треньор на националите? Така де, какви ги приказваш!

Тогава той ми отвърна:

– Е, защо пък не? Защо не? Нали ще ти помагам?

Беше категоричен:

– Ще се справим!

Докато аз все повтарях:

– Избързваме...

Понеже не успях да се отърся от колебанията си, Джон се свърза с Ерик Рейп, който работеше с Вилеке Алберти и за когото Джон пазел добри спомени. Когато с Лизбет пристигнахме у тях оня следобед, заварихме всекидневната пълна. Там бяха Даниеле, Вилеке и Йоп Онкс. Беше дошъл и Ерик Рейп.

Изненадах се и отново споделих опасенията си. Всички в един глас се обърнаха към Рейп:

– Иди да поговориш с Марко.

Оттеглихме се в съседната стая.

– Как мислиш, ще ти хареса ли? – подпита ме той.

– Да, мисля, че ще ми хареса. Но мисля... не, усещам и че не съм съвсем готов.

– Сериозно ли? Е, нали знаеш достатъчно за футбола?

– Така ми се струва, да, но въпросът не е само в това. Друго ме изнервя. Не знам дали ще се справя.

– Чуй какво! Ако възникнат проблеми, ще ти помогна да ги разрешиш. Принципно съм привърженик на търсенето на решения. Ако усетиш напрежение, само кажи. Заедно ще се справим.

След края на активната ми футболна кариера Тед Трост постепенно беше излязъл от кадър. Точно тогава се появи този мъж, този така наречен *ментал коуч*.

– Слушай какво. Не му мисли толкова – каза той. – Ще се постарая да се почувстваш добре.

Хрумна ми само: „Божичко, съвсем трудно стана да кажа „не“. Йохан ме притиска да се съглася, *De Telegraaf* ме притиска, Джон ме притиска. А Ерик Рейп твърди, че всичко щяло да е наред!“.

Докато се прибирахме от Бадхуведорп, Лизбет ме гледаше с оня поглед, който сякаш казваше: „Сигурен ли си, че го искаш?“. Но оставяше тези решения на мен.

Пери, който по онова време тъкмо навлизаше в делата ми, още нямаше представа какво се случва под носа му. До този момент таях емоциите и колебанията дълбоко в себе си. И докато мълчах, бях единственият, който знаеше за тоя страх.

Немаловажна роля изигра и финансовият шамар, който бяхме получили малко по-рано и чийто ефект засега оставаше неясен. Ако нещата се развиеха по неблагоприятен за нас начин, поне щях да имам някакви доходи като национален треньор. Но определено не беше тази главната причина. Бях захванал с Джон юношите на *Аякс*, защото футболът си беше върнал притегателната сила над мен. И понеже с Джон ми беше добре. Отново изпитвах удоволствие, въпреки че не бях на нивото на Йохан.

Във всеки случай, когато ме потърсиха от Футболната федерация, поканата им погъделичка егото ми. Портмонето ми беше изтъняло. В него пак щяха да влязат пари, които бяха добре дошли след катастрофалните инвестиции и глобата от данъчните, последствията от които още се усещаха.

От хората, които едно време ми бяха спасителен пояс – Йохан Кройф, Кор Костер, Берлускони и Тед Трост, – трима бяха изчезнали от живота ми. Единственият, който още присъстваше в него, беше Кройф и той беше голям привърженик на този план. В Барселона заръчал на Кеслер непременно да ме наеме. Кеслер, разбира се, се въодушевил: Ван Бастен за треньор, Кройф – негов неофициален помощник.

Не че не ми стискаше да кажа „не“. Просто ме притискаха в определена посока, пък и ако трябва да съм честен, аз самият го исках. Представях си го като вълнуващо приключение, но и нож с две остриета. Имах толкова малко опит, че дори не знаех какво не знам.

Привличаше ме приключението. Беше ме страх единствено, че в действителност съм тотално неподготвен. Друго нещо, което ме притесняваше: хората около мен не си ме представяха като треньор. Може би не ме познаваха добре. Нови играчи, нови треньори, нови тактики, нови моди – според тях бях пропуснал всичко.

Освен това националният отбор минаваше през деликатен период след провала в Португалия: Ван Ханегем беше обявил, че му се иска да напердаши Адвокаат. Драматичен пиар. И крайт на една ера: Яп Стам се беше отказал, Клуиверт, Райцигер, Овермарс, Франк и Роналд де Бур – също. Все ключови играчи. Световното първенство през 1998-а и Европейското през 2000-та бяха минали добре. През 2002-ра националите въобще не се класираха, а през 2004-та си навлякоха гнева на народа. Атмосферата в отбора беше под всякаква критика. Ето защо федерацията търсеше нещо ново и внезапно се беше сетила за мен.

С Джон отскочихме до Йохан в Барселона. И там изразих колебанията си, но Йохан реагира по присъщия си начин:

– Ама какво си тръгнал толкова да се тревожиш? Има ли от какво да се плашиш? Ония, дето критикуват, нищичко не разбират! Пък и нали аз ще дам едно рамо!

Джон щеше да ми помага, Ерик Рейп и Йохан – и те. В този момент си казах: „Ами да го направим тогава!“. Естествено, виждаше ми се страхотно предизвикателство да тренирам националите и за това усещане беше виновна най-вече гордостта ми. Същевременно обаче изпитвах колебания и страх, че няма да се справя.

Един ден се качих на колата и отидох при Кейс Янсма, който беше пресаташе и в онези години живееше в Марсен. Рекох му:

– Ще ти се наложи да работиш с новак.

Той отговори:

– Ще имам привилегиата да работя с теб.

Честно казано, в онзи миг присъствието на Кейс, а и на опитния Ханс Йоритсма, ми вдъхна увереност.

Съгласих се и открих куп хубави неща. На 3 август ни представиха в Зайст като новите национални треньори. Поговорихме за идеите ми. Нищо страшно. За федерацията беше глътка свеж въздух да работи с човек, от когото лъха спокойствие. Пресата също ме харесваше. Формулирах целите си ясно, без да шикалкавя, и не се поддавах на емоциите. Колко е лесно да заблудиш хората!

Докато полагах подписа си, не изпитах стрес – имаше време и за това. Стресът ме връхлетя чак ден или два преди същинското начало. Вездещата вътрешна потребност да побеждавам. 17 август, вторник, в Стокхолм, ден преди мача срещу Швеция.

В Барселона Йохан ми беше дал някои насоки за играта. „Подходи простичко. 4-3-3 с върха назад.“ Беше ми дал и няколко тактически съвета, които запомних добре. Приех ги безрезервно, все пак Йохан беше велик. На представянето ми той официално беше обявен за консултант на Националната футболна федерация. С други думи, федерацията ми оказваше помощ и подкрепа по всички възможни начини.

При все това отпътувахме за Стокхолм доста неподготвени. Дори не бяхме направили разбор на стила на игра на съперника. Вярно, познавахме футболистите, но не разполагахме с подробен анализ. Бяхме се съсредоточили върху собствените си играчи. Едва в последния момент направихме пред момчетата презентация на шведския отбор. В понеделник, два дни преди двубоя, стояхме до два през нощта с принтер и шрайбпроектор, докато подготвим всичко.

Следващата вечер – вечерта преди мача с Швеция – не мигнах. Моментът, в който щях да заработя като треньор на националната единайсеторка, да дебютирам, приближаваше безмилостно. Вълнувах се и не успях да заспя. Чувствах се така, сякаш ми предстои финал.

Взирах се в тавана. Напрежението ме раздираше. Усещах, че няма шанс да ме споходи сънят. Станах, пийнах нещо, погледах телевизия и си легнах, като изгасих светлините, но положението стана още по-зле. Взирах се в мрака с широко отворени очи. Надникнах към телефона. Беше почти четири.

Тази нощ за първи път се обадох на Ерик Рейп. Макар формално да го бяхме представили като *ментал* коуч на отбора, го бяха назначили най-вече заради мен. В четири и половина Рейп пристигна в стаята ми, за да поговорим. Опита се да ме накара да се отпусна и да поспя. В крайна сметка дремнах няколко часа, но нощта като цяло премина зле.

На следващия ден се чувствах нормално и успях да свърша каквото се очакваше от мен. Но предишната нощ беше предупреждение: така не бива, не се прави така. Тогава си казах: „Хубаво, беше ти за първи път; логично е, когато започваш нова работа, да се чувстваш стресиран. Всичко е съвсем непознато. Ще отmine“.

Безсънните нощи преди мачовете обаче не отминаха. Не ми тежаша кой знае колко, понеже отборът се събираше четири-пет пъти на полугодие. По веднъж месечно до зимната пауза. От време на време се нареждаха три напрегнати дни един след друг или пълна седмица, в която играехме по два мача. Междувременно бях открил начин да се възстановя по-бързо. Десет дни с отбора, после три седмици почивка. Това ми помагаше да си възвърна умственото равновесие и ми даваше време да обмисля представянето ни.

Но винаги когато приближеше двубой, напрежението се покачваше. Ерик Рейп ми беше от голяма помощ, особено през първите дни. Понеже беше част от екипа, на първата среща с националите през септември в хотел *Хайс тер Дайн* в Нордвайк повикахме и него. Казахме му:

– Не се набивай на очи. Наблюдавай ги. По-късно ще имаш възможност да обсъдиш всичко с всеки играч поотделно.

Щом пристигнахме в Нордвайк в уречения ден, той вече ни чакаше на входа на залата, в която щяха да се съберат всички играчи. Беше се облякъл като индианец: пола с ресни, венец от пера и брадвичка в ръка. Удивителна гледка. Смутихме се, понеже не това имахме предвид, когато го помолихме да не се набива на очи. В този си костюм той поздрави всеки един лично. По-късно следобед впрочем направи чудесна презентация, облечен като нормален човек. Скоро след тази случка прекратихме сътрудничеството си с Ерик, понеже то не ни донесе онова, на което се бяхме надявали. Без лоши чувства.

29 Дирк Николаас Адвокаат, по-известен като Дик Адвокаат, е бивш нидерландски футболист и настоящ треньор, роден на 27 септември 1947 г. в Хага. – Б. р.

ТРЕНЬОР (3)

Битката за Нюрнберг

СП 2006 г.

Не очаквах събитията да се развият така лавинообразно. Изтеглихме късата клечка със съдията Иванов, който беше адски нервен и не успяваше да си събере мислите. А и португалският треньор Фелипе Сколари не му помагаше. Постоянно наливаше масло в огъня, като крещеше на Иванов и подстрекаваше футболистите си. Португалците са по-обиграни от нас в изкарването на нарушения и картони, в манипулирането на играта. Славят се с това. С хитрините си. Нидерландия и Португалия винаги са подхождали остро една към друга, може би защото са прекалено малки, за да се редят до големите страни във футбола, и твърде големи, за да се числят към мъниците.

Подготвихме се както всеки път. Твърда тактика и ясни указания към играчите. Разполагахме с имена като Уесли, Робин, Ариен, Марк и Джовани. Все умни глави, които се бяха отракали на улицата.

Нещата обаче се объркаха, когато след седем минути игра Халид Буларуз си заби бутоните в бедрото на Кристиано Роналдо. Необмислено действие. Роналдо напусна насълзен, Халид се отърва с жълт картон. Но тонът беше даден. От този момент нататък само руският съдия можеше да задържи мача в границите на приемливото, но на Иванов не му беше ден. Никак дори. Това си пролича съвсем скоро. Дуелът се изроди в нещо, което впоследствие беше кръстено „Битката за Нюрнберг“. След мача шефът на ФИФА Сеп Блатер щеше да каже, че Иванов сам заслужавал картон – толкова зле свирил. За този двубой могат да се изпишат томове.

След двацет и три минути Португалия отбеляза. Манише. Добре преценен шут след хитра комбинация през центъра; Коку закъсна с подсичането. Топката влетя във вратата далеч от обсега на нашия страж. 0:1. Десет минути по-късно пред отсрещната врата Робин ван Перси шутира в десния ъгъл след двойно подаване. Безподобно отиграване. Изведнъж беше останал сам с топката на шест метра вдясно от португалския бранител. Откриваха му се няколко възможности. Решаващ момент, който можеше да върне Нидерландия в играта.

Робин се беше превърнал във важна фигура за отбора. Първата ни среща датираше назад във времето.

На 15 април 2004 година Ван Перси излезе за юношеския отбор на *Фейенорд* срещу юношите на *Аякс* на *Де Тукомст* (Бъдеще), юношеския спортен комплекс на *Аякс*. Старши треньорът на *Фейенорд* Берт ван Марвайк временно беше върнал Робин във втория отбор, понеже се бяха сдърпали.

Ние с Джон ван т'Схип още ръководехме *Аякс*. Онази вечер на *Де Тукомст* се беше насъбрала много публика. Тя засипа Робин с коментари, но той се държеше мъжки и дори асистира за изравнителния гол.

Веднага след последния съдийски сигнал групичка нахъсани фенове на *Аякс* нахлу на терена и обкръжи играчите и треньорския екип на *Фейенорд*. За нула време изпочупиха телевизионните камери. Марио Бейн, който беше част от треньорския екип на *Фейенорд*, хукна да бяга, подгонен от някого. На мушката на хулиганите обаче беше Робин ван Перси. С Джон се опитахме да се намесим, да защитим гостите. И Даниел де Ридер от *Аякс* се притече на помощ на Робин. Благодарение на нас Робин се добра до съблекалнята, но преживяването беше кошмарно. Робин призна, че се е уплашил не на шега. Неколцина хулигани бяха наказани с общественополезен труд, но това не отми срама от сърцата на всички, които милееха за *Аякс*. По-късно от Робин научих, че онази вечер на стадиона е бил и главният съгледвач на *Арсенал*. След дуела той казал на треньора на *Арсенал* Арсен Венгер: „Да го взимаме този Ван Перси! Бива си го“.

Няколко месеца след това аз станах треньор на националите, а Робин премина в *Арсенал*. През август се яви на мача срещу Швеция, но аз не го пуснах в игра. Реших да го пазя, за да си извоюва титулярно място в *Арсенал*. Повиках го и в края на сезона, през май. През тези месеци се беше представил добре в английския тим под ръководството на Арсен Венгер. Дебютира срещу Румъния. Няколко дни по-късно се включи чудесно срещу Финландия и отбеляза. Ясно беше като бял ден, че има голям потенциал. Всичко му идваше отръпки; беше златното момче на Нидерландия и на клуба си. Усетих го още във Финландия,

където спечелихме с 4:0. Постепенно Робин се наложи в *Арсенал*. Отношенията му с Венгер също бяха добри. Той му беше дал време, за да се изкачи без напъни до най-високото ниво.

Робин изигра голяма роля за отбора и на Световното първенство в Германия. Още в първия мач, в който излязохме срещу Сърбия и Черна гора, той реши двубоя в наша полза, подавайки дълъг пас на Ариен Робен, който вкара за 1:0.

Във втория двубой, този срещу Кот д'Ивоар, Робин откри резултата от пряк свободен удар, толкова точен и силен, че съперниковият страж дори не разбра какво се случва. Робин се побърка, закрещя от страничната линия. Първичен кръсък, извиращ от необятни дълбини.

Познавах добре този кръсък. Връзката между играчите или между играч и треньор укрепва след търкания, след като преживеете нещо заедно или си кажете истината. След като покажете колко сте уязвими. Така стана с мен и Мауро Тасоти или между двама ни с Кройф например.

Отношенията ми с Робин бяха отлични. Но след удивителното подаване срещу Португалия не успя да ни върне в мача. Пропусна. Това показва, че влиянието на треньора е ограничено. Пролита си още по-силно в по-нататъшния развой на дуела в Нюрнберг. Понеже точно преди почивката се случи нещо решаващо. Португалецът Костиня получи втори жълт картон за умишлено използване на ръка. Португалия се прости с един играч. Така че на полувремето останахме единайсет срещу десет в наша полза, но с един гол изоставане. Съдията тотално беше изгубил контрол над играта. През почивката се обърнахме към играчите:

– Отваряйте си очите на четири. Португалците са хитри. Не им позволявайте да ви изработят с картони. Внимавайте. Опичайте си акъла.

Десет минути след почивката направихме смяна в нападението, защото още губехме с 0:1 при единайсет играчи срещу десетима. Излезе Йорис Матайсен, влезе Рафаел. Останаха ни трима защитници. Осем минути след смяната – да не повярва човек – Луиш Фиго се свлича театрално в наказателното ни поле, след като Буларуз е протегнал ръка в двуборство. Втори жълт картон за Буларуз, който напуска играта.

На главата ми дойде нов проблем, понеже на терена останаха само двама защитници. Непременно трябваше да направя нова смяна. Четири минути след нарушението извадих Марк ван Бомел и пуснах на негово място Джон Хейтинга. Марк не се зарадва особено, но нямах избор. Преди това Световно и с него бяхме положили усилия да укрепим отношенията си, макар и резултатът да не беше като този с Робин.

На 4 юни 2005 година националният отбор излезе в Ротердам срещу Румъния. Ключова квалификация. Бяхме се уговорили, че ако изгуби топката, Марк няма да покрива никого. Е, когато румънската осмица Доринел Мунтяну поде своите накъсани пасове, решихме да променим тактиката. Почивката още не беше дошла, когато от страничната линия извикахме неколккратно на Марк да покрие номер 8, Мунтяну. Той не се вслуша.

Изчакахме края на полувремето, след което за пореден път, далеч от глъчта на препълнения стадион, казах на Марк:

– Остани при осмицата, понеже, изгубим ли топката, той става опасен. Твоята задача ще е да го обезвреждаш.

Не бяха изтекли и пет минути от втората част, когато Мунтяну, напълно свободен, изпрати два нови паса към нападателите на румънския тим. Защитата ни отново беше изложена на риск. Марк не се виждаше никъде. Явно не се бях изразил достатъчно ясно... Смяна.

Въпреки това преди Световното първенство го повиках отново. През пролетта, тоест чак след квалификациите. В приятелските мачове се представи добре, затова го поставих в титулярния състав с понападателна роля. Но отношенията ни не се оправиха повече. Не успях да се сближа с него, така и не проведохме нормален разговор и затова не се изяснихме никога. Вината беше и моя. Доверието между нас се беше изпарило. След Световното в Германия Марк заяви, че не желае да играе повече под мое ръководство. Че кракът му няма да стъпи в националният отбор. Честно казано, не си го слагам толкова на сърце.

Както и да е, за мача срещу Португалия Марк седна на резервната скамейка. Бяхме десет на десет и ни оставаха дващест минути игра. След няколко минути Дирк Кайт се оказа сам и тръгна към португалския страж Рикардо. Това беше най-чистият ни шанс дотук, ако не броим гредата на Коку. Но Дирк стреля право във вратаря. Пропиляна възможност.

Малко преди края вкарахме на терена и Ян Венегор оф Хеселинк, но и той не отбеляза. С втори жълт

картон Иванов изгони и Деко, и Джовани ван Бронхорст. Останахме деветима на деветима. Повече голове не паднаха. Мачът свърши. Португалия се класира за четвъртфинала. Нидерландия си събра багажа. След последния съдийски сигнал Едвин ван дер Сар се просълзи – осъзнаваше, че току-що е приключило последното му Световно.

Ако впоследствие човек надникне към коефициентите – двацет и два срещу девет, – няма как да не се почеше зад ухото. Такъв коефициент, а не успяхме да отбележим нито веднъж! През цялото време, през всички деветдесет минути, Рууд ван Нистелрой седя до мен на скамейката. Докато аз бях треньор на националния отбор, той се превърна в нападателя, отбелязал най-много голове – петнайсет. Фактът, че не влезе в игра, се дължеше на странния развой на двубоя. Но причината въобще да не започне в титулярния състав, беше друга.

По време на Световното, а и след него с Джон не останахме съвсем доволни от играта на Рууд. Затова го сменяхме във всеки от първите три мача в групите. На тренировката ден преди двубоя с Португалия Ван Нистелрой избухна. Наруга Джон и изрита една топка пред очите на всички. Веднага ми просветна: ако не се намесиш в такъв момент, тутакси губиш тежест като треньор. Смятах, че поведението на Рууд е недопустимо. Веднага го изгоних.

След тренировката дадохме пресконференция, на която обявих, че в следващия мач Рууд няма да започне като титуляр заради държанието си същата сутрин. Тоест пресата разбра преди самия Ван Нистелрой. Не постъпих особено умно. В резултат на това гневът му нарасна, а аз започнах без най-добрия си нападател.

Шест месеца по-късно, през декември 2006-а, с Рууд най-сетне си изяснихме отношенията. Той вече беше решил, че му е писнало да го тренирам аз. След Световното Едвин ван дер Сар, капитанът на отбора, дойде при мен и настоя да поговоря с Рууд. Хванах самолета за Мадрид и там Рууд ми разказа своята версия. Така за първи път с него проведохме открит и конструктивен разговор за времето между 2004 и 2006 година и най-вече за Световното първенство в Германия.

Чак там, в Мадрид, научих, че неудовлетворението ми от неговата игра и постоянните му смени са се отразили зле на самочувствието му. Че това повлияло негативно и на представянето му. А понеже като голмайстор му се искало да влезе в класацията на играчите, отбелязали най-много голове на първенството, всяка смяна за него била равносилна на кошмар. Ето защо бил ужасно фрустриран и по време на тренировката ден преди мача с Португалия емоциите взели връх.

Другото, което не знаех, е, че благоговееел пред мен, защото съм бил детският му идол. Горедолу така гледах и аз на Йохан. И аз се отнасях към Рууд с рязкостта, с която се отнасяше Йохан към мен. Единствената разлика беше, че аз не знаех какво става в главата на Рууд, нито той – в моята. Оттам идваше объркването. Ако си бяхме изградили други отношения на Световното в Германия, нещата щяха да се стекат различно. Убеден бях. Междувременно го бях опознал по-добре и го оцених високо и като човек. Той е вдъхновяващ, открит, честен. Наистина страхотен.

На курса по невролингвистично програмиране, който изкарах по-късно, научих много за общуването. За невербалната комуникация, но и за поглеждането „отвисоко“, което помага да се дистанцираш от емоциите. Благодарение на него можеш да се издигнеш над случващото се и да го оцениш от разстояние. Като треньор можеш да си кажеш: „И двамата сме ядосани, но на какво точно?“. Да изслушаш и чуждата гледна точка. „Дали няма друго решение?“ Разбира се, от отстоянието на времето ми се струва, че тази щеше да е най-добрата тактика.

След като си поговорихме в Мадрид, Рууд отново заяви готовност да играе за националния отбор. Зарадвах се най-вече защото хладината се беше разсеяла. В крайна сметка преживяхме нелоши години в отбора.

Към края на разговора ни в лобито на тренировъчния комплекс на *Реал Мадрид* към нас се приближи Дейвид Бекъм. От петнайсет минути седял търпеливо встрани, понеже искал да си побъбри с мен и да си вземе автограф. Изненадах се – такъв голям и известен играч, а да ме моли мен за автограф!

И до днес Битката за Нюрнберг държи двусмисления рекорд от шестнайсет жълти и четири червени картона в един мач от световно първенство. За мен като треньор този развой беше пълна изненада. Завършихме с девет човека срещу деветима съперници. Ако трябва да съм честен, когато гледам мача днес, се срамувам. Но като треньор целта ми беше единствено да се докопам до победата. Е, в крайна сметка си тръгнахме с подвити опашки. Не след дълго и аз, и националният отбор – въпреки безупречно

протеклите квалификации и пожънатите тогава комплименти – бяхме подложени на сериозен обстрел.

КОЛЕДНАТА РЕЧ

Декември 2006 г.

Подкарвам колата към открития паркинг на хотел *Хайс тер Дайн* в Нордвайк. В хотела ще се проведе ежегодният коледен коктейл. Поканени са онези журналисти, които следят изявите на нидерландската единайсоторка. Трийсетина човека, все от важни медии. В програмата са включени хапване, пийване и реч на националния треньор в „неформална обстановка“.

Въобще не ми се занимава. И причината не е само в онова, което се случи с отбора през последните месеци, тоест от мача с Португалия насам. Атмосферата, жлъчните статии. Не, друго ме тревожи от няколко дни. И честно казано, съм доста притеснен. Жалко, че не мога да споделя с никого на тазвечерния коктейл. Налага се да си държа езика зад зъбите.

След Световното нагласите към националния отбор се преобърнаха на 180 градуса. На много журналисти изгубеният мач с Португалия сякаш беше дал картбланш да седнат да обясняват на читателя или зрителя какво точно не струва и какво не върви както трябва вече втора година. Тонът се промени: отровните стрели се посипаха по мъжа, който носи отговорност за всичко. Който заслужава нападките. Е, да, така е във футбола. Прав е само победителят.

Затварям вратата на колата и тръгвам към входа. Обикновено тук ме причакват журналисти. Но не и сега – сега те са гостите, тяхното присъствие ще празнуваме. Неколцина дори са се постарали да сложат сако към дънките. Мъж с костюм, с когото се засичам на входната врата, ме поздравява с кимване. Опитвам се да си наложа в следващите два часа да не мисля за писмото от Италия, въпреки че знам – няма да е лесно.

След като двама играчи на ПСВ – Ван Бомел и Ван Нистелрой – напуснаха отбора, в пресата се появиха спекулации, че в мениджърския екип имало прекалено много хора на Аякс и това пречело на обективния поглед върху играчите. Глупости! Приказки на пияна глава! Допълнителен смут внесе писмото, което Едгар Давидс изпрати до *Voetbal International* малко след Световното първенство. В него той отвърщаше на мое изказване по време на заключителната пресконференция. Беше ме попитал защо не съм го включил в отбора. Е, Давидс не беше играл за националния отбор от година и половина, при това не без основание, струва ми се.

– И Ян Ваутерс не избрах, нали? – сопнах му се аз.

На Едгар отговорът ми не му хареса, затова грабна химикалката. Разбирам защо се подразни, защо се ядоса дори. Не беше много дружелюбно от моя страна да реагирам така, но пък ми се стори прекалено да пише цяло писмо. Какъв му беше проблемът? През есента на 2005-а го бяхме гледали в действие цели пет пъти, без да ни убеди нито веднъж.

Кларънс Зеedorф също не беше играл за националния отбор от две години. Внезапно и това се оказа проблем. Всички тези коментари ме влудяваха. Щеше ми се въобще да не ги чета, да не гледам спортни предавания. Уви, това беше част от работата ми – да се информирам за мненията и емоциите, които ме касаят пряко. Само че негативното се утаява в теб.

Но тази вечер сме се събрали „по приятелски“, за да „приключим годината в неформална обстановка“. Предпочитам да съм другаде. Новината, която получи Пери преди два дни, не ми дава мира. Веднага щом затворил слушалката, той запалил колата, за да дойде в Бадхуведорп и да ни съобщи лично лошата вест. Седнахме на кухненската маса и той заговори: „Мислех, че най-ужасното е зад гърба ни. Опасявам се обаче, че нещата ще стават още по-зле“.

Подминавам журналистите, отивам право при Джон и Роб, които разговарят с Кейс Янсма и Аня ван Хинховен. Кейс и Аня са златни, те държат пресата на безопасно разстояние и не допускат емоциите да вземат превес. Кейс ме потупва по рамото, усмихва се широко, поглежда ме с веселите си очи и казва:

– Е, Мандела, готов ли си за голямата реч?

Смънквам нещо неразбираемо, понеже тялото ми се тресе от притеснение.

По̀ ме бива да слушам, отколкото да говоря. И това го мога, но повече обичам да отговарям на въпроси. Да давам интервюта. Презентациите са съвсем друго нещо. Уви, те също са част от задълженията ми, така

че нямам избор. Но пък, като заговоря, напрежението ме напуска още след второто изречение. Слава богу, Аня ми помогна да сглобя речта; посъветва ме пак да изкажа учудването си от промяната в настроенятията през изминалата половин година. Една сервитьорка ми подава еспreso. Слагам си захар и вече по-спокоен, се облягам на високата масичка до Кейс и Аня.

Кейс взима думата. Говори спокойно, ала сериозно, както само той умее. Обявява името ми. Отправлям се към подиума, приглаждам си сивото сако, вадя от вътрешния му джоб листа, отпивам глътка вода и усещам как залата притихва. Срещу мен са пресата, няколко човека от Футболната федерация и екипът на националния отбор. Журналистите са мнозинство.

Здравейте!

И миналата година стоях тук. Тъкмо беше изтеглен жребият за Световното първенство. Всички бяха единодушни: попаднали бяхме в „групата на смъртта“. Колко различна беше атмосферата тогава!

Изпълнени с настроение и вяра в себе си, всички ние – играчи и треньори, но и фенове, колеги и журналисти – брояхме дните до Световното в Германия. Вярвахме в качествата на играчите и на спортно-техническия екип. Опитът, натрупан по време на квалификацията, през която минахме без загуба за сметка на Румъния и Чехия, караше всички нас – играчи и треньори, но и фенове, колеги и журналисти – да вярваме, че сме способни да сътворим големи неща в Германия.

Подготовката за Световното първенство премина гладко. Резултатите отговаряха на високите очаквания на играчите, екипа, феновете, колегите и журналистите.

После дойде и самият турнир. Най-сетне!

Така си беше. Атмосферата беше отлична, понеже побеждавахме наред въпреки радикалните промени в отбора след отказа на част от големите имена. Впоследствие научих, че дори сме подобрили рекорда на Ринус Михелс, който спечелил първите девет двубоя начело на националния отбор. При нас броячът спря чак на петнайсет. Всичко вървеше по мед и масло.

Налагаше се да гледаме напред с ново поколение от играчи. Започнахме добре. След драматичното Европейско първенство в Португалия мотивацията в националния отбор беше спаднала. За този турнир разчитахме на подкрепата на Кройф и на някои водещи медии.

Очевидно в началото някакви естествени задръжки възпираха хората, които впоследствие не се посвениха да ме нападнат. Тези задръжки се дължаха на статуса, който си бях извоювал към края на активната си кариера. А статусът ми скочи до небесата, когато изчезнах от радарите за няколко години. Прозвището „Сан Марко“, за което дори не бях молил, ми даваше допълнителна защита срещу грешките на начинаещия. Но със Световното в Германия това сладко време отмина. Отпаднеш ли от турнира след толкова непредсказуем и идиотски мач, вината не е непременно твоя. Уви, пресата не беше на същото мнение. В крайна сметка успя да настрои и публиката. Никога няма да ме чуете да твърдя, че сме играли страхотен футбол или че съм бил прекрасен треньор. Сами по себе си резултатите бяха добри... до този глупав мач с драматичното му съдийство.

Победи срещу Сърбия и Кот д'Ивоар в първите два двубоя от групата. Вярно, с пот на чело и без особено изящество, но победата си е победа. Пък и след два мача се бяхме класирали за следващия кръг. Кой да предположи? Чудесно представяне в компания, която мнозина бяха определили като „групата на смъртта“. А с Аржентина – мач номер три – изиграхме приятелски двубой, завършил с равенство. С много атаки от двете страни. Дотук добре.

Но после... 25 юни 2006 година, неделя. Втори кръг от Световното първенство. Португалия — Нидерландия. Разигра се невъобразима битка. Ние имахме повече шансове от португалците. Шестнайсет жълти и четири червени картоня!! Съдия, на когото не му беше ден. Е, останалото е известно.

Край на мечтата. Боли да губиш. Всички ни боли: играчите и екипа, феновете, колегите и журналистите. Как да се справи човек с болката? Като потърси конфронтация ли? Като започне да налага всеки, който му се изпречи пред очите ли? Или като се опита да преработи разочарованието и да се поучи от него?

Да, знам. Не успях да се пречупя и да кажа нещо мило. Издигам пред журналистите своеобразно огледало. Но поне не лъжа. Позволено е да говориш истината, нали? Нима трябва да ги оставя да сипят лайна по мен? Разбирам отлично защо някои хора се кискат доволно, когато някой на висока позиция се сгромоляса болезнено. Човешко е. Разбирам го, но може ли и аз да реагирам човешки?

Никой в тази зала не подозира какво се случва в момента. Над главата ми е надвиснал огромен финансов иск от страна на Италия. Досега Берлускони все се измъкваше чист, понеже беше премиер. Но откакто изгуби политическата си неприкосновеност, следователите нагазиха във финансовото му минало, както сториха по-рано и с други италиански бизнесмени. И какво се оказа? Че не всичко в Милан е било кристалночисто. Голяма част от играчите са подписвали привидно хитри договори за заснемане. Аз – също. В онези години заплатата ми беше най-висока от всички, затова, най-простичко казано, съм най-прецакан от всички. Искът на италианските данъчни власти възлиза на 33,6 милиона евро. Повече дори от нидерландския данък, който едва изплатих. Божичко. Ама че отврат! А аз стоя тук и държа речи. Само ако знаеха...

Тактиката беше драматична. Смените бяха катастрофални. Аферата „Ван Нистелрой“ – неразумна и глупава. Буларуз – неразбираем, а Ван дер Варт – неизвиним. Снайдер – непредвидим. Никакъв стил. Никаква политика. Никакво нападение. Спортно-техническият екип – прекалено неопитен. Съветите на Кройф – неприложими. Директорът Хенк Кеслер се видя в чудо.

Ала наистина ли всичко е толкова зле, колкото се опитват да го представят няколко журналисти пред нас – играчите и екипа, феновете и колегите?

Преди две години и половина се нагърбихме с нелека задача. Целта ни беше отново да заиграем разпознаваем футбол, нидерландски футбол. Наложих се да приобщаваме нови футболисти. Въпреки това постигнахме добри резултати. Съгласен съм, те нямаха много общо с красивия и привлекателен футбол, но това продължава да бъде наша главна задача.

Впрочем, доволен съм, че не сме в една група с Италия, понеже според Пери не е добра идея да влизам в страната. С този голям иск шансът да ме арестуват е напълно реален. Сериозна работа.

Неговото обяснение е просто. Първият ми договор с Милан бил съвсем наред. Нещата се объркали при втория, тригодишния договор, който беше удължен за още три години. Цялата работа беше там, че от клуба бяха решили да подхождат изобретателно. От онзи втори договор нататък започнах да получавам на хартия около 10 милиона гулдена годишно, един милион от които – под формата на заплата. Върху този милион плащах данък върху дохода в Италия. Останалите 9 милиона се трупаха и щяха да ми бъдат изплатени по-късно. Официално те представляваха възнаграждение за заснемане. След напускането на Милан въпросните 9 милиона годишно щяха да бъдат преведени по сметката на мое ООД, учредено в държава, в която не се дължат данъци за подобни доходи, примерно в Монако. Така цялата сума щеше да остане на мое разположение.

Понеже обяснението ми се стори логично и разумно, пък и заради контузията и за да не карам Милан да ми изплаща пари за последната година от договора, аз приех условията на клуба. Сумата възлизаше на 45 милиона гулдена. Пет години по 9 милиона. Парите ми бяха преведени според уговорката. И точно на тях се бяха натъкнали данъчните при проверка.

Проблемът не беше в произхода на милионите, а в съотношението между размера на заплатата и обезщетението за правото на заснемане. Двете суми не се връзваха. Заплатата би следвало да е много по-висока от приходите от снимки, освен ако не си футболист, който почти не влиза в игра, но непрекъснато участва в телевизионни реклами и други комерсиални дейности. В моя случай обаче не беше така. Чак по-късно ни просветна, че щеше да е далеч по-безопасно сумите да са нагласени наопаки. Просехме си го.

Адвокатите и авторите на схемата работиха по въпроса повече от шест месеца. Обърнаха се към толкова много финансови експерти, че нямаше причина да не приема, че са съставили споразумения без рискове. Бяха плътно до мен, докато сключвах договорите, и очевидно до тоя момент не бяха забелязали проблем. Или пък бяха, но това не им беше попречило да подпишат. Надали ще се изненадате да чуете, че положих подписа си слепешката.

Когато операция „Чисти ръце“ излезе наяве, данъчните погнаха най-голямата риба. Господин М. ван Бастен от Бадхуведорп. Понеже в онези години никой в Милан не печелеше повече от мен. Вероятно бях най-добре платеният футболист в света. Дължимият данък върху тези 45 милиона гулдена с лихвата и глобата възлиза общо на 33,6 милиона евро. Срок: шест месеца.

И така стигаме до настоящия момент. Шансовете ни да се класираме за Европейското първенство през 2008 година са добри. Всъщност ситуацията може да се сравни с тази от есента на 2004-та. Отборът не е губил мач, предстои му още един кръг. Селекцията ни е добра. Много от играчите в групата са под 23 години.

Освен това спортно-техническият екип и футболистите работят здраво, професионално. Атмосферата е отлична. Само че ние – екипът и играчите – осъзнаваме, че има какво още да се подобрява.

Без да забравяме този факт, ние гледаме с надежда към бъдещето. Бъдеще, в което ще продължим да следваме пътя, по който поехме преди две години. Неотклонно и непоколебимо. Ще се стремим да постигнем добри резултати с привлекателна и доминираща игра. Ще работим по същия начин, ще вземаме същите решения и ще се придържаме към същите намерения, както в началото на това приключение.

Предстоят ни добри години, независимо че настроението у част от външните наблюдатели е съвсем различно от преди година, когато пак се изправих пред вас.

Следват вяли аплодисменти. Чувам ги как си казват: „Да бе, да!“. Гостите са жадни и се извързват към масичките, отрупани с питиета. Отправлям се към нашата маса, на която сервитьорката тъкмо слага бутилка минерална вода. Кейс ме хвали:

– Чудесно, Марко! Накара ги да се замислят.

Хенк Кеслер се присъединява към нас и казва:

– Добре се получи. Не може винаги да си олицетворение на добротата.

Два месеца преди това се разделих окончателно с адвокатката. След инвестиционното фиаско и проблемите с нидерландските данъчни тя продължи да работи за мен, но след Световното първенство през 2006 година, когато Футболната федерация преразгледа договора ми, комуникацията между адвокатката и Пери така се закучи, че Пери ми заяви:

– Не мога повече, Марко. Не мога и не желая да защитавам интересите ти по този начин.

Принуждаваше ме да избирам между двама им. Не се колебах дълго, въпреки че сбогуването с адвокатката – в крайна сметка тя движеше делата ми още от 1989 година – не беше лесно от човешка гледна точка. Познавахме се отдавна, бяхме преживели много. Бяхме приятели. Но решението ми беше категорично.

Казахме си „чао“ през септември, преди три месеца. А сега ме връхлита и това.

Пери сподели, че някакъв високопоставен италиански служител се свързал с данъчния ми консултант, за да му каже колко го притеснява този данък. Не само заради размера, ами и защото с Италия сме имали данъчна спогодба, според която онзи бил принуден да събере дължимото от нидерландския гражданин, а именно от господин М. ван Бастен от Бадхуведорп. „Аз да го събера“, повторил.

След втората минерална вода и малко празни приказки подавам ръка на всеки на масата, пожелавам „Весели празници“ и тръгвам към изхода, преди да ме е сгацил някой журналист. Дим да ме няма!

БОМБЕТО НА ГОСПОДИН ЗЕЕДОРФ

17 ноември 2007 г.

Добре че на срещата присъстваше и пресаташето Кейс Янсма, иначе никой не би ми повярвал какво чух. А онова, което чух, се разигра след мача с Люксембург на 17 ноември в *Де Кайп*. Разминахме се на косъм с 1:0. Тази победа окончателно ни класира за Европейското първенство през 2008-а.

След Европейското в Португалия през 2004 година се наложи да преосмисля тактиката. С Ван дер Варт, Снайдер и Робен в отбора се вля свежа кръв, но те бяха най-вече нападателни играчи. От „старите кучета“ запазихме само едно.

През първите две години като треньор на националния отбор не виках Кларънс Зеедорф в тима, но когато през сезон 2006/2007 играта му за *АК Милан* се подобри, му се обадох. Искан да го пробвам на тренировки и в мачове, въпреки че предишните треньори така и не успяха да го приобщат към отбора. Но понеже Снайдер и Ван дер Варт имаха контузии, реших да дам шанс на Зеедорф.

От момента, в който дойде в националния, аз го пуснах три пъти в приятелски мачове; през септември 2007 година срещу България го вкарах за по-дълго след смяна, а накрая, през октомври и ноември, започна като титуляр в три квалификационни двубоя: в Румъния и в двете домакинства срещу Словения и Люксембург. Гостуването на Румъния ни беше първият мач след отпадането от Европейското. Не че си търся оправдание, но провалът още си казваше своето. С Джон разговаряхме надълго и нашироко. Накрая, след като бяхме наблюдавали Зеедорф известно време на тренировки и в мачове, решихме, че ще стои по-добре в центъра. Обикновено на тази позиция залагахме на Уесли и Рафаел, затова Зеедорф не беше първият ни избор за център-нападател. Но предвид обстоятелствата, пък и заради добрата му игра в *Милан*, Кларънс намери място в титулярния състав и в трите дуела през есента на 2007 година. Иначе казано, получи шанса, който искаше и на който смяташе, че има право.

Още след края на третия мач, завършил 1:0 срещу Люксембург в Ротердам – беше 17 ноември и ни оставаше един последен квалификационен дуел, – Кларънс помоли да поговорим. Не търпяло отлагане.

Кейс Янсма ни намери някаква заличка. Остана по време на целия разговор. След четири дни ни предстоеше последната квалификация срещу Беларус в Минск. За Зеедорф се разкриваше нова възможност да покаже на какво е способен. Шанс да попадне в състава за Европейското първенство.

За моя изненада Кларънс започна с новината, че няма да участва в последния мач. Искан да се концентрира върху идните двубои на *Милан*. Последва цяла тирада как преди последните три мача му се налагало да се задоволява предимно с ролята на смяна, как му се струвало невероятно глупаво, че не го включвам. Как заслужавал повече доверие и бил убеден, че ако му дам този шанс, европейската титла ни е в кърпа вързана.

Не помня с какви думи точно си послужи, но смисълът беше следният: „Ако ме пуснеш в игра, ще се представим добре в Австрия и Швейцария. Единайсеторката ще живне. Нали го видях с *Милан*, където съм титуляр?“. Положи огромни усилия, за да ме увери, че с него в състава имаме по-голям шанс да станем европейски шампиони.

Ченето ми увисна. Наистина имах намерение да го пусна с първите единайсет, въпреки че дотук далеч не беше играл убедително: загуба от Румъния, победа срещу Словения с 1:0 след посредствена игра, нищо впечатляващо у дома срещу Люксембург. Така че гостуването на Беларус трябваше да е неговият момент да ме спечели, да ни спечели.

Е, ако питаш него, вече се беше доказал. Смяташе, че е по-добър от колегите, които имаха заслужено място в тази единайсеторка, понеже с *Милан* играел в *Шампионската лига* и в *Серия А*.

– Какво повече има да доказвам?

Затова и незачитането от моя страна му се виждало абсурдно; трябвало да е първи в списъка.

Страшно се изненадах. Отвърнах, че съм му дал не един, а три поредни шанса. И че отказът му да се включи в последния мач не прави добро впечатление.

С Кейс го слушахме с отворени усти. Онова, което ме удиви, беше, че се държи повече като бизнесмен, отколкото като футболист. Господин Зеедорф носеше костюм от три части и след края на разговора се

изстреля навън, където го чакаше мерцедес със запален двигател. Шофьорът щеше да го откара право на летището, откъдето вероятно щеше да отлети с частен самолет за Милано. Зеедорф стискаше под ръка куфарче и чадър. За професията му напомняше единствено спортният сак. Докато Кларънс крачеше към колата, двамата с Кейс го проследихме с очи. Хрумна ми, че му липсва само бомбе. Нямаше да му стои никак зле.

Щом мерцедесът се изгуби по улицата, Кейс ми рече:

– Добре че присъствах. Направо не си представям някой да говори така за себе си.

Не повярвал на ушите си. И аз се радвах, че Кейс остана с мен, понеже, ако го разкажех на друг, щеше да реши, че си измислям.

Но мен не ме интересуваше как изглежда господин Зеедорф или просто Кларънс – интересуваше ме играта му на терена. А тя не помагаше на отбора. По време на разговора той не беше спрял да се самоизтъква, но в нашите очи нещата стояха различно.

Всеки национален треньор се изправя пред избори. Винаги съм правил своите въз основа на технически и тактически съображения. Другото не ми е важно. Който каквото ще да мисли.

САМОТНИК В МИНСК

22 ноември 2007 г.

Беше четвъртък сутринта. Седях в залата за заминаващи на летището в Минск преди обратния полет за Нидерландия. Сутринта след загубата от Беларус. Драматичен пейзаж: преспи покрай терена, минус шест, по трибуните нямаше пукнат човек. Отвратителна атмосфера и на всичкото отгоре – ужас – един от най-лошите ми мачове като треньор на националите.

Вече ми бяха изпратили заглавията на вестниците. От тях не ми стана по-леко. Бях се оттеглил в едно ъгълче на залата. Исках да се откъсна за малко от останалите в екипа. Да се откъсна от играчите. Виждах фенове да мятат багажа си на лентата. Просто се чувствах зле. Според Джон и Роб Вичге нямало за какво да мърморя, понеже, така или иначе, четири дни по-рано се бяхме класирали за Европейското в Швейцария и Австрия. Те бяха в чудесно настроение независимо от загубата.

Не и аз, аз мразя да губя. Чувствам отговорността изцяло върху своите плещи и мислите ми ме сричат: повтарям си, че не съм достатъчно креативен, достатъчно умен, достатъчно подготвен, въобще не съм достатъчно добър. Провалил съм се. Изгубил съм от беларусите в неподобни условия. Ей такива мисли ме държаха буден предишната нощ, затова сега се чувствах като претрепан.

Всъщност недоволството към нидерландската единайсеторка беше започнало преди година и половина. Нещата тръгнаха зле още след парадоксалния мач срещу Португалия. Заливаха ни с критика, сърдеха ни се и настроението във вестниците и по телевизията се беше пренесло и върху феновете. За първи път се чува призови да си ходя. Не било ли време за нов национален треньор?

Като цяло цифрите от квалификацията не бяха лоши: осем победи, две равенства, две загуби. Те обаче бяха без значение. Критичните забележки се отнасяха към играта, към многото смени. За тях си имаше причина, но никой не се интересуваше от нея. От Световното в Германия насам по нас се стреляше без предупреждение.

Загубата в Минск беше поредният болезнен епизод, през който ми се налагаше да премина като треньор. Сякаш свеждах глава пред критиците си. Нямах нужда от пресилено весели хора около себе си. Чувствах се самотен. Странното беше, че сякаш всички на това летище ме отбягваха, като да бях заразен. Изведнъж си спомних епизод от кариерата си на футболист. Когато треньорът преминава през труден етап, стоиш настрана от него.

Проумях и какво е изпитвал Саки, когато през 1991 година дните му в *Милан* бяха преброени. Или как се е чувствал Бенхакер на Световното през 1990-а. Или Ад де Мос от *Аякс* на връщане в автобуса след загубата в Харлем. Мой ред беше. Усещането беше отвратително.

Цяла нощ мачът не ми излизаше от главата, макар че вече си бяхме оплели кошницата. Ние – да. И за беларусите тоя двубой беше без значение. Но какво ме интересуваше мен това? Е, интересуваше ме.

Есента в националния отбор не премина съвсем гладко, но не беше и за окайване. През септември 2007-а се представихме чудесно срещу България. Рууд ван Нистелрой се беше върнал и веднага отбеляза. Четири дни по-късно се озорихме срещу Албания в Тирана, но Рууд ни спаси в последната минута – 0:1.

Пресата вече си беше подготвила хапливите коментари. А читателите ги попиха като сунгери. Така че, когато през октомврийската сесия изгубихме с 1:0 в Румъния, разлютихме осите. Това ни беше първата загуба в девет мача, все така държахме нещата под контрол, но журналистите търсеха сензации.

Няколко дни по-късно, на 17 октомври, срещу Словения поведохме бързо с 1:0, но после играта се закучи. Представихме се вяло. Никаква тръпка. Публиката в Айнховен възропта и за първи път нападите ѝ застигнаха и мен. Започнаха да скандират името на Фопе де Хан, който беше спечелил Европейското първенство с юношите.

Малко преди последния съдийски сигнал вкарахме за 2:0. Седма победа от десет квалификационни мача. Въпреки това зрителите си тръгнаха недоволни.

На пресконференцията след края на срещата бях лаконичен: признах, че не сме играли добре, но пък че сме само на победа от класиране за Европейското първенство. Предстоеше мач с Люксембург, който спечелихме четири дни преди Минск.

„Нищо кой знае какво не се е случило – повтаряха ми Джон и Роб. – Нали отиваме на Европейското?“ Аз

обаче не мислех така. Приемам критика дори да не съм на себе си. Но когато в очите на пресата, а оттам – и на зрителите, нещата се представят далеч по-черни от реалното и разумът отстъпи на заден план, нападките вече стават лични. Трудно преглъщам такива неща.

Окалват те. Всеки държи да си каже мнението. Заливат те с боклук. Качват те на ешафода. Приковават те на позорния стълб, сякаш живееш в Средновековието.

Знаех, че трябва да се радвам, задето отивам на Европейското с група талантливи момчета. Но в онзи момент се чувствах като последния неудачник.

При това бях решил най-големия си проблем за годината. Италианските данъци. Пери се впусна да помага с всички сили. Шест пъти ходи до Италия, за да говори с данъчните, с *Милан* и с италианските ни адвокати. След това поръча както на хората в Италия, така и на данъчните ни консултанти в Нидерландия да ни изготвят анализи.

По някое време му просветна как стоят нещата. Можехме да заведем дело срещу италианската данъчна служба, като според тамошните адвокати шансът да го спечелим е около 75 процента. Такова едно дело щеше да отнеме години и да погълне още хиляди евро, но ако спечелим, всичко щеше да ни бъде опростено.

Имаше обаче немалък риск – 25 процента – да изгубим. Тогава щяха да ни принудят да платим всички 33,6 милиона плюс допълнителните разходи за адвокати. От 25-те милиона, с които се бях прибрал в Нидерландия преди десет години, ми бяха останали тринайсет. Така че подобен вариант не ме устройваше. Заплашваше ме доживотна бедност.

Затова Пери поде разговори с данъчните в Италия. Изрови де шо можа. Пледираше, че не съм знаел и разбирал нищичко, когато съм подписвал договорите с *Милан*. Че схемата е била измислена от съветниците и адвокатите, които са били плътно до мен, че по онова време съм бил двацет и няколко годишен футболист, който няма как да бъде подвеждан под отговорност за тези мизерии, че съм се предоверил, дори съм подписал слепешката.

Вече преговаряхме с данъчните и опасността да ме арестуват беше преминала, когато най-сетне реших да отида до Рим с Пери, за да се срещна лично с хората от данъчната служба. Редом с това подехме и разговори с *Милан* за последствията, които бяха надвиснали над главата ми. В края на краищата се споразумяхме за 7,5 милиона евро. Разбира се, и това беше огромна сума, но все пак такава, която не заплашваше оцеляването ми.

Не съм по гръмките слова, но се чувствах изключително благодарен. И двамата с Пери знаехме, че без неговите усилия и умения нещата щяха да се стекат коренно различно. Значително по-зле. Колкото и кофти да ми беше заради загубата и критиката, другата победа поддържаше духа ми висок.

И наскред всичко това Аякс подметна пред Пери, че от отбора искали да разговарят с нас за поста на старши треньор. Малко след Минск ме поканиха на *неангажираща среща* с Джон Яке от името на борда на директорите и Мартен Фонтайн, който представляваше ръководството на Аякс.

Блазнеше ме идеята да работя с футболисти всекидневно, а не седем пъти в годината, както беше в националния отбор. Нямах търпение да чуя какво ще ми кажат от Аякс. Но смятах първо аз да очертая изискванията си като бъдещ треньор на тима. Засега не ми се мислеше за пресата. Тя нямаше да ме остави на мира и в Аякс.

От разстояние наблюдавах играчите, феновете, екипа. Възможно беше в Минск чувствителността ми да се е поизострила, не на последно място защото малко по-рано беше починала майка ми.

ДРАГИ МИ ГОСПОДИНЕ

Октомври 2007 г.

В началото изглеждаше по-скоро като човек, попаднал без причина в лудницата. Майка ми, която до съвсем скоро си беше съвсем нормална – сред умопобъркани. Беше ужасно. Нереално усещане. А около нея – все жалки гледки. Изведнъж обаче се вписа.

В домовете за възрастни могат да се видят всякакви хора, които са изгубили пътя си. Които вече нямат спомени или тепърва развиват деменция. Влезеш ли в такъв дом, си казваш: „Какво правя тук?“.

В първите години след постъпването ѝ я посещавах редовно дори когато заживяхме в Милано. Но ми ставаше все по-трудно, защото вече губеше паметта си. Рядкост беше да ме разпознае. Само понякога се присещаше кой съм. Неловки свиждания.

Ходех в дома с Лизбет. Там майка ми живееше сред напълно непознати хора. Поздравявах я, целувах я, но тя не си ме спомняше. Седяхме петнайсетина минути. Или половин час. Времето на тези места минава много бавно. Кафето е блудкаво. Старомодна покривчица и изкуствени цветя.

Майка ми вече не беше там. Беше си заминала. Наложих ми се да науча и този урок. Че духовният контакт между двама души е единственото, което има значение. А него вече го нямаше. Бях с нея, но това беше само физическата ѝ обвивка. Пък и тя се беше променила. Майка ми беше наддала, беше напълняла от лекарствата и седенето. Още можеше да говори, но приказките ѝ бяха несвързани. Повечето пъти разказваше шантави неща, само сегиз-тогиз се сещаше за едно време.

Как си, драги ми господине? Обръщаше се така към всички. Нямаше човек, пред когото да не го използва. Забравила е нечие име – никакъв проблем! Никакъв риск да сгреша. Затова и мен така наричаше. Драги ми господине. „Добър ден, драги ми господине!“

От време на време баща ми се намесваше:

– Това е синът ти. Марко е дошъл.

А тя казваше:

– А, да...

И толкова.

Разговорите ни бяха разпокъсани. Нямаха грам смисъл. През онези години я посещавах най-вече за да зарадвам баща си. Но ми ставаше все по-трудно, понеже се чувствах като пълен глупак. На мен тези посещения не ми носеха радост, на майка ми не ѝ носеха радост, само на баща ми давах известна утеха. Затова разредих свижданията.

Виж, той не се отделяше от жена си. През всички тези години я посещаваше по три пъти на ден. Сутрин, обед и вечер. Неотклонно. Макар че тя дори не го разпознаваше. Продължи да я посещава до последния ѝ дъх в края на септември 2007 година. От онази злополучна вечер през 1985-а насам беше прекарала общо двайсет и две години по домове. Само че истинската ми майка си беше отишла отдавна. И ми липсваше. Жал ми беше, че децата ми, нейните внуци, няма да опознаят баба си.

Усетих тази липса най-остро в деня на кремацията. Бях си наумил да кажа няколко думи; брат ми Стенли и сестра ми Карла не пожелаха да говорят. Тук бяха и приятелите ми, въпреки че ги бях предупредил да не идват само заради мен, че не е нужно. Просто тя отдавна беше престанала да бъде моята майка. Престанала беше още през 1987 година, когато приятелите ми почти не я познаваха.

Въпреки всичко онзи ден, докато държах реч до ковчега ѝ в уютната заличка в Утрехт, емоциите взеха превес.

Мила майко, дълго време набирахме сили за днешния ден. Но когато той настъпи, се оказахме неподготвени. По-тежко е, отколкото очаквах. Толкова е категорично, толкова окончателно...

Бях си подготвил лист А4, но още с първите изречения очите ми се наляха със сълзи. Изведнъж захлипах. Дълбоки стонове. Дългогодишната липса си беше проправила път навън. Детето, което беше живяло без майка през всичките тези години. Тя беше жива, но и я нямаше. Вече над двайсет години. Пък и заради собствената ѝ злочестина. Че не можа да се порадва на децата и на внуците си. А и колко нещастна трябва да е била преди това в брака си с баща ми. Как разговаряхме за това, докато бях

тийнейджър. В този момент всичко излезе наяве. Стоях в залата, пълна с хора, и плачех като малко момче. Взрях се в децата си, които ме гледаха как се боря с мъката по починалата си майка и се натъжаваха не по-малко от мен. От това аз се насълзявах още повече. Мина време, докато се успокоя и си възвърна самоконтрола. Но така беше редно. Това чувствах. Мъката ми беше истинска и чиста.

Не съжалявах, че децата ми са дошли на погребението. Не бях очаквал церемонията да събуди толкова емоции. Завърших с думите, които ми отправи майка ми веднъж, когато използвах остър език срещу нея:

Тогава ми рече: *„След време, момчето ми, когато сам се сдобиеш с деца, ще си мислиш често за мен“*. Отново се оказа права, мамо. Жалко, че така и не успях да ти го кажа.

ВЕЩИЦИ В НИУЕХАЙН

Пролетта на 2008 г.

Да си кажа честно, откакто съм национален селекционер, преди всеки мач ме тресе, сякаш съм на финал. Докато играех в *Милан*, Тед Трост ми помагаше да преборя стреса, но с него не сме се чували отдавна, а Ерик Рейп бързо-бързо се раздели с националния отбор.

В интерес на истината никога не съм се обръщал към регулярен психолог за това напрежение. От време на време обаче ходя при Берна в Ниухайн. Берна ми помага да контролирам стреса. Напрежението ми спадна в сравнение с първите шест месеца начело на националите и нищо друго няма значение. Берна се вози на метла и прескача от покрив на покрив. Иначе сериозно: Берна е един вид майчинска фигура за мен, милва ме по косите, така да се каже, и ми приказва кротко: „Ах, момчето ми“.

Винаги съм бил отворен за алтернативни подходи. Важното е човек да провери дали му помагат, а на мен ми помагат. Не да се зареждам с енергия, а да постигна баланс и да почерпя нови прозрения. Смятам, че всеки трябва да прави онова, което му влияе положително. Аз го правя за свое добро. И ако човек има усещането, че алтернативен лечител би могъл да му помогне, не бива да се спира, както не се спрях и аз.

Точно по тази причина едно време ходех на китайска акупунктура в опит да сторя нещо за контузията на глезена. Искях да проверя за какво става дума, не изключвах нито един метод. Без да се побърквам, разбира се. Йохан ме водеше на магнитна акупунктура. Тед Трост ме караше да джапам в морето. Имах усещането, че това помага. Дори шансът за подобрене да е един процент, пак си заслужава.

Освен всичко друго, е и интересно, понеже всеки реагира различно. Всеки е зает със своите търсения, затова няма стандартен подход, който да работи безусловно. На един му действа аспирин, на друг – нещо алтернативно. Всеки сам трябва да открие най-доброто за себе си; няма указания, нито ръководства за това. Въпросът е да се чувстваш уютно в кожата си. Да добиеш самоувереност, без да прекаляваш.

В треньорската професия след всяка загуба те вземат за боксова круша. Ударите се сипят от всички страни. Според повечето хора, щом си се издигнал толкова високо и ти плащат така добре, значи си длъжен да понасяш критика.

Треньорите си изработват механизъм за самозащита от тази критика. Вкопчват се във всичко положително, така че комплиментите и ударите да се урівновесят. Някои стигат до крайности, като започват да се тупат в гърдите. Това си е чиста проба компенсация на критиката и на собствената неувереност. Такова поведение е резултат от честите ритници, които получаваши.

Във футбола се е наложило табу относно показването на уязвимост. Не е яко, нито готино, а всички искат да изглеждат яки и готини. Ако вземеш, че се покажеш раним, това може да има последствия, защото те прави слаб. Аз обаче съм убеден, че може да подейства и благотворно на околните, понеже не са малко хората, които се мъчат да прикрият уязвимостта си.

За мен най-важното, включително в тази книга, е да съм честен. Какъв смисъл да лъжа? Защо ми е да доукрасявам нещата? Не ми трябва да се представям за по-добър, отколкото съм, нито пък мога да се изкарам по-лош.

Берна няма академични титли. Върши си работата и междувременно разговаря с теб. Бъбри си. Никакви заклинания. Тя е просто една страшно мила жена. Когато на Йохан Кройф му се появили проблеми със сърцето, Берна ми рече: „Предай му да хапва стафиди. Полезни са за сърдечния мускул“.

Заръчах на Йохан да яде стафиди. Той реагира с ентузиазъм. „Защо пък не!“ – рече.

РУСНАЦИ И ТРАУРНИ ЛЕНТИ

ЕП 2008 г.

И до днес – почти дванайсет години след оня момент – не съм преставал да си блъскам главата. Какъв е шансът по време на Европейско първенство да почине преждевременно роденото дете на един от играчите ти? При това нещо толкова тъжно да се случи в болница на няколко километра от хотела на отбора три дни преди решаващ двубой на първенство, за което всички се готвите от две години?

Болката беше още по-режеща, тъй като няколко дни по-рано всички играчи – почти до един млади бащи – бяха отпразнували победите над световния шампион и световния вицешампион, неочаквани предвид влошената атмосфера в националния отбор, със синовете и дъщерите си на ръце пред полудялата тълпа от фенове. Моите момчета се появиха с децата на конче, за ръка или в обятията си, след като се бяха наложили срещу Италия и Франция. Ликуваха пред очите на света. Спечелиха и третия двубой, този срещу Румъния; отпразнуваха и него. Всъщност след трите дуела в Швейцария настроението в отбора и сред феновете нямаше как да е по-добро. Оставаше единствено да разберем с кого ще се срещнем на четвъртфинала.

В сряда вечерта на 18 юни с Джон гледахме мача между Швеция и Русия, за да научим кой ще е следващият ни съперник, когато в края на първото полувреме ми се обади Едвин ван дер Сар, моят капитан. Звънеше от болницата в Лозана. Жената на Халид Буларуз родила неочаквано. Дъщеричка, три месеца преди термина. Малко след раждането детето починало.

След груповата фаза бяхме позволили на играчите да прекарат един ден със съпругите и приятелките си. Така че повечето футболисти бяха в града, в друг хотел. Жената на Халид била приета по спешност. Щом научил това, Халид се втурнал към болницата, за да е със съпругата си. За съжаление детето не оцеляло. Едвин настояваше незабавно да дойда в болницата и да изкажа съболезнованията си.

Истински кошмар. Моя е отговорността за националния отбор, на важен турнир сме. Работя здравата и се мъча да се концентрирам, а в същия момент с един от футболистите ми се разиграва човешка драма. Така че да – за миг се поколебах. Признавам си честно. Никой не е писал указания за подобни ситуации.

Метнах се на едно такси към болницата, за да поднеса съболезнованията си. Да вдъхна кураж на Халид и жена му и да поостана малко с тях. Като треньор и като човек. Знаех, че ще го оценят. В болницата заварих още неколцина играчи. Не очаквах да видя и други. Освен Едвин ван дер Сар при семейство Буларуз бяха дошли и Робин ван Перси, Рууд ван Нистелрой и Найджъл де Йонг. Всички те имаха топли отношения с Халид.

По-късно журналистите ме разпънаха на кръст. Трябвало ли да позволявам на играчите да ходят в болницата. Разумно ли било да излагам част от футболистите на подобна мъка по време на толкова голям турнир.

Отговорът е кратък: не знам. Не знаех тогава, не знам и до днес, почти дванайсет години по-късно. В края на 2008-а *NRC* публикува анализ на турнира, като наред останалите въпроси повдигна и този за болницата. Не следвало ли да забраня на играчите да ходят там. Те сами пожелаха да са до Халид. Как да им забраня?

Не направих проблем от отиването им. Опитах се и аз да утеша Халид, но след около час в болницата усетих, че е време да се връщам към работата си. Че след като съм засвидетелствал съпричастността си към драмата, е време да погледна към основното, заради което съм в Швейцария: време е да подготвя нидерландската единайсеторка за четвъртфинала на Европейското първенство. На тръгване от болницата вече беше станало ясно, че съперник ще ни е Русия. Мачът щеше да се проведе след три дни в Базел.

На следващия ден Халид ми поиска разрешение да се обърне към отбора. В присъствието на всички заяви, че му трябвало време да преработи загубата. Подчерта, че смятал да продължи подготовката за следващия мач както обикновено и очаквал всички да се държат нормално. Да си правят шеги както винаги.

На следващия ден поговорихме и на четири очи. Попитах го дали не предпочита да е при съпругата си в този труден момент. Той повтори: непременно искал да остане, вече го бил обсъдил с жена си и тя се

съгласила да не си тръгват. Силата му ме впечатли. Поговорих с Джон и двамата решихме Халид да остане с групата, да участва в подготовката за мача с Русия и да започне като титуляр на пост „десен бек“.

За наш ужас на тренировката в петък следобед Ариен Робен закуцука. Контузия. През последните седмици го бяхме пазили като очите си. Не игра срещу Италия, срещу Франция влезе в последните петнайсет минути, а с Румъния игра един час без оплаквания. Ето защо очаквахме да е в състояние да се включи за по-дълго срещу Русия. Той беше един от най-добрите ни футболисти и можеше да реши мача. Само че на сутринта преди мача окончателно се простихме с тези надежди. Бедрото му не издържа последните тестове в съботната сутрин.

И Робин ван Перси се възстановяваше от контузия. Той също беше влязъл като резерва срещу Франция и беше изиграл цял мач срещу Румъния. При това беше отбелязал за 2:0 в 87-ата минута. Но определено не беше във форма за нови две полувремена.

Захванах се да нареждам пъзела. Уви, през четирите години, в които бях национален селекционер, рядко ми се случваше да разполагам със здрав квартет, с онези, които хората впоследствие щяха да нарекат „голямата четворка“: Робен, Снайдер, Ван дер Варт и Ван Перси. Винаги имаше по някой контузен.

След като Робен отпадна, с Джон се приведохме над пъзела: съперник, тактика, състав. Играчите още преживяваха случилото се с Халид. Говореха много за него. Не бяхме планирали да го разискваме заедно – оставихме всеки сам да избере начина, по който да преработи шока. Дискутирахме обаче дали да запазим минута мълчание. Футболистите се обединиха около тази идея, но от Футболната федерация не се съгласиха. Накрая решихме да носим траурни ленти в мача срещу Русия. Според мен повечето футболисти нямаха нищо против. Халид – също.

Влиянието на треньора често се надценява. Това си пролича болезнено ясно в четвъртфинала онази съботна вечер в Базел. Няколко неща се объркаха. Изпитвахме затруднения с изнасянето на топката, в което Буларуз играеше важна роля. Руснаците непрекъснато го оставяха непокрит и той често получаваше топката; негова беше задачата да я изнесе напред. Като пречеха на постройката ни отзад, руснаците не позволяваха на силните центрове и на нападателите да получат добри топки. В резултат на това не успяхме да застрашим вратата на противниците си. Руската схема сработваше чудесно. Когато Буларуз получи жълт картон, за всеки случай го замених с Джон Хейтинга.

Най-напред Буларуз, а после и Хейтинга се опитаха да неутрализират най-добрия руски футболист Андрей Аршавин. Не им се получи. Аршавин играеше мача на живота си, непрекъснато ни застрашаваше. Изплъзваше ни се хитроумно. Затрудняваше защитниците ни, които не успяваха да го уловят. Да продължим ли да го покриваме, или да останем на позициите си? Труден избор. През целия мач имаме големи главоболия с Аршавин.

Отсъствието на нашия Аршавин, тоест на Ариен Робен, си каза думата в хода на мача. Липсваше ни непредсказуемостта на крило, човекът отбор.

В 57-ата минута руснаците поведоха. Тъй като бяхме в елиминационната фаза, бяхме длъжни да преминем в нападение, та макар и с лоша постройка. Затова вкарах нападател: смених Орландо Енгелар с Ибрахим Афелай. И най-сетне малко преди последния съдийски сигнал изравнихме. Отново Рууд ван Нистелрой. Така се добрахме до продълженията. Минусът беше, че вече си бях изразходвал трите смени. През почивката бях заменил Кайт с Ван Перси. Не го бях направил охотно, но трябваше да вкарам нападател заради изоставането в резултата.

Мисля, че неизбежните ранни смени, драпането за гол и напрежението, включително заради проблемите с Буларуз, в крайна сметка си казаха своето. В продължението Рафаел и Рууд получиха схващания. Убеден съм, че щяхме да спечелим допълнителните трийсет минути, ако те двамата бяха свежи.

Но най-странният момент дойде малко преди края на редовното време. Уесли Снайдер беше изритан от Денис Колодин до руското наказателно поле. В този момент резултатът беше 1:1. Руснакът получи заслужен жълт картон. Колодин вече имаше един картон. Два жълти правят червен. Щеше да напусне полето, а ние да започнем продълженията с човек повече. Това щеше да ни даде голямо предимство.

Само че точно тогава се случи нещо необяснимо. Вдигна се глъч. Съдията – опитният словак Любош Михел – спомена нещо за засада и внезапно оттегли жълтия картон. Без повече обяснения.

Не повярвах на очите си. За миг през ума ми мина да нахлуем в полето. В знак на протест. Как може такава нещo? Абсурд!

Ако някой те срита така, това вече не е футбол. Това си плаче за жълт картон. Независимо дали има засада, или не. Никакво значение няма. Понеже така не се играе. Точка по въпроса.

А ритникът беше бая здрав. Снайдер падна. Така че засадата нямаше никаква връзка с нарушението. Това си беше физическо насилие. Втори жълт картон. Тази несправедливост не ми даваше мира още дълго време.

Впоследствие УЕФА обяви, че жълтият картон бил оттеглен, понеже, когато Снайдер получил ритника, топката вече била пресякла линията на вратата. Но кадрите показват ясно, че не е така. Пък и няма значение къде е топката. Според правилата ритникът е жълт картон и толкова. По-късно председателят на съдийската комисия на УЕФА призна, че това е грубо нарушение. Но нямаше какво повече да се направи.

РОЛЯТА НА ТРЕНЬОРА

С годините фигурата на треньора като че ли става все по-важна. Неестествено важна, бих казал. Около нея се вдига голям шум. По-рано всичко се въртеше най-вече около футболистите. Тях гледаха, тях обсъждаха. Коментираше се как футболистите диктуват играта, преобръщат резултата, решават мача. А треньорите – тяхната задача била да помагат. Нищо повече.

На собствен гръб изпитах промяна в отношението към треньора по време на Европейското първенство през 2008 година. Квалификациите не преминаха особено впечатляващо, но след победите срещу световния шампион и срещу вицешампиона още в груповата фаза всички отново си надянаха розовите очила. Тази внезапна еуфория също ми се стори пресилена.

Мисля, че треньорът е страшно важен в почивката и в напрегнатите моменти по време на двубоя. Виж, да тренирам, да ръководя – в това натрупах известен опит. Но да вземеш точните решения в няколкото деликатни, ключови момента, които могат да наклонят везните – това си е талант. Или го имаш, или го нямаш.

Като цяло не смятах, че блестя с кой знае какъв талант. Затова е изключително важно да работиш с добър асистент. Той трябва да попълва липсите ти. Аз имах Джон до себе си. С него бяхме чудесен екип. По същия начин се налага да работиш в екип и когато си на терена. Да се възползваш от добрите страни на съотборниците си и да компенсираш слабостите им.

Като футболист го умеех. Знаех какво се очаква от мен. Знаех и как да го постигна. Знаех точно кога да се намеся. Като треньор вече не бях толкова уверен.

Искаше ми се да имам по-голяма роля. Разбира се, когато на турнир от такова ниво победиш световния шампион с 3:0, няма как да не се изпълниш със задоволство. Спечелил си и си зарадвал много хора. Но ми е трудно да посоча каква беше моята заслуга за победата точно защото както победата, така и загубата са въпрос до голяма степен на късмет. Грешно би било да се мисли, че на това Европейско съм бил мозъкът зад някакви сложни игрови схеми. Всичко опираше до здрав труд, постоянство, подход към хората, въздържание от глупости.

Като обърна поглед назад, мога да кажа, че за тези четири години като национален селекционер научих страшно много. Не без ирония бих добавил, че това беше един отлично платен стаж. Ако трябва да съм сериозен, бих казал, че вложих немалко и беше назрял моментът за следващата стъпка, а именно – старши треньор на клуб.

„ЕТО ТИ КЛЮЧОВЕТЕ ЗА АЯКС“

Есента на 2008 г.

Направих официалния си дебют като старши треньор на Аякс в гостуването на *Вилем II* на 30 август 2008 година. Няма да е преувеличено да кажа, че откакто през декември разговарях с хората от Аякс, се люшках нагоре и надолу. Обадиха ми се през ноември; един месец по-късно вече седях в къщата на изпълнителния директор Мартен Фонтайн, разположена живописно на едно от езерата *Кахерпласен*. С нас беше и Джон Яке, тогавашен председател на борда на директорите. Настроението беше приповдигнато, определено ме искаха в отбора. И бяха готови да ми дадат пълна свобода, която да използвам както пожелаея – много по-голяма свобода, отколкото получава един старши треньор. Бързо се споразумяхме; подписах за четири години и се уговорихме да започна след Европейското първенство през 2008-а. Роб и Джон, естествено, щяха да дойдат с мен.

През пролетта обаче излезе докладът на спортния директор Ури Коронел, в който организацията се критикуваше по всички възможни параграфи. Вдигна се врява и спортно-техническият директор Ван Хейл, изпълнителният директор Фонтайн и председателят на борда на директорите Яке се видяха принудени да напуснат. И ето ни там нас с Коронел, който зае поста председател на борда на директорите; Йерун Слуп остана финансов директор, а Хенри ван дер Ат беше назначен за временно изпълняващ длъжността изпълнителен директор. Ван дер Ат не разбираше от футбол, но нямаше как – заработихме заедно. По мое настояване Пери временно зае поста спортно-технически директор, докато Коронел не отстъпи пред желанието ни да назначи Дани Блинд на негово място. Това се случи през юни. Дотогава се наложи сами да селектираме играчите за новия сезон. На всичкото отгоре по същото време се подготвих и за Европейското първенство с националите.

На 29 март присъствах на мача между *Хееренвееен* и Аякс на стадион *Абе Ленстра*. Чудо беше, че Аякс спечели с 2:4, понеже Сюлеймани побърка защитата ни. Нападателят на *Хееренвееен* отбеляза един-единствен път само благодарение на късмета и на добрите намеси на вратаря Стекеленбург. Тогава ми хрумна да привлечем Сюлеймани.

Аякс тъкмо бяха продали Райън Бабел на *Ливърпул* за 19 милиона, а Джон Хейтинга – на *Атлетико Мадрид* за 9. През февруари, когато подписах договор за четири години – две с възможност за още две, – научих, че имаме на разположение около 30 милиона евро за нови играчи. Сюлеймани ми се видя отличен заместник на Бабел. Беше едва на деветнайсет, но имаше огромен потенциал и по-късно същата година беше избран за най-обещаващия талант на *Ередивизи*. Отдалеч се виждаше, че има капацитет. След мача с *Хееренвееен* заявих на Пери:

– Трябва да го привлечем.

Сюлеймани се представляваше от сръбски брокери; предишният му агент също имаше претенции за процент от трансферната сума. Преговорите бяха заплетени и президентът на *Хееренвееен* определено не ни улесняваше, но накрая си стиснахме ръцете за 17 милиона. Много исках да вземем Сюлеймани.

Освен него в отбора дойдоха и Дарио Цвитанич и защитникът Олегер. За съжаление заради задълженията си покрай националния отбор не успях да ги проуча лично. По-късно за смешни пари взехме от *ПСВ* Исмаил Айсати. Разполагахме със силни футболисти като Луис Суарес, Клас Ян Хунтелар, Ян Вертонген и Томас Вермален. С новозакупените имена щях да сглобя нелоша единайсеторка.

Другото важно нещо, което се случи през пролетта на 2008-а, беше планът на Кройф. От есента на предишната година той работеше на доброволни начала като консултант на Аякс и следеше клуба изкъсо, както само той го може. Впрочем неговото назначаване нямаше нищо общо с преговорите, които се водеха с мен. Един ден Кройф дойде при мен с настояване да уволня всички дваайсет юношески треньори. Цялото ръководство на юношите трябвало да се изрине. Време било да си ходят и задачата да ги пратя по живо – по здраво била моя.

Само че аз още имах договор с Футболната федерация и дори не бях започнал официално в Аякс. Съгласен бях да поговорим, но Йохан не отстъпваше:

– Не, просто го направи. Изритай ги всичките. Не си губи времето да отсяваш зърното от плявата. Така поне ще си сигурен, че си разчистил из основи.

Това се случи през февруари; Европейското тепърва предстоеше. С Джон и Роб бяхме наред с подготовката. Логично е да започнеш да мислиш и за следващия сезон, но в онзи момент не бях аз човекът, който да отпрати всички юношески треньори. Прекалено беше. Не можеш просто така да ги изхвърлиш на улицата, нали? Дори не ги бях срещал! Казах го на Йохан. Никого не уволних.

Едно от нещата, които въведох веднага щом ми се удаде възможност, беше поощряването според резултата. Същото правило прилагаше и Берлускони в *Милан*. Твърдата заплата с бонуси е нормално нещо във футбола, но всеки клуб сам решава за какво ще дава бонуси. В *Аякс* всяка спечелена точка носеше допълнителни пари. Дори равенство с *Хераклес* значеше бонус. Не бях съгласен. Затова играчите започнаха да получават допълнителни суми само в шампионати. Вярно, сериозни суми, но единствено ако грабнехме титлата, иначе – не.

Опитах се да осигуря тренировки в спокойна обстановка, без публика. Това беше практика в много други страни, но в Нидерландия явно си падахме по шумотевицата, пък и мениджмънтът не искаше да разочарова шепата хора, дошли да ни гледат. Ако се случи нещо неприятно, без зрители шансът то да попадне в пресата, е минимален. Мина време, докато въведат тренировките при затворени врата. Стана чак след напускането ми, когато тренировките се преместиха в юношеския комплекс *Де Тукомст*. Ние обаче тренирахме на *Арена*, недалеч от сградата на фен клуба. Положението беше далеч от идеалното.

Още помня как веднъж по време на тренировка решихме да ударим едно мачле. Искахме да наподобим обстановката и манталитета на уличния футбол. Мислено се върнахме в детството си. Всеки капитан сам сглоби отбора си. Върнан Анита избираше пръв; посочи Кенет Вермеер, вратаря. Не се спря нито на Суарес, нито на Хунтелар или Вертонген. След Вермеер отново посочи свой приятел. Нищо не разбирам. Ако движещата ти сила е другарството, какъвто беше случаят тук, значи според мен не се стремиш да спечелиш. Ако бях научил нещо през годините като играч, то това беше, че победата е на първо място. Не избираш приятели. Избираш най-добрите футболисти, защото искаш да победиш.

ЛЕЖА ПО ГРЪБ

6 май 2009 г.

Лежа по гръб и се вирам в тавана; следвам очертанията му с очи. Правите му линии, логиката му ме успокояват. Поемам си отново дъх и издишам съвсем бавно. Звучи като протяжна въздишка.

Лежа така от доста време. Може би от час. В ъгъла на офиса, до стена без прозорци, съм се изтегнал зад масата за преговори, направо върху мокета. Чувствам се в безопасност. Никой не може да ме намери тук. А и Мил Бринкхайс, пресаташето, не ми обръща внимание. Днес си има достатъчно друга работа.

Отново си поемам дъх. С всяко издишане тялото ми сякаш се освобождава от част от напрежението. Сякаш отмятам една по една безбройните завивки, които ме затрупват. От време на време до мен долитат кръсъци от терена долу. Тренират без мен.

Няма нужда да ходя повече там. Приключих. Откакто сутринта го съобщих на Лизбет, се чувствам олекнал с няколко килограма.

Засега никой не е идвал в кабинета на Мил. Все ми е тая. Да не би да е забранено да лежиш на пода? Нали вече не съм треньор на Аякс? Е, да, първо трябва да пуснем съобщение до медиите, а следобед да дадем и пресконференция. Чак тогава приключвам официално.

Вече нямам търпение да дойде пресконференцията. Да обясня, че не ставам за този занаят, че съм се провалил, че съм направил всичко по силите си, но не съм успял да накарам единайсеторката да заиграе както аз искам. Че треньорската професия очевидно не ми е в кръвта и за Аякс ще е по-добре да си тръгна.

Мил се опита да изтъкне някакви смекчаващи вината ми обстоятелства. Понякога късметът ни изневерявал. Срещу *Хераклес* у дома, срещу *Гронинген* там. Съдии. Лошо стечение на обстоятелствата. Селекцията не била прекалено добра, а и управлението се сменило след доклада на Коронел. Ван Хейл се махнал, Яке се махнал, а понякога членовете на надзорния съвет ме критикували без свян от трибуните за постройката на отбора. Все кофти неща.

И Сюлеймани не прояви таланта си. 17 милиона. Най-скъпата покупка на Аякс до този сезон се оказа неспособна да понесе напрежението в големия клуб. С Джон направихме какво ли не. Психолози, чудеса. Нищо не помогна.

Понякога положението ставаше толкова зле, че направо не знаех как да реагирам. Спомням си мача за купата във Волендам. Ноември, дъждовна вечер. Загубихме в продълженията с 1:0. Играхме драматично слабо, далеч под границата на допустимото.

След всеки мач се срещах с пресаташето, за да изберем посоката на пресконференцията. Само че какво да кажеш в такъв случай? Тъжна работа. Аякс да загуби от *Волендам*. Просто ужасно.

На пресконференцията Франс Аделар, треньорът на *Волендам*, имаше голямо желание да поприказва с присъстващите журналисти, но никой не му обърна внимание. На мен не ми се говореше, но ме заринаха с въпроси. Щеше да е смешно, ако не беше толкова тъжно.

Докато лежа в стаята на Мил, който през това време подготвя съобщението за оставката ми като старши треньор на Аякс, мислите ми от само себе си се връщат към отминалата седмица. Един мач до края. Един-единствен. Джон, естествено, запретна ръкави да ме разубеждава. Можел съм да издържа още един мач. После сезонът свършвал. И Мил ме помоли за същото. Рик ван ден Боух – и той.

Но аз приключих. Край. След 4:0 срещу *Спарта* завчера всички светлини у мен угаснаха. Заставах пред камерите, приказвах ги някакви, но вътрешно ме нямаше никакъв. Пълен мрак. Черна дупка. Как е възможно *Спарта* да размаже Аякс с 4:0? Не е възможно.

Това се оказа повратната точка. Подобен резултат не се вписваше в моята действителност. Изяждаше ме. Цяла нощ не спях. Поредната безсънна нощ. Всеки път, когато губим – или когато не печелим, понеже на Аякс равенствата не му подхождат, – съм не ме лови. Или спя по два-три часа.

Вярвайте ми, усещането не е много приятно. Само Лизбет знаеше как се чувствам след съкрушителната загуба от *Спарта*. Възхищаваше се на самообладанието ми пред камерата. Заслужавал съм *Оскар* за актьорската си игра, не си проличало грам напрежение или смущение. Тя обаче беше наясно колко се тормозя. Знаеше, че призракът ще ме навести и тази нощ. Призракът на страха.

От загубата насам въпросният призрак ме държи в хватката си. Най-силно стиска през първата нощ.

Ужасяващо. Първите два дни след всяка загуба се чувствам адски зле. През следващите денонощия постепенно се съвземам, с всеки изминал час ми олеква по малко, но призракът ме пуска едва когато спечеля отново. Ала не си тръгва – дебне. През изминалите месеци заякна, понеже резултатите често бяха обезсърчаващи. Омаломощих се и това личи от всичко. Недоспиването ми се отразява пагубно. Нямам сили да убеждавам.

За мен победата е въпрос на живот и смърт. Победата във всичко. Съвземах се някак и пак откривах път към играчите, начин да си свърша работата. Всеки път се изправях на крака, не се давах на униинето. Само че загубите се трупаха. И всяка от тях ме засягаше по чувствителното място. Бях като боксьор, когото са ударили в бъбреците. Въпреки че го пронизва болка, той се връща в мача. С всеки удар болката в бъбреците нараства, унизява го, докато не го надвие. За мен този момент дойде с поражението с 4:0 от *Спарта* миналата седмица. Не мога повече. Не искам повече.

Ето защо няма шанс да устискам още един мач. Няма да понеса още една среднощна схватка с призрака. Нека Джон довърши сезона. Той ще се справи. Нищо кой знае какво не е станало.

Не искам и пари. Не искам да чувам за „взаимно съгласие“. Провалих се. Най-последно напрежението, което се трупаше през този сезон и в подготовката за него, може да напусне тялото ми. Удобно се лежи на този гол под с белия таван над главата ти. Крясъците са утихнали. Да не би тренировката да е свършила? В другия край на кабинета Мил приказва с някого по телефона. Споменава името ми, но съдържанието на разговора не стига до съзнанието ми. Нито дума от него.

Ден след ден давах всичко от себе си. Идвах пръв и си тръгнах последен. Вложих всичко, на което съм способен. На пресконференцията следобед смятам да кажа: *Направих всичко, което ми беше по силите*. Не могат да ме обвинят в липса на желание, така че заключението е само едно: не ме бива за треньор. Кратко и ясно.

Трябва да призная, че и по-рано са ме глождили съмнения дали е редно да продължавам. Признавам и че два пъти ходих при президента Рик ван де Боух, за да му съобщя, че съм дотук. Два пъти той успяваше да ме убеди да не се отказвам. Два пъти стисвах зъби и продължавах.

Бюрек. Изведнъж в ума ми изплува тази дума, която никога вече няма да звучи по същия начин. В края на февруари изгубихме на собствения си стадион от *Хеееренвеен*. Това беше третият ни пореден провал. Но преживяването направи болезнено не толкова загубата, колкото оня тип, който след края на мача ми изкрещя от централната трибуна: „Ей, бюрек!“. Човек би си рекъл: „Бюрек ли? Много важно!“. Невинна, почти смешна думичка. Но по някаква причина тя ме засегна.

Спрях се, вдигнах очи и подвिक्षах нещо в отговор. На пръв поглед нищо и никаква случка. Случка, която да забравиш бързо. Злото обаче беше сторено. Камерите още работеха, сцената се появи по телевизията. Цялата страна видя как някой ме нарича „бюрек“, а аз му се връзвам.

На пресконференцията си придадох хладнокръвен вид. Умеех го. Уви, истината беше тази, че в оня момент нямаше друга дума, която да ме обиди повече от „бюрек“. Тъкмо понеже беше толкова невинна, толкова обикновена. Понеже беше глупава дума. Точно затова ме заболя така. Оня тип уцели право в десетката. Накара ме да се отъждествя с бюрек.

Почувствах се безпомощен. Затова, докато шофирах към къщи, се ядосах на *Аякс*. Защо пускаха подобни хора на централната трибуна? Ядосан бях и на *NOS*, на оператора им, който беше заснел инцидента, за да го излъчат по-късно. Знам, че всичко това са глупости, но в оня момент се почувствах хвърлен на зверовете. Престъпник. Никакво значение нямаше, че разбирам от футбол. Че съм спечелил три пъти *КЕШ* и три *Златни топки*. Бюрек. Нямаше нещо, което да ме нарани повече в онзи миг. Наистина се чувствах като бюрек.

Изведнъж чувам ясно гласа на Мил:

– Марко, пузнахме съобщението до пресата. Да обсъдим пресконференцията, а? Има само час.

ЧАСТ V

РЕВОЛЮЦИЯТА НА КРОЙФ, ПРИЗРАКЪТ НА СТРАХА И ФИФА

2009 — 2019 г.

РЕВОЛЮЦИЯТА НА КРОЙФ

2011 г.

1. ОКОЛО КУХНЕНСКАТА МАСА

Беше септемврийски понеделник, навън падаше мрак. Бяхме се събрали вкъщи около голямата маса, която с лекота побираше осем човека. Седнеш ли в края ѝ, където седеше Йохан оная вечер, пред очите ти е *Фонделпарк*.

Йохан беше дошъл направо от апартамента си на *Валдек Пирмонтлан* на триста метра от нас. Беше довел Денис Бергкамп и Вим Йонг. Франк де Бур, който по онова време беше треньор на *Аякс*, пристигна пет минути след тях. Дойде и Денис Хайн. Йохан беше решил, че ще е добре да се срещнем, ако скоро ще работим заедно за възкресяването на славата на *Аякс*.

Докато Лизбет разпитваше гостите какво искат за пиене, Йохан взе думата. Не носеше нито чанта, нито лист – нищо. Импровизираше. Обясни, че след Денис, Вим и Франк – тримата футболисти в организацията – аз съм щял да бъда четвъртият, който да затвори кръга като директор по футболните дела и изпълнителен директор. Футболисти на власт. В това, най-кратко казано, се състоеше планът му.

Бях подготвен. И преди около половин година ме беше вербувал за същия пост, но тогава го подхвърли някак между другото. „Не е за мен тая работа“ – отвърнах му аз оная път. Не ми се стори длъжност, която да ми пасва. Освен това Йохан още не беше започнал в *Аякс*. Понеже предложението ми се видя твърде несигурно, го подминах и продължих да следя новините за *Аякс* от разстояние. Знаех, че през септември 2010-а Йохан е разбунил духовете с колонка в *De Telegraaf*. Всичко трябвало да се промени радикално. Оттогава се беше случило едно-друго, но аз се държах настрана.

През лятото неочаквано ме потърси Стивън тен Хаве, новият председател на надзорния съвет на *Аякс*, и ме покани на кафе. Бързо усетих, че този мъж знае какво иска. Беше се отракал в корпорациите и имаше ясна визия за това, от какво се нуждае тимът. Направи ми страхотно впечатление. Съвестен и решителен.

Тен Хаве държеше начело на „новия *Аякс*“ да е футболист „с ДНК на отбора“, привърженик на линията на Кройф. Не беше задължително да е човек, който сам всичко умее, понеже щеше да разчита на подкрепата на някой силен в търговията, на човек, който е на „ти“ с комуникациите и медиите, както и на опита на членовете на надзорния съвет. Така било във всяко предприятие, регистрирано на борсата.

– Ами това е накратко – рече ми той. – Помисли си. Нямаме бърза работа.

Странното беше, че след първоначалния скептицизъм ме загложди любопитство, особено когато Стивън ясно каза, че мога да си доведа свои хора. За няколко седмици проведохме четири или пет разговора. Нещата ставаха все по-сериозни. През последвалите нощи неведнъж се сепвах в съня си при мисълта, че ще ставам директор на *Аякс*. Първоначалните колебания, които не криех в разговорите със Стивън, постепенно се стопиха. Настроението ми се преобърна. Заинтересувах се от предложението и дори посочих евентуални имена за мениджърския екип. Денис Хайн, мой приятел, беше кандидатът ми за търговски директор. Мил Бринкхайс, бившето пресаташе, щеше да бъде директор комуникации. А Пери щеше да ми оказва неофициална подкрепа.

Идеята на Тен Хаве, която беше обсъдена и с останалите членове на надзорния съвет, звучеше добре: надеждно и професионално. Започнах да откривам все повече плюсове. Щях да продължа да живея в Амстердам, но като директор – дали пък не беше наивно? – да не попадам толкова често под светлините на прожекторите, колкото като треньор. Усещането не напомняше по нищо онова, с което ме беше оставил Йохан няколко месеца по-рано.

В момента, в който Тен Хаве премина към формалностите, аз сложих крак на спирачката. Казах си, че ще приема длъжността само ако и Йохан е в течение на ситуацията и ми даде стопроцентовата си подкрепа. Знаех, че без неговата помощ всяко начинание, свързано с *Аякс*, е обречено на провал. Йохан беше ключова фигура. Освен това вече ме беше търсил със сходно предложение.

Сам се обадох на Йохан и му обясних в подробности какво се беше случило от последната ни среща насам. В първия момент той се изненада, че на него съм казал „не“, а няколко месеца по-късно вече обмислям сериозно офертата на Тен Хаве и дори се впускам в преговори. Според мен още тогава между Кройф и надзорния съвет нещата не вървяха съвсем по мед и масло. Аз обаче му отвърнах с равен тон, че

ми е трябвало време да свикна с мисълта. Че ще съм обграден от професионалисти и фактът, че ще мога сам да избира директорите си, е наклонил везните в полза на решението. Че само така можеш да промениш нещата в един клуб.

Докато говорехме, Йохан се запали по проекта, който в действителност беше тръгнал от него.

– Искам най-напред да се срещнеш с Франк де Бур, Денис Бергкамп и Вим Йонк – завърши той. – Искам и аз да присъствам. Да обменим идеи. А пък аз ще се срещна с Денис Хайн, твоя търговец. Да го видя дали сме на една вълна.

Ето коя беше причината онази септемврийска вечер да се съберем у нас около кухненската маса. Йохан искаше да ни представи идеите си по отношение на Аякс. Настроението беше отлично. Футболисти, които споделят обща визия за бъдещето на клуба. Всички бяхме на едно мнение: Аякс се нуждае от свеж полъх.

Дори не стигнахме до второто кафе. Когато Лизбет слезе при нас, вече бях изпратил момчетата. Разговорът беше продължил не повече от час. Олекнало ми беше, че и Йохан е така въодушевен. Това беше условие, с което не възнамерявах да правя компромис.

Три дни по-късно той намина без покана. Този път беше сам. Поговорихме за бъдещето на клуба и за състава на новия мениджърски екип. Йохан се палеше все повече и повече; виждал ме бил ясно като изпълнителен директор, а Денис – като търговски директор на Аякс. Беше все така скептичен по отношение на членовете на надзорния съвет, но знаеше, че те вече са си дали съгласието, така че нищо не ни спираше.

Когато спомена, че вечерта щял да лети със съпругата си Дани за Барселона, без да се замислям, му предложих да ги закарам до летището. Запалих колата и отидохме до апартамента им, където Дани вече ни чакаше с ръчния багаж. Тя седна отзад и почти не продума.

Йохан се настани до мен, видимо доволен, че след толкова месеци приказки планът му най-сетне добива конкретни очертания. И че аз също съм в него. На летището се сбогувахме сърдечно и се разделихме като приятели.

На следващия ден позвъних на Тен Хаве, за да го уведомя, че Йохан също е навит. Тен Хаве се зарадва и обеща да подготви моя договор и договорите на Денис и Мил. Съвсем скоро щял да ни покани да ги подпишем в офиса му в Утрехт.

†. ОТМЯГАНЕТО НА ЙОХАН

Само седмица по-късно, в четвъртък вечер, извън телефонът. Йохан. Изведнъж беше сменил тона. Бил размислил и искал да ме предпази, понеже още нямам опит като директор. Искал да постави над мен нещо като консултативен съвет, та да не ме „изядат с парцалите“. В тоя консултативен съвет щели да влязат хора като Чеу Ла Линг, Мартен Фонтайн, Лео ван Вайк и Гус Хидинк.

Щом чух тези имена, се облещих от изненада. Вече бяхме съставили план кой ще ми помага на поста; бяхме го обсъдили надълго и нашироко у нас около кухненската маса. По-малко от седмица след това той си даде безрезервното съгласие. А сега излиза с предложение за консултативен съвет, който щял да взима важните решения, за да ме предпазел от грешки. Познавах Йохан отдавна и не ми звучеше искрен, звучеше като непознат човек. Какво се беше случило с въодушевлението и решимостта отпреди седмица? Ами с единомислието на път към летището? Що за глупости?

Почувствах се зле. Йохан се беше отметнал съвсем неочаквано. Странно, изненадващо отмятане. Какво ли беше станало през последната седмица, че целият план да отиде по дяволите? По всичко личеше, че се е повлиял от хора около себе си, хора със собствени интереси. Хора, които ламтяха за власт. Нямах друго обяснение.

Журналистът от *De Telegraaf* Яп де Хрот поддържаше ежедневен контакт с Йохан. Беше тясно свързан и с фондация *Йохан Кройф*. Чеу Ла Линг пък, който на младини въобще не се разбираше с Йохан, беше добър приятел на Де Хрот. Как така изведнъж точно неговото име изплува от нищото? Кой искаше да извлече ползи от промените в Аякс? Кой виждаше заплаха в мое лице и във факта, че си водех собствен търговски директор и директор комуникации?

Още същата седмица в спортния раздел на *De Telegraaf* се появи статия, написана от Де Хрот. Тя разискваше и защитаваше плана на Йохан с тон, който отвращаваше. Според статията Йохан се опитвал да предпази „най-важния си човек“. Вътре имаше и откровени лъжи за предприятието, което сме смятали да учредим с Пери и Денис. Ние отдавна се бяхме простили с тази идея, защото преговорите с Аякс напредваха в друга посока. Де Хрот пишеше черно на бяло, че съм премълчал част от намеренията си и че

това подействало разочаровашо на Йохан. Освен всичко, ежедневникът ръсеше клевети и по адрес на „аверчетата ми“ Денис и Пери.

Всичко това ми се стори силно преувеличено и ужасно прозрачно. В крайна сметка знаех как стоят нещата в действителност. Читателите на *De Telegraaf* обаче не знаеха. Те получаваха „факти“, поднесени като „истини“. Стори ми се изключително пошло. Ненадейно се бях оказал участник в някаква игра на власт, в която не желяех да се замесвам.

Същевременно не исках и журналистите и вестниците да се намесват в личните ми отношения с Йохан. Ето защо в деня след излизането на статията отидох при него, за да поговорим лице в лице и да разсеем недоразуменията. Как щяхме да се гледаме в очите иначе? Надявах се да стигнем до някакво единомислие.

†. ОТПРАТЕН ОТ ДАНИ

Позвъних на входната врата на *Валдек Пирмонтлан*. Механизмът зажува и вратата се отвори. Взех асансьора за втория етаж. Когато излязох на площадката, ме посрещна Дани; пусна ме да вляза.

– Йохан го няма – рече ми тя. След миг попита: – Вярно ли е това, което прочетох? Че подкрепяш планове на оня Тен Хаве? Че му се връзваш на приказките?

Този въпрос ме завари неподготвен. Въпреки това отговорих честно:

– Да, вярно е. Според мен Тен Хаве е прав.

– Що за глупости! – възкликна Дани. – Не може така!

Обясних ѝ защо управленските умения на Тен Хаве и футболният талант на Йохан биха могли да доведат до добри промени в *Аякс*.

– Така гледам аз на нещата.

– Значи продължаваш да го подкрепяш? И нямаш грам колебания?

– Нямам.

Тогава Дани рече:

– Е, щом си толкова убеден, вече не си добре дошъл тук. Върви си.

Поколебах се за секунда. Да ѝ вдигна ли един хубав скандал? Веднага след това си казах: „Щом ме отпраща, няма да правя сцени“. Така че си излязох през вратата, взех асансьора и напуснах сградата.

Реших да потърся Йохан. Надявах се да го намеря на *Олимпийския стадион*, където се помещаваше офисът на фондация *Йохан Кройф*. Там и го заварих. Заговорих го:

– Дани ме изгони от вас преди малко. Беше грубо. Не ми се стори нормално.

Но Йохан дори не се впечатли. Направи се, че не чува.

– Слушай какво, държа да ти го кажа лично – продължих аз. – Планът на Тен Хаве с надзорния съвет ми допада. Вашият план също не ми се вижда лош. Според мен разликата не е толкова голяма, че да не могат двете да се обединят. Така би било най-разумно. Да обединим усилия. За *Аякс* ще е най-полезно.

– Нищо не мога да направя – опълчи се Йохан, – ако ще подкрепяш онези хора. Те си нямат грам идея какво вършат. Не може да си с по един крак във всеки лагер. Избирай. Или футболистите, или не.

Говорих часове наред и с Тен Хаве. Знаех, че Йохан разбира от футбол, но от ръководене на големи предприятия хал хабер си няма.

– И от двете страни чувам разумни доводи – казах. – Тен Хаве ми се вижда читав човек, струва ми се добър мениджър. Така че в моите очи нещата не са само черни или бели.

Йохан отговори:

– В такъв случай за мен въпросът е приключен. Няма как да поддържаш два лагера. Трябва да избереш. Ако ти не можеш...

– Щом така виждаш нещата, аз бях дотук. Потърси си някой друг. Аз не участвам.

Тръгнах си. В този момент всичко ми стана пределно ясно. Дори не бях гневен. Изведнъж осъзнах, че тая схема няма да проработи. Усещах, че Йохан не е готов да изслушва; аз пък не бях готов просто ей така да обърна гръб на здравомислещите професионалисти, които милееха за доброто на клуба.

Десет дни след разговора около кухненската маса целият план за бъдещето на *Аякс*, за който бяха дали съгласието си както Кройф, така и надзорният съвет, старши треньорът и техническият персонал, пропадна окончателно и безвъзвратно.

На следващия ден се обадох на Стивън тен Хаве и му съобщих, че си оттеглям кандидатурата за изпълнителен директор на *Аякс*. Позицията на Йохан не ме устройваше. Договорите отидоха в шредера.

Тен Хаве остана изненадан и силно разочарован.

През следващите седмици и месеци се уверих, че съм постъпил правилно. Положението около Аякс ставаше все по-срамно и забатачено. Тен Хаве явно не си беше губил времето, понеже няма и две седмици след телефонния ни разговор, надзорният съвет обяви Луис ван Гаал за изпълнителен директор на клуба. Няма нужда да казвам, че името на Йохан Кройф не се споменаваше никъде.

‡. ИЗМИСЛИЦИ-ПРЕМИСЛИЦИ

Няколко години след това се случи да се изкажа критично за „нежната революция“ на Йохан. Беше 2015-а. Междувременно всички в Аякс се бяха изпокарали и ръководството на юношите представляваше истинска драма. Само титлите, които Франк де Бур беше успял да спечели въпреки всичко, внасяха малко светлина в непрогледния мрак. Заявих, че планът на Кройф е бил „една огромна комедия“, и го определих като измислици-премислици. Като оставим настрана политическите интриги, стреса и игричките на власт, смятах – и все още смятам – исканията на Йохан за нелогични и нереалистични. Той без съмнение свърши чудесна работа в Барселона, но Аякс не е Барселона. В хранителната верига на футбола Барселона е хищникът, а Аякс – плячката – или поне в международно отношение. Аякс е по средата на тая верига.

Йохан се хвалеше, че е подобрил юношеската школа на Аякс, но юношите на АЗ Алкмар тренират не по-зле. На Хееренвееен – също. На Фейенорд, на ПСВ. Все добри футболисти, получили добра школовка. Просто Аякс упражнява особена съблазън, която му позволява да привлече по-добри играчи. Това създава впечатление, че няма по-елитна юношеска школа от школата на Аякс. Уви, не е вярно – просто в Аякс се влива повече качество. Когато добрите тренират заедно, те стават още по-добри. В това е цялата философия. Тренировките не са различни, визията не е по-специална. Единственото обяснение е, че добро плюс добро прави още по-добро. Толкова. Не можеш просто да кажеш: „Ще засилим школата“. Твърде недалновидно е.

Френки де Йонг например е страшен. Родом е от Тилбург, но понеже дошъл в Аякс, значи бил преминал школата на Аякс. Глупости на търкалета! Аз самият съм от Утрехт и се включих в Аякс чак на шестнайсет. Е, да, Йохан Кройф е започнал от Аякс, но да не мислите, че ако беше във Фейенорд, нямаше да стане добър футболист?

Грандовете като Барселона, Байерн Мюнхен и Манчестър Сити са на върха на хранителната пирамида. Там са най-големите и богати отбори. Те изкупуват едни играчи, за да станат по-добри, и продават други, понеже – грубо казано – не им трябва повече. А от Аякс се надяват да се сдобият с потенциални звезди, та да имат играчи за продаване. Правят го, за да спечелят пари, а не за да вдигнат нивото на клуба.

Поне доскоро беше така. Но онова, което виждам у Аякс в момента, е някакъв пробив в системата. Понеже, ако не играеш по правилата на отборите с по-голям бюджет, си оставаш завинаги плячка, която се бори за оцеляване. Всъщност доскоро Аякс правеше точно онова, което Кройф отричаше: играчи от собствената школа и никакви харчлъци. Е, и този подход не проработи, затова преди две-три години Овермарс отсече: „Променяме тактиката!“.

Разбира се, Йохан отключи цялата тази революция, за да помогне на Аякс. Мислеше за доброто на клуба. Вярвам го. Но ако си достатъчно интелигентен – а Йохан беше такъв, – би трябвало да се досетиш, че планът, който ковеш за Аякс, всъщност подхожда повече на отбор като Барселона.

В даден момент Йохан подхвърли и идеята на юношите да не се назначава постоянен треньор, а треньорите да се сменят на ротационен принцип. Всеки месец – нов човек. След половин година отмениха и това правило. Йохан се мъчеше да приложи неприложими идеи. Затова и ги нарекох „измислици-премислици“.

Все пак Йохан зависи от хората, които осъществяват идеите му. Няма представа как ще се стекат нещата. Сигурно си е казал: „Като не се получи, тогава ще му мисля“. Във футболно отношение е интелектуалец – всичко вижда, всичко знае, – но да ръководиш организация, е съвсем друга работа.

•. РАЗДОРЪТ

Казах си: „Ще почакаме и ще видим“. След като Дани ме изпъди, а Йохан се отрече от мен заради нечии чужди интереси, реших да не човъркам повече в раната. Не бях аз човекът, който да направи първата крачка след случилото се. Само че след въпросната есен на 2011 година Йохан така и не пое инициативата. Нито пък Дани. Вдигнах рамене.

Видях Йохан още два пъти – на стадиона на Аякс, докато ръководех Хееренвееен. Но от разстояние, докато давах интервю. Повече не се срещнахме. С Лизбет му пратихме нещичко, когато се разболя, но той умря

внезапно. Паднах духом, смъртта му ме разстрои силно.

Тъжна работа. Не знаех какво да чувствам. От една страна, той ми беше идол, беше ми като футболен баща, а по-късно и добър приятел, от друга страна, ме беше огорчил силно. И всичко това – заради някаква идиотска революция и игрички на власт в елитен клуб като Аякс. Грехота.

ОБРАТНО В ХЕЕРЕНВЕЕН

13 август 2012 г.

Шофирам по магистрала А6. Прекосявам Североизточния полдер³⁰. Подминал съм езерото Чокемер и около мен се ширят поля. Рано е. Тръгнал съм за Амстердам. Предишния ден имах мач с *Хееренвеен*, новия си клуб. В късния следобед изгубихме от *НЕК*. С 0:2, при това като домакини. Разбит съм. Не бързам, карам бавно, но в главата ми е хаос. Спал съм само няколко часа в апартамента в Хееренвеен. Всъщност след малко започва тренировката, но решението ми е твърдо...

„Най-сетне отново старши треньор след тригодишна пауза!“ – повтарях си аз през последните седмици. Тази мисъл ме успокояваше: започвах работа в *Хееренвеен*. Междувременно бях получил предложения оттук и оттам, но всеки път ги отхвърлях. Прекалено далече от дома. Твърде много напрежение. Виж, прохладният Хееренвеен на един хвърлей от Амстердам – това вече беше друго. По-приемливо. Допадаше ми и идеята да не работя в елитен клуб и да не ме гледат под лупа.

Подготовката премина гладко. Не изгубихме нито един приятелски мач, освен срещу *ФК Кьолн*, но ето че след първия дуел от първенството стресът пак ме удря в главата. Почти не спя. Нормално ли е? Щом се прибера, ще се обадя на президента, за да му кажа, че съм дотук.

Почти бях забравил тоя стрес. След раздялата с *Аякс* реших, че е изчезнал напълно, след като съм се разделил и с напрежението на треньорския пост. Още тогава знаех, че трябва да работя върху себе си, върху страха си от провал. Записах се на курс по невролингвистично програмиране – метод, при който съзнателно променяш мисловните си модели, така че да излезеш извън отъпкания път.

Бях се вдъхновил от Бауке де Бур, с когото се чувахме често. Той беше един от треньорите по НЛП и основател на Института по невролингвистично програмиране. Започнах с кратък курс, но бързо се запалих. И понеже не съм по половинчатите работи, нагазих дълбоко в материята и преминах двугодишно обучение. С всевъзможни модули. Най-много време отделих на курсовете по комуникация. Благодарение на тях започнах да гледам по нов начин на общуването между треньора и играчите. Започнах да отдавам значение на невербалната комуникация, на излъчването на събеседника, с когото разговарям, на момента, който избирам, за да поднеса лоша новина. Беше страшно поучително. Към тоя институт преминах дори курс, който да ми помогне да се справя със страха от провал. И той беше интересен, но да ми покаже защо всеки път нещата при мен се объркват – не ми показа. Понякога се сещах за майка си, която поне двайсет пъти пробва да вземе книжка и всеки път – без успех. И при нея беше от страх да не се провали, от нерви в сублимния момент. Много познато.

Всъщност трябва лично да му кажа, че спирам. Не е редно да го правя по телефона. Отбивам колата край пътя, за да обмисля как да постъпя. После правя два леви завоя и се връщам на А6, ала в противоположна посока. Обратно към Хееренвеен. Да открия президента. Вината не е на клуба. Всички там са сърдечни. Приеха ме чудесно. Проблемът е в напрежението и най-вече в неприятното усещане след загуба. Но от мисълта, че скоро ще бъда отново свободен, ми олеква.

През март 2011 година призракът на страха ме навести още веднъж. Един от трите големи португалски отбора, *Спортинг Лисабон*, провеждаше избори за президент. Кандидатите бяха трима, а аз бях козът на единия от тях. Той беше обещал да ме привлече за старши треньор на *Спортинг* през лятото. Разбрахме се само след няколко разговора. Въпросният кандидат ми даде думата си, че ако го изберат, ще ми отпусне няколко милиона за закупуването на нови играчи.

За всеобща изненада вторият кандидат вече се беше споразумял за треньорския пост с Франк Рийкард. Така в известен смисъл с Франк се оказахме конкуренти. Най-трудно му беше на Пери, който въртеше както моите дела, така и делата на Франк. Той предложи да обсъдим въпроса. Съгласихме се, защото беше в наш интерес.

Още рано-рано в деня след изборите Пери ми позвъни:

– Имам лоши новини. Все пак е спечелил третият кандидат. Между пет и шест сутринта преброили последните гласове...

Вече не го слушах. Нямах да ръководя лисабонския отбор. Тукатси ме обзе облекчение. Камък ми

падна от сърцето. Моментално се ободрих.

Приближавам стадиона, отправям се към мястото си на паркинга. Наоколо изглежда спокойно, но аз не се чувствам спокоен. Тук съм, за да си подам оставката. При това едва след първия официален мач. Влизам в сградата и питам рецепционистката дали знае къде е Робърт Фейнстра. Тъкмо си бил тръгнал. Нямала представа къде е отишъл.

Случи се и в Испания. В Мадрид, ако трябва да съм точен. Пери поде дълги преговори с делегация на Китайския футболен съюз. Търсеха си нов национален селекционер за четири години. Беше юни 2011-а. Китайците се бяха свързали с нас посредством Жорже Мендеш, португалския агент на звезди като Моуриньо и Роналдо.

Позвъни ми още същия следобед:

– Съвсем сериозни са. И условията са супер. Според мен най-добре да дойдеш лично в Мадрид.

Два часа по-късно вече седях в самолета.

Вечеряхме и приказвахме до единсет вечерта. Китайците въобще не се шегуваха. Харесахме се незабавно. Обсъдихме всички подробности и си стиснахме ръце. Съгласни бяха да си доведе асистенти; получих картбланш да ръководя отбора както намеря за добре. Парите въобще не били проблем. Чукнахме се за сделката. Всички бяха доволни и настроението беше приповдигнато.

Рано на следващата сутрин китайската делегация си хвана самолета за Пекин. Щом пристигнаха там, щяха да съставят договорите и да ни ги изпратят. Седмица или две след това щях да бъда представен в китайската столица.

След последното питие с Пери се прибрахме доволни по хотелските си стаи. Само че аз не успях да заспя. Сякаш едва в този момент проумях какво точно ме чака: четири години в Китай. С какво се захващам? Нищичко не знаех за тая страна. Ужасно ме достраша. Най-сетне след дълги часове успях да поспя.

Когато в пет и половина сутринта отново се втренчих в тавана със свит корем, не издържах и написах на Пери дълъг есемес, в който му обяснявах, че не мога да приема. Че не искам. Че ме дострашава от мисълта да прекарам четири години в Китай. Че не смятам за честно да приемам, защото те заслужават треньор, който няма колебания. Помолих го да разтрогне сделката. Не виждах друга възможност. „Извинявай, Пери“.

След малко той почука на вратата на стаята ми и по изражението ми отгатна, че не си правя шеги. Пери е човек реалист. Ядоса се, но преглътна яда си. Не го обсъждахме повече. Когато китайците кацнаха, той се свърза с тях. Те, естествено, не останаха доволни, но Пери уреди нещата вместо мен. Когато се прибрахме в Амстердам оня следобед, изпитвах единствено облекчение.

Докато се оглеждам за Роберт на стадиона, забелязвам футболистите да се подготвят за тренировка. Преобличам се и отивам при тях. Казвам си, че ще потърся президента по-късно.

Но и след тренировката не го виждам никакъв. Решавам да се прибера.

Щом се качвам в колата, тутакси ме обзема спокойствие. Поработих здравата, може би все пак нещата ще се подредят.

Усещам как напрежението бавно изчезва. Прибирам се у дома.

³⁰ Отводнени обработваеми територии, които се намират под морското равнище. – Б. пр.

РАЗЧИСТВАНЕ

21 юли 2014 г.

Баща ми е мъртъв. Брат ми замина за Кюрасао. Понеделник следобед е, три дни след кремацията, а аз трябва да разчистя жилището на баща си. Иначе казано, трябва да се върна в онази стаичка, в някогашната си детска стая в къщата на *Йохан Вахенаркаде*. За първи път от много години *насам*. Дори когато той още живееше у дома си, а не в дом за възрастни хора, аз отбягвах онова помещение. Идвах да видя баща си, но в стаята си не влизах.

Подминавам *Олимпийския стадион* и се качвам на околовръстното на Амстердам. Разчиства ми се. Може да звучи странно, защото там пазя много спомени. В оная стаичка, в която ритах топката в стената до безкрай и в която се целувах с Ане, първата си приятелка. Стаичката, в която едно време, преди да заспя, баща ми винаги присядаше на ръба на леглото. Стаичката, която изоставих след удара на майка си, за да заживея на двайсет и една с Лизбет. На плота на бюрото още стои изчегъртано: „*Аз съм най-добрият (стига да надвия себе си)*“. Думи, които, без да подозирам, се оказаха пророчески.

„Няма да се даваме!“ – отсече баща ми, когато някакъв лекар ме посъветва да зарежа футбола, понеже съм имал износена тазобедрена става. Бях на петнайсет, но не се дадох. И правилно! Личи си по стаичката: щом се изнесох, тя се превърна в своеобразен музей, в който баща ми се вкопчи със зъби и нокти. Вътре подреди всичките ми купи, флагчета, екипи, видеокасети и папки с изрезки за мачове. Каквото намереше. Наслаждаваше се на колекцията си, посрещаше там журналисти и им разказваше истории. Не ми харесваше да го прави, но животът си беше негов. Радваше се – как да му забраня?

За тези почти трийсет години, откакто ме няма, стаичката се превърна в нещо, от което нямам търпение да се отърва. Надгробен камък на изчезнал футболист. Паметник на съществувал някога нападател. Спомен от миналото. Аз продължих напред, имам семейство, деца, други приоритети. Но баща ми си остана в онези години. В славния ми игрови период, който беше и неговият златен период. Самият той като футболист не беше и мечтал за подобни успехи.

Чак днес научавам, че понякога си развързвал езика. Споделял как съжелявал за разни неща. Примерно, че не обръщал достатъчно внимание на майка ми, докато още била „с всичкия си“. Че не прекарвал повече време с брат ми и сестра ми, вместо да се посвещава изцяло на мен. Че цената, която платил, била прекалено висока. С мен нищо не споделяше, а аз интервюта не четях.

В Утрехт е по-натоварено. Минавам по моста Спинозабрюх и свивам надясно към площад *Хердерплейн*. През последните години и аз изрекох някои неща. Не се стърпях. Рекнах му например, че е странно, дете трийсет години – чак до инцидента – не удостои майка ми с поглед, а после започна да я посещава по три пъти на ден, въпреки че тя не го разпознаваше. Какъв смисъл? Че почти не се е интересуваше от собствените си внуци. Не го разбирах.

Може би бях решил, че му е време да си изкупи греховете. Съвсем по католически. Ама какви грехове? Неведнъж избухвах: „Какви ги приказваш!“ а той отвръщаше простишко: „Така го чувствам, Марко. Чувствах се длъжен“. Какво повече да си кажем?

Социалният му свят постепенно се стопи, докато и от него не остана съвсем нищо. А майка ми дори не забеляза промяната. Тя стоеше сред онези изгубили паметта си хора. Разбира се, той се мъчеше да прави добро. Слушаше съвестта си. Вярвам го.

През изминалите години оцених и майка си. Чувствителността и креативността съм ги взел от нея. Тя беше много по-общителна от баща ми. Малко преди инцидента отиде при Стенли в Канада, за да види децата. Ако беше жива, със сигурност щеше да има силна връзка и с моите деца. Убеден съм в това.

Помня колко искаше да се науча да свиря на пиано. Тя го умееше. По слух. Известно време взимах уроци, но докато седях пред пианото, все надничах навън, за да проверя почва ли мачлето.

Пъхам ключа в ключалката на *Йохан Вахенаркаде*. Каналът *Амстердам-Рейн* проблясва в стъклото на входната врата. В ръката си стискам ролка торби за боклук. От сините. Поемам направо към детската стая. Към вехториите. Докато отварям вратата, си повтарям, че ще изхвърля всичко. Стаята е потънала под дебел слой прах. Всичко отива в сините чували. По гърба ми се лее пот. Разтварям прозореца.

Тогава съглеждам флагче от юношеския турнир с УФФ в Южна Франция. Бях на девет. В Льо Лаванду, където играхме на ситен чакъл. Накъдето ти видят очите – палми. Беше невероятно. Спечелихме, а мен

ме избраха за играч на турнира. Юношеският треньор Вим Хазер организира това пътуване.

Като победители ни поканиха и на следващото издание. Всеки искаше да отиде на Лазурния бряг. Превърнахме го във ваканция – турнирът остана някак между другото. Завършихме на тринайсето място. Хубави времена бяха.

Всичко останало обаче отива на боклука. Сред вещите има адски много вехтории. Какво ли не е пазел... Пълня чувал след чувал. Животът продължава. Докато пренасям чувалите до входната врата, ме обзема дълбоко облекчение.

ДЕНЯТ НА ОСВОБОЖДЕНИЕТО

31 октомври 2014 г.

Снимките говорят ясно. Седнал съм пред голяма торта с надпис „50 години“, заобиколен от колеги от АЗ Алкмар. На главата ми е кацнала празнична шапка. Може и да изглежда сладниково, но съм истински щастлив. Харесва ми хората да общуват така. Колегиално. Топло.

Ала зад усмивката ми се крие и друго. Крие се облекчение, понеже вече не съм старши треньор. Преди няколко седмици сложих точка. Оттогава съм помощник на треньора Джон ван ден Бром. Тази позиция ми допадна още от първия ден. Имам и други снимки от същия период. С Лизбет даваме парти, понеже и двамата навършваме петдесет. Заедно правим сто. Това също ме радва и ме кара да чувствам лекота. Концерт на *De Toppers*, неколцина приятели, Денис Хар, Ван ден Бром – повече не ми е нужно.

Стъпката ми се стори разумна. След първоначалното напрежение изкарах два хубави сезона в *Хееренвееен*. С помощта на Тийм Кломпе и ръководството на клуба изградих нелош състав. Прииска ми се обаче да съм по-близо до дома. А може би и да се изкача малко.

Затова отидох в АЗ. Логична крачка. Договора си го биваше; позволиха ми да си избира асистент. Уви, Тийм не беше свободен. В *Хееренвееен* той ми беше от огромна подкрепа. В началото не подозирах колко ще ми липсва в АЗ. Но пък ми се тренираше с *Алкмар*, включително защото след двата сезона в *Хееренвееен* най-сетне бях намерил начин да се справя с напрежението.

Подготовката започна добре, докато няколко дни след назначаването ми не почина баща ми. Цялото ми внимание беше погълнато от кремацията, семейството и разчистването на къщата. Когато се върнах в *Алкмар*, нещата се бяха влошили, не се чувствах вече в свои води. Въпреки това смятах да участвам в първенството, каквото и да ми струва това.

Спечелихме първия мач срещу *Хераклес* с 3:0. В оня момент всичко още вървеше по план. Втория мач – срещу *Аякс* – паднахме с 1:3. Е, случват се такива неща. Само че в третия мач играхме с *Вилем II* и загубихме безапелационно с 3:0. Това ме съсипа. Отново ме налегна тревога, изгубих съня си. За съжаление призракът на страха се беше върнал. Накрая позвъних на Пери за не знам кой път и му заявих:

- Искам да се откажа. Не мога повече.

От АЗ *Алкмар*, естествено, никак не се зарадваха на молбата ми да стана помощник-треньор, но реагираха съвсем спортски. Странна рокада, но аз бях доволен.

Пък и тортата за рождения ден ми се видя страшно мил жест. Чувствах се виновно, сякаш ги бях изоставил след всички усилия, които положиха, за да ме назначат и да ми угодят.

Знаех само – и още го знам, – че никога вече няма да работя като старши треньор. Затворих тази глава. Окончателно. По-късно ми довериха, че Лизбет каза: „Ако го направи още веднъж, ще легна на шосето!“.

Има право. По-добре е и за мен, и за околните. Същевременно, те познават модела ми на поведение. Знаят, че няколко дни след импulsивното решение неминуемо ще размисля.

Щом отметнах и тази работа, практически се отърсих от всички тревоги. „Пак можело да се говори с мен“, както се изрази Лизбет. Започнах да давам съвети и дори препоръчах на старши треньора да не взима загубите присърце, да не приема лично коментарите, тъй като още със следващата победа пресата и зрителите ще изтрият спомена за тази загуба. „Не си я слагай на сърцето“ – чувах се да повтарям.

Не изпитвах неудобство от шарената украса за празника, вместо това чувствах този ден като Ден на освобождението. Ставах на петдесет и никога повече нямаше да бъда старши треньор. Откакто взех това решение, съм много по-спокоен и се наслаждавам на общуването с околните. Смешното е, че знам точно през какво минава един селекционер, затова мога да бъда полезен на старши треньора на *Алкмар* с най-различни съвети. Включително със съвета да не се вживява толкова.

Отне ми десетина години да престана да се изтезвавам. Разбира се, имам финансово спокойствие. Не искам Лизбет да продължава да се мъчи със стресиран партньор. Не желая повече да живея в стрес. Край. Последната нощ с моя призрак вече е зад гърба ми.

ФИФА (1)

„Отменете засадата!“

2016 — 2017 г.

– Май съм безработен.

Докато изговарях горните думи, се запитах колко ли идиотски звучат те в ушите на Пери по телефона. Стоях на тревата до масивната сграда с логото на ФИФА след размяна на остри реплики с прекия си шеф Звонимир Бобан, който пък работеше под ръководството на президента Джани Инфантино. Разделихме се гневни. Познавах Бобан от доста време и ако трябва да съм напълно честен, знаех, че забележката ми ще го засегне, но че така ще го вбеси – е, това не го бях очаквал.

Осъзнавах, че съм засегнал честолюбието му, наричайки го „ненадежден“. Друго имах предвид – имах предвид, че не ме взема на сериозно, понеже във ФИФА се чувствах като в глух коловоз. От месеци не се разбирахме, макар да бях започнал изпълнен с очаквания. Много държаха да се присъединя към екипа им, а ето че вече не ме канеха на част от срещите, на които се разискваха теми от моята компетентност. Странно беше да стоя на футболния терен до централния офис и да се чувствам изолиран от случващото се. Отидох да си събера вещите от кабинета. След няколко часа летях за Амстердам. Просто щях да се наредя на летището малко по-рано.

През юни 2016-а за първи път говорих с Джани Инфантино, Бобан и Матиас Графстрьом, дясната ръка на Джани. Търсеха човек, който да се занимава с развитието на футбола. Някой, който да се отдаде на каузата и да се бори за нея. В това отношение мандатът на Блатер не беше оставил следи.

Няколко месеца преди това бяха избрали Инфантино за президент на ФИФА. Не му беше лесно. Опитваше се да изчисти организацията от отрицателния ѝ имидж и търсеше нови лица. Ето защо идеята да привлече Марко ван Бастен му се беше сторила атрактивна.

Точно на терена, на който стоях сега, един ден след назначаването си, тоест през февруари 2016-а, Инфантино организира футболен мач между бивши величия. Много хитър ход: да се обградиш с някогашни звезди с неопетнени имена, които не навяват асоциации с друго, освен с футбол. Посланието, което се опитваше да изпрати, беше ясно: след корупционните скандали и множеството международни арести при Блатер беше ред всичко във ФИФА отново да се завърти около великата игра.

Спечелиха ме още с първите разговори. Приказвахме си за футбол, за развитието на този спорт. Страстта им към играта беше очевидна. За Бобан бях сигурен, с него се бяхме засекли за кратко в *Милан*, но Инфантино и Графстрьом не ги познавах. Оказаха се чудесни хора.

Смятаха да ми създадат длъжност по мярка. Очаквах малко или много сам да посоча с какво желая да се занимавам. Изброих три неща: развитието на футболните правила, съдийските дела и технологиите във футбола. Доволен бях, понеже правилата ме вълнуваха отдавна, а Инфантино се интересуваше от личното ми мнение и свежия ми поглед върху нещата. Имах усещането, че не съм просто някакво си име, и се чувствах отлично.

По онова време още бях асистент на Дани Блинд в националния отбор. Споровете между мен, Дани и Кейс Янсма редовно завършваха с шеговитото: „Ами отиди тогава да работиш във ФИФА!“. И изведнъж ФИФА сама ми идва на крака. Страхотен шанс, който, уви, не зарадва особено Футболната федерация.

За кратко от националния отбор си бяха тръгнали трима помощник-треньори. На всичкото отгоре Нидерландия не се беше класирала за Европейското първенство. През май Рууд ван Нистелрой отиде в ПСВ, неговият заместник Дик Адвокаат издържа само два месеца, преди да си стегне багажа за *Фенербахче*, а ето че сега аз приемах предложението на ФИФА. Не пропуснах мачовете на отбора през септември, бях до Дани при гостуването на Швеция, но на 1 октомври 2016 година започнах работа в Цюрих, изпълнен с енергия и в добро настроение.

Зачислиха ми офиса до офиса на Бобан в коридора на Инфантино. Канеха ме на всички важни разговори по „моите“ теми. През седмицата спях в апартамент в Цюрих, но всеки уикенд се прибирах вкъщи, в Амстердам. Искаше се време да свикна. Никога не бях работил в офис, а изведнъж се оказах с

четиридесет човека подчинени и бюджет от, грубо казано, 40 милиона швейцарски франка. Още първия ден при мен дойде човек да ме пита за отпуск. Нямах идея как да постъпя. Това бяха неща, в които нямах грам опит – разчитах на други.

Най-интересни ми бяха събранията за развитието на футболните правила и новите технологии като VAR. На тези срещи се разразяваха бурни дискусии, на които винаги си казвах какво мисля. След Клубното първенство на ФИФА в Токио през 2016-а се подхвърли идеята да продължим в същия дух и на *Купата на конфедерациите*, а може би и на Световното след нея. Застъпих се за ускоряването на този процес. Само че съдиите бяха против. Струваше им се твърде сложно; съзираха заплаха.

Първата истинска конфронтация преживях през януари 2017 г. Бяха минали три месеца от наемането ми. Почти не виждах Инфантино, който кръстосваше земното кълбо двеста и шейсет дни в годината; Бобан се интересуваше от мен все по-малко. Междувременно ме бяха преместили в другия край на коридора. В едно интервю за *Bild* разказах за работата си като *Chief Officer for Technical Development*, директор по техническото развитие. Когато списанието излезе една седмица по-късно, телефонът ми прегря. Заглавието на статията гласеше: „Служителят на ФИФА Ван Бастен: Отменете правилото за засадата!“.

Незабавно се свързах с Инфантино и Бобан. Те бяха, меко казано, шокирани, докато аз просто бях споделил възгледите си пред журналистите. Интервюто ужаси всички не само във ФИФА, но и във футболния свят. Юрген Клоп определи предложението ми като идиотско, Арсен Венгер също се изказа критично. Инфантино беше засипан от обаждания от довереници по целия свят: „Какво е намислила ФИФА? Сериозно ли го планирате?“. Възцари се смут.

Бях се постарал да изтъкна пред *Bild* разликата между личното си мнение и становището на ФИФА, но малцина ѝ обърнаха внимание. Официално бях *Chief Officer for Technical Development* на ФИФА и ако от тази си позиция хвърлех подобна бомба, то нямаше как тя да не избухне. Така ги виждаха нещата читателите. Признавам: постъпих наивно. Глупаво.

Въпреки това продължих да си върша работата, изпълнен с оптимизъм, понеже далеч от светлината на прожекторите можех да допринеса за въвеждането на VAR. Бях голям привърженик на системата, тъй като очаквах тя да направи футбола по-честен спорт.

Непрекъснато се оглеждах за начини да подобря играта. По време на *Купата на конфедерациите* например се заех с *effective playing time*, чистото игрово време. Колко ли мачове съм седял с телефон в ръка, за да засека чистите минути игра! Най-често излизаха по трийсетина на полувреме, понякога и по-малко.

Имах за цел да огранича мотаенето на терена, бавенето на времето, прекъсването на играта. Футболните фенове искат да виждат движение, действия, голове. Размотаването е дразнещо за всички.

И до днес смятам, че засадата трябва да бъде отменена. Или поне би било любопитно да се провери какви биха били последствията от отмяната ѝ. Според мен това ще се отрази добре на футбола. Наистина го вярвам. Но естествено, се искат задълбочени проучвания. Отмяната на засадата си е щекотлива тема. На ръба на табуто.

След *Купата на конфедерациите* от ФИФА привлякоха Пиерлуиджи Колина. Той пое от мен съдийските въпроси. Инфантино дойде да ми го съобщи лично. Обеща:

– В замяна на това ще ти върна календара на международните срещи. Ще имаш доста работа по него.

Кога са международните турнири. Ще разполагат ли играчите с достатъчно време за почивка през сезона. Кога и как се организира световно клубно първенство, така че отборите да не се претоварят. Подобни въпроси за мен бяха предизвикателство, пъзел, над който се приведох с радост.

Добре си спомням как се чувствах в АК Милан след тежък сезон. Трябваша ми поне четири седмици, за да преработя впечатленията, да се отърся от напрежението и да презаредя батериите. Затова се зарекох да осигуря на футболистите четири седмици почивка в календара. Понеже почивката съвсем не беше даденост. Впрочем подобна пауза щеше да се отрази добре на всички, свързани с футбола. Щеше да им даде възможност да си проветрят умовете. Да им върне желанието. На феновете, пресата и съдиите – на всички щеше да им дойде добре този месец без футболни ангажименти.

Но в моя край на коридора се беше възцарила подозрителна тишина. Почти не ми се задаваха въпроси за напредъка в работата ми. Сетиха се за мен само при въвеждането на VAR на Световното първенство. Интересно време беше. Често дискусиите за VAR прерастаха в спорове. Това беше най-приятното. Знам, че очаквах от мен политически коректни отговори, но аз не бях човек, който си държи езика зад зъбите.

Така че оня ден отидох при Бобан, за да го разпитам за очакванията на ФИФА към мен.

– Какво искате от мен всъщност? – заговорих. – Не ми възлагате нищо, не ми нареждате нищо. Мога да върша и други неща. Никакъв проблем. Вие ме повикахте във ФИФА, не съм се натискал аз.

Той се умълча. Когато след малко избухна, го нарекох „ненадежден“. Знаем, че да не се придържаш към направените уговорки, далеч не значи, че си ненадежден, но го изрекох, за да го провокирам. В погледа му прочетох, че съм го засегнал тежко. Той ме изгони.

Е, добре, реших да оставя нещата каквито са. Смятах за Коледа да се прибера в Нидерландия. Бобан и Инфантино сами щяха да кажат дали да се връщам през новата година.

ФИФА (2)

На кафе при Владимир Путин

Юни — юли 2018 г.

Всичко в Кремъл имаше античен вид. Когато излязохме и тръгнахме към колите, се почувствах нереално. Та кой ходи в Белия дом? Ами в Кремъл кой ходи? Нереално е да те поканят на такова място и да седнеш на една маса с господин Путин.

Щом пристигнахме, ни накараха да изчакаме двайсетина минути в друго помещение, преди да ни приемат в гостната зала. Канени бяхме, тъй като ФИФА беше организираща тазгодишното Световно първенство в Русия. Делегацията ни се състоеше от петима души, бивши футболисти и служители на организацията. С нас, естествено, бяха и Бобан и Инфантино. Още със сядането ни сервираха кафе и дребни руски сладки; сложиха навсякъде и купи с плодове. Пъстра трапеза.

Путин взе думата. На руски. В малка слушалчица ни превеждаха моментално. В началото имаше много журналисти, които да документират официалната част от програмата. Путин говори петнайсетина минути. Изтъкна все положителни неща за Световното, тук-там примесени с по някоя шега.

След речта на руския президент Лотар Матеус подхвърли колко прекрасна страна била Русия. После журналистите си тръгнаха, а Путин направи едно кръгче около масата и се здрависа с всеки. Говореше предимно на руски, като преводачът помагаше, но от време на време пускаше по някоя и друга дума на немски или английски. Всички най-учтиво повтаряха, че първенството е било чудесно; само аз се опитах да вмъкна малко непринуденост в иначе формалната и предвидима среща. По някое време изръсих:

– Сигурно ми имате зъб, след като ви победихме на финала през 1988-а...

Първоначално шегата като че ли не се прие добре, но след малко Путин се усмихна. Вероятно от любезност.

По време на Световното бях отседнал в *Radisson* в центъра на Москва. Организаторите настояваха на мачовете да заема едно от VIP местата за ФИФА, между официалните гости, но аз предпочитах журналистическата трибуна. Там никой не ме закачаше и можех да следя двубоя, без да ме разсейват. Най-ми се искаше да гледам на спокойствие в хотела.

Отидох на няколко мача на *Лужники*. Нямаше как да не се появя на откриването. Бях там и за срещата между Исландия и Аржентина, и за четвъртфинала между Русия и Хърватска. Имахме си приложение, а в приложението – група, в която обсъждахме спорните моменти и видеоповторенията от турнира.

Нещата се объркаха на мача между Швейцария и Бразилия. Когато швейцарците изравниха от корнер, след който Стивън Цубер вкара с глава, аз веднага писах в групата. На повторението от определен ъгъл се виждаше ясно, че Цубер удря бразилския страж Миранда в гърба, за да си освободи място за стрелба. Стори ми се, че това е нарушение и голът не бива да бъде зачетен.

Ето за такива случаи бяхме създали VAR. Само че, макар целият свят да беше видял нарушението, съдиите не се допитаха до системата. Не биваше така. Бразилците побеснях. Мачът завърши 1:1, което ги лиши от две ценни точки.

Не беше тайна, че съдиите не примират от щастие да работят с VAR. И след края на мача отказаха да признаят, че са допуснали грешка.

Незабавно изказах мнение в групата. ФИФА не беше отсъдила добре – целият свят го беше видял на повторението. Думите ми обаче не намериха отзвук. Никой не реагира.

Когато на следващия ден се срещнах в хотела с един бразилски журналист, той ме попита за мнението ми, а аз отсякох:

– Не искам да говоря за това – и се оправдах със съдиите.

Журналистът настоя:

– Ама вие лично какво мислите?

Накрая отстъпих:

– Мисля, че беше момент, в който да се консултираме с VAR.

След половин час думите ми вече бяха качени в интернет, а още трийсет минути по-късно ми позвъни Бобан. Потърси ми сметка.

- Отдавна не отговаряш за съдийските въпроси, нямаш право да коментираш! Остави тая задача на другите!

Разбирах отлично, че съм служител на ФИФА и поради това всичко казано от мен добива допълнителна тежест, но случилото се на мача Бразилия - Швейцария беше недопустимо. Нерегламентирано Швейцария си беше осигурила предимство в дуела, понеже не се беше включила системата VAR. Най-неприятното беше, че седалището на ФИФА беше в Швейцария, а президентът на Футболната асоциация, който седеше на почетната трибуна като същински крал, също беше швейцарец. Ето защо веднага след инцидента ме обзе безпокойство, предусетих бурята. Притеснявах се, че ще се посипят упреци по адрес на ФИФА, Инфантино и Швейцария заради случилото се, но колегите не взеха притесненията ми на сериозно.

След размяната на реплики в групата през януари отидох при Бобан, за да му поднеса извиненията си за забележката относно неговата ненадеждност. Той оцени жеста. Много се бил засегнал. Слава богу, небето над главите ни се проясни. Само че това не се отрази особено на обема от задачи, който ми възлагаха.

Като цяло може да се каже, че по време на Световното първенство през 2018 година постепенно се отчуждих от ФИФА. Написах един доклад „VAR на Световното първенство“, без да знам дали някой въобще ще го прочете. От известно време насам се чувствах като някакъв цюрихски Дон Кихот. През октомври 2018 година напуснах организацията.

КРОЙФ В ТОРИНО

2 септември 2019 г.

Пристигнах в Торино за ежегодния турнир по голф на Джанлука Виали и Масимо Мауро. Турнирът се провежда всеки септември. Първото ми участие датира отпреди шестнайсет години. Целта е благотворителна, а организацията е на отлично ниво.

Играе се в отбори от професионален голфър, известен футболист и аматьор или ентузиаст, който е платил известна сума, за да бъде включен. Събраните пари се дават за АЛС, болестта, от която неотдавна почина Фернандо Риксен³¹. И бившият ми колега Стефано Боргоново³² си отиде от същата болест през 2013 година.

Йохан Кройф също се включваше в този турнир. Често тръгваше с кола от Барселона за Торино с Дани и няколко приятели и си устройваха истинско пътешествие. Самият аз не бях участвал на последните седем издания, но предишните години неизменно срещах Йохан. Тази година Дани дойде сама. Принципно и тя играе голф, но този път не взе участие.

Видяхме се на сутринта преди турнира в клуба до игрището и се поздравихме кратко. Хладно и делово. Вечерта беше организирана празнична вечеря. Изведнъж забелязах Дани да се приближава. Заговори ме:

– Не бива да се разделяме така. Да се ръкуваме, сякаш сме си никакви. Не бива. И Йохан не би го искал.
– Улови дланите ми. – Йохан имаше двама любимци: теб и Пеп. Моля те, нека да се държим нормално както едно време.

Казаното ме трогна. Просълзих се. Нещо в мен се преобърна. Прегърнахме се, целунахме се по бузите и си разменихме няколко топли думи.

На следващата сутрин се срещнахме още на закуска. Моментално се заговорихме. Тя се поинтересува дали се чувствам добре в Амстердам. Отвърнах ѝ, че ни е приятно да живеем там с децата. Аз на свой ред я попитах дали още държи апартамента зад ъгъла. Искала да го продаде, понеже почти не ходела в него и мястото твърде много ѝ напомняло за Йохан. Признах ѝ, че още помня ясно деня, в който ме отпрати. Как съм си казал: „Така да бъде!“. Вярвала ми. Просто се опитала да предпази Йохан от всички подлизурковци, които се влачели по петите му.

Разказа ми за новия апартамент, който си купила в Барселона. Шантава работа: когато тръгнали да свалят тапетите от стените, отдолу се подали няколко стари вестника със снимки и статии за Йохан. Хем се стреснала, хем се развеселила. Още една причина да се премести в този апартамент. Малко преди да се разделим, Дани каза, че Йохан гледал отгоре и се радвал, задето пак общуваме нормално.

³¹ Фернандо Риксен (1976 — 2019) е холандски футболист, играл за АЗ Алкмар, Глазгоу Рейнджърс и Зенит Санкт Петербург. На 43 години Риксен умира в Глазгоу от амиотрофична латерална склероза. – Б. пр.

³² Стефано Боргоново (1964 — 2013) е бивш нападател на Милан, Фиорентина и националния отбор на Италия, починал от АЛС след седем години борба с болестта. – Б. пр.

ЧАСТ VI

БЕЛЕЖКИ НА ТАВАНА

2019 г.

ОРАНСКИЯТ ПРИНЦ

2019 г.

Обикновено взимаме самолет, но миналата зима тръгнахме за Австрия с кола. Бях приготвил плейлиста с музика, която да ни разведрява по пътя. Сред песните имаше и такива на нидерландски език. Една от тях беше на Ланге Франс, в нея се пееше за Нидерландия. Друга пък беше за Европейското, Йохан Кройф и Абе Ленстра. Изведнъж ми светна: „Странно, че не споменават и мен, понеже, ако е имало някой, който да е писал история редом с Кройф, то това бях аз. Спечелих едно Европейско с националния отбор, приносът ми за тая титла не е малък. Идиотска работа! – добавих наум. – Заслужавам да ме третираат като орански принц, на ръце да ме носят, така да се каже“.

Същевременно осъзнавам, че въпреки прекрасните спомени, които пазя от Европейското първенство през 1988-а, лицето на нидерландската единайсеторка тогава беше Рууд. От техническа гледна точка може и да имах немалък принос, но хайде да не преувеличаваме. Това раздвоение ми е съвсем присъщо. От една страна, мога да си кажа: „Аз съм най-добрият“. От друга: „Падна ми се страхотна роля, трябва да съм благодарен“.

Причината за тази скромност е, че винаги съм бил критичен към собствената си игра. Винаги съм мислел, че мога и повече. Много ме бива да омаловажавам успехите. Да търся какво може да се подобри на ниво „детайли“.

Всеки футболист иска да печели награди и да бъде най-добър. Аз го постигнах. Стремях се към това от самото начало. Не бях Йохан Кройф, но пък се доближавах до неговите висоти.

Иначе погледнато, извадих лош късмет с контузията. Дори през годините, в които играех, глезенът не ми служеше на сто процента. Представям си какво бих постигнал със здрав глезен... Вероятно щях да спечеля още три финала на *КЕШ*. През 1993 година нямаше да изгубим от *Марсилия*, ако бях във форма, нито щяхме да паднем от *Аякс* през 1995-а. Сигурно щях да спечеля още няколко купи. Щях да постигна резултати, с каквито днес може да се похвалят само Кристиано Роналдо. Е, не ми се получи.

Винаги съм се раздвоявал и по отношение на оценката на зрителите. Видех ли транспарант с надпис като: „На осмия ден Бог създаде Марко“, го обръщах на шега, повтарях, че не бива да се преувеличава така. Не харесвам хората, които се тупат в гърдите. Я се дръжте нормално! Вижте само колко неща *не съм спечелил!*

Същевременно се дразня, когато забравят да ме споменат. Когато някой се държи така, сякаш ме е нямало. Тогава имам навика да вдигам ръка като ученик: „Ехо, ето ме! И аз се представях не зле!“.

В това отношение съм голям чудак. След епизода с глезена се вглеждах най-вече в онова, което не съм постигнал. Едва напоследък започнах да ценя и другото – онова, което имах шанса да постигна.

Големите играчи като Ромарио и Роналдо печелят награди още между деветнайсетата и двайсет и втората си годишнина. И аз бях същият, с тази разлика, че така и не успях да довърша започнатото. Но все по-силно осъзнавам, че чашата може да е и наполовина пълна. Като се замисля за онова момче от плажа на Жуан-Ле-Пен например. За щастие все по-често изпитвам удовлетворение.

Виж, треньорската работа е друго нещо. От разстоянието на времето ми се струва, че не бях лош треньор. Костваше ми много усилия да ръководя отборите, защото имах прекалено високи изисквания към самия себе си. Началото на треньорската дейност се оказа повратната точка в спортната ми кариера. Особено когато нещата потръгнаха зле. „Свети Марко“ се смали до простосмъртен. Всъщност няма нищо лошо в това, да опознаеш и трънливата страна на професията. Отхвърлиха ме, анатемосаха ме. Поучително преживяване. Благодарение на него днес се смея искрено, като се сетя как след инцидента с „бюрека“ децата създадоха в *WhatsApp* семейна група, която кръстиха „Баничките“.

Замислял съм се и над въпроса с какво искам да ме запомнят един ден. Йохан например беше мисионер. Аз не съм като него. Друг съм по характер. Може пък причината да е тази, че не успях да се реализирам, тъй като спрях да играя още на двайсет и осем и така и не оставих двайсетгодишен отпечатък върху следващите поколения, както стори Йохан. Направиха го и Меси, Роналдо, Пеле и Марадона. Йохан все за футбол говореше и все се мъчеше да повлияе върху мисленето на хората. Може би и аз щях да съм

същият, ако бях играл още десет години. Без проблемите с глезена животът ми щеше да изглежда различно. Щях да ритам с много по-голямо удоволствие, всичко щеше да е малко по-лесно и леко, а аз щях да съм признателен за постигнатото. А сега се боря с гняв и фрустрация. Нищо не съм получил наготово, за всичко съм водил битки. Най-тъжното е, че съм играл свободно през един съвсем кратък етап от кариерата си. Контузих глезена си на двацет и две. Преди това три години ритам на високо равнище; от тая възраст нататък бинтът ми стана пръв другар.

Като дете не бях герой, не бях някой наперен хлапак. Онова, което преживях в чисто човешко отношение, не беше леко. Идвам от семейство, в което почти липсваше топлина, макар да имах обичта на майка си. Но и майка ми често киселееше. Брат ми и сестра ми бяха много по-големи от мен, затова връзката ни не беше силна. А баща ми се бяхтеше, за да свържем двата края. Беше луд по футбола и вманиачен по моята кариера. Човешките взаимоотношения не го вълнуваха толкова. Затова скоро любовта ми се прехвърли върху топката. Футболният терен стана единственото място, на което се чувствах в безопасност. Там можех да бъда себе си, там бях свободен. На терена най-често плувах в свои води. Той ми беше като дом. Там ме ценяха.

Тази моя склонност към постижения е свързана, мисля, със самочувствието. Струва ми се, че фанатизмът ми понякога достига болестни размери. Изгубя ли, си казвам: „Какви ги върша, по дяволите? Защо съм тук?“. Но ако спечеля, не е станало сякаш нищо особено. Тогава възкликвам само: „Дааа!“.

Не знам дали в това нямат пръст средата, в която израснах, и фактът, че произхождам от семейство, в което трябваше да се оправям без чужда помощ. В крайна сметка сам посегнах към топката. Исках да съм най-добрият, да съм професионалист, да стана богат. Решението си беше мое.

Тази седмица Галиани ми изпрати клипче от телевизионно интервю на Берлускони, в което нашият човек казва, че денят на победата в Барселона през 1989-а бил един от най-прекрасните в живота му. Страшно приятно ми стана. Представете си само: мъж от ранга на Берлускони, преуспял бизнесмен, милиардер, премиер на Италия, да каже, че спечелването на *КЕШ* превърнало онзи ден в един от най-хубавите в живота му. Ето така действа футболът на италианците!

Въпреки всичко и аз се радвам на постигнатото. Годишите в *Милан* бяха чудесни, на *Сан Сиро* се чувствах като у дома си. Но понякога го осъзнаваш със закъснение, понеже и мислите ти текат на автопилот. Случва ти се едно, с друго се разминаваш на косъм, продължаваш напред. И отново, и отново.

И едва сега, когато седя на стола пред тази книга, се питам: „Какво всъщност ми се случи? И защо ми се случи?“. Тоест едва сега се замислям сериозно за миналото и се ровя, за да намеря отговори. На повърхността изплуват всевъзможни емоции, които ми помагат да си разтълкувам това-онова.

Моята библиотека, образно казано, вече беше препълнена, но в нея цареше безпорядък. След толкова седмици и месеци в говорене за живота си обаче подредих всички „книги“, изтупах ги от праха, извадих си заключения, изясних си неясното. Така че скоро ще подредя рафтовете не само по теми, но и по стойност. Добих по-конкретна представа за върховете и спадовете през изминалите петдесет години. Библиотеката ми стана по-прегледна; окъпа се в светлина, която озари както красивото, така и сенчестото.

Започнах да се наслаждавам на записите от най-добрите си попадения в *Серия А*. Докато играех, не се осмелявах да гледам касети. Още пътувах, така да се каже. На двацет си наясно, че те чака дълъг път. През първите двацет години се подготвяш за това пътешествие. Правиш всичко по силите си, за да премине то гладко: стягаш багажа, изучаваш маршрута и така нататък.

После тръгваш. От теб се очаква да реагираш адекватно във всяка нововъзникнала ситуация: да оцеляваш, да взимаш разумни решения, да действаш правилно, да се бориш за здравето и формата си. Непрекъснато си зает с нещо. Нямах нито секунда почивка. Вече съм в етап, в който мога да погледна назад. И отново да си взема поуки. Мога да видя всяка случка от нов ъгъл. Считаю това за привилегия.

Радвам се, че срещнах Лизбет и след толкова време все още сме щастливи заедно. Не са много хората, които могат да се похвалят с подобно нещо след повече от трийсет години. Ето това за мен е истинското щастие. Включително защото като дете няхах пред очите си най-добрия пример. Показваше ми се най-вече как не се прави.

Но за това се иска късмет, а аз имам късмет с Лизбет. Невероятно щастлив съм, че семейството ни е хубаво, че си имаме Ребека, Ангела и Александър. Догодина пък ще ставам дядо. Какво богатство!

В крайна сметка за хората, които се впускат във футбола, е истинско предизвикателство да излязат от него неопетнени. Повечето пъти – всъщност абсолютно винаги – успехът си има и обратна страна. Далеч не е толкова свършен, колкото изглежда отстрани. Нужен е много труд, искат се много жертви, дисциплина, отказване от куп неща. А и когато си успешен, всеки те дърпа за нещо. Когато успехът не идва, най-често си сам.

Но за да останеш неопетнен и в любовта, особено когато имаш футболна кариера като моята, е нужен силен и отдаден партньор, нужни са здрава работа и доза късмет.

Същото е и с приятелството. Според мен не са много хората – ако не броим Лизбет и децата, – които ме познават истински. Само шепата най-добри приятели. С трима от тях е минал целият ми живот. И до днес излизаме на вечеря и обсъждаме всичко. Обичам тази традиция.

Покрай глезена преживях ужасни неща. Не ми се разминаха проблемите и като треньор. Но ако цял живот само бях печелил и бях останал най-добрият, ако не се бях контузил, вероятно щях да се превърна в страшен досадник.

По онова време вече носех в себе си някаква арогантност, която сигурно щеше да се задълбочи. Може би щях да я потисна някак. Без да знаеш какво е да си нещастен, няма как да знаеш какво е да си щастлив.

ГЛЕЗЕНЪТ (9)

Бележки на тавана

Юли 2019 г.

Докато въртя педалите на велоергометра на тавана, пускам мислите си на воля. Тук никой не ме прекъсва. Ритуал, който изпълнявам поне три пъти седмично от близо двацет и пет години. Всъщност, откакто апаратът на Илизаров ме осакати. Велоергометърът е бял на цвят, почти праисторически модел. Взех го от *Techno Gym* през 1994-та. Обемиста и тромава машина с толкова широка седалка, че се чувствам като на стар мотоциклет. Но не ми трябва по-нов модел. Не ме интересува какъв е, стига да ми върши работа. Не съм човек, който си изхвърля вещите, ако още му служат. Познавам всеки звук и всяко движение на този апарат.

Всъщност той е безмълвен свидетел на живота ми още от 1994-та насам. Пътувал е с мен навсякъде. През лятото на 1996 година – до Монако, през 1998-а – до Бадхуведорп, а през 2010-а дойде с мен в Амстердам. Все на тавана стоеше. Тук, до *Фонделпарк*, е от почти десет години. Може да не му остава много живот, но ми е верен спътник.

Ако си тренирал на професионално ниво години наред и внезапно спреш, понеже не можеш вече да ходиш нормално, трябва да се захванеш с друго, за да не изгубиш форма, но и за да изразходваш енергия. Нуждаех се от движение, иначе ставах кисел. И до ден-днешен съм такъв. Ако дълго време не съм играл скуош или не съм ходил до фитнеса, според Лизбет веднага ми проличава. Тя знае, че имам нужда да се движа, при това яростна нужда, нужда на състезател. През всичките тези години си отбелязвах колко съм навъртял на колелото. Цели тефтери с подредени една под друга данни: дата, минути, мощност, пулс. Нищо не пропусках. В Бадхуведорп си записвах резултата с флумастер на гредата. Спомням си как при оглед някакъв потенциален купувач полюбопитства какво представляват грижливо подредените колонки от цифри по гредата.

Тези бележки ми вдъхваха спокойствие. Сякаш движението ставаше реалност едва щом го фиксирах на хартия. От последните години в Амстердам съм събрал цели тефтери със записки. Не че някога ги отварям, но все пак... Наречете ги „корабни дневници на самодисциплината“, ако щете. Те са моето доказателство, че не съм стоял бездеен.

Има обаче и друго. Такъв бях и преди проблема с глезена. Откакто се помня, си водя записки. Отбелязвам си разни неща. Като тийнейджър прибирах в цветна папка, формат А5, всяка информация за мачовете, които играех. Седмица след седмица си отбелязвах чинно датата, противника, състава, резултата и колко гола съм вкарал. Понякога добавях и коментар. Не изоставих този навик дълги години, дори когато станах професионален играч. Може би четири или пет лета след това спрях.

През всичките тези години въпросните папки, тетрадки, тефтери – без значение какво бяха – стояха в детската ми стая на *Йохан Вахенаркаде*. Баща ми беше подредил в тая стая своеобразен музей на Марко. В предаването на Хюго Борст³³ от 1997 година използваха кадри от „музея“.

След смъртта на баща си пренесох тефтерите в Амстердам. Сега те лежат в кашон на тавана.

С детски почерк съм отбелязвал всеки двубой. За всеки мач – по една страница. Датата, съставът, резултатът, понякога дори схемата на игра, смените и колко пъти съм вкарал.

На 15 ноември 1983 година съм написал: *На 1 ноември 1983 г. се установи, че имам болестта на Пфайфер*. Следва списък с пропуснати мачове. А срещу Ирландия – Нидерландия в Дъблин от 12 октомври 1983 година се чете: *Първо полувреме: 4-4-2; изоставане в резултата с 2:0. Второ полувреме: 4-3-3, победихме с 2:3!* Накрая съвсем сухо: *Отбелязах веднъж*. Понякога се подписвах най-долу. Упражнявах се да раздавам автографи.

Никога не пропускам да запиша резултата и броя на собствените си голове. Не съм прескочил нито един мач. Странно е: толкова млад човек, а с такива навици! По онова време бях на осемнайсет. Може би копирах баща си, който всяка неделна вечер правеше разбор на единайсеторката, която ръководеше. Всяка неделя надничах през рамото му.

Докато седя на велоергометра, внезапно осъзнавам, че някъде трябва да има още една папка. Папка с

бележки от кошмарната година, в която едва ходех от болка, след като ми свалиха апарата на Илизаров. След десет минути я намирам в третия кашон. Тъмночервена папка. На корицата – моите инициали. Бележки отпреди двацет и пет години. От времето, в което се лутах без посока. Отварям я.

Бадхуведорп, 8 април 1995 г.

Днес легнах на кушетката на физиотерапевта и той ме попита: „Мислиш ли, че ако някой ти хване глезена и го излекува с магическа пръчица, това ще те научи на нещо?“. „Да“ – побързах да отвърна аз. Но докато го изричах, чух нещо вътре в мен да казва, че трябва да запиша този разговор, за да не го забравя още същия ден. Ето затова днес сядам да нахвърля това-онова на хартия. Имам усещането, че съм попаднал в задънена улица. С глезена. През последните две години и половина не мисля за друго, освен за възстановяване, но нищо не носи облекчение. Напротив дори – положението в момента е много по-зле отпреди година.

Подложих се на следните терапии:

- 1) хаптономия Т. Трост*
- 2) ортопедия Р. Марти
(глезен) операция декември '86
(глезен) операция декември '87
(глезен) операция декември '92
Мартенс
(коляно) операция септември '89
(глезен) операция юни '93
(Илизаров!) юни '94*
- 3) акупунктура Т. Джан + АК Милан*
- 4) физиотерапия Р. ван Данциг, АК Милан,
Йос Вивел*
- 5) ауралог Берт ван Дрийл*
- 6) медиум Йоманда (Лизбет и Тон)*
- 7) подолог АК Милан (Дзукини)
Срайвър (Утрехт)*
- 8) хипнотерапевт Ф. Хаст*
- 9) пранотерапия Роберто (Италия)*

Може и да съм позабравил нещичко, но поне се добива впечатление. Освен това ми биха няколко инжекции в глезена (Марти/Монти). Ходих и на санаториум. Получих всевъзможни писма със съвети от областта на медицината, алтернативното лечение и магиите. Нищо не помогна. Днес куцам още със ставането си, куцам и когато прекаля с движенията (разходките); за спорт и други интензивни дейности не мога дори да мечтая. Затова реших да поработя върху умствената си нагласа. Мътна работа. Из главата ми търчат куп мисли. Толкова са много и са така бързи, че се чудя дали ще успея да ги запиша.

Още си спомням как се чувствах в оня период. Бях ударил дъното, болеше ме от толкова време и не можех да ходя като хората. Трябваше да се поддържам във форма, въпреки че физическото ми състояние беше драматично за младеж, на когото три години по-рано светът му е бил в краката. А сега се мъчех да избутам деня по-безболезнено, лишавайки се от куп неща, които иначе правех, но за които вече нямах физическата сила. Можех единствено да карам колело. Вкъщи на фитнес уреда, а понякога и на открито.

Редовно се прибирахме в Нидерландия за медицински консултации, въпреки че живеехме в Италия, а по-късно и в Монако. Не можех да вървя без патерици, но понякога успях да завъртя с колелото едно кръгче около Бадхуведорп. Да подишам чист въздух. През оня период се чувствах нещастен, но от тези разходки ми полекваше. Поне изразходвах енергия.

Един ден, когато се прибрах от обиколката си, на прага ме посрещна дъщеря ми Ангела. Трябва да е била на четири или пет. Зарадва ми се. Татко ѝ се връщаше. И докато аз слизах от велосипеда, тя дотича и ми подаде патериците, за да не ме боли. Никога няма да забравя тоя момент, нито какво си помислих. „Така не бива! Не бива децата да се грижат за мен!“ Страшно емоционално беше. Не биваше да допускам това да се случи отново. Бях стигнал абсолютното дъно. Понеже аз бях този, който трябваше да се грижи за децата си. Онова, което правеха, беше адски мило, но в оня момент си казах: „Дявол го взел! Крайно

време е да се стегнеш!“.

Бях ужасно неспокоен. Не успях да изразходвам енергията си. Не можех да играя с децата. Често пъти просто лежах и гледах телевизия. Само писането ми носеше известно удовлетворение.

Случайността не съществува. Случване вместо случайност. Мислено се връщам към момента, в който се случи това. Гронинген, декември 1986 г. В мача на Аякс срещу Гронинген се плъзнах по терена и глезенът ми изпука. Предупреждаваше ме: „Опичай си акъла!“. Аз обаче толкова държах да се докажа (брат ми седеше на трибуните, беше дошъл чак от Канада), че само си навредих. От този ден нататък тоя глезен ми създава огромни главоболия. Като обърна поглед назад, си мисля: „Ех, да бях внимавал повече!“. Но разбирам защо съм били нетърпелив, защо съм се поддад на желанието да се докажа и не съм се вслушал. Исках да се представя добре. Исках да ритам.

Кройф ме заведе при проф. Марти в Амстердамския медицински център. Искаше да разбере дали ще е проблем да ме използва/пуска в игра. Според Марти нямало пречки. Мога да си мисля колкото ща, че Марти е задник или Кройф, или Мартенс, или Трост, или който и да било, само че:

- 1) това няма да ми донесе нищо;
- 2) с цялото си невежество аз сам им позволих да ме използват.

Живеех в материалистичен свят с материалистични мисли и материалистични цели.

И все пак ми се струва, че действях добросъвестно. Просто не прозрях ситуацията (ако въобще я прозирам и сега).

Доста сериозен анализ за трийсетгодишен човек. И доста категоричен. Тежки думи. Явно търся вината най-вече в себе си. Може би причината е в разговорите, които проведох оная пролет с Берт ван Рийл от *Oibibio*³⁴.

Опитах всевъзможни физико-медицински прийоми и алтернативни методи. Нищо не помогна. Какво ти, положението съвсем се влоши! В даден момент се обърнах към духовните практики. Роналд Ян Хайн, основателят на *Oibibio*, е брат на моя приятел Денис. Берт ван Рийл пък е човекът, вдъхновил Роналд Ян. Берт държеше кабинет в Райсвайк; посетих го там няколко пъти, за да поприказваме. Веднъж и Тед дойде с мен.

Разговорите ни бяха задълбочени, понеже аз държах да науча дали в мисловните ми процеси има нещо, което може да се промени. Всички се бяха съсредоточили върху лечението на глезена. Аз търсех алтернатива. Още мога да извикам в паметта си атмосферата от онези срещи. Бях жаден за знания. И както по-късно с НЛП, така и сега се гмурнах надълбоко. Не желяех да правя компромиси. Исках да разбера начина на мислене на хората от *Oibibio*. И се надявах да извлека ползи. Щом чисто физическите похвати не действаха, тогава нищо не пречеше да пробвам с менталните или духовните практики. Кой знае дали пък те нямаше да помогнат... Бях отчаян.

Упражнения за коремно дишане срещу стрес

Опитай се да напуснеш главата си.

Лежане по гръб – Ръце на корема – Дълбок дъх – После ходилата нагоре

В момента не успявам да изразходвам енергията си, както бях свикнал да правя години наред (с футбол). С енергията си изливах и гнева. Изливах си агресията във футбола/тренировката. Сега и това не мога.

Резултат => размисли в леглото => лош сън => в главата => въртене => жегга => безсъние.

Често пъти обвързвах гневните емоции с разума, затова, когато се гневях, ставах студен, делови, най-вече безпощаден.

Трябва да седна зад волана и сам да подкарам живота си. Не бива да се превръщам в пътник. Не бива да съм скован, твърдоглав, инатлив и упорит като баща си, а напротив – трябва да съм гъвкав. Духовната гъвкавост е физическа гъвкавост. Тялото е отражение на духа. Тялото никога не лъже (Тед Трост). Стремях се да постигна финансова независимост; сега осъзнавам, че трябва да се устремя към духовната свобода.

Това, последното, ми звучи познато. Винаги съм искал да бъда финансово независим. Още от малък. Израснах в бедни условия, така че донякъде разбирам защо съм бил такъв и защо съм си водил толкова записки. Бях се вкопчил в желанието за богатство и слава, а глезенът се беше оказал препятствие по тоя път. Търсех обяснение. Но виждам преди всичко един затормозен ум, който се мъчи да вникне в сполетялото го нещастие.

Странното е, че започваш да мислиш, че контузията на глезена е следствие от липсата на умствена гъвкавост. Звучи като пълна щуротия, но когато си в положението, в което се намирах аз, почти започваш да го вярваш. „Прекалено си скован“ – повтаряше ми се от всички страни по онова време.

Мисля, че имам проблеми с егото. Егото ми е страшно голямо и силно. През изминалите години работих здравата по този въпрос. Егото ми тежи. Искам да разбера всичко. Човек се стреми да проумее всичко, понеже се страхува от незнанието. Незнанието е липса на контрол. А липсата на контрол поражда страх от непознатото, страх от разочарования. Мислите ми текат по-бързо от мастилото.

Егото ми е свикнало да се бори, но днес трябва да изнамеря нов начин да се боря. Битката ми е изгубена, ала егото ми не е готово да се даде. Обажда се в моменти на слабост: умора, болка, самота. Обажда се и човърка из мозъка ми. Оттам и негативните мисли: две години и половина контузия, хаос в душата, все трябва да има някакво решение, трябва да стискам зъби и така нататък...

За да се излекувам, трябва да постигна покой.

Така минаваха нощите ми. С ужасно много болка. Нощувах в игралната стая. Месеци наред не ме ловеше сън. Беше адски гаден период. В главата ми – погром.

В написаното чувам гласа на Берт ван Рийл. Дълго разговарях с него за егото. Той се опитваше да изкопчи вътрешната ми мотивация, търсеше причината за зациклянето. За невъзможността да си стоя на краката. Болезнен процес. Не спирах да ровя, да анализирам, да изпробвам.

В крайна сметка лекарите ми съсипаха глезена, но аз не се примирих. Нищо в този живот не оставям недовършено. Продължавам да диря решения. Тук откривам думите на мъж, на момче, на футболист, готов на всичко, за да стане по-добър. Готов дори да се вгледа дълбоко в душата си под наставленията на духовния си гуру. Откъдето и да го погледна, не съм човек, който се предава, нито пък такъв, който приписва вината на другите.

Така че продължих да ритам. Играех все по-добре и на все по-високо ниво. Егото ми се подхранваше. През цялата ми кариера ме тормозеха контузии (ляв глезен, ляво коляно, десен глезен). Най-вече тези трите: тежки, продължителни и трудни за диагностициране. Чак сега, докато пиша това, си мисля, че разбирам откъде се е породило всичко => его и гъвкавост. Вече съм на трийсет и задачата става още по-трудна, понеже егото ми е пораснало до небесата.

Вярвах, че всичко сам съм направил, че не съм длъжен на никого и нищо за това, което съм постигнал. Резултатът е високомерие (и падане от високо). Тези дни осъзнах, че Бог съществува и че трябва да сме благодарни за всяко нещо, което ни е дал и ще ни даде. Мисля, че постепенно се бях превърнал в неблагодарник. Бях престанал да вярвам в Бог и бях започнал да благодаря единствено на себе си (превърнах се в езичник). Вероятно всеки ден Бог почукваше на вратата ми и всеки ден аз се преструвах, че не чувам (във високомерната си лудост). Толкова ме тормозеше егото, което гледаше само към постиженията, че не позволявах на никого и нищо да застане на пътя ми.

А всъщност диригент на оркестъра е бил шефът горе. Музиката, която свири музикантът, е собствена интерпретация. Само че тая музика е отдавна написана. Ето къде е разликата между това, да живееш, и това, да оставиш друг да живее живота ти (тоест друг да диктува вместо теб).

Бог ми е дал прекрасно тяло. Не бива да му го връщам окаяно. Прекалено изящно е, за да го съсипвам, експлоатирайки го до краен предел.

Изненадан съм, че съм се интересувал от Бог. Възпитан съм в католическата вяра, но в действителност религията ми е тотално безинтересна. Е, явно, когато затънеш в проблеми, на повърхността отново изплува някакво религиозно чувство. Търсиш отговори. Начини да заживееш с проблема. Да го приемеш. Да преглътнеш, че всичко е предначертано. Понякога наистина го вярвам. Но не говоря само за Бог. И аз съм участвал в предначертаването.

Рациото ми е твърдо решено да накаже емоциите/чувствата ми. За да стигна до емоциите, трябва да мина през разума. Разумът (все още!) се разпорежда над чувствата. Божественният елемент и възпитанието, което съм получил от баща си, ме превръщат в този Марко ван Бастен, който съм днес. Страхът от провал води или до решителни действия, или – ако имам време за мислене – до колебания. Страхът от провал е наследство от висшестоящия. Висшестоящият – това е баща ми.

Ако трябва да опиша баща си с няколко думи, то те са: силен и непреклонен. Погледна ли себе си, откривам плашещо много негови черти. Като цяло не се харесвам такъв. Ще ми се да бях малко по-гъвкав. По-добър човек. С по-голяма обща култура. Не бива да се сърдя на баща си, понеже и той е киснал в „маринатата“ на своите родители. Късметлия съм, че успявам да прозра тези неща и намирам сили да ги променя.

Баща ми е травматично доминантен. Той не щади околните. Внушава ти, че така трябва, понеже така му харесва. Превръща всекиго в свой сателит. И аз му бях сателит, при това най-яркият.

Имах да наваксам в това семейство. Имаш да се доказвам. По-силна обаче беше нуждата ми от качествен разговор. Никога не говорехме открито. Ето как се родиха усещането, че не съм разбран, потребността да се доказвам и перфекционизмът.

Най-странното е, че през периода на контузията баща ми почти не беше до мен – беше зает с майка ми. Фактът, че не можех да играя, уби едничкото удоволствие в живота му. Единствената му радост бяха посещенията в Милано веднъж на две седмици, когато идваше да гледа мой мач. За всяко домакинство му вземах самолетен билет и билет за стадиона. Лизбет го посрещаше на летището, а след двубоя го връщаше на *Линате*. Той си остана все така критичен както в детството ми, но вече не успяваше да ме засегне. Нямах много неща освен футбола, за които да си приказваме. Баща ми не се интересува особено от децата. През седмицата се въртеше около майка ми, посещаваше я в дома, в който беше настанена. Малкият му и бездруго свят се стесняваше все повече и повече. Когато спрях да играя, съвсем се смали, понеже дойде краят и на пътуванията до Милано.

Но докато бях дете, баща ми беше доминантен. Мисля, че затова станах такъв перфекционист. Ала стремежът да пробия във футбола дойде от вътре. И до днес така смятам.

За мен баща ми е силен, едър, решителен мъж. Същевременно е и настървен пушач, твърдоглав, скован, неспособен да покаже емоции човек. Според мен бракът му е бил нещастен.

Баща ми беше все зает с футбола. Тренираше постоянно и през седмицата отсъстваше почти всяка вечер. В събота гледаше моята игра, а в неделя бяха мачовете на собствения му отбор. Ако вечер въобще си оставаше къщи, то тогава най-често четеше нещо, свързано с футбол.

На майка ми това, естествено, не ѝ се нравеше. Майка ми обичаше да ходи по магазини, да се среща с приятели, да приказва и да предприема интересни неща (еднодневни излети). С други думи, интересите им се разминаваха.

Не виждах – или поне не усещах – топлина между нашите. Двамата често се караха. От време на време майка ми си изливаше потисканите емоции.

За разлика от нея баща ми винаги се мъчеше да съхрани мира (католическо възпитание, старомоден, скован, липса на гъвкавост и покой + мир за децата, струва ми се).

Майка ми не намираще разбиране, понеже баща ми не ѝ отвърщаше. Той запазваше самообладание, докато накрая и той на свой ред не избухнеше. Тогава не се търпеше.

Баща ми е травматично доминантен. Майка ми е паднала в капана му. Не го е разгадала навреме. Ето защо е натрупала толкова напрежение в тялото си, прекалено много ядове => проблеми със сърцето и мозъка.

Спомням си как веднъж на Хердерплейн майка ми погълна свръхдоза хапчета.

Бях малък. Една вечер двамата с баща ми излязохме да хапнем на площад *Ньоде* в центъра на Утрехт. Рядко ядяхме навън, затова такива вечери се помнят. А и ресторантът не беше като другите. Беше място, където да се нахраниш, ако не можеш да си сготвиш сам. Социална кухня.

Мисля, че бях на десет. Още живеехме на *Хердерплейн*. Брат ми и сестра ми не дойдоха с нас. Бях сам с баща си, но той почти не говореше. Беше станало нещо с майка ми, но той не казваше какво. Нещо с хапчета. Дошла линейка, откарали я в болница. Не знаех какво точно се е случило. Бях дете, не се досещах. Пък и не му мислех толкова. Според мен не се случваше за първи път.

По-късно, когато се преместихме на *Вахенаркаде* и брат ми и сестра ми се изнесоха, а аз навлязох в пубертета, с майка ми често говорехме като приятели. Бях приключил с домашните, баща ми се беше запилял с футболния си клуб, а ние с нея седяхме пред телевизора. Ей в такива моменти си приказвахме много. За всичко, само не и за футбол. За други неща в тоя живот. За това, какво е да си влюбен и как е редно да постъпваш, когато се ожениш. Никога не съм обсъждал подобни теми с баща си. Тогава я разпитах за брака им. Тя призна, че не виждала повече светлина в тунела. Беше истински нещастна. Често повтаряше, че бракът бил затворена страница. И няколко години по-късно изчезна. Изгуби паметта си,

остана ù само парченце детство. Мисля, че просто искаше да забрави настоящето, да го изтрие.

Майка ми така и не научи за проблемите ми с глезена. Но се оказа права: през последните години мисля много за нея. Миналата седмица например се сдърпах с Ребека и се сетих за майка си. Тя прозира и в мен, и в голямата ми дъщеря. Резки сме и емоционални. Страстни и отдадени. Не се обвързваме лесно. Не падаме по гръб. Не могат да ни съборят току-така.

Знам, че през мрачния период с глезена майка ми щеше да ми е от голяма подкрепа. Убеден съм, че щеше да е силно привързана към децата ми. Че щеше да им се посвети. За нея тези неща бяха важни. Преди инцидента отиде в Канада на гости на Стенли и неговите деца. Почти съм сигурен, че щеше да има все така важна роля в живота ми, ако не се беше разболяла.

1 август 1995 г.

Сутрин +/- 2 часа куцам като за световно. Права разтегателна гимнастика, която ми носи леко облекчение. След упражненията куцукането понамалява (но не и болката). Ако се раздвижва достатъчно, след около час и половина започвам да крача нормално, а болките изчезват.

Тичането е драма.

Тенисът е драма.

Футболът е драма.

Голфът, дори с количка, е драма.

Страх, че няма да се оправя.

Агресия, задето няма да се оправя.

Невероятна агресия, задето няма да се оправя.

Депресия, задето няма да се оправя.

Болката ме пренапряга.

Пия прекалено много болкоуспокояващи => не искам повече.

От тях само се изнервям.

Болтове в глезена. Ще ги понеса ли?

Чувствам се много зъл, тъжен, агресивен. От една година изпитвам силни болки. Допреди година те ми пречеа да играя футбол, а сега ми пречат да живея като нормален човек. Не може ли поне веднъж след операция на десния глезен да се почувствам по-добре, дявол го взел? Какво, за бога, да сторя? Какво да направя?

Предпоследната страница. Майчице мила... Какво отчаяние! По дяволите! Това наистина беше най-тежката ми година. На последната страница пише:

mardi 6 février '96³⁵

Вчера се чух с д-р Ван Дайк, за да си запазя час за средата на февруари. Да ми фиксира глезена окончателно. Миналата сряда (31 януари 1996 г.) се отбих покрай Берт ван Рийл. Той потвърди онова, което подозирах напоследък: че горната скочна става трябва да се фиксира.

Затварям папката и я връщам в кашона на най-високия рафт. Слизам по стълбите. Изведнъж ме обзема радост, че повече не ме боли.

33 Хюго Борст (р. 1962) е нидерландски писател, телевизионен водещ и футболен критик. Между 1996 и 2011 г. е водещ на предаването „Свещената трева“, два поредни епизода от което са посветени на Марко ван Бастен. – Б. пр.

34 Център за духовно развитие, съществувал в Амстердам през 90-те години на миналия век. – Б. пр.

35 Вторник, 6 февруари 1996 г. (фр.). – Б. пр.

ЕПИЛОГ

Не дойде писмо от Бог

От дистанцията на времето осъзнавам, че пътуването ми е било необикновено. На петдесет и пет съм и като обърна поглед назад, към изпитанията с глезена, наяве излизат и други проблеми. Контрастът между висините и дъното е огромен. Между живота преди и онзи след 21 декември 1992 година. Разликата беше невъобразима.

От най-високия житейски връх и почитта на целия свят до сгромолясването в калния поток, клокочещ от мръсотия. Озовах се буквално в отходната яма.

Нищо не ми доставяше радост през тези три години. Имах сериозен проблем, а не знаех какво да сторя. Опитвах се да се измъкна от кошмарната ситуация, да намеря решение. Непрекъснато се питах какво да направя, към кого да се обърна. Изтощително търсене.

Не намерих отговор. Е, да, в крайна сметка пак заживях нормално. Без болка, но срещу определена цена. И тази цена не беше ниска. Цената беше един човешки живот, образно казано. Или буквално: цената беше футболната ми смърт.

Не се торможех чия е вината. На кого е „заслугата“. Единствената ми задача беше да оздравея. Едва сега започвам да си задавам въпроса: „Кой ми го причини?“.

Изпитах всякакви емоции. Изумление. Не си бях представял, че може да се случи точно на мен, че ще трябва аз да се откажа от футбола. Понеже аз не бях като останалите, бях прекалено добър. Друг живот ми беше отреден. Мен това не можеше да ме сполети.

Бих сравнил това усещане с чувството да изгубиш голямата си любов. Меко казано, защото за мен футболът беше много повече от голяма любов. Заживях с него от петгодишен. Винаги бях с топката. На улицата, в училище, във футболния клуб, навсякъде. Неотлъчно.

И в някакъв момент любовта ти изчезва. Чувстваш се адски зле. Небивало изумление, че се е случило точно на мен. Но когато стана ясно, че това е краят, изгубих не любовта – изгубих живота си. Простих се с живота. Футболът беше моят живот.

Все някога се съвземаш. Бомбардировките са приключили, войната е зад гърба ти. Оглеждаш се. Какво е останало? С какъв материал разполагаш? Можеш ли да построиш нещо ново? Тогава осъзнавах: прецакан съм. Така де, изгубил бях един глезен.

Горчивата истина беше, че вече не можех да ритам. Но в оня момент това не ме разстрои чак толкова. Доволен бях, че най-после съм се отървал от болката. Едва впоследствие проумях, че трябва да се опитам да направя нещо с живота си. Може би дотук бях подхождал прекалено егоистично. Бях искал всичко за себе си.

Жалко, че след двацет и осмата си година нататък не получих повече шанс да покажа на какво съм способен, нито да зарадвам феновете си. Понеже мнозина бяха онези, които се наслаждаваха на футбола, който играех. Аз също се наслаждавах. Беше страшно удоволствие да ритам.

Въпросът защо се контузих, е въпрос без отговор. Бог така и не пожела да ми отговори. Така и не пристигна писмо от него. Не знам и защо се случи точно на мен. Но съм доволен, че си върнах щастието, защото днес вече съм щастлив. Въпреки въпроса, на който така и не намерих отговор.

Може би, ако бях спечелил всичко и се бях доказал навсякъде, щях да съм нетърпим досадник. Не съм сигурен, но не е изключено. Така де, още търся отговорите. Търся смисъла.

Успехите си споделях с милиони хора, а в нещастията си често бях сам. Но не ми тежеше – не си представям да натоварвам и други. От това бих се чувствал още по-зле.

Беше приятно да давам, беше приятно да споделям успехите си с феновете, беше страхотно да участвам в тази игра. Да те понесат на ръце, да изпиташ това уважение на свой гръб – повече от чудесно! Такива моменти преживявах често. Когато отбелязвах ранен гол и стадионът избухваше в екстаз. Или когато резултатът беше 2:0 или 3:0, а ни оставаше само половин час игра. Тогава знаех, че победата ни е в кърпа

вързана. От нас се искаше само да се насладим на мача. Постигнахме страшно много победи и зарадвахме много хора.

Футболът е невероятно интензивна и изцеждаща игра, често пъти е адски напрегната. Ала като обърна поглед назад, откривам, че и това ми е донесло позитиви. Осъзнавам го едва сега, докато вдигам диапозитива на миналото си срещу светлината. Беше винаги забързано, винаги напрегнато, никога спокойно. И колкото и да беше сладко тогава, сегашният покой също ме прави щастлив.

Въпросът, който ме занимава напоследък, откакто се заех с книгата, е дали най-сетне съм постигнал равновесие. Дали цената, която платих, си е струвала. Дали всичко това си е заслужавало. Залогът беше голям. Цената – глезенът – също. И заслужаваше ли си тази размяна?

Интересен въпрос. Или пък не чак толкова... Защото нима имах избор? Стана каквото е трябвало да стане. Ами ако не бях футболист, ако нямах тези върхове и спадове, как щеше да изглежда животът ми тогава? Като се замисля, не се сещам да има професия, в която бих преживял толкова радост, колкото преживях като футболист.

Може да звучи абсурдно предвид всичко, което ме сполетя покрай глезена, но съм убеден, че в крайна сметка взех правилното решение. Че цената си е струвала. Цената за няколкото чудесни години, прекъсвани от по-кратки периоди на трудности. Съгласен съм.

Едва сега. Съгласен съм на такава сделка.

Разбира се, защото отново съм нормален. Глезенът и до днес ме ограничава, но като изключим това, вода нормален живот. И го оценявам.

Като погледна назад, се питам защо се случи така. И каква беше поуката. Винаги съм бил човек, който търси най-краткия път от А до Б. Най-добрия и най-бързия път. Нямаше нещо или някой, който да ме спре. Винаги постигах целта си. Газех. Но ето че на пътя ми се изпречи нещо по-голямо от мен. Стена. Тръгнах да я руша, както сривах всички препятствия дотогава. Безжалостно. Уви, този път не успях.

След контузията на глезена не отбих в аварийната лента, така да се каже. Реших, че трябва да се съвзема възможно най-бързо. Което – предвид обстоятелствата – не се получи. Край с футбола. За няколко години изтезания дотолкова се промених, че открих щастието в други неща. Захванах се с тенис и голф, а от няколко години играя усилено скуош. Освен това опитах да се сближа с футбола по нов начин, като треньор.

Може би проблемите с глезена дойдоха именно оттам, че бях човек, който винаги стигаше до крайности по пътя към целта. Разбира се, не бях аз този, който прецака нещата – вината беше на лекарите, – но вероятно трябваше да подхожда по друг начин, да си кажа: „Проблемите с глезена и болката, те ще си продължат. Недей да лягаш отново под ножа!“. И сигурно щях да изтърпя още няколко години. Само че аз се надявах, че като се подложя на операция, ще се оправя. Готов бях да поема този риск. Така на собствен гръб научих, че рязането на тялото не е шега работа. Не биваше да го допускам толкова много пъти. Тялото е сложна машина. Може би без всички онези доктори сега щях да съм по-добре. Звучи клиширано – „Слушай тялото си!“, – но не беше така лесно, защото страшно исках да играя.

Може би цялата ми вина е в това, че не проявих по-голямо твърдоглавие. Звучи смешно, знам. Че не направих верния избор. Не че съжалявам, понеже всички решения съм ги взимал по собствена воля и с пълно съзнание. Но от разстоянието на времето ме е яд, че не си рекох още от първия ден: „Докато ме боли, няма да играя!“ Тогава сигурно щях да ритам по-дълго и да си спестя цялата тая мизерия.

Подозирам обаче, че и следващия път ще постъпя по същия начин. Познавайки характера си, познавайки човека, който съм, знам, че има голям шанс отново да допусна същите грешки.

ГАЛЕРИЯ

Марко како бебе

Марко (В средата) със сестра си Карла и брат си Стенли

Марко (преден ред, втори от ляво надясно)
в първия си отбор ЕДО Утрехт, 1970 г.

Марко, краят на шестдесетте

Марко в основното училище

Марко с екипа на УФФ на турнира във Франция

Юношеският отбор на Аякс през 1981 г.

Марко с майка си на масата, началото на седемдесетте

Марко, Карла и Стенли на 6 декември. Марко с подарък изненада: сребърна обувка. Началото на осемдесетте

Марко пред взода на Вахенаркаде, 2 мај 1985 г.

Марко с баша си на езерото Гарда, началото на седемдесетте

Марко в стаята си на Йохан Вахенаркаде, към 1980 г.
(© UTRECHTS NIEUWSBLAD, MICHAEL KOOREN)

Марко с баща си в дома им в Утрехт, към 1980 г.
(© HARM DE GRIJS)

Марко и Рики Теста ла Мута с екипа на Про Патриа, 1987 г.

Седемнадесетгодишният Марко В Аякс

Марко отбива Военната си служба, 1986 г.

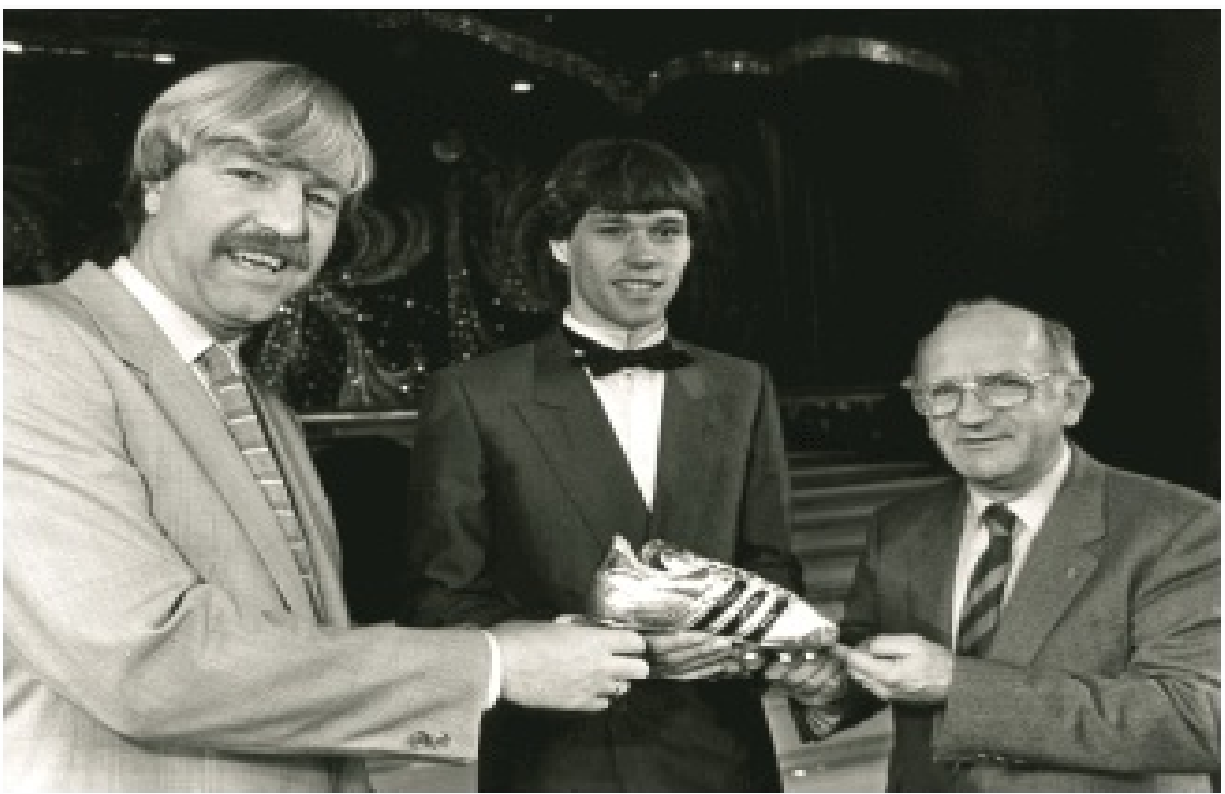
Марко на Световното първенство за юноши в Мексико, 1983 г.

Марко с треньора на националния отбор Ринус Михелс, 1984 г. (© FOTOPERSBUREAU WIM HENDRIKS)

В Ибуса през лятото на 1985 г.

Аг де Мос, Кейс Рајвърс и Марко със Златната обувка, 1985/1986 г.
(© TELEGRAAF, JAN STAPPENBELD)

Марко със Световната купа, Токио, 1989 г.

Йохан Кройф с Марко през възстановителния му период, февруари 1988 г.
(© VOETBAL INTERNATIONAL)

Франк Руйкард (Бронзова топка), Марко (Златна топка) и
Рууд Гулит (Сребърна топка), 1989 г.
(© HOLLANDSE HOOGTE, PRESSE SPORTS)

АК Милан празнува победата над Стяуа Букурещ във финала на
КЕШ на 24 май 1989 г. (© GETTY IMAGES)

Марко и Лузбет, Антиб, 1990 г.

Марко по време на Световното първенство в Токио, 1989 г.

Марко непосредствено след операцията в болницата на
Принсенхрахт, 1987 г.
(© NATIONAAL ARCHIEF, ANEFO, BART MOLENDIJK)

Марко и Тег Трост, към 1990 г.

Марко, Лузбет, Ребека и Ангела на 30-ия рожден ден на Марко, 1994 г.

Сватбата на Марко и Лузбет, 21 юни 1993 г. (© FOTOPERSBUREAU PETER SMULDERS)

Марко, Лузбет и Силвио Берлускони

Родителите на Марко на сватбения му ден през 1993 г.

Апаратът на Илизаров на глезена на Марко, 1994 г.

Марко с апарата на Илизаров, 1994 г.

Марко с доктор Мартенс, 1994 г.

Сбогуването на Сан-Сиро, 1995 г.

Марко като национален треньор на Нидерландия
с Джон Ван т'Схип

Йохан Кройф, Джон Ван т'Схип и Марко
(© MARCEL VAN DEN BERGH)

Групова снимка след голф турнира в Италия: Марко, Филипо Гали, Мауро Тасоти, Пери Оувърейм, Денис Хайн и др.

Марко с приятелите си (от ляво надясно) Рюд ван Боум, Хенри Релифелд и Андре ван Фаийт

Марко с децата, Монако, 1997 г.

Семејна снимка од 2016 г.

Марко ван Бастен и Едвин Схон
Баста. Суровата, честна и откровена автобиография
на Марко ван Бастен

Превод *Мария Енчева*
Отговорен редактор *Петя К. Димитрова*
Редактор *Райчо Ангелов*
Коректор *Снежана Бошнакова*
Дизайн на корицата *Riesenkind*
Адаптация на корицата *Яна Аргиропулос*
Адаптация на ePub *Яна Аргиропулос*

Нидерландска. Електронно издание
Формат ePub
ISBN 978-619-164-374-5
Издава

enthusiast.bg

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

Запазена марка
на „Алто комюникейшънс енд пбблишинг“ ООД
София, ул. „Кракра“ № 20
тел.: 02/ 943 87 16,
email: office@enthusiast.bg
Книгите на „Ентусиаст“ можете да закупите
от www.enthusiast.bg